परिच्छेद एक

शोधपत्रको परिचय

१.१. **शोधपत्रको शीर्षक :–** प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको अध्ययन विश्लेषण रहेको छ ।

१.२ **शोधकार्यको प्रयोजन :–** प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार गरिएको छ। आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परा विषयक अध्ययनको प्रयोजन त्रि.वि.अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह नेपाली विषयको दोस्रो वर्षको दशौंपत्र अर्थात् शोधपत्रको लागि हो । यसमा नेपाली साहित्यमा स्थापित साहित्यका विभिन्न मौलिक विधामध्ये आख्यान विधाअन्तर्गत कथा साहित्यको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा कथा साहित्यमा प्राप्त भएका उपलब्धि प्रयोग सैद्धान्तिक मूल्य मान्यता स्रष्टा र सिर्जनागत पहिचान, नेपाली कथामा आधुनिकताको स्थापना र चरणवद्ध रूपमा देखिएका पदचापको साथै यसको सम्पादन परिपाटी देखाउनु आधुनिक नेपाली कथाका प्राप्त मूल्य मान्यताको पहिचान गर्नु गराउनु, आधुनिक नेपाली कथालाई विद्यार्थी, पाठक, देश-विदेशका नेपाली कथाका पाठक अध्येतासमक्ष आधुनिक नेपाली कथाको स्थापित मूल्य मान्यतालाई प्रस्तुत गर्नु नै आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको मूल उद्देश्य रहेको छ ।

१.३ **विषय परिचय :–** नेपाली साहित्यमा विधागत सम्पादन सङ्कलनको परम्परा माध्यमिक कालको प्रथम चरणदेखि सुरु भएको पाइन्छ । आधुनिक कालको आरम्भ कथा साहित्यमा शारदा मासिकको प्रकाशनपछि भएको हो । वि.सं. १९९५ सालमा समालोचक सूर्यविक्रम ज्ञवालीद्वारा सम्पादित मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह कथा-कुसुम प्रकाशन भएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको विधागत सम्पादन परम्पराको थालनी यहीँबाट आरम्भ भएको हो । नेपाली साहित्यको इतिहासमा साहित्यका विधागत पहिचान गरी सङ्कलन सम्पादन गर्ने क्रम माध्यमिक कालको वि.सं. १९५६ सालमा नरदेव मोतीकृष्ण शर्मा, पशुपत प्रेस गोर्खा भाषा प्रथम भाग जसमा भानुभक्त आचार्यदेखि कविका श्लोक सङ्ग्रह वि.सं. १९६१-६२ (ई. १९०५) मा कविता कल्पद्रुम (गोर्खा भाषाको विचित्र काव्य) सम्पादक दुर्गाप्रसाद घिमिरे वि.सं. १९६३ मा सुन्दरी समस्यापूर्ति कविता श्लोक सङ्ग्रह वि.सं. १९६९ मा सङ्गीत चन्द्रोदय अनेक कविता सङ्ग्रहीत वि.सं. १९७३ (सन् १९१७) मा गफाष्टक श्लोक सङ्ग्रह र सूक्तिसिन्धु वि.सं. १९७४ मा सम्पादक श्यामजी अर्यालद्वारा सम्पादित श्लोक सङ्ग्रह सम्पादन प्रकाशनको परम्परा रहेको माध्यमिक कालबाट आरम्भ भएको विधागत सम्पादन प्रकाशन परम्परामा वि.सं. १९९१ सालमा शारदा मासिक पत्रिकाको प्रकाशनपछि सुरु भएको आधुनिक कालमा वि.सं. १९९५ सालमा नेपाली साहित्यका समालोचक, सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीको अग्रसरतामा सर्वप्रथम कथा-कुसुम (१९९५) मौलिक कथा सङ्ग्रह दार्जिलिङ नेपाली साहित्य सम्मेलनबाट प्रकाशित भएको हो, भने पत्रिकामा कथा अङ्क सङ्ग्रहको सम्पादन परम्पराको थालनी शारदा मासिकको वि.सं. १९९७ मा वैशाख-जेष्ठ अङ्कमा कथा अङ्कको रूपमा प्रकाशन परम्पराको सर्वप्रथम सुरु भएको हो ।

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा वि.सं. १९९५ सालमा कथा-कुसुमबाट नै कथाको सम्पादन पृष्ठभूमि उल्लेख गर्दै सर्वप्रथम प्रकाशनमा आयो भने यो क्रम क्रमशः झ्यालबाट (२००६), आदर्शश्री (२०११), वागीश्वरी कहानी सङ्ग्रह (२०१६), नेपालका केही उत्कृष्ट कथाहरू (२०२२), साझा कथा (२०२५), कथामा नारी हस्ताक्षर (२०३३), सम्मेलन कथा सङ्ग्रह (२०३४), पच्चीस वर्षका नेपाली कथा (२०३९), भारतीय नेपाली कथा (२०३९), अट्ठाईस कथा (२०३९), कथायन २०४०/२०४१, समसामयिक साझा कथा (२०४१), सिक्किमेली कथा अवलोकन (२०४३), कथा सागर (२०४५) । नेपाली

कथाका समकालीन सन्दर्भहरू (२०४५) सम्मलाई अध्ययन सिमा राखिएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा वि.सं. १९९५-२०४५ भित्र सम्पादित मौलिक कथा सङ्ग्रहहरूलाई अध्ययन विश्लेषण गरिन्छ । सम्पादनका आधारमा ती सङ्ग्रहहरूलाई तीन वर्गमा विभाजन गरिएको छ । प्रतिनिधिमूलक कथा सङ्ग्रह दस वटा, क्षेत्रीय तथा स्थान, काल, प्रवृत्ति र उद्देश्यमूलक एक्काईस वटा र छ वटा सामान्य गरी जम्मा सैंतीस वटाको अध्ययन विश्लेषणमा केन्द्रित छ । यसै क्रममा आधुनिक नेपाली कथाका कथा अङ्क निकालेका पत्रपत्रिकाहरूको पनि यसै समय सिमाभित्रका कथा अङ्कमा पनि अध्ययन विश्लेषण गरिन्छ । यसै अवधिमा सम्पादित प्रकाशित साहित्यिक पत्र-पत्रिकाहरूको कथा अङ्क, कथा विशेषाङ्क 'शारदा' मासिक सम्पादक सुब्बा ऋद्धिबहादुर मल्लद्वारा सम्पादित वि.सं. १९९७ वैशाख-जेष्ठ अङ्क कथा अङ्क थियो । यसैगरी सम्पादक भीमभक्त जोशी सम्पादित 'उद्योग'मा कहानी सङ्ग्रह (२००८), सम्पादक श्री रामदेव भट्टराई, योगेन्द्रनाथ अर्याल, बालमुकुन्ददेव पाण्डेद्वारा सम्पादित रूपरेखा कथा विशेषाङ्क (२०१९), 'रत्नश्री' दार्जिलिङ कथा अङ्क (२०२६), 'मधुपर्क'का कथा अङ्क (२०३०), (२०३७) र 'मिर्मिरे'को कथा विशेषाङ्क सम्पादक चन्द्र ठकुरी वि.सं. २०४५ असार-साउन अङ्कसम्मका पत्र-पत्रिकाका कथा अङ्कको अध्ययन विश्लेषण गरिएकोले त्यही कालावधिभित्रको कथा सम्पादन परम्परामा प्रस्तुत अध्ययन केन्द्रित छ ।

१.४. **समस्याकथन** :– विधागत सम्पादन परम्पराको प्रारम्भ वि.सं. १९५६ सालमा माध्यमिक कालमा नरदेव मोतीकृष्ण शर्मा पशुपत प्रेस गोर्खा भाषा प्रथम भाग जसमा भानुभक्त आचार्यदेखिका कविका श्लोक सङ्ग्रह गरिएको छ। यसरी माध्यमिक कालमा विधागत सम्पादनको सुरु भएको परम्परामा आधुनिक कालमा आएर कथा विधाबाट सम्पादन परम्परा सुरु भएको हो । यो क्रम वि.सं. १९९५ सालमा समालोचक, सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीबाट सम्पादित कथा-कुसुम मौलिक कथा सङ्ग्रहदेखि वि.सं. २०४५ सालमा समालोचक सम्पादक दयाराम श्रेष्ठद्वारा सम्पादित नेपाली कथाका समकालीन सन्दर्भहरूसम्मको आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा अध्ययन विश्लेषण गरिने छ । साथै यस अवधिभित्र सम्पादित प्रकाशित आधुनिक नेपाली कथाका पत्र-पत्रिकामा प्रकाशित कथा अङ्क, कथा विशेषाङ्कहरूको पनि अध्ययन विश्लेषण गरिने छ। यसरी सम्पादन परम्पराको सम्बन्धमा कुनै पनि किसिमको हालसम्म अध्ययन तथा शोध कार्य गर्ने काम भएको छैन । यस शोधपत्रमा आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको अध्ययन विषयलाई प्रमुख शीर्षक दिनू त्यसको खोज र विश्लेषण गरिएको छ । यसभित्र निम्नलिखित समस्याहरू रहेका छन् ।

(क) नेपाली साहित्यका सामग्रीहरूको विधागत सम्पादन परम्पराको थालनी र विकास कसरी भयो ?

(ख) आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा पत्रपत्रिकामा कथाअङ्कको सम्पादन प्रकाशनको थालनी कसरी सुरु भयो ?

(ग) आधुनिक नेपाली कथाको पुस्तकाकार रूपमा सम्पादन परम्पराको थालनी कसरी सुरु भयो ?

(घ) आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन परम्पराको उपलब्धि कस्तो रह्यो ?

(ङ) आधुनिक नेपाली कथा सम्पादनमा सम्पादक तथा सम्पादित कथाको संक्षिप्त योगदान कस्तो रह्यो ?

१.५. शोध कार्यका उद्देश्यहरू :– नेपाली साहित्यमा विधागत रूपमा सम्पादन आरम्भ भएको ८९ वर्षको परम्परा छ । यहाँ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको खोज र विश्लेषण गर्ने उद्देश्य रहेको छ–

(क) नेपाली साहित्यका सामग्रीहरूको सम्पादन परम्पराको थालनी र विकासक्रम कसरी भयो अध्ययन मूल्याङ्कन गर्नु ।

(ख) आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा पत्र-पत्रिकाकामा कथा अङ्क सम्पादन प्रकाशनको थालनी कसरी सुरु भयो र विकासको अध्ययन गर्नु ।

(ग) आधुनिक नेपाली कथाको पुस्तककार रूपमा सम्पादन परम्पराको थालनी कसरी सुरु भयो अध्ययन गर्नु ।

(घ) आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको सर्वेक्षण र मूल्याङ्कन गरी उपलब्धि थाहा पाउनु ।

(ङ) आधुनिक नेपाली कथाकारको योगदान मूल्याङ्कनको अध्ययन गर्न विधागत विकासक्रमको सूचक थाहा पाउनको लागि अध्ययन गर्नु ।

यिनै समस्याको समाधान गर्नु प्रस्तुत शोधकार्यको उद्देश्य रहेको छ ।

१.६ पूर्वकार्यको विवरण :– नेपाली साहित्यमा विधागत रूपमा सम्पादन परम्परा सुरु भएको एक शताब्दी भइसकेको छ । यसैगरी आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परा पनि पाँच दशक भइसकेको छ । नेपाली साहित्यमा जेजति साहित्यको काम भएको छ, त्यसको निष्पक्ष सर्वमान्य इतिहास लेखिएको पाइँदैन । यस अवस्थामा कथा विधाको सम्पादन परम्पराको अध्ययन हुनु आवश्यक छ ।

यस विधामा यस किसिमको अध्ययन व्यवस्थित र समग्ररूपमा भएको पाइँदैन । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा सर्वप्रथम सम्पादित प्रकाशित मौलिक कथा सङ्ग्रह कथा-कुसुम (१९९५) हो, यही कथा सङ्ग्रहका बारेमा झ्यालबाट (२००६), नेपाली साहित्यको भूमिका (२०१७), हाम्रो साहित्य र साहित्यकार एक ऐतिहासिक अध्ययन (२०१८), आधुनिक नेपाली साहित्यको झलक (२०२१), साझा कथा (२०२५), यसैगरी नेपाली साहित्यको इतिहास (२०२७), सम्मेलन कथा सङ्ग्रह (१९७७ सन्), भारतीय नेपाली कथा (२०३९), अट्ठाईस कथा (२०३९)मा चर्चा गरिएका छन् । स्नातकोत्तर नेपाली कथा (२०५१), नेपाली साहित्यको संक्षिप्त इतिहास (२०५९), आदि छन् । यस विधामा यती मात्रै अध्ययन भएकाले यस बारेमा समग्र अध्ययन प्रस्तावित शोध कार्यमा केन्द्रित गरिएको छ ।

१.७. शोध कार्यको औचित्य :– नेपाली साहित्यका विधागत सम्पादन प्रकाशनको परम्परा माध्यमिक कालको प्रथम चरणबाट प्रारम्भ भएको हो । कविता काव्य विधाको विधागत सम्पादन परम्पराको थालनी भएको हो । यसको थालनी समय एक शताब्दी भइसकेको छ । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परा पनि आधा शताब्दीको भइसकेको छ । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराका विषयमा उपर्युक्त पूर्व अध्ययनका प्रयासलाई दृष्टिगत गर्दा सम्पादन परम्पराको बारेमा अध्ययन सर्वेक्षण गरिएको पाइँदैन । नेपाली साहित्यको विधा विशेषको इतिहास लेखन क्रममा आवश्यक पूर्वकार्यमध्ये कृतिगत अध्ययन विश्लेषण तथा विस्तृत अनुसन्धानमूलक अध्ययन नभएको परिप्रेक्ष्यमा आधुनिक नेपाली कथा र कथाकारको योगदान मूल्याङ्कनको अध्ययन गर्न विधागत विकासक्रमको सूचक थाहा पाउनको लागि स्वत: यस किसिमको अध्ययन-अनुसन्धान गर्न रुचि राख्ने पाठक, विद्यार्थी, अध्येयता, विद्वान्, विदुषीहरूलाई समेत उपयोगी हुने भएकोले यसको औचित्य स्पष्ट छ ।

१.८

मा वि.सं. १९९५ सालमा सर्वप्रथम सूर्यविक्रम ज्ञवालीद्वारा सम्पादित

मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह हो । यहीँदेखि नेपाली कथाको सम्पादन परम्परा आरम्भ भएको देखिन्छ । यस अध्ययनमा कथा-कुसुम (१९९५) देखिको डा. दयाराम श्रेष्ठद्वारा सम्पादित नेपाली कथाका समकालीन सन्दर्भहरू (२०४५) सम्ममा सम्पादन परम्पराको पाँच दशकभित्र सम्पादित प्रकाशित मौलिक कथा सङ्ग्रहको अध्ययन विश्लेषण तथा यसै अवधिमा सम्पादित प्रकाशित पत्र-पत्रिकाहरूको कथा अङ्क, कथा विशेषाङ्कको पनि अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । पाठ्यपुस्तकको रूपमा तयार गरिएका सम्पादित सङ्ग्रहको यहाँ अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छैन । यहाँ स्वतन्त्र रूपमा साहित्य सेवा योगदान गर्नका लागि सङ्ग्रह गरिएका एकभन्दा बढी कथाकारहरूका कथाहरूलाई सम्पादन गरिएका सम्पादित कथा सङ्ग्रहहरूको मात्र यस अध्ययनभित्र अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ ।

१.९ शोधविधि :– प्रस्तुत विषयको शोध गर्ने क्रममा आवश्यक सामग्री पुस्तकालयीय विधि अधिक उपयोग गरी सम्बन्धित विषयमा पुस्तक तथा पत्रपत्रिका सङ्ग्रहको आवश्यक अध्ययन विश्लेषण गरी तथ्य सामग्री सङ्कलन गरिएको छ। यसका साथै ऐतिहासिक पद्धति र तुलात्मक पद्धतिको प्रयोग गर्दै शोध शीर्षकसँग केन्द्रित भई अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ।

१.१० शोध प्रतिवेदनको रूपरेखा :– प्रस्तुत शोधपत्र निम्नलिखित परिच्छेदमा विभाजन र उपविभाजन गरिएको छ–

(क)	परिच्छेद एक	–	शोध परिचय।
(ख)	परिच्छेद दुई पृष्ठभूमि	–	माध्यमिककालीन काव्य कविताको सम्पादन परम्परा
(ग)	परिच्छेद तीन	–	आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको ऐतिहासिक सर्वेक्षण।
		–	आधुनिक नेपाली कथाका पुस्तकाकृति सम्पादन परम्पराको सर्वेक्षण।
		–	आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा पत्र-पत्रिकाका कथा अङ्कहरू।
(घ)	परिच्छेद चार	–	आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा प्रतिनिधिमूलक कथा सङ्ग्रह।
		–	आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा क्षेत्रीय तथा स्थान, काल, प्रवृत्ति आदि उद्देश्यमूलक कथा सङ्ग्रह।
		–	आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा सामान्य कथा सङ्ग्रह।
		–	आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएका उद्देश्य र प्राप्ति।
		–	उपसंहार।
		–	सन्दर्भ सूची

परिच्छेद दुई

पृष्ठभूमि :

माध्यमिककालीन काव्य कविताको सम्पादन परम्परा

नेपाली साहित्यमा विधागत सङ्ग्रह सम्पादन परम्पराको पृष्ठभूमिको रूपमा माध्यमिक कालको पृष्ठभूमि महत्वपूर्ण रहनु स्वाभाविक नै हो । नेपाली साहित्यको इतिहास केलाउँदा नेपाली साहित्यमा सङ्कलन र सम्पादन गरी विभिन्न स्रष्टाहरूको रचनाहरूको सङ्कलन सङ्ग्रह गरी प्रकाशन गर्ने क्रम माध्यमिक कालमा आएर मात्र आरम्भ भएको कुरा प्राप्त सामग्रीहरूबाट प्रमाणित हुँदैछ ।

नेपाली साहित्यको माध्यमिक काल वि.सं. १९४० देखि सुरु भएको मानिन्छ । यसलाई तारानाथ शर्मा (२०३९ : ८-९) ले मोतीराम युग, डिल्लीराम तिमिल्सिना तथा माधव भँडारी (२०१८ : ४) ले विकास काल नाम दिएका छन् भने मोहनराज शर्मा (२०४० : १४-१५) ले उत्तर मध्यकाल भन्न मन पराएका छन् । उक्त कालमा मुख्यत फस्टाएको प्रवृत्ति शृङ्गारिक हो । साहित्यको विकासका चरणहरूमा विभिन्न किसिमका प्रयोग तथा प्रवृत्तिहरू विकसित हुँदै जान्छन् । त्यसमा पनि प्राथमिकमा भन्दा माध्यमिकमा र माध्यमिकमा भन्दा आधुनिक कालमा उक्त प्रयोग तथा प्रवृत्तिहरूमा विविधता रहनु विकासको स्वाभाविक गति हो । माध्यमिक कालले सामान्यतः नेपाली साहित्यका विकासको यही मध्य अवधिलाई सङ्केत गर्दछ । प्रमुख गद्य विधाहरूलाई समेत समेट्ता यो अवधि करिब पाँच दशकको देखा पर्छ । अथवा १९४०-१९९० भित्र नेपाली साहित्यको माध्यमिक काललाई हेर्न सकिन्छ । नेपाली साहित्यको विविध विधाको क्षेत्रमा पनि माध्यमिक कालभित्र नै सम्पादन गरी विधागत सङ्कलनहरू सम्पादन गरी प्रकाशन सम्पादन कालको प्रारम्भ र विकासको थालनी भएको पाइन्छ ।

कविहरूका कविता सङ्कलित भएको मोतीरामकालीन तथा सुन्दरीकालीन कविहरूका कविता सङ्कलित भएको सूक्तिसिन्धुको प्रकाशन (१९७४) लाई शृङ्गारिकताको चरमोत्कर्ष पनि भनिएको छ । (शर्मा, नेपालीका केही आधुनिक साहित्यकार २०४० पृष्ठ १८)

माध्यमिक काल जम्मा पाँच दशकको यस काललाई निम्न लिखित दुई प्रमुख चरणमा विभाजन गर्नु उपयुक्त देखिन्छ :

(क) पूर्व-माध्यमिक काल (१९४०-१९६० को दशकसम्म)
(ख) उत्तर-माध्यमिक काल (१९६०-१९८० को दशकसम्म)

पूर्व माध्यमिक कालका दुई दशकमा मूलतः शृङ्गारिकता तथा अतिरञ्जनाको स्वर नै प्रवल रहेको र उत्तरमाध्यमिक कालका तीन दशकमा चाहिँ सुधारवादी स्वरको क्रमशः प्रवलता रहेको पाइन्छ । यद्यपि उक्त दुवै चरणमा एक-अर्काका प्रवृत्तिका अवशेषहरू भेटिन्छन् तापनि तत्-तत् चरणका मूल प्रवृत्तिका दृष्टिले गौण रूपमा प्रतिविम्बित भएको मानिनु उपयुक्त हुन्छ । (वन्धु– नेपाली साहित्यको इतिहास पृष्ठ ३१०) ।

वस्तुतः माध्यमिक काल साहित्यिक, शैक्षिक, सुधारात्मक जागरणका दृष्टिले निकै महत्वपूर्ण देखा पर्छ । यसै कालमा छापाखानाको विकास, पत्रपत्रिका तथा पुस्तकहरूको प्रकाशन अभियान सुरु हुन्छ । नेपाली भाषाको साहित्यिक सुवास यसै कालमा सर्व सामान्यका लागि अनुभूत हुन थाल्छ । राजनैतिक वातावरण जनभावना प्रतिकूल भए पनि जनतामा जागरण ल्याउने साहित्यिक, शैक्षिक गतिविधिको सुरुआत र तत्सम्बन्धी प्रयासका दृष्टिले यो काल निकै महत्वपूर्ण देखा पर्छ । पुराना कविहरूको खोजी, साहित्यिक सत्सङ्ग वा मण्डलीहरूको सङ्गठन प्रकाशन सम्पादन आदिका माध्यमद्वारा जनतामा वौद्धिक तथा अन्य गतिविधिमा चेतनाको लहर फैलाउने दृष्टिकोण चेतनशील वर्गमा विकसित हुन थालेको यो युग राणाहरूको अनुदार तथा निरङ्कुश शासनले भित्रभित्र गुम्सिएको थियो । उन्मुक्तिका लागि छटपटी सुरु हुनु यस कालको विशेषता हो । अथवा उक्त दृष्टिले माध्यमिक काललाई जागरणकाल भन्नु पनि अनुपयुक्त देखिँदैन ।

नेपाली साहित्यको माध्यमिक काल वि.सं. १९४० अर्थात् मोतीराम युगबाट प्रारम्भ हुन्छ । यसै युगदेखि नै नेपाली भाषा साहित्यको क्षेत्रमा समालोचना, जीवनी लेखन, प्रकाशन, सम्पादन कार्यको थालनी भएको पाइन्छ । मोतीराम भट्टका साहित्यिक प्रतिभा र समकालीन लेखकहरूलाई सङ्गठित गरेर नेतृत्व दिने क्षमताले नेपाली गद्यको अदभूत विकास यस युगमा हुन सक्यो । पुस्तक पुस्तिकाहरू लेख्ने र छपाउने कामका साथै साथी लेखकहरूलाई साहित्यको तालीम समेत दिने गरेर मोतीराम भट्टले एकातिर समकालीन लेखाइको परिष्कार गरे भने अर्कोतिर भानुभक्त आचार्यको महत्तालाई आलोचनात्मक प्रतिभाका सघाउले हाम्रो समक्ष प्रस्तुत गरे । मोतीराम भट्टका यस्तै र अरू महत्त्वपूर्ण गतिविधिहरूकै फलस्वरूप देशभित्र, गोरखापत्र र देश बाहिर, गोर्खे खबर कागत सुन्दरी र माधवीजस्ता पत्रपत्रिकाले जन्म लिए । पत्रिकाहरूको जन्म नेपाली साहित्यको विकासमा अत्यन्त महान् उपलब्धि हो ।

नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा पुस्तक पत्रपत्रिकाको सम्पादन प्रकाशन गर्ने क्रम भने भानुभक्त आचार्यको बालकाण्ड मात्र १९४१ सालमा वनारसबाट छापियो अनि उनका सातै काण्डहरू चाहिँ छापिए १९४२ सालमा । यी दुवै प्रकाशनमा मोतीराम भट्टको नाउँ छैन । १९४१ मा छापिएको, बालकाण्डलाई खोज्ने र सम्पादन गर्ने व्यक्ति थिए प्रेमलाल काफ्ले र प्रकाशक थिए तेजबहादुर राना । १९४२ मा छापिएको सातकाण्डी /ामायणमा खोज, सङ्कलन र सम्पादन देवराज शर्माले गरेको र प्रकाशन चाहिँ बद्रीनाथ भँडारीले केही आर्थिक सहयोग लिई डमरुबल्लभ पोखरेलले गरेको देखिन्छ । बालकाण्डको प्रकाशनसम्म मोतीराम भट्टबाट प्रेरणा र सहयोग हुन सक्छ, किनभने त्यसका प्रकाशक तेजबहादुर राना उनका आन्द्रा गाँसिएका साथी थिए । मोतीराम भट्टले प्रकाशन गरेको भानुभक्तीय रामायण भने १९४४ मा मात्र देखिन्छ । उनले भानुभक्तको जीवनी चाहिँ १९४८ मा छपाए । (नेपाली साहित्यको इतिहास पृष्ठ ६५ तारानाथ शर्मा) ।

साहित्यिक प्रयोजनका निम्ति नेपाली भाषाको प्रयोग विक्रमको उन्नाइसौँ शताब्दीको प्रारम्भदेखि भएको पाइन्छ । यस अघि नेपाली भाषाको उपयोग सामान्य व्यवहार र वाङ्मय प्रयोगका क्षेत्रमा सीमित रहेको देखिन्छ भने यस समयदेखि नेपाली भाषाको प्रयोग काव्यात्मक अभिव्यक्तिका निम्तिसमेत भई साहित्य क्षेत्रमा पनि भएको हो । नेपाली भाषामा साहित्यको पनि सिर्जना हुन थालेको हो । साहित्य सिर्जनाको यस शुभारम्भबाट नेपाली भाषाको अभिव्यक्ति क्षमतामा एउटा नौलो आयाम थपिन आएको हो । यो नौलो आयाम नेपाली भाषाको साहित्यिक र सिर्जनात्मक प्रयोग नै हो, जो साहित्य रचनासँग गाँसिएको हुन्छ । नेपाली भाषातर्फ हेर्दा यसमा विक्रमको उन्नाइसौँ शताब्दीमा यो नौलो आयाम थपिन आएको हुँदा सो समयदेखि नै नेपाली साहित्यको प्रारम्भ मानिएको छ । नेपाली भाषामा लेखिएका हालसम्म प्राप्त रचनाका आधारमा पनि विक्रमको उन्नाइसौँ शताब्दीको प्रारम्भलाई नेपाली साहित्यको प्रारम्भ बिन्दु मान्नु उचित देखिन्छ । (चूडामणि बन्धु– नेपाली साहित्यको इयितहास प्रथम खण्ड पृष्ठ १३२) ।

साहित्यको प्रारम्भ बिन्दुतिरको काललाई प्राथमिक काल भनिन्छ । यसै अनुरूप यसमा विक्रमको उन्नाइसौँ शताब्दीको सुरुदेखि नेपाली साहित्यको प्राथमिक काल मानिएको छ । उन्नाइसौँ शताब्दीको एकदमै सुरुतिरका नेपाली साहित्यिक रचना अझै फेला पर्ने संभावना छन् । तर पनि सो समयमा साहित्यिक वातावरणको निर्माण भएको हुँदा त्यहाँदेखि नेपाली साहित्यको प्राथमिक कालको उठान मान्न अनुचित देखिन्न । यस कालमा मुख्यतः श्री ५ बडामहाराजाधिराज पृथ्वीनारायण शाहको अभ्युदयबाट नेपालीमा साहित्यिक प्रेरणा र वातावरणको निर्माण भएको देखिन्छ । (बन्धु– पृष्ठ १३२)

यसमा श्री ५ पृथ्वीको एकीकरण अभियानलाई मुख्यः आधार बनाई वि.सं. १८०१ देखि नेपाली साहित्यको प्रारम्भ र नेपाली साहित्यमा प्राथमिक कालको पनि प्रारम्भ मानिएको छ । यस कालको प्रारम्भ र नेपाली साहित्यमा प्राथमिक कालको पनि प्रारम्भ मानिएको छ । यस कालको प्रारम्भ वि.सं. १९४० देखि मोतीराम भट्टले नेपाली साहित्यमा शृङ्गार धाराको प्रवर्तन गरी साहित्यिक युगान्तर ल्याएको हुँदा १९४० लाई माध्यमिक कालको श्रीगणेश भएको अवधि मानिएको छ । (ऐजन)

प्राथमिक कालमा नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा पुस्तक पत्रपत्रिकाको सङ्कलन, सम्पादन, प्रकाशन गर्ने परम्पराको थालनी भएको आजसम्मको खोजबाट भएको प्रमाण प्राप्त छैन । नेपाली साहित्यको माध्यमिक काल वि.सं. १९४० साल अर्थात् मोतीराम भट्ट युगबाट सो परम्पराको प्रारम्भ हुन्छ । नेपाली साहित्यमा विधागत रूपमा सङ्कलन सम्पादनको प्रारम्भ पनि मोतीराम भट्ट युगबाट भएको हो ।

आधुनिक नेपाली कथाको सङ्कलन सम्पादन परम्पराको पृष्ठभूमिको रूपमा माध्यमिक कालको पृष्ठभूमि मह□वपूर्ण रहनु स्वाभाविक नै हो । नेपाली साहित्यको इतिहास केलाउँदा नेपाली साहित्यमा सङ्कलन र सम्पादन गरी विभिन्न स्रष्टा रचनाहरूको सङ्कलन सङ्ग्रह गरी प्रकाशन गर्ने क्रममा श्लोक सङ्ग्रह वि.सं. १९५६ मा नरदेव मोतीकृष्ण शर्मा, पशुपत प्रेस गोर्खा भाषा प्रथम भाग जसमा भानुभक्त, मोतीराम, पद्मविलास, गोपीनाथ, राजीवलोचन, काशीनाथ आदि ठूला-ठूला कविहरूले बनाएका श्लोक छन् जसको पं. नरदेव, मोतीकृष्ण शर्माका आज्ञानुसार निज यन्त्रालयमा मैनेजर वलदेव दासले रसिकजनहरूलाई खुश गर्नाका निम्ति अत्यन्त परिश्रमले छापी प्रकाश गरियो ।

वि.सं. १९६१-६२ (ई.सं. १९०५) मा कविता कल्पद्रुम (गोर्खा भाषाको विचित्र काव्य) सम्पादक दुर्गाप्रसाद घिमिरे, पं. विश्वराज हरिहर शर्माका आज्ञाले दुर्गाप्रेसमा छापि प्रकाश भयो । यस सङ्ग्रहमा कवि दधिराम मरासिनी, लेखनाथ पौढ्याल, छत्यग्रिधर अधिकारी, दामोदर शर्मण प्याकुऱ्याल, नारायणप्रसाद शर्मण, पं. दुर्गाप्रसाद शर्मण, पुनर्नारायण प्रसाद, चक्रपाणि शर्मा, दामोदर शर्माको कविता सङ्कलन रहेको छ ।

वि.सं. १९६९ मा सङ्गीत चन्द्रोदयमा कवि मोतीराम भट्ट, लक्ष्मीदत्त पन्त, मियाँ अंजद्हुसेन, नीति पन्त, शम्भुप्रसाद, पं. नरदेव शर्मा र कवि गोपीनाथ लोहनीका गाउन लायकका रसीला अनेक गजल, टप्पा, ठुमरी, गीत आदिको सङ्कलन सङ्ग्रहको सम्पादन प्रकाशक गोपीनाथ लोहनी र दुर्गादेव पाण्डे रहेका छन् ।

वि.सं. १९७३ मा गफाष्टक अर्थात् भाषा श्लोक (अष्टक सङ्ग्रह आठ) पं. विश्वराज हरिहर शर्माका गोरखा पुस्तकालय रामघाट काशीद्वारा प्रकाशित, पण्डित भैरवप्रसाद शर्माद्वारा दुर्गाप्रेस ब्रह्मघाट बनारसमा छापियो । यसमा मोतीराम भट्टको ९, लक्ष्मीदत्त पन्त, गोपीनाथ लोहनी र राजीवलोचन जोशीका श्लोकका सङ्ग्रह गरिएको छ ।

वि.सं. १९७४ मा सूक्ति सिन्धु कविता सङ्ग्रह हो । यसको सम्पादक पण्डित श्यामजीप्रसाद शर्मा अर्याल हुन् । यस कविता सङ्ग्रहका कविहरू वीरेन्द्रकेशरी अर्ज्याल, सोमनाथ शर्मा सिग्द्याल, चक्रपाणि शर्मा चालिसे, शम्भुप्रसाद शर्मा, देवीदत्त शर्मा पराजुली, दुर्गाप्रसाद शर्मा भट्टराई, कालिदास शर्मा, जगन्नाथ जोशी सेढाई, लेखनाथ शर्मा पौड्याल, गोपीनाथ लोहनी, राधानाथ लोहनी शर्मा, पुण्यनाथ शर्मा लोहनी, कृष्णचन्द्रं शर्मा अर्याल, कृष्णप्रसाद रेग्मी, जगन्नाथ शर्मा पौड्याल, केशवनाथ पौड्याल, दीपकेश्वर शर्मालोहनी, मदनदेव शर्मा पन्त, मोतीराम शर्मा भट्ट, लक्ष्मीदत्त पन्त, पद्मविलास शर्मा पाँडे, राजीवलोचन शर्मा जोशी, रुद्रराज शर्मा, श्यामजीप्रसाद शर्मा अर्यालका कविताहरूका सङ्ग्रह हो ।

(१)

श्लोक सङ्ग्रह १९५६

गोर्खा भाषा

(प्रथम भाग)

जस्मा– भानुभक्त, मोतीराम, पद्मविलास, गोपीनाथ, राजीवलोचन, काशीनाथारि ठूलाठूला कवीहरूले वनाया का असल असल भाषाश्लोक छन् जस्को– पं. नरदेव, मोतीकृष्ण शर्म्माका आज्ञानुसार निज यन्त्रालयमा मैनेजर बलदेव दास ले रसिकजन हरूलाई खुशगर्नाका निम्ति अत्यन्त परिश्रमले छापीप्रकाश गरियो,

नेपाल

पशुपत–प्रेस, ठैहिटी आढत' मा छापियो सं. १९५६ साल
प्रथमवार–१००० पुस्तक मूल्य प्रति पुस्तक
आठ आना मात्र ।

सम्पूर्ण

तपाञी हरूको भाषाश्लोकमा अत्यन्त प्रीति देखी यो श्लोक संग्रह भन्या पुस्तक (प्रथम भाग) जस्मा ठूला २ कवीहरू ले वनाया का रसवर्णन, समस्यापूर्ती, नेपाल सरकारको वर्णन, नेपालको देवता र पशुपतीनाथ को वर्णन इत्यादि गऱ्याको कविताहरू बहुतै परिश्रम ले संग्रहगरी छापियो यस ग्रन्थको चाहगऱ्या पछी

तपात्री हरू का निमित्त अरू भाग पनी छापने छौं । यसमा छापदामा शुद्धाशुद्ध पऱ्याको सज्जनहरूले सुधारी क्षमागर्नु होला आशा यस्तो छ कि मेरो उत्साह र गोर्खा भाषाको उन्नती दिन २ बढाउनू हुन्यै छ ॥

तपात्रीहरूको उत्साह बढाउन्या
मैनेजर 'पशुपत प्रेस' नेपाल ।

(२)

;'wf;fu/

श्लोकवद्ध भाषा मोतीरामस्य – १ श्लोक

कस्यापि – १ श्लोक ॥
नरदेवस्य – २ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – ६ श्लोक ॥
राजीवलोचनस्य – १२ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – २० श्लोक ॥
राजीवलोचन – ६ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – १५ श्लोक ॥
गोपीनाथस्य – १० श्लोक ॥
नरदेवस्य – ५ श्लोक ॥
काशीनाथस्य – २ श्लोक ॥
तेजबहादुरस्य – २ श्लोक ॥
तेजसिंहस्य – २ श्लोक ॥
उमादेवपन्थस्य – २ श्लोक ॥
शिवदत्तस्य – १ श्लोक ॥
राजीवलोचनस्य – ७ श्लोक ॥
राजीवलोचनस्य – १८ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – १४ श्लोक ॥
गोपीनाथस्य – १० श्लोक ॥
देवराजस्य – ४ श्लोक ॥
लोकनाथ – ४ श्लोक ॥
गोपीनाथ – ४ श्लोक ॥
राजीलोचन – ५ श्लोक ॥
रमानाथ – १६ श्लोक ॥
राजीवलोचन – १९ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – ५ श्लोक ॥
पद्मविलास – २३ श्लोक ॥
मोतीराम – ३ श्लोक ॥
काशीनाथस्य – ७ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – २४ श्लोक ॥
काशीनाथ – १ श्लोक ॥
तेजबहादुर – १ श्लोक ॥
कस्यापि – ९ श्लोक ॥
गोपीनाथ – १७ श्लोक ॥
राजीवलोचन – १९ श्लोक ॥
भैरवप्रसाद – १० श्लोक ॥
काशीनाथ रेग्मी – १० श्लोक ॥
राजीवलोचन – २० श्लोक ॥

हेमलालस्य – ३ श्लोक ॥
लीलाधरस्य – २ श्लोक ॥

(३)

कविता कल्पद्रुम

(गोर्खा भाषाको विचित्र काव्य)

सम्पादक- दुर्गाप्रसाद घिमिरे
(नेपालवासी पं. दुर्गाप्रसाद शर्मा घिमिरे)

पं. विश्वराज हरिहर शर्माका आज्ञाले 'दुर्गा प्रेस'मा छापि प्रकाश भयो। ई.सं. १९०५ (वि.सं. १९६१-६२) किमत ४ आना।

विज्ञापन

जुनसुकै काव्यमा पनि अलंकार ृंगार न भया कसै को पनि खुसी हुँदैन यतिन् ज्याल् सम्म प्रकाश भयाका गोर्खा भाषा मा शब्दालङ्कारमा मुख्य भया को यमक को प्रयोग गरया को न देखिया को हुना ले र मेरो अल्प वुद्धि ले विचार गर्दा र अरू संस्कृत महाकाव्य हरूमा पनी ठाऊ २ मा देखता भाषामा पनी शव्दालङकार भया रसिकजन हरू लाई सुदा मा केही आनन्द होला भन्या ठानी यमक अनुप्रास प्रश्नोत्तर हरूले सहित भयाको केही आफनु कविता र अरू महाशय हरू लाई उत्साह दिइ तयार गरायाका कविता को सङ्ग्रह भया को काव्य रसिक महानुभाव का कर कमलमा शरण पारेको छु यो पसन्द गर्नू भयो र तपात्रि हरूले उत्साह दिनू भयो भन्या अरू कविता र यस्तै काव्य पनी केहि तयार छन् तयार पनी हुन्या छन्।

विज्ञेषु किमधिकम्
तपात्री हेरूको कृपाकांक्षी
पण्डित दुर्गाप्रसाद शर्मा।

दधिराम मरासिनी ॥१७॥ विरचिता मरनोद्दिपिनी
लेखनाथ पौड्याल ॥२५॥ ृङ्गार पच्चिसी
इत्यग्निधर अधिकारी ॥४७॥ ृगार कलिका
दामोदर शर्मण प्याकुऱ्याल ॥८॥ ृङ्गार मोहनी
नारायण प्रसाद शर्मण ॥१४॥ कमाला
पं. दुर्गाप्रसाद शर्मण ॥२२॥
पं. दुर्गाप्रसाद शर्मण ॥१८॥ ृङ्गार मनोहारिण
पुनर्नारायण प्रसादस्य ॥९॥
चक्रपाणि शर्मणः ॥८॥ श्री लहडाष्टक
पुन दामोदर शर्मण ॥९॥ ृङ्गार तरङ्गिणी
चक्रपाणि शर्मण ॥१८॥० म काष्टादसदी
लेखनाथ पौड्याल ॥९॥ मानसाकर्षिणी

यो पद्यप्रधान मासिक पत्रिका हो। यस पत्रिकाको प्रकाशन १९६३ सालको असारदेखि वनारसबाट सुरु भएको थियो। बनारसमा बसी संस्कृत पढ्ने उत्साही छात्रहरूले 'रसिक समाज' नामक एउटा साहित्यिक सङ्गठन बनाएका थिए। यसमा देवीप्रसाद पराजुली, सोमनाथ सिग्देल, चक्रपाणि चालिसे,

विष्णुप्रसाद भण्डारी आदिको संलगनता थियो। रसिक समाजको मुखपत्रका रूपमा सुन्दरी प्रकाशित हुन्थ्यो।

(नेपाली साहित्यको इतिहास प्रथम खण्ड सं. चूडामणि वन्धु पेज ३३६-३३७।

(४)

सुन्दरी नामको मासिक पत्रिका १९६३
वर्ष १ भदौ संक्रान्ति १९६३। लीला ३

रसिक समाजबाट तयार गरी
काशी, हितचिन्तक प्रेसमा छापी प्रंकाश भयो
पण्डित हरिहरशर्मा बाट संपादित और प्रकाशित

–	गायकचरित	॥७४॥ श्लोक
	वर्षावर्णन	॥५॥ श्रीदेविदत्त शर्मा– काशी
	समस्यापूर्ति	॥१॥ कवि कृष्णप्रसाद शर्मा– नेपाल
		॥२॥ पं. चक्रपाणि चालिसे– नेपाल
		॥१॥ साहु जोगवीरसिंह– नेपाल
		॥२॥ पं. देवीदत्त शर्मा– काशी
		॥१॥ पं. बाबुराम आचार्य– नेपाल
		॥१॥ पं. राजाराम शर्मा– काशी
		॥१॥ पं. लेखनाथ पौड्याल
		॥१॥ पं. शम्भुप्रसाद शर्मा– बीरगंज
		॥१॥ पं. कवि शिखरनाथ शर्मा सुवेदी– काशी
		॥१॥ श्री सोमनाथ शर्म्मा– काशी
	वृषभदर्पदलन	॥९॥ सं. पं. चक्रपाणि चालिसे– नेपाल
		॥३॥ पं. वृषभध्वज जोसी– काशी
		॥३॥ पं. शम्भुप्रसाद शर्मा– वीरगंज
		॥१५॥

वर्ष १ असौज संक्रान्ति १९६३ लीला ४ सौ

छटट्‌विलास	॥ ८३।
गायकचरित	॥ ३७॥
	॥१९॥ रसिक समाज– काशी
वर्षावर्णन	॥२॥ पं. श्री सोमनाथ शर्म्मा– श्री काशी

सुन्दरी कवि संवाद : तत्र प्रथमं कवे : साक्षेपोक्ति ॥७॥
सुन्दर्या : प्रत्युक्ति ॥९॥
पुनः कवे : प्रत्युक्ति ॥६॥ पण्डित रामचन्द्र जोसी– नेपाल

समस्यापूर्ति	॥३॥ पं. शम्भुप्रंसाद
	॥२॥ पं. अमरनाथलोहनी– नेपाल
	॥३॥ कवि कृष्णप्रसाद रेग्मी
	॥१॥ पं. गोपाल भट्टराई
	॥१॥ पं. सं. चक्रपाणि शर्म्मा
	॥१॥ साहु जोगबीरसिंह
	॥२॥ पं. डी.आर. शर्मा

॥२॥ पं. सं. दुर्गाप्रसाद शर्मा– नेपाल
॥२॥ पं. देवराज खदाल
॥३॥ पं. देवीदत्त पराजुली
॥१॥ पं. धर्मानन्द शर्मा
॥१॥ पं. नन्दिकेशवर शर्म्मा
॥१॥ पं. नेत्रविनोद रामर्मा
॥१॥ पं. भद्रध्वज शर्मा
॥१॥ पं. भागवत मजगैञा
॥१॥ पं. मायानाथ पौड्याल
॥२॥ पं. राधानाथ लोहनी
॥२॥ पं. रामचन्द्र जोसी
॥१॥ पं. रामनाथ रेग्मी
वहिदार रेवतीप्रसाद शर्मा
॥१॥ पं. बाबुरामाचार्य
॥२॥ पं. विष्णुप्रसाद भण्डारी
॥२॥ पं. शभुप्रसाद शमर्मा
॥१॥ साहु सिद्धिदास
॥३॥ पं. सोमनाथोपाध्याय

वर्ष १ । कार्तिक संक्रान्ति १९६३ । लीला ५

शरदवर्णन ॥१५॥ पं. चक्रपाणि चालिसे
वियोगिनीविलाप ॥१३॥ पं. श्री लेखनाथ शर्मा पौड्याल
॥१४॥ पं. बाबुलुशर्मा
श्रीगणेशाय नम : वञ्चकचरित ॥ ३३॥ पं. अमरनाथ लोहनी
समस्यापूर्ति ॥१॥ पं. श्री अमर नाथ लोहनी
॥१॥ पं. श्री ऋषिकेश शर्म्मा
॥१॥ पं. श्रीगोपाल भट्राई
॥१॥ साहु गौरीदास
॥१॥ पं. सं. श्री चक्रपाणि शर्मा
॥१॥ साहु श्री जोगवीरसिंह
॥१॥ पं. टीकाराम वाग्ले
॥१॥ डि.पं. टीकाराम सापकोटा
॥१॥ पं. डी.आर. शर्मा
॥१॥ पं. दामोदर प्याकुऱ्याल
॥१॥ कर्णेल पीयूषङ्ग जङ्ग ज.ब.रा. बहादुर वर्मा– प्रयाग
॥१॥ पं. वावुरामशर्मा आचार्य
॥१॥ राइटर श्री वुद्धिराज शर्मा
॥१॥ पं. भट्टध्वज शर्म्मा
॥१॥ पं. यदुनाथ घिमिरे
॥१॥ पं. राधानाथ लोहनी
॥१॥ पं. रामचन्द्र जोसी
॥१॥ पं. रामनाथ रेग्मी
॥१॥ पुरोहित रामप्रसाद सत्याल
॥१॥ बहिदार रेवतीप्रसाद शर्मा

॥१॥ पं. लेखनाथ पौड्याल– छपुका
॥१॥ पं. वृषभध्वज शर्मा (जोसी)
॥२॥ पं. हिमनाथ पन्त
अन्योक्तिमञ्जरी ॥१३॥ देवीदत्त विरचिताङ्योक्तिमञ्जरी
वत्सोपदेश ॥१२॥ कवि शिखरनाथ सुवेदी शर्मा

– वर्ष १ । फागुन, चैत्र संक्रान्ति १९६३ । लीला ९।१०

वेदान्तसिद्धान्त लेप्रकाश ॥९॥
ज्ञानसागर वेसरी ॥४४॥ पं. द्विजराज अर्ज्याल
अंजीरचरित्र ॥३८॥
कविस्वतन्त्रता ॥६॥ पुरोहित रामप्रसाद सत्याल
॥३॥ महाकवि ऋषिकेशर्मा– काशी
समस्यापूर्ति ॥१॥ पं. अक्रूरप्रंसाद ज्ञवाली
॥१॥ सुब्बा ऋषिभक्त शर्मा
॥१॥ पं. केशवप्रसाद शर्मा आचार्य
॥१॥ पं. डी. गुरुप्रसाद शर्मा आचार्य
॥१॥ साहु जोगवीरसिङ्ग उदास
॥१॥ पं. श्री धर्मानन्द शर्मा
॥१॥ प्रयागरूप श्री पीयूष
॥१॥ पं. श्री भद्रध्वजशर्मा आचार्य
॥१॥ पं. भेषराजचन्द्र अर्ज्याल
॥१॥ श्री मायल – काशी
॥१॥ पं. यदुनाथ घिमिरे
॥१॥ पं. रघुनाथ पन्त
॥१॥ पं. राधानाथ लोहनी
॥१॥ पं. शोभाकर शर्मा ज्ञवाली
॥१॥ पं. श्री हिमनाथ पन्त
धनस्तुति ॥१०॥ पं. कविराज चन्द्रजी शर्मा
शिवस्तुति ॥९॥
उपदेशलहरी ॥२६॥ पं. शम्भुप्रसाद शर्म्मा
शिशिरवर्णन ॥५॥ साहु जोगवीरसिङ्ग– नेपाल

वर्ष २ । मागी शीर्ष संक्रान्ति १९६५ लीला ९
सुन्दरी नामकी मासिक पत्रिका
बनारस – पण्डित हरिहर शर्माबाट
संपादित और प्रकाशित

कविता कौतुक
द्वितीय भाग
अनेकपण्डित रचित
रामस्तुति ॥ १४ ॥
शिवास्तुति ॥ २९ ॥
कविराज पच्चीसी ॥ २५॥
फलस्तुति– पि.एस.एन. शर्मा– नेपाल

वियोगिनी विलाप ॥८॥ राइटर उमाराम पाडे– नेपाल
उपदेशदशक ॥ १० ॥

मैले यस शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा मदन पुस्तकालयले नयाँ व्यवस्था अपनाएको हुँदा विभिन्न कारणले गर्दा पुस्तकालय उपयोग गर्न पाइएन । त्यसैकारण सुन्दरी पत्रिकाका केही अङ्कहरू राख्न सकिएन ।

(५)
सङ्गीत चन्द्रोदय
अनेक कवि सङ्ग्रहीत

जसमा रसिक जनहरूले गाउन लायक का रसीला अनेक गजल टप्पा, ठुमरी आदि गीतले भरिएको छ :

नेपाल वि.सं. १९६९
भूमिका

स्वदेशप्रिय महाशय हो !

यो सङ्गीत चन्द्रोदयअघि तीन भाग गरी छापिएकोमा एक एक कविको एकै ठाममा कविता नपरेको र छुट्टाछुट्टै स्पष्ट गरी गीत पनी नदेखिने भएको हुनाले यथामति संशोधन गरी नयाँ केही केही गीत समेत थपी छापी प्रकाश गरेका छौं.

नेपाली भाषाको व्याकरण र कोश नभएकोले सबै कविको एकनासको नियम नभए पनि आजसम्म जस्तो जस्तो पाइयो सोही बमोजीमको छापी प्रकाश गरी दिएका छौं, अब श्री गुरुराज हेमराज पण्डितज्यूबाट नेपाली भाषाको व्याकरण र कोश बनाई भाषाको उद्धार गरी बक्सेको हुनाले सोही व्याकरण र कोशको नियम बमोजिमका गीत कोही महाशयबाट पाइए भने संग्रह गरी दोस्रो भागमा प्रकाश गर्ने इच्छा गरेका छौं.

यस पुस्तकमा बुद्धिदोषले वा छापाका दोषले अशुद्धहरू रहन गएकोमा क्षमा राखी एक वाजी प्रारम्भदेखि समाप्तिसम्म पढेर गीतको रस लिनु भए परिश्रम सुफल संझने छौं,

तपाजी हरूको प्रियपात्र
गोपीनाथ लोहनी
दुर्गादेव पाडे,
नेपाल

कविवर मोतिराम भट्टकृत–	गजल ३२ भैरवी १, ठुमरी १, वङ्गालि ठेटर्को १, परज १ (जम्मा ३६)
कविवर लक्ष्मीदत्त पन्तकृत (इन्दू)–	गजल १६, दोहा १, खेमटा २, वङ्गाली थियेटरको लजत १, बेहाग १, टप्पा ६ , जङ्गला १, मल्लार होरी १, कजरी १ ।
मियाँ अंजद्हुसेन कृत (अञ्जान)–	गजल १
गजब	गजल ६
रत्नलाल (रत्न)	गजल २, विभास एकताला १, भैरवी १, दोहा १, परज १, ठुमरी २, मल्लार १, सिन्धुरा १, , वसन्त १, सिन्धुरा धमाल १, होरी ख्याल १, टप्पा ४, गाली १, घाटु १ ।
नेवारे भाषाका कसैका गीत–	राग अडाना १, निर्गुण ४, विहाग १, कजली १, विरहिणी १, भजन १, राग यथा रुचि १० ।

नीति पन्तकृत–	तर्जीयवन्द १
कवि शम्भुप्रसाद कृत (शम्भु)	गजल २
पं. नरदेव शर्म्मा कृत (सुधा)	गजल ३, परज १, कजरी १, ठुमरी १, चौबोला १, कवित्त १ ।
कविवर गोपीनाथ लोहनी कृत (नाथ)	गजल ३३, दोहा १, खमाज १, काहरा ३९, रागदशे १, कलङ्गरा १, भैरवि २, जङ्गला १, विहाग २, सारङ्ग खेमटा १, ठुमरी १ ।

(६)

ukmfi6s– सन् १९१७ ई. (१९७३)
अर्याल भाषाश्लोक (अष्टक संग्रह- आठ)

पं. वि□वराज हरिहर शर्मा गोरखा पुस्तकालय रामघाट काशीद्वारा प्रकाशित भयो । पण्डित भैरवप्रसाद शर्माद्वारा दुर्गाप्रेस ब्रह्मघाट बनारस सिटीमा छापियो ।

मोतीराम भट्ट– शारदाष्टक[९], दरिद्राष्टक[९], अम्लाष्टकम्[९], ठगाष्टक
लक्ष्मीदत्त पन्त– समष्याष्टक[८]
गोपीनाथ लोहनी– शृंगाराष्टक[९]
राजीवलोचन– गंजिफाष्टक[८], कालीकाष्टक[११] श्लोक

(७)

सूक्तिसिन्धु १९७४– सं. श्यामजी अर्याल (वि.सं. १९७४)
श्यामजीप्रसाद शर्मा अर्याल– हाडि गाउ, नेपाल ।

पण्डित् वीरेन्द्रकेशरी आर्याल
पण्डित सोमनाथ शर्मा सिग्द्याल– पथिक प्रेम २० श्लोक
पण्डित चक्रपाणि शर्मा चालिसे– खण्डिताको गुलावी छेड १२ श्लोक
मुखिया शम्भुप्रसाद शर्मा बसन्त– समस्यापूर्ति २०+१९ फुटकर
पण्डित देवीदत्त शर्मा पराजुली– ठिटाले गुप्तिपियारीलाई लेखेको
पण्डित दुर्गाप्रसाद शर्मा भट्टराई– नायिका नुनय २१
पण्डित कालिदास शर्मा– चाटुकर
पण्डित जगन्नाथ जोशी सेढाई– अनङ्गरङ्ग ६
पण्डित लेखनाथ शर्मा पौड्यालय– विरहिणीका उपर सखीको प्रश्न १०
पण्डित सोमनाथ शर्मा– विजुलीको असर १०
पण्डित गोपीनाथ लोहनी शर्मा– समस्यापूर्ति १०
पण्डित राधानाथ शर्मा लोहनी– वालामुग्धोक्ति
पण्डित प्रण्यनाथ शर्मा लोहनी– वियोगिनि सन्ताप ७
पण्डित कृष्णचन्द्र शर्मा अर्याल– प्रोषित भर्तृकाको विरह १५
पण्डित कृष्णप्रसाद रेग्मी– १० श्लोक
पण्डित लेखनाथ शर्मा पौड्याल– पान्थ-प्रवोध १६
पण्डित जगन्नाथ शर्मा पौड्यालय– समस्यापूर्ति ९
पण्डित केशवाथ शर्मा पौड्यालय– चतुरी नायिकाको २७
पण्डित दीपकेश्वर शर्मा लोहनी– उपासना ३३
पण्डित चक्रपाणि शर्मा– वारवधू सम्वोधन
पण्डित कृष्णप्रसाद रेग्मी– राधामिलाप २०
पण्डित केशवनाथ शर्मा पौड्यालय– परदेशी-प्रेमीको विरह पत्र १९
पण्डित मदनदेव शर्मा पन्त– प्रेम (तीन वटा कविता)

पण्डित लेखनाथ शर्मा पौड्याल– कुञ्ज-वर्तिनी विप्रलन्धा २३
पण्डित मोतीराम शर्मा भट्ट– पिकदूत ३०
पण्डित लक्ष्मीदत्त शर्मा पन्त–
पण्डित पद्मविलास शर्मा पाँडे–
पण्डित राजीवलोचन शर्मा जोशी–
पण्डित सोमनाथ शर्मा– दम्पत्तिको प्रेम टक्कर पति दम्
पण्डित चक्रपाणि शर्मा– प्राभातिक प्रबोध ११
पण्डित वीरेन्द्रकेशरी शर्मा– फूटकर
पण्डित रुद्रराज शर्मा पाँडे– अनुनयावील १०
पण्डित श्यामजी प्रसाद शर्मा अर्याल– विरहिणीका उपर सखीको प्रश्न १४
– भावरावल विरहिणीका मनको तरङ्ग २३

परिच्छेद तीन

३.१ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको ऐतिहासिक सर्वेक्षण

कथा भन्ने र सुन्ने प्रचलन मानिसमा धेरै प्राचीन कालदेखि चलिआएको छ । लेख्ने लिपिवद्ध गर्ने कालको जन्म हुनुभन्दा अघि मानिस कथा भन्थे र सुन्थे । त्यसै बखतदेखि नै कथा साहित्यको एउटा प्राचीन अङ्गको रूपमा चलिआएको पाइन्छ । प्राचीन कथाहरूको स्रोत सोझो रूपमा प्रस्तुत हुने र सामान्य जनजीवनका व्यक्तिव्यक्ति र पारिवारिक सम्बन्ध र विछोड एकले अर्कामा गरेको हेपाई जस्ता विषयवस्तु रहेका हुन्थे भने त्यस बखतका कथाहरू प्रायः जसो कथाहरूको उद्देश्य नीति उपदेश र धार्मिक त□व प्रतिपादन गर्ने हुन्थे ।

कथा साहित्य विश्वका समृद्ध साहित्यिक विधामध्येको एक समृद्ध साहित्यिक विधा कथा हो । यसको समृद्ध र परिपक्व पृष्ठभूमि नेपाली साहित्यमा पनि स्पष्ट रूपमा देखिएको छ । नेपाली साहित्यमा वि.सं. १९९१ मा 'शारदा' मासिक पत्रिकाको प्रकाशनसमयदेखि नै आधुनिक नेपाली कथाको प्रकाशन हुन थालेको र त्यसै समयदेखि नै नेपाली कथाको क्षेत्रमा आधुनिकता सुरु भएको कुरा प्राप्त प्रमाणहरूले देखाएका छन् ।

कुनै पनि विधाको लेखन र त्यसमा बढीसे बढीको रुचि, अध्ययन र विश्लेषणको क्रम देखिन आएपछि त्यसको गहन अध्ययन अनुसन्धानदाताहरू अथवा पाठक, विद्यार्थी, शिक्षक, विदेशी सङ्कलनकर्तालाई तत्कालीन समयको बारेमा अध्ययन जो विधागत प्रतिनिधिमूलक कथा, कविता, निबन्धलगायतका सङ्ग्रह सङ्कलनबाट त्यस विधाका बारेमा जानकारी लिन सकिने र समाज राष्ट्रको दर्पण नै तिनै उत्कृष्ट साहित्यका सङ्कलित सङ्ग्रह हुने भएको हुँदा मानव विकासको साथसाथै चेतन प्रवाहले मान्छेले गरेका हरेक क्रियाकलाप र सिर्जनाको सङ्कलन गर्ने क्रम प्राचीन समयदेखि रहीआएको पाइन्छ ।

विधागत साहित्यको सङ्कलनको आवश्यकता जब सो विधाका प्रसिद्धि र परिपक्व अवस्थामा पुग्छ, विधागत स्वरूप, रूपविन्यास संरचनापक्षको विकास सिद्धान्तको पहिचान मूल्य मान्यताको आधारमा सो विधा परिपक्व र इतिहास भएपछि पाठकहरूको रुचि, शिक्षण, संघ-संस्थानमा विद्यार्थीहरूको लागि अध्ययन अध्यापनका लागि फरक परिवेश देश विदेशका यस विधाका पाठकसमक्ष पुऱ्याउनका लागि कुनै पनि विधाको पहिचान गराउनको लागि सङ्कलन गरी सङ्ग्रह गरिने प्रचलन एकै विधाको एक भन्दा बढी रचनाकारद्वारा रचना भएका विधागत रचनासङ्ग्रहमध्ये नेपाली कथाको पनि आफ्नै परम्परा र इतिहास रहेको पाइन्छ ।

यसमा आधुनिक नेपाली साहित्यको प्रारम्भअघि लगभग माध्यमिक कालको अन्त्यतिर प्रारम्भ भएको साहित्यका विभिन्न रचनाकारका कविहरूको उत्कृष्ट वा तत्कालीन समयमा ख्याति कमाएका वा चर्चायोग्य कविताहरूको सङ्कलनबाट नेपाली साहित्यमा सम्पादन परम्परा सुरु भएको पाइन्छ । साहित्यका अन्य विधाका रचना पत्रपत्रिकामा जस्तो सङ्कलन नभएर विभिन्न रचनाकारका रचना सङ्कलन सङ्ग्रह गरिएको र विधागत पहिचान र पृष्ठभूमि दिएर सम्पादन गर्ने परम्परा नेपाली साहित्यको इतिहासमा माध्यमिक कालको अन्त्यतिर बाट सुरु भएको प्रमाण भेटिन्छ ।

यसमा नेपाली साहित्यका थुप्रै विधामध्ये थोरै समयमा विकसित र परिपक्व विधाको रूपमा स्थापित र परम्परा कायम भएको विधा आख्यानमध्येको कथा विधाको यहाँ अध्ययन गरिन्छ । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको प्रारम्भ वि.सं. १९९१ सालमा शारदाको प्रकाशनपछि नेपाली कथामा आधुनिकताको प्रारम्भ भएको र वि.सं.१९९५ सालमा सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीको मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह कथा कुसुमबाट प्रारम्भदेखि वि.सं.२०४५ सालमा प्रकाशित सम्पादित कथा सङ्कलन नेपाली कथाका समकालीन सन्दर्भहरू सं. डा. दयाराम श्रेष्ठसम्म अर्थात् वि.सं. २०४६ सालपूर्वको नेपालको पृष्ठभूमिमा लेखिएका कथा नेपाली भाषाका कथा सम्पादन पृष्ठभूमिलाई समेटिएको छ ।

यसमा आधुनिक नेपाली कथाको विधागत पहिचान कथाको पृष्ठभूमि, संरचनाको सैद्धान्तिक आधारमा कथाको वर्गीकरण र नेपाली कथा साहित्यको इतिहासलेखनको आधारको खोजी, मौलिकतामा भिन्नता, नविनता कथा सम्पादनको उद्देश्य, प्रतिनिधित्व गराउने कथा र कथाकार, कथाको प्रवृत्तिगत रूपमा चिनाउने प्रयास गरिने छ । यस अवधिमा सङ्कलित सम्पादित कथा सङ्ग्रहको आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परा शीर्षकमा यो अध्ययनपछिको यस परम्परामा देखिएका सबल र दुर्बल पक्षलाई स्पष्ट रूपमा देखाएर यस आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको सर्वेक्षणअन्तर्गत कथाको समसामयिक गतिविधि, प्रयोग र प्रवृत्तिगत सम्बन्धी अध्ययन यहाँ गरिन्छ ।

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको अध्ययन गर्दा यस कालको अध्ययन पूर्वआधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको पृष्ठभूमिको रूपमा माध्यमिक कालको पृष्ठभूमि मह□वपूर्ण रहनु स्वभाविक नै हो । नेपाली साहित्यको इतिहास केलाउँदा नेपाली साहित्यमा सङ्कलन र सम्पादन गरी विभिन्न स्रष्टाहरूको रचनाहरूको सङ्ग्रह गरी प्रकाशन गर्ने क्रम माध्यमिक कालमा आएर मात्र आरम्भ भएको कुरा प्राप्त सामग्रीहरूबाट प्रमाणित हुन्छ ।

नेपाली साहित्यको माध्यमिक काल वि.सं. १९४० देखि सुरु भएको मानिन्छ । यस माध्यमिक काल जम्मा पाँच दशकको यस काललाई दुई प्रमुख चरणमा विभाजन गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

(क) पूर्वमाध्यमिक काल (१९४०-१९६० को दशकसम्म)

(ख) उत्तरमाध्यमिक काल (१९६०-१९८० को दशकसम्म)

सङ्कलन सम्पादनको इतिहास केलाउँदा पृष्ठभूमिको रूपमा माध्यमिक कालको वि.सं. १९६० दशकसम्म पुग्नुपर्ने देखिन्छ । आजसम्म प्राप्त अध्ययन अनुसार वि.सं. १९५६ मा नरदेव मोतीकृष्ण शर्मा पशुपत प्रेस गोर्खा भाषा प्रथम भाग जसमा भानुभक्त, मोतीराम, पद्म विलास, गोपीनाथ, राजीवलोचन, काशीनाथ आदि ठूलाठूला कविहरूले बनाएका श्लोक छन् जसको पं. नरदेव, मोतीकृष्ण शर्माका आज्ञानुसार निज यन्त्रालयमा मैनेजर बलदेव दासले रसिकजनहरूलाई खुश गर्नाका निम्ति अत्यन्त परिश्रमले छापी प्रकाशन गरे ।

वि.सं. १९६१-६२ (ई.सं. १९०५) मा कविता कल्पद्रुम (गोखा भाषाको विचित्र काव्य) सम्पादक दुर्गाप्रसाद घिमिरे,, पं. विश्वराज हरिहर शर्माका आज्ञाले दुर्गा प्रेसमा छापी प्रकाश भयो । यस सङ्ग्रहमा कवि दधिराज मरासिनी, लेखनाथ पौड्याल, छत्यग्रिधर अधिकारी, दामोदर शर्मण प्याकुऱ्याल, नारायणप्रसाद शर्मण, पं. दुर्गाप्रसाद शर्मण, पुनर्नारायणप्रसाद, चक्रपाणि शर्मा, दामोदर शर्माका कविता सङ्कलन गरिएका छन् ।

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको पृष्ठभूमि

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको पृष्ठभूमिको रूपमा माध्यमिक कालको पृष्ठभूमि मह□वपूर्ण रहनु स्वाभाविक नै हो । नेपाली साहित्यको इतिहास केलाउँदा नेपाली साहित्यमा सङ्कलन र सम्पादन गरी विभिन्न स्रष्टाहरूको रचनाहरूको सङ्कलन सङ्ग्रह गरी प्रकाशन गर्ने क्रम माध्यमिक कालमा आएर मात्र आरम्भ भएको कुरा प्राप्त सामग्रीहरूबाट प्रमाणित हुन्छ ।

नेपाली साहित्यको माध्यमिक काल वि.सं. १९४० देखि सुरु भएको मानिन्छ । यसलाई तारानाथ शर्मा (२०३९।८-९) ले मोतीराम युग, दिल्लीराम तिमिल्सिना तथा माधव भण्डारी (२०१८-४) ले विकास काल नाम दिएका छन् भने मोहनराज शर्मा (२०४० : १४-१५) ले उत्तर मध्य भन्न मन पराएका छन् । उक्त कालमा मुख्यत फस्टाएको प्रवृत्ति शृङ्गारिक हो । साहित्यको विकासका चरणहरूमा विभिन्न किसिमका प्रयोग तथा प्रवृत्तिहरू विकसित हुँदै जान्छन् । त्यसमा पनि प्राथमिकमा भन्दा माध्यमिकमा र माध्यमिकमा भन्दा आधुनिक कालमा उक्त प्रयोग तथा प्रवृत्तिहरूमा विविधता रहनु विकासको स्वाभाविक गति हो । माध्यमिक कालले सामान्यतः नेपाली साहित्यका विकासको यही मध्य अवधिलाई सङ्केत गर्दछ । प्रमुख गद्य विधाहरूलाईं समेत समेट्ता यो अवधि करिब पाँच दशकको देखापर्छ । अथवा वि.सं. १९४०-१९९० भित्र नेपाली साहित्यको माध्यमिक काललाई हेर्न सकिन्छ । नेपाली साहित्यको विविध विधाको क्षेत्रमा पनि माध्यमिक कालभित्र नै सम्पादन गरी विधागत सङ्कलनहरू सम्पादन गरी सङ्ग्रहको रूपमा प्रकाशन कालको प्रारम्भ र विकासको थालनी भएको पाइन्छ ।

कविहरूका कविता सङ्कलित भएको मोतीरामकालीन तथा सुन्दरीकालीन कविहरूका कविता सङ्कलित भएको सूक्ति सिन्धुको प्रकाशन १९७४ लाई शृङ्गारिकताको चरमोत्कर्ष पनि भनिएको छ। शर्मा २०४० : १८।

माध्यमिक काल जम्मा पाँच दशकको यस काललाई निम्नलिखित दुई प्रमुख चरणमा विभाजन गर्नु उपयुक्त देखिन्छ।

(क) पूर्वमाध्यमिक काल (१९४०-१९६० को दशकसम्म)

(ख) उत्तरमाध्यमिक काल (१९६०-१९८० को दशकसम्म)

पूर्वमाध्यमिक काल दुई दशकमा मूलतः शृङ्गारिकता तथा अतिरञ्जनाको स्वर नै प्रवल रहेको र उत्तरमाध्यमिक कालका तीन दशकमा चाँहि सुधारवादी स्वरको क्रमशः प्रवलता रहेको पाइन्छ। यद्यपि उक्त दुवै चरणमा एक अर्काका प्रवृत्तिका अवशेषहरू भेटिन्छन् तापनि तत्-तत् चरणका मूल प्रवृत्तिका दृष्टिले गौण रूपमा प्रतिविम्बित भएको मानिनु उपयुक्त हुन्छ। (बन्धु– नेपाली साहित्यको इतिहास पृष्ठ ३१४)।

वस्तुतः माध्यमिक काल साहित्यिक, शैक्षिक, सुधारात्मक जागरणका दृष्टिले निकै मह□वपूर्ण देखापर्छ। यसैकालमा छापाखानाको विकास, पत्रपत्रिका तथा पुस्तकहरूको प्रकाशन अभियान सुरु हुन्छ। नेपाली भाषाको साहित्यिक सुवास यसै कालमा सर्वसामान्यका लागि अनुभूत हुन थाल्छ। राजनैतिक वातावरण जनभावना प्रतिकूल भए पनि जनतामा जागरण ल्याउने साहित्यिक, शैक्षिक गतिविधिको सुरुवात र तत्सम्बन्धी प्रयासका दृष्टिले यो काल निकै मह□वपूर्ण देखा पर्छ। पुराना कविहरूको खोजी, साहित्यिक सत्सङ्ग वा मण्डलीहरूको सङ्गठन प्रकाशन सम्पादन आदिका माध्यमद्वारा जनतामा वौद्धिक तथा अन्य गतिविधिमा चेतनाको लहर फैलाउने दृष्टिकोण चेतनशील वर्गमा विकसित हुन थालेको यो युग राणाहरूको अनुदार तथा निरङ्कुश शासनले भित्रभित्र गुम्सिएको थियो। उन्मुक्तिका लागि छटपटी सुरु हुनु यस कालको विशेषता हो। अथवा उक्त दृष्टिले माध्यमिक काललाई जागरणकाल भन्नु पनि अनुपयुक्त देखिँदैन। (ऐजन पृष्ठ ३१५)।

नेपाली साहित्यको माध्यमिक काल वि.सं. १९४० अर्थात् मोतीराम युगबाट प्रारम्भ हुन्छ। यसै युगदेखि नै नेपाली भाषा साहित्यको क्षेत्रमा समालोचना, जीवनी लेखन, प्रकाशन, सम्पादन कार्यको थालनी भएको पाइन्छ। मोतीराम भट्टका साहित्यिक प्रतिभा र समकालीन लेखकहरूलाई सङ्गठित गरेर नेतृत्व दिने क्षमताले नेपाली गद्यको अदभूत विकास यस युगमा हुन सक्यो। पुस्तक पुस्तिकाहरू लेख्ने र छपाउने कामका साथै साथी लेखकहरूलाई साहित्यको तालिमसमेत दिने गरेर मोतीराम भट्टले एकातिर समकालीन लेखाइको परिष्कार गरे भने अर्कातिर भानुभक्त आचार्यको महत्तालाई आलोचनात्मक प्रतिभाका सघाउले हाम्रो समक्ष प्रस्तुत गरे। मोतीराम भट्टका यस्तै अरू मह□वपूर्ण गतिविधिहरूकै फलस्वरूप देशभित्र गोखापत्र र देशबाहिर, गोर्खे बखर कागत, सुन्दरी र माधवी जस्ता पत्रपत्रिकाले जन्म लिए। पत्रिकाहरूको जन्म नेपाली साहित्यको विकासमा अत्यन्त महान् उपलब्धि हो।

नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा पुस्तक पत्रपत्रिकाको सम्पादन प्रकाशन गर्ने क्रम भानुभक्त आचार्यको बालकाण्ड मात्र १९४१ सालमा बनारसबाट छापियो अनि उनका सातै काण्डहरूचाहिँ छापिए १९४२ सालमा। यी दुवै प्रकाशनमा मोतीराम भट्टको नाउँ छैन। वि.सं. १९४१ मा छापिएको बालकाण्डलाई खोज्ने र सम्पादन गर्ने व्यक्ति थिए प्रेमलाल काफ्ले र प्रकाशक थिए तेजबहादुर राना। वि.सं.१९४२ मा छापिएको सात काण्डी रामायणका खोज, सङ्कलन र सम्पादन देवराज शर्माले गरेको र प्रकाशनचाहिँ बद्रीनाथ भँडारीले केही आर्थिक सहयोग लिई डमरुवल्लभ पोखरेलले गरेको देखिन्छ। बालकाण्डका प्रकाशनसम्म मोतीराम भट्टबाट प्रेरणा र सहयोग हुन सक्छ किनभने त्यसका प्रकाशक तेजबहादुर राना उनका आन्द्रा गाँसिएका साथी थिए। मोतीराम भट्टले प्रकाशन गरेको भानुभक्तीय रामायण भने १९४४ मा मात्र देखिन्छ। उनले भानुभक्तको जीवनीचाहिँ वि.सं. १९४८ मा छपाए। (शर्मा, पृष्ठ ६५)

साहित्यिक प्रयोजनका निम्ति नेपाली भाषाको प्रयोग विक्रमको १९ औँ शताब्दीको प्रारम्भदेखि भएको पाइन्छ। यसअघि नेपाली भाषाको उपयोग सामान्य व्यवहार र वाङ्मय प्रयोगका क्षेत्रमा सीमित रहेको देखिन्छ भने यस समयदेखि नेपाली भाषाको प्रयोग काव्यात्मक अभिव्यक्तिका निम्तिसमेत भई साहित्य क्षेत्रमा पनि भएको हो। नेपाली भाषामा साहित्यको पनि सिर्जना हुनथालेको हो। साहित्य सिर्जनाको यस शुभारम्भबाट नेपाली भाषाको अभिव्यक्ति क्षमतामा एउटा नौलो आयाम थपिन आएको हो।

यो नौलो आयाम नेपाली भाषाको साहित्यिक र सिर्जनात्मक प्रयोग नै हो, जो साहित्य रचनासँग गाँसिएको हुन्छ। नेपाली भाषातर्फ हेर्दा यसमा विक्रमको उन्नाइसौँ शताब्दीमा यो नौलो आयाम थपिन आएको हुँदा सो समयदेखि नै नेपाली साहित्यको प्रारम्भ मानिएको छ। नेपाली भाषामा लेखिएका हालसम्म प्राप्त रचनाका आधारमा पनि विक्रमको उन्नाइसौँ शताब्दीको प्रारम्भलाई नेपाली साहित्यको प्रारम्भ विन्दु मान्नु उचित देखिन्छ। (बन्धु– पृष्ठ १३२)।

साहित्यको प्रारम्भविन्दुतिरको काललाई प्राथमिक काल भनिन्छ। यसैअनुरूप यसमा विक्रमको उन्नाइसौँ शताब्दीको सुरुदेखि नेपाली साहित्यको प्राथमिक काल मानिएको छ। उन्नाइसौँ शताब्दीको एकदमै सुरुतिरका नेपाली साहित्यिक रचना अझै पनि फेला परेका छैनन तर पनि सो समयमा साहित्यिक वातावरणको निर्माण भएको हुँदा त्यहाँदेखि नेपाली साहित्यको प्राथमिक कालको उठान मान्न अनुचित देखिन्न। यस कालमा मुख्यतः श्री ५ बडामहाराजाधिराज पृथ्वीनारायण शाहको अभ्युदयबाट नेपालीमा साहित्यिक प्रेरणा र वातावरणको निर्माण भएको देखिन्छ। (ऐजन)

यसमा श्री ५ पृथ्वीको एकीकरण अभियानलाई मुख्यः आधार बनाई वि.सं. १८०१ देखि नेपाली साहित्यको प्रारम्भ र नेपाली साहित्यमा प्राथमिक कालको पनि प्रारम्भ मानिएको छ। माध्यमिक कालको प्रारम्भ वि.सं.१९४० देखि मोतीराम भट्ट नेपाली साहित्यमा शृङ्गार धाराको प्रवर्तन गरी साहित्यिक युगान्तर ल्याएको हुँदा वि.सं. १९४० लाई माध्यमिक कालको श्रीगणेश भएको अवधि मानिएको छ।

प्राथमिक कालमा नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा पुस्तक पत्रपत्रिकाको सङ्कलन, सम्पादन, प्रकाशन गर्ने परम्पराको थालनी भएको आजसम्मको खोजबाट भएको प्रमाण प्राप्त छैन। नेपाली साहित्यको माध्यमिक काल वि.सं. १९४० साल अर्थात् मोतीराम भट्ट युगबाट प्रारम्भ हुन्छ। नेपाली साहित्यमा विधागत रूपमा सङ्कलन सम्पादनको प्रारम्भ पनि मोतीराम भट्ट युगबाट भएको हो।

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको पृष्ठभूमिको रूपमा माध्यमिक कालको पृष्ठभूमि मह□वपूर्ण रहनु स्वाभाविक नै हो। नेपाली साहित्यको इतिहास केलाउँदा नेपाली साहित्यमा सङ्कलन र सम्पादन गरी विभिन्न स्रष्टाहरूको रचनाहरूको सङ्कलन सङ्ग्रह गरी प्रकाशन गर्ने क्रममा :–

(१)

श्लोक सङ्ग्रह १९५६

गोर्खा भाषा

(प्रथम भाग)

जस्मा– भानुभक्त, मोतीराम, पद्मविलास, गोपीनाथ, राजीवलोचन, काशीनाथारि ठूलाठूला कवीहरूले वनाया का असल असल भाषाश्लोक छन् जस्को– पं. नरदेव, मोतीकृष्ण शर्म्माका आज्ञानुसार निज यन्त्रालयमा मैनेजर बलदेव दास ले रसिकजन हरूलाई खुशगर्नाका निम्ति अत्यन्त परिश्रमले छापीप्रकाश गरियो,

नेपाल

पशुपत–प्रेस, ठैहिटी आठत' मा छापियो सं. १९५६ साल

प्रथमवार–१००० पुस्तक मूल्य प्रति पुस्तक

आठ आना मात्र।

सम्पूर्ण

तपाञी हरूको भाषाश्लोकमा अत्यन्त प्रीति देखी यो श्लोक संग्रह भन्या पुस्तक (प्रथम भाग) जस्मा ठूला २ कवीहरू ले वनाया का रसवर्णन, समस्यापूर्ती, नेपाल सरकारको वर्णन, नेपालको देवता र पशुपतीनाथ को वर्णन इत्यादि गऱ्याको कविताहरू बहुतै परिश्रम ले संग्रहगरी छापियो यस ग्रन्थको चाहगऱ्या पछी तपाञी हरू का निमित्त अरू भाग पनी छापने छौं। यसमा छापदामा शुद्धाशुद्ध पऱ्याको सज्जनहरूले सुधारी क्षमागर्नु होला आशा यस्तो छ कि मेरो उत्साह र गोर्खा भाषाको उन्नती दिन २ बढाउनू हुन्यै छ॥

तपाञीहरूको उत्साह बढाउन्या

मैनेजर 'पशुपत प्रेस' नेपाल।

(२)

सुधासागर

श्लोकवद्ध भाषा मोतीरामस्य – १ श्लोक

कस्यापि – १ श्लोक ॥
नरदेवस्य – २ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – ६ श्लोक ॥
राजीवलोचनस्य – १२ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – २० श्लोक ॥
राजीवलोचन – ६ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – १५ श्लोक ॥
गोपीनाथस्य – १० श्लोक ॥
नरदेवस्य – ५ श्लोक ॥
काशीनाथस्य – २ श्लोक ॥
तेजबहादुरस्य – २ श्लोक ॥
तेजसिंहस्य – २ श्लोक ॥
उमादेवपन्थस्य – २ श्लोक ॥
शिवदत्तस्य – १ श्लोक ॥
राजीवलोचनस्य – ७ श्लोक ॥
राजीवलोचनस्य – १८ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – १४ श्लोक ॥
गोपीनाथस्य – १० श्लोक ॥
देवराजस्य – ४ श्लोक ॥
लोकनाथ – ४ श्लोक ॥
गोपीनाथ – ४ श्लोक ॥
राजीलोचन – ५ श्लोक ॥
रमानाथ – १६ श्लोक ॥
राजीवलोचन – १९ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – ५ श्लोक ॥
पद्मविलास – २३ श्लोक ॥
मोतीराम – ३ श्लोक ॥
काशीनाथस्य – ७ श्लोक ॥
मोतीरामस्य – २४ श्लोक ॥
काशीनाथ – १ श्लोक ॥
तेजबहादुर – १ श्लोक ॥
कस्यापि – ९ श्लोक ॥
गोपीनाथ – १७ श्लोक ॥
राजीवलोचन – १९ श्लोक ॥
भैरवप्रसाद – १० श्लोक ॥
काशीनाथ रेग्मी – १० श्लोक ॥
राजीवलोचन – २० श्लोक ॥
हेमलालस्य – ३ श्लोक ॥
लीलाधरस्य – २ श्लोक ॥

(३)

कविता कल्पद्रुम

(गोर्खा भाषाको विचित्र काव्य)

सम्पादक- दुर्गाप्रसाद घिमिरे
(नेपालवासी पं. दुर्गाप्रसाद शर्मा घिमिरे)

पं. विश्वराज हरिहर शर्माका आज्ञाले 'दुर्गा प्रेस'मा छापि प्रकाश भयो। ई.सं. १९०५ (वि.सं. १९६१-६२) किमत ४ आना।

विज्ञापन

जुनसुकै काव्यमा पनि अलंकार □ृंगार न भया कसै को पनि खुसी हुँदैन यतिन् ज्याल् सम्म प्रकाश भयाका गोर्खा भाषा मा शब्दालङ्कारमा मुख्य भया को यमक को प्रयोग गरया को न देखिया को हुना ले र मेरो अल्प वुद्धि ले विचार गर्दा र अरू संस्कृत महाकाव्य हरूमा पनी ठाऊ २ मा देखता भाषामा पनी शव्दालङकार भया रसिकजन हरू लाई सुदा मा केही आनन्द होला भन्या ठानी यमक अनुप्रास प्रश्नोत्तर हरूले सहित भयाको केही आफनु कविता र अरू महाशय हरू लाई उत्साह दिइ तयार गरायाका कविता को सङ्ग्रह भया को काव्य रसिक महानुभाव का कर कमलमा शरण पारेको छु यो पसन्द गर्नू भयो र तपात्रि हरूले उत्साह दिनू भयो भन्या अरू कविता र यस्तै काव्य पनी केहि तयार छन् तयार पनी हुन्या छन्।

विज्ञेषु किमधिकम्
तपात्री हेरूको कृपाकांक्षी
पण्डित दुर्गाप्रसाद शर्मा।

दधिराम मरासिनी ॥१७॥ विरचिता मरनोद्दिपिनी
लेखनाथ पौड्याल ॥२५॥ □ृङ्गार पच्चिसी
इत्यग्निधर अधिकारी ॥४७॥ □गार कलिका
दामोदर शर्मण प्याकुर्‍याल ॥८॥ □ाङ्गार मोहनी
नारायण प्रसाद शर्मण ॥१४॥ कमाला
पं. दुर्गाप्रसाद शर्मण ॥२२॥
पं. दुर्गाप्रसाद शर्मण ॥१८॥ □ृङ्गार मनोहारिण
पुनर्नारायण प्रसादस्य ॥९॥
चक्रपाणि शर्मण: ॥८॥ श्री लहडाष्टक
पुन दामोदर शर्मण ॥९॥ □ृङ्गार तरङ्गिणी
चक्रपाणि शर्मण ॥१८॥० म काष्टादसदी
लेखनाथ पौड्याल ॥९॥ मानसाकर्षिणी

यो पद्यप्रधान मासिक पत्रिका हो। यस पत्रिकाको प्रकाशन १९६३ सालको असारदेखि वनारसबाट सुरु भएको थियो। बनारसमा बसी संस्कृत पढ्ने उत्साही छात्रहरूले 'रसिक समाज' नामक एउटा साहित्यिक सङ्गठन बनाएका थिए। यसमा देवीप्रसाद पराजुली, सोमनाथ सिग्देल, चक्रपाणि चालिसे, विष्णुप्रसाद भण्डारी आदिको संलगनता थियो। रसिक समाजको मुखपत्रका रूपमा ;'Gb/L प्रकाशित हुन्थ्यो।

(नेपाली साहित्यको इतिहास प्रथम खण्ड सं. चूडामणि वन्धु पेज ३३६-३३७।

(४)

सुन्दरी नामको मासिक पत्रिका १९६३
वर्ष १ भदौ संक्रान्ति १९६३ । लीला ३

रसिक समाजबाट तयार गरी
काशी, हितचिन्तक प्रेसमा छापी प्रंकाश भयो
पण्डित हरिहरशर्मा बाट संपादित और प्रकाशित

–	गायकचरित	॥७४॥ श्लोक
	वर्षावर्णन	॥५॥ श्रीदेविदत्त शर्मा– काशी
	समस्यापूर्ति	॥१॥ कवि कृष्णप्रसाद शर्मा– नेपाल
		॥२॥ पं. चक्रपाणि चालिसे– नेपाल
		॥१॥ साहु जोगवीरसिंह– नेपाल
		॥२॥ पं. देवीदत्त शर्मा– काशी
		॥१॥ पं. बाबुराम आचार्य– नेपाल
		॥१॥ पं. राजाराम शर्मा– काशी
		॥१॥ पं. लेखनाथ पौड्याल
		॥१॥ पं. शम्भुप्रसाद शर्मा– बीरगंज
		॥१॥ पं. कवि शिखरनाथ शर्मा सुवेदी– काशी
		॥१॥ श्री सोमनाथ शर्म्मा– काशी
	वृषभदर्पदलन	॥९॥ सं. पं. चक्रपाणि चालिसे– नेपाल
		॥३॥ पं. वृषभध्वज जोसी– काशी
		॥३॥ पं. शम्भुप्रसाद शर्मा– वीरगंज
		॥१५॥

वर्ष १ असौज संक्रान्ति १९६३ लीला ४ सौ

छटट्विलास	॥ ८३ ।
गायकचरित	॥ ३७॥
	॥१९॥ रसिक समाज– काशी
वर्षावर्णन	॥२॥ पं. श्री सोमनाथ शर्म्मा– श्री काशी

सुन्दरी कवि संवाद : तत्र प्रथमं कवे : साक्षेपोक्ति ॥७॥
सुन्दर्या : प्रत्युक्ति ॥९॥
पुनः कवे : प्रत्युक्ति ॥६॥ पण्डित रामचन्द्र जोसी– नेपाल

समस्यापूर्ति	॥३॥ पं. शम्भुप्रंसाद
	॥२॥ पं. अमरनाथलोहनी– नेपाल
	॥३॥ कवि कृष्णप्रसाद रेग्मी
	॥१॥ पं. गोपाल भट्टराई
	॥१॥ पं. सं. चक्रपाणि शर्म्मा
	॥१॥ साहु जोगबीरसिंह
	॥२॥ पं. डी.आर. शर्मा
	॥२॥ पं. सं. दुर्गाप्रसाद शर्मा– नेपाल
	॥२॥ पं. देवराज खदाल
	॥३॥ पं. देवीदत्त पराजुली
	॥१॥ पं. धर्मानन्द शर्मा
	॥१॥ पं. नन्दिकेशवर शर्म्मा

॥१॥ पं. नेत्रविनोद राममर्मा
॥१॥ पं. भद्रध्वज शर्मा
॥१॥ पं. भागवत मजगैञा
॥१॥ पं. मायानाथ पौड्याल
॥२॥ पं. राधानाथ लोहनी
॥२॥ पं. रामचन्द्र जोसी
॥१॥ पं. रामनाथ रेग्मी
वहिदार रेवतीप्रसाद शर्मा
॥१॥ पं. बाबुरामाचार्य
॥२॥ पं. विष्णुप्रसाद भण्डारी
॥२॥ पं. शभुप्रसाद शमर्मा
॥१॥ साहु सिद्धिदास
॥३॥ पं. सोमनाथोपाध्याय

वर्ष १ । कार्तिक संक्रान्ति १९६३ । लीला ५

शरदवर्णन ॥१५॥ पं. चक्रपाणि चालिसे
वियोगिनीविलाप ॥१३॥ पं. श्री लेखनाथ शर्मा पौड्याल
॥१४॥ पं. बाबुलुशर्मा
श्रीगणेशाय नम : वञ्चकचरित ॥ ३३॥ पं. अमरनाथ लोहनी
समस्यापूर्ति ॥१॥ पं. श्री अमर नाथ लोहनी
॥१॥ पं. श्री ऋषिकेश शर्म्मा
॥१॥ पं. श्रीगोपाल भट्राई
॥१॥ साहु गौरीदास
॥१॥ पं. सं. श्री चक्रपाणि शर्मा
॥१॥ साहु श्री जोगवीरसिंह
॥१॥ पं. टीकाराम वाग्ले
॥१॥ डि.पं. टीकाराम सापकोटा
॥१॥ पं. डी.आर. शर्मा
॥१॥ पं. दामोदर प्याकुऱ्याल
॥१॥ कर्णेल पीयूषङ्ग जङ्ग ज.ब.रा. बहादुर वर्मा– प्रयाग
॥१॥ पं. वावुरामशर्मा आचार्य
॥१॥ राइटर श्री वुद्धिराज शर्मा
॥१॥ पं. भट्टध्वज शर्म्मा
॥१॥ पं. यदुनाथ घिमिरे
॥१॥ पं. राधानाथ लोहनी
॥१॥ पं. रामचन्द्र जोसी
॥१॥ पं. रामनाथ रेग्मी
॥१॥ पुरोहित रामप्रसाद सत्याल
॥१॥ बहिदार रेवतीप्रसाद शर्मा
॥१॥ पं. लेखनाथ पौड्याल– छपुका
॥१॥ पं. वृषभध्वज शर्मा (जोसी)
॥२॥ पं. हिमनाथ पन्त
अन्योक्तिमञ्जरी ॥१३॥ देवीदत्त विरचिताङ्योक्तिमञ्जरी
वत्सोपदेश ॥१२॥ कवि शिखरनाथ सुवेदी शर्मा

– वर्ष १ । फागुन, चैत्र संक्रान्ति १९६३ । लीला ९।१०

वेदान्तसिद्धान्त लेप्रकाश ॥९॥

ज्ञानसागर वेसरी ॥४४॥ पं. द्विजराज अर्ज्याल
अंजीरचरित्र ॥३८॥
कविस्वतन्त्रता ॥६॥ पुरोहित रामप्रसाद सत्याल
॥३॥ महाकवि ऋषिकेशर्मा– काशी
समस्यापूर्ति ॥१॥ पं. अक्रूरप्रंसाद ज्ञवाली
॥१॥ सुब्बा ऋषिभक्त शर्मा
॥१॥ पं. केशवप्रसाद शर्मा आचार्य
॥१॥ पं. डी. गुरुप्रसाद शर्मा आचार्य
॥१॥ साहु जोगवीरसिङ्ग उदास
॥१॥ पं. श्री धर्मानन्द शर्मा
॥१॥ प्रयागरूप श्री पीयूष
॥१॥ पं. श्री भद्रध्वजशर्मा आचार्य
॥१॥ पं. भेषराजचन्द्र अर्ज्याल
॥१॥ श्री मायल – काशी
॥१॥ पं. यदुनाथ घिमिरे
॥१॥ पं. रघुनाथ पन्त
॥१॥ पं. राधानाथ लोहनी
॥१॥ पं. शोभाकर शर्मा ज्ञवाली
॥१॥ पं. श्री हिमनाथ पन्त
धनस्तुति ॥१०॥ पं. कविराज चन्द्रजी शर्मा
शिवस्तुति ॥९॥
उपदेशलहरी ॥२६॥ पं. शम्भुप्रसाद शर्म्मा
शिशिरवर्णन ॥५॥ साहु जोगवीरसिङ्ग– नेपाल

वर्ष २ । मागी शीर्ष संक्रान्ति १९६५ लीला ९
सुन्दरी नामकी मासिक पत्रिका
बनारस – पण्डित हरिहर शर्माबाट
संपादित और प्रकाशित
कविता कौतुक
द्वितीय भाग
अनेकपण्डित रचित
रामस्तुति ॥ १४ ॥
शिवास्तुति ॥ २९ ॥
कविराज पच्चीसी ॥ २५॥
फलस्तुति– पि.एस.एन. शर्मा– नेपाल
वियोगिनी विलाप ॥८॥ राइटर उमाराम पाडे– नेपाल
उपदेशदशक ॥ १० ॥

मैले यस शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा मदन पुस्तकालयले नयाँ व्यवस्था अपनाएको हुँदा विभिन्न कारणले गर्दा पुस्तकालय उपयोग गर्न पाइएन । त्यसैकारण सुन्दरी पत्रिकाका केही अङ्कहरू राख्न सकिएन ।

(५)

सङ्गीत चन्द्रोदय

अनेक कवि सङ्ग्रहीत

जसमा रसिक जनहरूले गाउन लायक का रसीला अनेक गजल टप्पा, ठुमरी आदि गीतले भरिएको छ :

नेपाल वि.सं. १९६९

भूमिका

स्वदेशप्रिय महाशय हो !

यो सङ्गीत चन्त्द्रोदयअघि तीन भाग गरी छापिएकोमा एक एक कविको एकै ठाममा कविता नपरेको र छुट्टाछुट्टै स्पष्ट गरी गीत पनी नदेखिने भएको हुनाले यथामति संशोधन गरी नयाँ केही केही गीत समेत थपी छापी प्रकाश गरेका छौं.

नेपाली भाषाको व्याकरण र कोश नभएकोले सबै कविको एकनासको नियम नभए पनि आजसम्म जस्तो जस्तो पाइयो सोही बमोजीमको छापी प्रकाश गरी दिएका छौं, अव श्री गुरुराज हेमराज पण्डितज्यूबाट नेपाली भाषाको व्याकरण र कोश बनाई भाषाको उद्धार गरी बक्सेको हुनाले सोही व्याकरण र कोशको नियम बमोजिमका गीत कोही महाशयबाट पाइए भने संग्रह गरी दोस्रो भागमा प्रकाश गर्ने इच्छा गरेका छौं.

यस पुस्तकमा बुद्धिदोषले वा छापाका दोषले अशुद्धहरू रहन गएकोमा क्षमा राखी एक वाजी प्रारम्भदेखि समाप्तिसम्म पढेर गीतको रस लिनु भए परिश्रम सुफल संझने छौं,

तपाञी हरूको प्रियपात्र
गोपीनाथ लोहनी
दुर्गादेव पाडे,
नेपाल

कविवर मोतिराम भट्टकृत–	गजल ३२ भैरवी १, ठुमरी १, वङ्गालि ठेटर्को १, परज १ (जम्मा ३६)
कविवर लक्ष्मीदत्त पन्तकृत (इन्दू)–	गजल १६, दोहा १, खेमटा २, वङ्गाली थियेटरको लजत १, बेहाग १, टप्पा ६ , जङ्गला १, मल्लार होरी १, कजरी १ ।
मियाँ अंजद्हुसेन कृत (अञ्जान)–	गजल १
गजब	गजल ६
रत्नलाल (रत्न)	गजल २, विभास एकताला १, भैरवी १, दोहा १, परज १, ठुमरी २, मल्लार १, सिन्धुरा १, , वसन्त १, सिन्धुरा धमाल १, होरी ख्याल १, टप्पा ४, गाली १, घाटु १ ।
नेवारे भाषाका कसैका गीत–	राग अडाना १, निर्गुण ४, विहाग १, कजली १, विरहिणी १, भजन १, राग यथा रुचि १० ।
नीति पन्तकृत–	तर्जीयवन्द १
कवि शम्भुप्रसाद कृत (शम्भु)	गजल २
पं. नरदेव शर्म्मा कृत (सुधा)	गजल ३, परज १, कजरी १, ठुमरी १, चौबोला १, कवित्त १ ।
कविवर गोपीनाथ लोहनी कृत (नाथ)	गजल ३३, दोहा १, खमाज १, काहरा ३९, रागदशे १, कलङ्गरा १, भैरवि २, जङ्गला १, विहाग २, सारङ्ग खेमटा १, ठुमरी १ ।

(६)

गफाष्टक– सन् १९१७ ई. (१९७३)

अर्याल भाषाश्लोक (अष्टक संग्रह- आठ)

पं. वि□वराज हरिहर शर्मा गोरखा पुस्तकालय रामघाट काशीद्वारा प्रकाशित भयो । पण्डित भैरवप्रसाद शर्माद्वारा दुर्गाप्रिेस ब्रह्मघाट बनारस सिटीमा छापियो ।

मोतीराम भट्ट– शारदाष्टक[९], दरिद्राष्टक[९], अम्लाष्टकम्[९], ठगाष्टक
लक्ष्मीदत्त पन्त– समष्याष्टक[८]
गोपीनाथ लोहनी– शृंगाराष्टक[९]
राजीवलोचन– गंजिफाष्टक[८], कालीकाष्टक[११] श्लोक

(७)
सूक्तिसिन्धु १९७४– सं. श्यामजी अर्याल (वि.सं. १९७४)
श्यामजीप्रसाद शर्मा अर्याल– हाडि गाउ, नेपाल ।

पण्डित् वीरेन्द्रकेशरी आर्याल
पण्डित सोमनाथ शर्मा सिग्द्याल– पथिक प्रेम २० श्लोक
पण्डित चक्रपाणि शर्मा चालिसे– खण्डिताको गुलावी छेड १२ श्लोक
मुखिया शम्भुप्रसाद शर्मा बसन्त– समस्यापूर्ति २०+१९ फुटकर
पण्डित देवीदत्त शर्मा पराजुली– ठिटाले गुप्तिपियारीलाई लेखेको
पण्डित दुर्गाप्रसाद शर्मा भट्टराई– नायिका नुनय २१
पण्डित कालिदास शर्मा– चाटुकर
पण्डित जगन्नाथ जोशी सेढाई– अनङ्गरङ्ग ६
पण्डित लेखनाथ शर्मा पौड्यालय– विरहिणीका उपर सखीको प्रश्न १०
पण्डित सोमनाथ शर्मा– विजुलीको असर १०
पण्डित गोपीनाथ लोहनी शर्मा– समस्यापूर्ति १०
पण्डित राधानाथ शर्मा लोहनी– वालामुग्धोक्ति
पण्डित प्रण्यनाथ शर्मा लोहनी– वियोगिनि सन्ताप ७
पण्डित कृष्णचन्द्र शर्मा अर्याल– प्रोषित भर्तृकाको विरह १५
पण्डित कृष्णप्रसाद रेग्मी– १० श्लोक
पण्डित लेखनाथ शर्मा पौड्याल– पान्थ-प्रवोध १६
पण्डित जगन्नाथ शर्मा पौड्यालय– समस्यापूर्ति ९
पण्डित केशवाथ शर्मा पौड्यालय– चतुरी नायिकाको २७
पण्डित दीपकेश्वर शर्मा लोहनी– उपासना ३३
पण्डित चक्रपाणि शर्मा– वारवधू सम्वोधन
पण्डित कृष्णप्रसाद रेग्मी– राधामिलाप २०
पण्डित केशवनाथ शर्मा पौड्यालय– परदेशी-प्रेमीको विरह पत्र १९
पण्डित मदनदेव शर्मा पन्त– प्रेम (तीन वटा कविता)
पण्डित लेखनाथ शर्मा पौड्याल– कुञ्ज-वर्तिनी विप्रलन्धा २३
पण्डित मोतीराम शर्मा भट्ट– पिकदूत ३०
पण्डित लक्ष्मीदत्त शर्मा पन्त–
पण्डित पद्मविलास शर्मा पाँडे–
पण्डित राजीवलोचन शर्मा जोशी–
पण्डित सोमनाथ शर्मा– दम्पत्तिको प्रेम टक्कर पति दम्
पण्डित चक्रपाणि शर्मा– प्राभातिक प्रबोध ११
पण्डित वीरेन्द्रकेशरी शर्मा– फूटकर
पण्डित रुद्रराज शर्मा पाँडे– अनुनयावील १०
पण्डित श्यामजी प्रसाद शर्मा अर्याल– विरहिणीका उपर सखीको प्रश्न १४
– भावविह्वल विरहिणीका मनको तरङ्ग २३

३.२ आधुनिक नेपाली कथाको पुस्तकाकृति सम्पादन परम्पराको संक्षिप्त सर्वेक्षण

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको प्रारम्भ, कथा साहित्य विश्वका समृद्ध साहित्यिक विधामध्येको एक समृद्ध साहित्यिक विधा हो । यसको समृद्ध र परिपक्व पृष्ठभूमि नेपाली साहित्यमा पनि स्पष्ट रूपमा देखिएको छ। नेपाली साहित्यमा वि.सं. १९९१ मा 'शारदा' मासिक पत्रिकाको प्रकाशनसमयदेखि नै आधुनिक नेपाली कथाको प्रकाशन हुन थालेको र यसै समयदेखि नै नेपाली कथाको क्षेत्रमा आधुनिकता सुरु भएको कुरा प्राप्त प्रमाणहरूले देखाएका छन् ।

कुनै पनि विधाको लेखन र त्यसमा बढीभन्दा बढीको रुचि अध्ययन र विश्लेषणको क्रम देखिन आएपछि त्यसको गहन अध्ययन अनुसन्धान.अनुसन्धाताहरू अथवा पाठक, विद्यार्थी, शिक्षक, स्वदेशी विदेशी सङ्कलनकर्तालाई तत्कालीन समयको बारेमा अध्ययनमा जो विधागत प्रतिनिधिमूलक कथा, कविता, निबन्धलगायतका सङ्ग्रह सङ्कलनबाट त्यस विधाको बारेमा जानकारी मिल्छ ।

विधागत साहित्यको सङ्कलनको आवश्यकता जब सो विधा प्रसिद्धि र परिपक्व अवस्थामा पुग्छ, विधागत स्वरूप रूप विन्यास संरचनापक्षको विकास, सिद्धान्तको पहिचान, मूल्यमान्यताको आधारमा सो विधा परिपक्व र इतिहास भएपछि पाठकहरूको रुचि, शिक्षण संघ संस्थामा विद्यार्थीहरूको लागि अध्ययन-अध्यापनका लागि फरक परिवेश देश विदेशका यस विधाका पाठकसमक्ष पुऱ्याउनका लागि कुनै पनि विधाको पहिचान गराउनका लागि एकै विधाको रचना एकभन्दा बढी रचनाकारद्वारा रचना गरिएका रचना कविता, श्लोक, गजलको प्रकाशन नेपाली साहित्यको इतिहासमा माध्यमिककालको वि.सं. १९५६ सालमा नरदेव मोतीकृष्ण शर्मा पशुपत प्रेस गोर्खा भाषा प्रथम भाग जसमा भानुभक्त, मोतीराम, पद्मविलास, गोपीनाथ, राजीवलोचन, काशीनाथ आदि ठूलाठूला कविहरूले बनाएका श्लोक छन् । यस श्लोक सङ्ग्रहमा जसको पं. नरदेव, मोतीकृष्ण शर्माका आज्ञानुसार निज यन्त्रालयमा मैनेजर बलदेव दासले रसिकजनहरूलाई खुस गर्नाका निम्ति अत्यन्त परिश्रमले छापी प्रकाशन गरियो । नेपाली साहित्यमा सम्पादित मुद्रित पहिलो प्रकाशन मानिएको छ । यसरी प्रारम्भ भएको सङ्कलन र सम्पादनको परम्परा वि.सं. १९७३ मा गफाष्टक हुँदै वि.सं. १९७४ सालमा सूक्तिसिन्धुसम्म आइपुगेको पाइन्छ ।

नेपाली साहित्यमा यसरी अघि बढेको सम्पादन परम्परामा आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन, परम्पराको सर्वप्रथम प्रारम्भ र प्रकाशन गर्ने कार्य वि.सं. १९९१ मा 'शारदा' मासिक पत्रिकाको प्रकाशनसमयदेखि नै नेपाली साहित्यमा आधुनिकता आउनु नेपाली कथामा मौलिकताको प्रष्ट प्रवेश पाउनु र वि.सं. १९९५ मा समालोचक, सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीको अग्रसरतामा सर्वप्रथम दार्जिलिङबाट नेपाली साहित्य सम्मेलनले मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह कथा-कुसुम प्रकाशित भएको छ। यहीँबाट आधुनिक नेपाली मौलिक कथाको सङ्कलन सम्पादन परम्पराको प्रारम्भ भएको पाइन्छ ।

आधुनिक कथाको थालनी नेपाली भाषामा भर्खर हुन लागेको छ । सन् १९३५ मा 'शारदा' मासिक पत्रको नेपालमा अविर्भाव भएका समयदेखि सानु कथाको नेपाली भाषामा प्रचार हुन लागेको हो भन्नु असङ्गत नहोला किनभने यो समयमा पहिले लेखिएका १०।५ वटा कथाहरूद्वारा कुनै प्रगतिको बोध हुँदैन । लेखकहरूका फाटफुटे उद्योग थिए तर 'शारदा' ले भने कथाहरूको एउटा चलन नै चलाइरहेछ ।

छोटो हुनुबाहेक कथामा अरू पनि केही गुण हुन आवश्यक छ, यसको भाषा भावोत्पादक र शैली चित्ताकर्षक हुनुपर्छ किनभने लेखक भाषा र शैलीको अधिकारी नभए कसरी सानु कथामा पाइने छोटो टाउँमा उसले आफ्नो चरित्रको चित्रण गरे त्यसबाट पढ्नेका हृदयमा गम्भीर भाव उत्पन्न गराउन सक्छ ? यही भाव मेरो दृष्टिमा सानु कथाको प्राण हो । आधुनिक नेपाली साहित्यमा सम्पादन परम्पराको (विधागत पहिचान र छुट्टै विधाको सम्पादन सङ्कलन) थालनी वि.सं. १९९५ सालमा (सन् १९३८) दार्जिलिङ नेपाली साहित्य सम्मेलनले मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह कथा-कुसुम प्रकाशित गरेको थियो– समालोचक, सम्पादक, सङ्कलक सूर्यविक्रम ज्ञवालीको अग्रसरतामा ।

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको दोस्रो सम्पादित कथासङ्ग्रह र कथाको सैद्धान्तिक विश्लेषण र आधुनिक नेपाली कथा साहित्यको कथाको उत्थानलाई दुई चरणमा विभाजन गरी कथा साहित्यको गोरेटोमा नेपाली कथा साहित्यतिर आधुनिक कथा प्रवाह गरिएको छ । यसै चरणका आधारमा आधुनिक कथाकारका कथा र कथाकारलाई लेखन र प्रयोगलाई प्रथम उत्थान वि.सं. १९९१-९५ र दोस्रो उत्थान १९९५-२००० को रूपमा आधुनिक नेपाली कथाका कथाकारका पच्चीस कथालाई यस झ्यालबाट

सङ्कलित सम्पादित कथा पुस्तकमा सम्पादक ईश्वर बरालले कथा र कथाकारको लेखनशिल्प पक्षलाई पनि संक्षिप्त सर्वेक्षण गरिएको छ । झ्यालबाट वि.सं. २००६ सालमा प्रथम संस्करण/प्रकाशक नरेन्द्रप्रसाद रेग्मी, नरेन्द्र यन्त्रालय दूध विनायक वनारसबाट भएको हो ।

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको सर्वप्रथम प्रारम्भ र प्रकाशन गर्ने कार्य समालोचक, सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीको अग्रसरतामा सर्वप्रंथम सन् १९३८ (वि.सं. १९९५) दार्जिलिङ नेपाली साहित्य सम्मेलनले मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह कथा-कुसुम प्रकाशित भएको छ। यस कथा-कुसुममा आधुनिक नेपाली मौलिक कथाहरूमध्ये चार जना कथाकारको बालकृष्ण समशेरको तीन वटा, गुरुप्रसाद मैनालीको दुई वटा, पुष्कर शमशेरको दुई वटा र विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको तीन वटा गरी जम्मा दस वटा कथाको सङ्ग्रह गरिएको छ ।

कथा-कुसुम आधुनिक नेपाली मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह । कथा-कुसुम प्रकाशनअघि पाँच कथाकारको कथासङ्ग्रह गरिने विज्ञापन प्रकाशित भए पनि सङ्ग्रह प्रकाशन गर्दा कथाकार रूपनारायण सिंहको कथालाई छुटाएको पाइन्छ ।

झ्यालबाट २००६ नेपाली मौलिक कथाहरूको दोस्रो सम्पादित सङ्ग्रह यसका सम्पादक ईश्वर बराल हुन् । यस सङ्ग्रहमा चौबीस कथाकारका चौबीस कथा सङ्ग्रह गरिएको छ ।

नेपालका केही उत्कृष्ट कथाहरू २०२२ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएको तेस्रो प्रतिनिधिमूलक कथा सङ्ग्रह हो । सम्पा : किशु सिल्वाल ।

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखापरेको तेस्रो सम्पादित कथासङ्ग्रह साझा कथा सम्पादक : भैरव अर्याल । आधुनिक नेपाली कथाको सङ्ग्रह संस्थागत रूपमा साझा प्रकाशनबाट प्रंकाशन भएको यो पहिलो सम्पादित पहिलो कथासङ्ग्रह हो । यस साझा कथासङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथा साहित्यका सशक्त हस्ताक्षर कथाकार छब्बीस जनाको छब्बीस वटा आधुनिक कथा सङ्कलन सम्पादन गरिएको छ। साझा कथाको विस्तार वि.सं. १९९२ मा देखा परेका परिपाटीबद्ध नेपाली कथाकारदेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरण (२००८-२०१७) पछिल्लो चरणको मध्यवर्ती सङ्क्रमणकाल (२००७-२०१९) का कथाकारसम्मका कथा रहेका छन् ।

कथामा नारी हस्ताक्षर सम्पादक : शैलेन्द्र साकार ।

यस कथासङ्ग्रहमा नेपाल तथा नेपालबाहिरका नेपाली भाषामा कथा लेख्ने तेह्र जना नारी कथाकारका तेह्र वटा कथाहरू सङ्ग्रह गरिएको छ ।

सम्मेलन कथासङ्ग्रह नेपाली साहित्य सम्मेलन दार्जिलिङका निम्ति तुलसी अपतन, लक्खीदेवी सुन्दास र जगत छेत्रीद्वारा सम्पादित कथासङ्ग्रहमा छत्तीस जना नेपाली कथाकारका छत्तीस वटा कथा प्रकाशित गरिएको छ। यस कथासङ्ग्रहमा नेपाल र भारतका नेपाली कथाकारहरूको नेपाली कथा समावेश गरिएको छ ।

अठाइस कथा सम्पादक : बासु रिमाल यात्री । आधुनिक नेपाली कथाको सङ्ग्रह हो । यस अट्ठाईस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथा साहित्यका अट्ठाईस कथाकारका अट्ठाईस कथा सङ्ग्रह गरिएको छ ।

पच्चीस वर्षका नेपाली कथा सम्पादक : दयाराम श्रेष्ठ, वि.सं. २०३९ पच्चीस वर्षका नेपाली कथा नेपाल अधिराज्यभित्रका कथाकारहरूका मात्र कथाको चयन गरिएको कथा सङ्ग्रह हो । नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठानको रजतजयन्तीसँग सम्बद्ध भएको हुँदा वि.सं. २०१४ (प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापना भएको वर्ष) देखि २०३९ सालका बीचमा प्रकाशित कथाहरू मात्र यसमा सङ्कलित गरिएका छन् । समयावधिसम्बन्धी यही सीमा निर्धारणले गर्दा वि.सं. १९९० को दशकदेखि कथा लेखन सुरु गर्ने कथाकारका कथाहरू पनि यस पुस्तकमा रहन गएका छन् । यस सङ्ग्रहमा पैंतीस जना कथाकारका पैंतीस कथा सङ्ग्रह गरिएको छ ।

भारतीय नेपाली कथा सम्पादक : दयाराम श्रेष्ठ, नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापनाको पच्चीस वर्षको शुभ अवसरमा यसले आफ्नो रजतजयन्ती मनाउने क्रममा वि.सं. २०३९ सालमा रजतजयन्ती प्रकाशनमाला : १८ भारतीय नेपाली कथा (दार्जिलिङ, आसाम, मेघालय, नागाल्याण्ड, बनारस र सिक्किम) कथाकारका कथाहरूको सङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहमा कथा चयन गर्दा वि.सं. २०१४ (तदनुसार ई. १९५७) देखि पछिको समयलाई आधार बनाएको छ । यस आधारको औचित्य के हो भने यो कथासङ्ग्रह नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान, नेपालको रजतजयन्तीको उपलक्ष्यमा प्रकाशित भएको हुँदा पूर्वनिर्धारित

कार्यक्रमअनुसार यसै प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापनाकालदेखिका कथाहरू मात्र सङ्गृहीत गरिएको हो, त्यो स्थापनाकाल हो वि.सं. २०१४। यसरी पच्चीस वर्षभित्रमा लेखिएका त्यस्ता कथाहरू यसमा सङ्ग्रह गरिएको छ। यस कथासङ्ग्रहमा छब्बीस जना कथाकारका छब्बीस वटा कथा सङ्कलित छन्।

समसामयिक साझा कथा सम्पादक : मोहनराज शर्मा/राजेन्द्र सुवेदी। यसैगरी दोस्रो २०६० (परिवर्दित एवं अद्यावधिकृत) छापिएको सङ्ख्या २१०० प्रति मूद्रक : साझा प्रकाशनको छापाखाना पुल्चोक ललितपुर। पहिलो संस्करण, २०४१ मा सैंतीस जना कथाकारका सैंतीस कथा थिए भने दोस्रो संस्करण २०६० मा पचपन्न जना कथाकारका पचपन्न वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ।

सिक्किमेली कथा अवलोकन सम्पादक : मोहनप्रंकाश राईद्वारा सम्पादित सन्.१९८७ मा प्रकाशन भएको हो। यस सङ्ग्रहमा सिक्किमेली बाईस जना कथाकारका चौबीस वटा कथासङ्ग्रह गरिएको छ।

कथा सागर– सन् १९८९ (वि.सं. २०४५) यस कथासङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथामा देखिएका सबै चरणका कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ। यस सङ्ग्रहमा चौथाई नेपाल तर्फका र तीन चौथाई कथा र कथाकार नेपालबाहिर भारत तर्फका त्यसमा पनि सिक्किम, दार्जिलिङतर्फका बढी कथाकारका कथा परेका छन्। सम्पा : घनश्याम नेपालबाट भएको हो।

नेपाली कथाका समकालीन सन्दर्भहरू : सम्पादक : डा. दयाराम श्रेष्ठ। नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापनाको पच्चीस वर्षको शुभअवसरमा यसले आफ्नो रजतजयन्ती मनाउने क्रममा वि.सं. २०३९ सालमा रजतजयन्ती प्रकाशन माला १४ पच्चीस वर्षका नेपाली कथाको दोस्रो खण्डको रूपमा नेपाली कथाका समकालीन सन्दर्भहरू भएकाले यो समकालीन नेपाली कथाको सङ्कलन भए तापनि त्यस सङ्ग्रहमा परेका कथाकारहरूका कथा यसमा पारिएको छैन। दुवै खण्डलाई एक अर्काका पूरक बनाउने लक्ष्य लिएको छ। तर त्यस सङ्ग्रहलाई सैद्धान्तिक तथा ऐतिहासिक आधारमा प्रस्तुत गरिएको थियो भने यसमा चाहिँ समकालीन सन्दर्भ स्पष्ट पार्नका लागि विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा सम्पूर्ण कथाहरूलाई जम्मा ६ वर्गमा विभाजित गरिएको छ। यो कथासङ्ग्रह वि.सं. २०४५ सालमा प्रकाशित भएको छ।

३.३ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा पत्र-पत्रिकाका कथा अङ्कहरू

३.३.१ शारदा कथा अङ्क

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको प्रारम्भ कथा साहित्य विश्वका समृद्ध साहित्यिक विधामध्येको एक समृद्ध साहित्यिक विधा हो। यसको समृद्ध र परिपक्व पृष्ठभूमि नेपाली साहित्यमा पनि स्पष्ट रूपमा देखिएको छ। नेपाली साहित्यमा वि.सं. १९९१ मा शारदा मासिक पत्रिकाको प्रकाशनसमयदेखि नै आधुनिक नेपाली कथाको प्रकाशन हुन थालेको र यसै समयदेखि नै नेपाली कथाको क्षेत्रमा आधुनिकता सुरु भएको कुरा प्राप्त प्रमाणहरूले देखाएका छन्।

नेपाली साहित्यमा आधुनिकता भि□याउने साहित्यिक मासिक पत्रिकाको क्रममा शारदा मासिक प्रकाशन नै प्रथम हो। प्रथमतः कथा अङ्कको प्रकाशन गर्ने साहित्यिक पत्रिका पनि यही शारदा पत्रिका हो। यसको प्रकाशन वि.सं. १९९१ सालदेखि मासिक रूपमा भयो भने आधुनिक नेपाली कथाको कथा अङ्कक वि.सं. १९९७ वर्ष ६ संख्या १-२ वैशाख-जेष्ठ अङ्कमा प्रकाशित भएको छ।

यस शारदा मासिकको कथा अङ्कको रूपमा वि.सं. १९९७ सालको वर्ष ६ संख्य १-२ वैशाख-जेष्ठ प्रकाशित छन्। यस कथा अङ्कमा आधुनिक नेपाली कथाकारका कथाहरू मात्र प्रकाशित नभएर अरू साहित्यिक सामग्री पनि छापिएका छन्। यस अङ्कमा यो होकी तत्कालीन परिवेशमा कथालेखन र कथाकारको संख्यालाई मध्यनजर दिने हो भने यस शारदाको कथा अङ्कलाई प्रतिनिधि कथाकारका कथाअङ्क मान्न करै लाग्छ। साथै आधुनिक नेपाली साहित्यमा यसरी विधागत रूपमा विधा विशेषको अङ्क प्रकाशन पनि पहिलो भएको हुँदा साहित्यिक पत्रिकामा त्यसैले यस शारदा मासिकको कथा अङ्क नेपाली साहित्यमा मह□वपूर्ण अङ्कका रूपमा स्थापित छ।

यस शारदा मासिकको कथा अङ्क १९९७ वर्ष ६ संख्य १-२ वैशाख र जेष्ठमा प्रकाशित कथा र कथाकार यस प्रकार रहेका छन् :

syfsf/	syf
विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला	
श्रीमती सुशीला कोइराला	द्वन्द्वप्रेम
मे. कप. पुष्करशमशेर जबरा	मनको पलट
बालकृष्णशमशेर जबरा	हरिसिद्धि
डा. पिनाकीप्रसाद एम्.बी.	पुनर्यौवन
फत्तेबहादुर सिंह	को धनी ?
पूर्णदास	परिवर्तन
पं. चक्रपाणि शर्मा	उर्मिला
लक्ष्मीनन्दन शर्मा	लतमाया
श्री टङ्कनाथ उपाध्याय, आसाम	पुड्के हवलदार
श्री भेशराज शर्मा	आजकलको हवा
जी	संकल्प

माथि उल्लेखित कथा र कथाकारको नामावलीलाई सरसर्ती यस पूर्वप्रकाशित syf s';'d कथासङ्ग्रहका आधारमा हेर्दा विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला, पुष्कर शमशेर जबरा र बालकृष्ण शमशेर जबराका कथा भएकाले यस zf/bfको कथा अङ्कलाई प्रतिनिधि कथाकारका कथाअङ्क मान्न सकिने आधार रहेको छ । zf/bfको वैशाख र जेष्ठको कथाअङ्कमा गरेर बाह्र कथाकारका एघारवटा कथा रहेको छ । यसमा विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला र श्रीमती सुशीला कोइरालाको संयुक्त लेखनको कथा åGåk|]d रहेका छन् । zf/bf मासिक साहित्यिक पत्रिकाको सम्पादन सुब्बा ऋद्धिबहादुर मल्लद्वारा भएको हो ।

#=#=@ pBf]u–sxfgL;ª\u|x

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएको pBf]u पाक्षिक पत्रिका वि.सं. १९९२ साल भदौमा प्रकाशित भएको थियो् । यस पत्रिकाले वि.सं. २००८ सालमा आएर लेखक परिचयाङ्क कहानी सङ्ग्रह सम्पादक भीमभक्त जोशीको सम्पादनमा प्रकाशन गरेको छ ।

नेपाल अधिराज्यभित्रबाट प्रकाशित पत्रपत्रिकाको क्रममा काहिँलो पत्रिकाको रूपमा विक्रम सम्वत् १९९२ साल भदौमा pBf]u पाक्षिक पत्रिका प्रकाशित भएको थियो । शुरुमा दर्ता नम्बर राख्ने चलन नभएको तर पछि १९९५ साल जेठदेखि दर्ता नम्बर ००३ कायम भई प्रकाशित pBf]uका सम्पादक तथा प्रकाशक थिए– सूर्यभक्त जोशी । ठहिँटी, भगवती प्रेसमा छापिने यो पत्रिकाको सञ्चालकहरूमा सुरुमा ले. सूर्यबहादुर बस्नेत र ख. तीर्थराज सिंह सुवालको नाम प्रकाशित भएको देखिन्छ । (अतीतका पाना, शिव रेग्मी, पेज २५)

सम्पादक भीमभक्त जोशीको सम्पादनमा प्रकाशित pBf]u पाक्षिकको कहानीसङ्ग्रहमा यस प्रकारका कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएका छन् :

श्री केशवलाल कर्माचार्य, केलटोल	तिनी र म
श्री शंकरप्रसाद कोइराला	गाण्टू
श्री तेजेन्द्रप्रताप	पाटि भान्ज्याङको वासमा
श्री ना.सु. कृष्णप्रसाद चापागाई	अपुताली
श्री ले.क. सुरेन्द्रबहादुर शाह	शोभा

यो कहानीसङ्ग्रह pBf]uका सम्पादकले कथा-कहानीको सङ्ग्रहका रूपमा जम्माजम्मी पाँच कथाकारका पाँच कथा-कहानीको मात्र सङ्ग्रह गरेका छन् । यसमा तत्कालीन समयका जल्दाबल्दा

कथाकारमध्येका केहीको मात्र कथा रहेको पाइन्छ । यस सङ्ग्रंहलाई राम्रो उपलब्धि नै मान्न सकिन्छ । यो आधुनिक नेपाली कथाको रूपमा पत्रिकामा प्रकाशित दोस्रो कथाविशेषाङ्क हो । यसमा प्रतिनिधिमूलक भन्दा पनि कहानीसङ्ग्रह प्रकाशित गर्ने उद्देश्य रहेको देखिन्छ ।

#=#=#   ¿k/]vf syf ljz]iffª\s

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको क्रममा देखा परेका साहित्यिक पत्रिकामध्येमा कथाविशेषाङ्कको रूपमा प्रकाशित ¿k/]vf वर्ष २ अक ६ वैशाख २०१९ तेस्रो साहित्यिक पत्रिका हो । प्रकाशक योगेन्द्रनाथ अर्याल निम्ति नेपाल राष्ट्रिय पुस्तकालय, सम्पादक मण्डल श्रीरामदेव भट्टराई, योगेन्द्रनाथ अर्याल र बालमुकुन्द देव पाण्डे रहेका छन् ।

नववर्ष कथा विशेषाङ्कका रूपमा प्रकाशित ¿k/]vf (वर्ष २ अङ्क ६ वैशाख २०१९)का कथा र कथाकार यस प्रकार रहेका छन् :

गुरुभक्त जोशी	विडम्वना
बालकृष्ण सम	नौली
रमेश विकल	उसकी स्वास्नीको छोरो
भीमनिधि तिवारी	पुरुषजाति जिन्दावाद
लीलासिंह कर्मा	सुन हग्ने बाखा (लोककथा)
सोमध्वज बिष्ट	खेलौना
शङ्करप्रसाद कोइराला	छाया
हरिभक्त कटुवाल 'प्रवासी'	सुन्तलेछकाई
श्रीधर खनाल	हो हो, हो होइन
पोषणप्रसाद पाण्डे	कृष्णदासको भित्तीघडी
विजय मल्ल	!
परशु प्रधान	मेरो कोठाको आँखाबाट
लोकेन्द्रराज शर्मा	खुला झ्यालखान
अनुवाद	
बालकृष्ण पोखरेल	विषादको अन्त्य : मेरी बोल्टे, अमेरिका
	लाहाको घर : सुवोध घोष

प्रस्तुत नववर्ष कथाविशेषाङ्क ¿k/]vfमा चौध मौलिक र दुई अनूदित गरी जम्मा सोह्र कथाहरू सङ्ग्रह गरिएका छन् । यो सङ्ग्रह वर्षैपिच्छे विशेषाङ्क प्रकाशित गर्ने निर्णयअनुसार यस साल नौलो वर्षको कोसेलीका रूपमा यो कथाविशेषाङ्क प्रकाशित भएको हो ।

यस कथाविशेषाङ्कमा सङ्ग्रह गरिएका कथा राख्ने क्रममा कुनै आधार लिएको पाइँदैन तापनि यसलाई आधुनिक नेपाली कथाको प्रतिनिधिमूलक कथा विशेषाङ्क मान्न सकिन्छ ।

#=#=$= /Tg>L bflh{lnª syf cª\s

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा वि.सं. २०२६ सालमा प्रकाशन सुरु भएको ६ वर्षपछि वर्ष ६ अङ्क ३ दार्जिलिङ् कथाअङ्कको रूपमा प्रकाशित छ । त्यसका संस्थापक तथा प्रधानसम्पादक मदनदेव भट्टराई, सम्पादक मण्डल सिद्धिचरण श्रेष्ठ, मोहनदेव भट्टराई, बालकृष्ण सम, पुरु रिसाल, भैरव अर्याल, शान्तदेव भट्टराई, यज्ञराज सत्याल र मुकुन्द पराजुली रहनुभएको छ ।

क्षेत्रगत आधार लिएर यसरी कथासङ्ग्रह प्रकाशन, सम्पादन गरिएको लाग्छ । नेपाली कथाको क्षेत्रमा bflh{lnª syf cª\s सर्वप्रथम /Tg>L को हो । यस कथा अङ्कमा आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा ख्याति कमाएका र स्थापित कथाकारका कथा दार्जिलिङ क्षेत्रका मात्र कथाअङ्कमा प्रकाशन गरिएको छ । यस कथा अङ्कका कथाकार र कथा यस प्रकार रहेका छन्–

रूपनारायण सिंह	आमा
शिवकुमार राई	छाता
अच्छाराई 'रसिक'	चपरासी
परशुराम रोका	मृत्युकै मुखेञ्जी
एम.एम. गुरुङ्ग	एक खोला–दुई भङ्गला
भाइचन्द प्रधान	साहा□य !
देवकुमारी सिंह	न्याय
जी छिरिग्	दोष स्वीकार
गनुसिंह गुरुङ्ग	पेटपाला
इन्द्रबहादुर राई	रातभरी हुरी चल्यो
अगमसिंह गिरी	टुकुली
वीरविक्रम गुरुङ्ग	टाइपिष्ट
हरिश्चन्द्र बमजन	केवल आँखा भरी
प्रेम थापा	बाबरीको प्रेम
विक्रम 'रूपासा'	बिम्ब : प्रतिबिम्ब
नारदकुमार क्षेत्री	रित्तिएको जिन्दगी
गाब्रियल राणा	दश वर्ष

यस /Tg>L द्वैमासिक पत्रिकाको वर्ष ६ अङ्क ३ दार्जिलिङ्ग कथाअङ्कमा सत्र जना कथाकारका सत्रवटा कथा रहेका छन् । यस अङ्कमा प्रकाशित कथा र कथाकारलाई हेर्दा प्रतिनिधिमूलक कथा अङ्क भन्न सकिन्छ । यसमा आधार सृजना पनि गरिएको छैन ।

#=#=% dw'ks{ syf cª\s

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा पत्र-पत्रिकामा प्रकाशित आधुनिक नेपाली कथाको सामूहिक सङ्कलन कथाविशेषाङ्क कथाअङ्कमा योजनाअन्तर्गत dw'ks{ वैशाख-जेष्ठ २०३० वर्ष ५-६ अङ्क १२-१ लाई कथाअङ्कको रूपमा गोरखापत्र संस्थानले सम्पादक गोपालप्रसाद भट्टराई तथा सहायक नारायणबहादुर सिंह, दाताराम शर्मा र भैरव अर्यालको सम्पादन सहयोगमा अट्ठाईस कथाकारका अट्ठाईस कथा प्रकाशित भयो ।

यस कथाअङ्कमा कथाचयनका क्रममा खासै त्यस्तो आधार लिएको देखिँदैन । यस अङ्कमा पुराना परिचित कथाकार भीमनिधि तिवारीको उत्कृष्ट कथा ...... घलेज्यूको wf]tLb]lv ckl/lrt b]z कथाका कथाकार देवेन्द्रप्रताप शाहसम्मका नयाँ कथाकारको कथा सङ्कलन गरिएको छ। यस कथासङ्ग्रहलाई औसत रूपमा भन्नु पर्दा उत्कृष्ट अङ्क सङ्कलन भन्न करै लाग्छ। प्रस्तुत सङ्ग्रहको सम्पादकीयमा कथा भनेको ... भनेर ईश्वर बरालद्वारा सम्पादित ‰ofnaf6 २००६ कथासङ्ग्रहमा उल्लेखित कथाको परिभाषालाई नै उद्धृत गरिएको छ ।

यस सङ्ग्रहमा कथा चयनका आधारहरू कुनै किसिमको उल्लेख गरिएको पाइँदैन । वास्तविक सम्पादकीय कला के हो संरचनाको आधार सैद्धान्तिक रूपमा कथाको बारेमा त्यस्तो आधार अपनाएको छैन तापनि कथा र कथाकारको सङ्ग्रहलाई उत्कृष्ट कथासङ्ग्रह मान्न सकिन्छ ।

dw'ks{ कथाअङ्क – २०३०, वर्ष ५-६, अङ्क १२-१ का कथा र कथाकार यस प्रकार रहेका छन् :

...... घलेज्यूको धोती	भीमनिधि तिवारी
ज्ञात भए जति	भवानी भिक्षु
खीर	इन्द्रबहादुर राई
बाटो साटिएपछि	दौलतविक्रम बिष्ट

टुक्रिएका स्थितिहरू	रमेश विकल
रामकृष्ण : सुब्बा रामकृष्ण	पोषण पाण्डे
अनि मेरो मुखबाट एउटा भद्दा गाली निस्कन्छ	केशवराज पिंडाली
पोइल	शंकर कोइराला
मोती हुन नसकेको आँसु	देवकुमारी थापा
दुई वित्ताको मान्छे	लक्खीदेवी सुन्दास
त्यो केटी	हरिश बमजन
कान्छा मगरको कथा	गाब्रियल राना
कान्छा मिजारको नेपाल यात्रा	रामलाल अधिकारी
तटस्थता	मोहन कोइराला
पटना	जगदीश घिमिरे
ऐनाभित्रको कथा	कुमार घिसिङ्ग
मन परिवर्तन	ईश्वर बल्लभ
टाढाको शहरएलीको	परशु प्रधान
ओझेल परेको पर्दा	पुष्कर लोहनी
विप्रलम्भ	ध्रुवचन्द्र गौतम
दिव्य	रमेश श्रेष्ठ
खेल/अथवा	शैलेन्द्र साकार
सहयात्री	हरि अधिकारी
किन कि यो उसैको कथा हो	मनबहादुर मुखिया
श्रेय कसलाई	श्रीधर खनाल
विभ्रान्ति	ध्रुव सापकोटा
मुद्दा	विश्वम्भर चञ्चल
अपरिचित देश	देवेन्द्रप्रताप शाह

<u>विशेष लेख</u>

मैनालीको कथा र घटनाको स्वरूप	रत्नध्वज जोशी
नेपाली कथाको व्याप्ति	तारानाथ शर्मा
कथाकारको परिचय	–
आवरण	मदन चित्रकार
चित्र सज्जा	गेहेन्द्रमान अमात्य मदन चित्रकार कृष्ण मानन्धर

यस अङ्कको मूल्य रु. १।५० उल्लेख गरिएको छ ।

#=#=^ dw'ks{ syfc^a\s

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा पत्र-पत्रिकामा प्रकाशित सामूहिक सङ्कलन, यस कथायोजना २०३७ मा कथा सम्पादनका क्रममा सम्पादकले खासै त्यस्तो आधार लिएको देखिँदैन । प्रस्तुत अङ्कमा पुराना परिचित कथाकारहरू दौलतविक्रम बिष्ट, रमेश विकलदेखि नयाँ पिँढीका ध्रुव मधिकर्मी, लव गाउँले र गोविन्द गिरी प्रेरणासम्मका कथा सङ्कलन गरिएका छन् । यस सङ्कलनमा पनि कथाको परिभाषाको क्रममा कथायात्रा भनेर भैरव अर्यालद्वारा सम्पादित ;femf syfमा प्रस्तुत कथाको परिभाषाको केही अंश उद्धृत गरिएको छ । यसमा कथाका संरचना र सैद्धान्तिक पक्षमा ख्याल गरिएको देखिँदैन तर पनि यस्ता सङ्ग्रहको प्रकाशनले आधुनिक नेपाली कथाको यात्रामा मह□वपूर्ण योगदान दिएको पाइन्छ ।

प्रस्तुत अङ्क २०३७ वर्ष १३ अङ्क १ का कथा र कथाकार यस प्रकारका रहेका छन् :–

आसक्ति : एक मिथक	दौलतविक्रम बिष्ट
विकुलाल कुसापा	हरि अधिकारी
अन्तर बिन्दु	अविरल स्थापित
एक मुठी माटो	रमेश विकल
अव्यक्त	केदार पोखरेल
हराएका क्षितिज	नवराज कार्की
परिवेशभित्र टाक्सिएको जिन्दगी	गाब्रियल राना
संक्रमण	शैलेन्द्र साकार
ज्यानमारा–ताजा हावा	आई बिचवाल्ड
आँखा	लव गाउँले
विशुदाई	किशोर पहाडी
चन्द्रमा	रामलाल अधिकारी
नव-गेडी	वीरेन्द्र
केही अकथा	ध्रुव मधिकर्मी
उद्‌बोधन	कृष्णबम मल्ल
बाटो	ओममणि शर्मा
चिठ्ठा/दिलमाया	विश्वविमोहन श्रेष्ठ
जिन्दगीको खोजीमा	वनमाली निराकार
द्रुत विलम्बित	ध्रुवचन्द्र गौतम
अन्तरिम	देवेन्द्रप्रताप शाह
उसको जिजीविषा ?	गिरिराज जोशी
कुन्नि कस्तो बाध्यता ?	लक्खीदेवी सुन्दास
भोली म कहाँ हुन्छु ?	शङ्कर कोइराला
केही लघु कथा	हरिगोविन्द लुइँटेल
आत्म परिबोध	ध्रुव सापकोटा
फैलावट	विजय बजिमय
अनिश्चित	अनिता तुलाधर
आत्मस्वीकृति	गोविन्द्र गिरी प्रेरणा
उर्लिउन खुसीका लहरहरू ...	विदुर के.सी.
सङ्गीतको कक्षा	क्याथ्रिन म्यान्सफिल्ड

विशेष

नव कथा : एक चिन्तन	वासुरिमाल यात्री
नेपाली कथा साहित्यको विकासक्रम	भोला राम के.सी.

o; cª\ssf syfsf/x¿sf] kl/ro

आधुनिक नेपाली कथाको परम्परामा देखिएका दौलतविक्रम विष्ट, रमेशविकलदेखि ध्रुव मधिकर्मी, गोविन्द गिरी प्रेरणासम्मका तीस जना कथाकारका तीस वटा कथा यस सङ्ग्रहमा समावेश गरिएको छ ।

#=#=& ldld{/] syfljz]iffª\s

यस विशेषाङ्कका लागि संस्थालाई स्वदेश तथा विदेशबाट प्रशस्त कथाहरू प्राप्त भएका थिए । यस अङ्कमा वरिष्ट कथाकारहरूदेखि नवोदित कथाकारहरूका कथा समावेश गरिएका छन् । सम्पादकको

भनाईमा यी कथाहरूले समसामयिक नेपाली कथाको स्तर र स्थितिको नमुना प्रस्तुत गर्नेछ भन्ने हाम्रो धारणा छ ।

प्रस्तुत ldld{/] syfljz]iffa\s २०४५ असार-साउनमा यस प्रकार कथाकारका कथाहरू रहेका छन् :–

उसले आमा भन्न सकेन	रमेश विकल
सपना	मधुवन पौडेल
लाली कहाँ गई ?	मनु ब्राजाकी
बेसहारा	हरिहर पौड्याल
एक साँझ	कुमार ज्ञवाली
जीवन मात्र एउटा	डा. तुलसी भट्टराई
नविकरण	विवश पोखरेल
जिउनी	ओममणि शर्मा
त्रिकोण	गुरुभक्त धिताल
दोबाटो	कलानिधि दाहाल
साईकल एक प्रहेलिका	खडकराज गिरी
अभिनयांश	सुभाषचन्द्र पौड्याल
पुरस्कार	श्रीहरि फुयाँल
महा अभिनय	इन्दिरा प्रसाईं
दरो पाइला	तेजप्रकाश श्रेष्ठ
तरिका	गोविन्दप्रसाद कुसुम
वैविध्यपूर्ण	दिनेश त्रिपाठी
सरोकार	ध्रुव मधिकर्मी
प्रेमको लागि	एस्पी कोइराला
हृदयको क्यानभास	सरला श्रेष्ठ
पोष	रत्न विरही
दुर्घटना	निर्मोही व्यास
भय	परशु प्रधान
घात	भाउपन्थी
हामी फर्कने सिमारेखा	शान्त भट्टराई
खोपिल्टो परेको ढुङ्गो	अमोददेव भट्टराई
योद्धा	गोविन्द गिरी प्रेरणा
चरिकोटे माइलो	कृष्ण प्रसाई
स्वर्गमा समस्या (लघुकथा)	किशोर पहाडी
म पूर्व मन पराउँछु (लघुकथा)	रोजर गिरी
अनुहार	हाइनरिख व्याले (अनुवाद)
नेपाली कथाको माध्यमिक काल– समालोचना	घटराज भट्टराई
गोपाल पराजुलीसँग कुराकानी– अन्तरवार्ता	ज्ञानुवाकर पौडेल
एक छिन हाँसौं न त !	तुलसी घिमिरे
चार दशक नहाँसेको मान्छे (अन्य)	चेतन अभागी

प्रस्तुत विशेषाङ्कमा अट्ठाईस कथा, दुई लघुकथा, एक अनुवाद कथा, एक समालोचना, एक अन्तरवार्ता, दुई लेख रहेका छन् । यसमा कथाको सम्पादन कला कथाका सैद्धान्तिक पक्षलाई अँगालिएको छैन । तर पनि यो विशेषाङ्क प्रतिनिधिमूलक मान्न सकिन्छ ।

kl/R5]b rf/

$=! cfw'lgs g]kfnL syfsf] ;Dkfbg k/Dk/f

ljifok|j]z

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परा वि.सं. १९९१ मा शारदा मासिकको प्रकाशन भई आधुनिक कालको प्रारम्भ भइसकेपछि मात्र आधुनिक कथाको सम्पादन वि.सं. १९९५ मा कथा-कुसुम सम्पादन प्रकाशनमा आएको हो । नेपाली साहित्यको इतिहासमा विधागत सङ्कलन सम्पादन गर्ने क्रम माध्यमिक कालको वि.सं. १९५६ सालमा नरदेव मोतीकृष्ण शर्मा पशुपत प्रेस, uf]vf{ efiff k|yd efu जसमा भानुभक्त आचार्यदेखिका कविका Znf]s ;ª\u|x वि.सं. १९६१-६२ (ई. १९०५) मा sljtf sNkb|'d (गोखा भाषाको विचित्र काव्य) सम्पादक : दुर्गाप्रसाद घिमिरे, वि.सं. १९६९ मा ;ËLt rGb|f]bo अनेक कवि सङ्ग्रहीत, वि.सं. १९७७ (सन् १९१७) ukmfi6s श्लोकसङ्ग्रह, वि.सं. १९६३ मा ;'Gb/L ;d:ofk"lt{ sljtf श्लोकसङ्ग्रंह र ;"lQm l;Gw' वि.सं. १९७४ सम्पादक श्यामजी अर्याल, कविता श्लोक सङ्ग्रह सम्पादन प्रकाशनको परम्परा रहेको छ । आधुनिक कालमा आएर परिपक्व र विधागत सैद्धान्तिक आधारमा सम्पादन परम्पराको थालनी वि.सं. १९९५ मा सूर्यविक्रम ज्ञवालीद्वारा सम्पादित कथा-कधुसुमबाट आरम्भ भई क्रमशः ‰ofnaf6 २००६, cfbz{ >L २०११, jfuLZj/L sxfgL;ª\u|x २०१६, ;femf syf २०२५, सम्मेलन कथासङ्ग्रह २०३४, kRrL; jif{sf g]kfnL syf २०३९, ;d;fdlos ;femf syf २०४१ हुँदै वि.सं. २०४५ सालमा प्रकाशित g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿सम्मका आधुनिक नेपाली कथाका पचास वर्ष अर्थात् कथासङ्ग्रह सम्पादन परम्पराको पाँच दशकभित्र सम्पादित प्रकाशित मौलिक कथासङ्ग्रह प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह दस वटा, क्षेत्रीय र उद्देश्यमूलक कथासङ्ग्रह एक्काईस वटा र अन्य कथासङ्ग्रह छ वटा गरी जम्मा सैँतीस वटा सम्पादित कथासङ्ग्रह यसै अवधिमा सम्पादित प्रकाशित साहित्यिक पत्रपत्रिकाको कथा अङ्क विशेषाङ्क zf/bf मासिक कथा अङ्क १९९७ वैशाख-जेष्ठ अङ्क सम्पादक : ऋद्धिबहादुर मल्ल, सम्पादक : ओमभक्त जोशी pBf]u कहानीसङ्ग्रह २००८, सम्पादक : श्री रामदेव भट्टराई, योगेन्द्रनाथ अर्याल, बालमुकुन्ददेव पाण्डे ¿k/]vf कथा विशेषाङ्क, /Tg>L bflh{lnª syf अङ्क २०२६, dw'ks{का कथा अङ्क २०३०, २०३७ र ldld{/] कथा विशेषाङ्क, सम्पादक : चन्द्र ठकुरी, वि.सं. २०४८ असार-साउन अङ्कसम्मका पत्र-पत्रिकाका कथा अङ्कको अध्ययन विश्लेषण यहाँ गरिएको छ ।

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको अध्ययन विश्लेषण गर्ने क्रममा सम्पादनमा के-कस्ता सीप र कलाको आवश्यकता पर्दछ । त्यसको चर्चा वा सङ्केत यसरी गरेको छ । कथाको इतिहास पक्ष, तुलनात्मक, दृष्टि विन्दु, काल विभाजन, सिद्धान्तलाई पच्छ्याएको छ कि छैन, सैद्धान्तिक आधार अपनाएको छ कि छैन । कथा र कथाकारको चयनको आधार, सम्पादनको उद्देश्य लक्षित समूह, कथाको सैद्धान्तिक मान्यतालाई अगाडि बढाउनका लागि कथासङ्ग्रहले खेलेको भूमिका प्रतिनिधिमूलक बनाउन खोजेको छ कि छैन विधागत प्रवृत्तिका आधारमा हेरेको छु । साथै शीर्षक सार्थकता पनि छ कि छैन हेरेको छु । यिनै सीप र कलाको आधारमा अध्ययन विश्लेषण गरेको छु ।

यहाँ मौलिक कथासङ्ग्रहको सम्पादन परम्परालाई ऐतिहासिक कालक्रममा भौगोलिक सीमा, कथाकार र कथाको चयनका आधार, प्रवृत्तिगत, क्षेत्रगत, उत्सव, समूहगत, संस्थागत उद्देश्य, विशेषता र बालपात्र स्थान, काल प्रवृत्ति मात्र रहेका कथाहरू, नारी कथाकारहरूका मात्र कथा, एकभन्दा बढी कथाकारका सम्पादित कथासङ्ग्रहहरूलाई आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन परम्परालाई अध्ययन सामग्री बनाइएको छ ।

यहाँ भएका यी अध्ययन सामग्रीलाई तीन खण्डमा वर्गीकरण गरिएको छ :–

(क)	प्रतिनिधमूलक	भौगोलिक सीमा, कथाकार र कथाको चयनका सीमा, आधार, ऐतिहासिक क्रम र तत्कालीन समयलाई आधार मानेर ।
(ख)	क्षेत्रीय र स्थान, काल प्रवृत्तिमूलक	भौगोलिक सीमा, पात्रका आधारमा छनौट गरिएका कथाहरू, नारी कथाकारहरूकै मात्र कथा, जिल्ला, अञ्चल, क्षेत्रगत, समूहगतरूपमा कुनै उत्सव कार्यक्रम उद्देश्य लिएर सङ्ग्रह गरिएका कथासङ्ग्हहरू पर्छन् ।
(ग)	सामान्य	दुईभन्दा बढी कथाकारका कथा कसैले सम्पादन गरेर प्रकाशनमा आएका कथा सङ्ग्रहहरू मात्र पर्छन् ।

४.२. cfw'lgs g]kfnL syfsf] ;Dkfbg k/Dk/fdf k|ltlglwd"ns syf;ª\u|x

आधुनिक नेपाली कथा साहित्यको सम्पादन परम्पराको प्रारम्भ, कथा साहित्य विश्वका समृद्ध साहित्यिक विधामध्येको एक समृद्ध साहित्यिक र लोकप्रिय विधा हो । यस विधाको समृद्ध र परिपक्व पृष्ठभूमि नेपाली साहित्यमा पनि स्पष्ट रूपमा देखिएको छ । नेपाली साहित्यमा वि.सं. १९९२ मा zf/bf मासिक पत्रिकाको प्रकाशन समयदेखि नै आधुनिक नेपाली कथाको प्रकाशन हुन थालेको देखिन्छ ।

साहित्यको कुनै पनि विधाको लेखन र त्यसमा बढीभन्दा बढीको रुचि, अध्ययन र विश्लेषणको क्रम देखिन आएपछि नै त्यसको गहन अध्ययन अनुसन्धान विज्ञ अनुसन्धानदाता, पाठक, विद्यार्थी, शिक्षक, स्वदेशी-विदेशी अध्येता सङ्कलनकर्तालाई तत्कालीन समयको बारेमा अध्ययनमा जो विधागत प्रतिनिधिमूलक सङ्ग्रह सङ्कलन, सम्पादनबाट त्यस विधाको बारेमा विधागत जानकारी लिन सकिने र समाज राष्ट्रको दर्पण नै तिनै उत्कृष्ट साहित्यका सङ्कलित सम्पादित सङ्ग्रह हुने भएको हुँदा मानव विकासको क्रम सँगसँगै चेतन प्रवाहले मान्छेले गरेका भोगेका हरेक क्रियाकलाप र सिर्जनात्मक गतिविधिको विधागत सङ्कलन सम्पादन गर्ने क्रम माध्यमिक समयदेखि नै रही आएको पाइन्छ ।

कुनै पनि विधामा सङ्कलन सम्पादनको आवश्यकता जब पर्छ सो विधाले प्रसिद्धि र परिपक्व अवस्थामा पुग्ने, विधागत स्वरूप, रूप विन्यास संरचनाका आधार निर्माण हुन थाल्दछन् । विधागत विकास सिद्धान्तको पहिचान मूल्य मान्यताको स्थापनाका आधारमा सो विधाको पाठकहरूको अभिरुचि, अध्येता संघसंस्था, विद्यालय, विश्वविद्यालयमा पठनपाठनका लागि आवश्यक देखिएपछि नै गरिन्छ । कुनै पनि विधाको सङ्कलन/सम्पादनको आवश्यकता परेपछि नै परम्परा चलिआएको देखिन्छ ।

नेपाली साहित्यको इतिहासमा विधागत सङ्कलन सम्पादन गर्ने क्रम माध्यमिक कालको वि.सं. १९५६ सालमा नरदेव मोतीकृष्ण शर्मा, पशुपत प्रेस uf]vf{ efiff प्रथम भाग जसमा भानुभक्तदेखिका कविका श्लोक सङ्ग्रह गरिएको छ । यसरी माध्यमिक कालबाट प्रारम्भ भएको विधागत सम्पादन परम्परामा वि.सं. १९९१ zf/bf मासिक पत्रिकाको प्रकाशनपछि सुरु भएको आधुनिक कालमा वि.सं. १९९५ मा समालोचक, साहित्यकार, सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीको अग्रसरतामा सर्वप्रथम दार्जिलिङबाट नेपाली साहित्य सम्मेलनले मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह syf–s';'d प्रकाशित भएपछि नै नेपाली साहित्यमा विधागत संरचना सिद्धान्त मूल्य मान्यताको आधारमा सम्पादन परम्पराको थालनी भएको देखिन्छ ।

syf–s';'d १९३८ (वि.सं. १९९५) सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीद्वारा सम्पादित प्रस्तुत मौलिक कथासङ्ग्रह आधुनिक नेपाली साहित्यमै विधागत रूपमा सैद्धान्तिक मूल्य मान्यताको आधारमा सम्पादन गरिएको सर्वप्रथम सम्पादित कथासङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथा विधाका आधुनिक कथाका प्रमुख कथाकारमध्येका चार कथाकारका दश कथाको सङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहमा बालकृष्ण शमशेरका तीन वटा, गुरुप्रसाद मैनालीका दुई वटा, पुष्करशमशेरका दुई वटा र विश्वेश्वरप्रसाद

कोइरालाका तीन वटा गरी जम्मा दस वटा मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह हो syf–s';'d । यस सङ्ग्रहलाई तत्कालीन समयलाई आधार लिएर हेर्दा यो कथासङ्ग्रह प्रतिनिधिमूलक मौलिक कथासङ्ग्रह हो ।

उक्त कथासङ्ग्रह प्रकाशित हुने आयोजन हुँदै गर्दा नेपाली साहित्य सम्मेलनको मुखपत्र नेपाली साहित्य सम्मेलन पत्रिका (१९३२-३७) मा यस्तो सूचना प्रकाशित भएको थियो : "नेपालका यशस्वी लेखक कप्तान बालकृष्ण शमशेर जङ्गबहादुर राणा तथा अरू नाउँ चलेका लेखकहरू र दार्जिलिङका प्रसिद्ध लेखक रूपनारायण सिंह बी.ए., बी.एल. र भारतका अरू अरू ठाउँमा बसेका लेखक विद्वानहरूले लेखेका कथाहरू छाप्ने आयोजन हुँदैछ । तथापि उपर्युक्त चार जना कथाकार नेपाल निवासी थिए र एउटै पनि भारतीय नेपाली कथाकारका कथा यसमा समावेश नहुनु अझै पनि रहस्यकै विषय रहिआएको छ । (नेपाली कथायात्रा १९९–सं. रामलाल अधिकारी पेज २१) प्रस्तुत syf–s';'d कथासङ्ग्रह राम्रो विशिष्ट सम्पादनकला अँगालिएको सर्वप्रथम सम्पादित कथासङ्ग्रह भए पनि यस समयका समकालीन कथाकारमध्ये चार कथाकार तिनका कथालाई यथेष्ट मूल्याङ्कन गरी सङ्ग्रह गरिएका भए पनि त्यस समयका प्रसिद्ध नाम कहलिएका कथाकारको नाम यस सन्दर्भमा उल्लेख गर्नुपर्ने सान्दर्भिकता देखिन्छ । हृदयचन्द्रसिंह प्रधान, रूपनारायण सिंह, पूर्णदास श्रेष्ठ, कृष्णबम मल्ल, भीमनिधि तिवारी, गंगाविक्रम सिजापतिजस्ता प्रतिभा आधुनिक नेपाली कथा विधाका सम्मानित कथाकार हुन् । यी कथाकार र यिनका कथालाई पनि तत्कालीन समयमा समेट्न सकेको भए आधुनिक नेपाली कथाको वास्तविक सङ्ग्रह हुनुको साथै भौगोलिक रूपमा पनि नेपाली कथाको सही प्रतिनिधित्व हुने थियो । सान्दर्भिक हुने थियो । तैपनि यस सङ्ग्रहका बारेमा मतमतान्तर भए पनि राम्रो सम्पादित कथासङ्ग्रह हो । यसै सङ्ग्रह सम्पादनबाट नै आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको ढोका खुलेको पाइन्छ ।

‰ofnaf6 २००६ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएको दोस्रो सम्पादित कथासङ्ग्रह र कथाको सैद्धान्तिक विश्लेषण र आधुनिक नेपाली कथा साहित्यको चरण विभाजन गरिएको प्रथम कथासङ्ग्रह हो । यसमा आधुनिक नेपाली कथाको चरण विभाजन र कथाको पृष्ठभूमि राम्ररी दिइएको छ । तर उनका हरेक संस्करणमा आफ्ना मत चरण विभाजन उत्थानमा संशोधन गरिएको पाइन्छ । यस सङ्ग्रहको सम्पादन प्रकाशनपछि आधुनिक नेपाली कथा साहित्यमा सैद्धान्तिक, ऐतिहासिक मूल्य मान्यताको स्थापनाको राम्रो प्रयास भएको पाइन्छ । नेपालीभाषी कथाकारका कथाहरूको प्रतिनिधिमूलक बनाउन खोजिएको भए तापनि कथाकारको व्यक्तित्वप्रभाव तत्कालीन राजनैतिक प्रभाव पनि कथा र कथाकारको चयनमा परेको पाइन्छ । आधुनिक नेपाली कथा विधाका पृष्ठभूमिकालदेखिकै र आधुनिक नेपाली कथाका सामाजिक यथार्थवादका प्रवर्तक गुरुप्रसाद मैनालीको नाम र कथा चयन वि.सं. २०२९ सालमा चौथो संस्करण साझा प्रकाशनबाट प्रथम संस्करणमा आएर मात्र हुनुमा । यस सङ्ग्रहमा कथाको बारेमा भन्दा कथाकार व्यक्तित्वको बारेमा चर्चा-परिचर्चा गरिएको छ । हरेक संस्करणमा कथा-कथाकार र कथाको चरण विभाजनमा संशोधन गर्नु यस सङ्ग्रहका सम्पादकको विशेषता मान्न सकिन्छ । समष्टिगत रूपमा भन्दा यो ‰ofnaf6 कथासङ्ग्रह राम्रो कथासङ्ग्रह र कथाको सैद्धान्तिक आधार संरचनाका त□वहरूको आधार पुस्तक हो यो पहिलो सिद्धान्तलाई सँगालिएको पुस्तकसङ्ग्रह मान्न सकिन्छ ।

;femf syf २०२५ यस ;femf syfको विस्तार वि.सं. १९९२ मा देखापरेका परिपाटीवद्ध नेपाली कथाकारदेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरण (२००८-२०१७) पछिल्लो चरणको मध्यवर्ती सङ्क्रमणकाल (२०१७-२०१९) का कथाकारसम्मका कथा रहेको छ । प्रस्तुत ;femf syf आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन सङ्कलनपरम्परामा देखिएको चौथो शृङ्खला हो । ;femf syfसङ्ग्रहलाई आधुनिक नेपाली कथाको राम्रो प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह हो । यसमा आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमिकालदेखि पछिल्लो चरणको मध्यवर्ती सङ्क्रमणकाल (२०१७-२०१९) का कथाकारका कथा समेटिएका छन् । समग्र रूपमा भौगोलिक तत्कालीन समयलाई आधार मानेर हेर्दा यो कथासङ्ग्रह विशिष्ट र प्रतिनिधिमूलक कथा सङ्ग्रहको स्थान पाए पनि यस सङ्ग्रहका सम्पादकमा पनि व्यक्ति-व्यक्तित्वका प्रभाव परेको देखियो । zf/bfकालीन आधुनिक नेपाली कथाका प्रवर्तकमध्येका एक प्रवर्तक कथाकार बालकृष्ण सम जसका राम्रा कथाहरू शरण, कैकेयी, फुकेको बन्धन र syf–s';'d–१९९५ मा र ‰ofnaf6 २००६ मा टाँगन घोडाजस्ता प्रतिनिधि कथाहरू सङ्ग्रह गरिएका छन् भने ;femf syfमा

प्रतिनिधि कथाकार बालकृष्ण समलाई राखिएको छैन । आधुनिक नेपाली कथाको प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह हो ;femf syf । तर पनि समजस्ता प्रतिनिधि कथाकारलाई नराखिएकोमा खट्किएको पाइन्छ । ;femf syf शीर्षक राखिएकोमा औचित्यपूर्ण नै मान्न सकिन्छ । यसअघिका कथासङ्ग्रहहरूमा नारी हस्ताक्षर परेको पहिचान गरिएको देखिँदैन भने यस ;femf syfका सम्पादकले आधुनिक नेपाली कथाका समसामयिक युगमा देखापरेका सशक्त प्रयोगवादी नारी कथाकार दुई पारिजात र प्रेमा शाहको पहिचान गरी यस सङ्ग्रहमा प्रवेश गराउनु सम्पादकको उत्तम पक्ष मान्न सकिन्छ । नेपाली कथाको साझा मञ्चको रूपमा यस कथासङ्ग्रहको शीर्षक ;femf syf सुहाउँदो र उपयुक्त देखिन्छ ।

;Dd]ng syf;ªu|x २०३४ (सन् १९७७) नेपालबाहिरबाट सम्पादित प्रकाशित पहिलो कथासङ्ग्रह हो । आधुनिक नेपाली कथाको भने प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रहको पङ्क्तिमा यो पाचौं सङ्ग्रह हो । यस ;Dd]ng syf;ªu|xमा नेपाल र भारतका नेपाली कथाकारहरू नयाँ पुराना दुवै थरीका कथाकारका कथा समेटिएका छन् । यस सङ्ग्रहमा कथाको पृष्ठभूमि देखाउँदै नेपाली कथाको आरम्भ र विकास देखाइएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको सन्दर्भमा दार्जिलिङीय कथाको गोरेटोबारेमा संक्षिप्त चर्चा गरिएको छ भने यस सङ्ग्रह प्रकाशन सम्पादनमा दार्जिलिङीय कथा र कथाकारमा केन्द्रीयता देखाएको देखिन्छ ।

प्रस्तुत ;Dd]ng syf;ªu|xमा आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमिकालका कथाकार रूपनारायण सिंहको cGgk"0ff{ कथादेखि नव चेतनावादी समसामयिक समयसम्मका नयाँ कथाकारका कथा पनि सङ्ग्रह गरिएका छन् । यस सङ्ग्रहलाई प्रतिनिधिमूलक बनाउने चेष्टा गरिएको भए तापनि कथा कथाकारको चयन, आधुनिक नेपाली कथाको भौगोलिक परिवेश, ऐतिहासिक आधारमा हेर्दा यस सङ्ग्रहमा समेटिएका नेपालभित्र र बाहिरका कथा र कथाकारको राम्रो सन्तुलन मिलेको देखिँदैन । नेपालबाहिरका कथाकारको कथा मात्र सङ्ग्रह गर्दा क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक सङ्ग्रह नदेखियोस् भनेर छत्तीस कथाकारका छत्तीस कथामध्ये नेपाल तर्फको छ वटा र नेपालबाहिरको तीस वटा राखिएको छ र प्रतिनिधिमूलक बनाउने चेष्टा गरिएको देखिन्छ । छ वटा कथा समावेश गरिएबाट प्रतिनिधिमूलक सङ्ग्रह बन्न गएको छ । यसो गर्नु औचित्यपूर्ण देखिँदैन ।

c¶fO{; syf कथासङ्ग्रह २०३९ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएको प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रहमा यो छैठौं सङ्ग्रह हो । आधुनिक नेपाली कथाको पहिलो हुँदै प्रयोगवादी समसामयिक युगसम्मका c¶fO{; syf सङ्ग्रह गरिएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको क्रमिक विकास देखाउन खोजिएको छ । तर आधुनिक नेपाली कथाका प्रवर्तकमध्येका एक प्रवर्तक कथाकार बालकृष्ण सम जसका राम्रा कथाहरू शरण, कैकेयी, फुकेको बन्धन, syf–s';'d १९९५ मा र %ofnaf6 २००६ मा टाँगन घोडाजस्ता प्रतिनिधि कथाहरू सङ्ग्रह गरिएका छन् भने यस c¶fO{; syfसङ्ग्रहमा प्रतिनिधि कथाकार बालकृष्ण समलाई राखिएको छैन । यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाका नारी हस्ताक्षर देवकुमारी थापाको पहिचान गरी प्रवेश दिएको पाइन्छ भने यस सङ्ग्रहमा अरू पारिजात र प्रेमा शाहजस्ता नारी हस्ताक्षर पनि परेका छन् । भौगोलिक आधारमा नेपाली कथाको विस्तृत भागलाई नै समेटिएको पाइन्छ । तत्कालीन समयलाई आधार मानेर हेर्दा यो कथासङ्ग्रहको सम्पादन पक्षमा कथाको ऐतिहासिक पक्ष र संरचना सम्पादनकलाको दृष्टिले अलि फितलो देखिन्छ । यति हुँदाहुँदै पनि आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन परम्पराको शृङ्खलामा प्रतिनिधिमूलक कथा सङ्ग्रहका रूपमा राम्रै मानिन्छ ।

kRrL; jif{sf g]kfnL syf २०३९ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएको प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रहमा यो सातौं सङ्ग्रह हो । यस kRrL; jif{sf g]kfnL syf पृष्ठभूमि वि.सं. २०१४ (नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापना भएको वर्ष) देखि २०३९ सालका बीचमा प्रकाशित कथाहरू मात्र सङ्कलित गरिएका छन् । यस सङ्ग्रहमा नेपाल अधिराज्यभित्रका कथाकारहरूका मात्र कथाको चयन गरिएको छ । वि.सं. १९९० को दशकदेखि कथा लेख्न सुरु गर्ने कथाकारका कथाहरू यस सङ्ग्रहमा समेटिएका छन् । यस सङ्ग्रहमा सम्पादकले कथाको ऐतिहासिकता देखाएर संरचना पक्ष र आधार त▯वहरू आधार बनाएर कथाको विधागत पहिचान देखाएको छ । यस सङ्ग्रहमा नेपाली कथाको भौगोलिक सीमा नेपाल अधिराज्यभित्रलाई मानिएको छ। कथा र कथाकारको चयन पक्षलाई हेर्दा

स्वाभाविक नै देखिन्छ । यस सङ्ग्रहबाट आधुनिक नेपाली कथामा स्थापित ऐतिहासिक आधार वा कथाको विकासक्रमको आधारमा आधुनिक नेपाली कथालाई zf/bfपूर्व र zf/bfउत्तर/यथार्थवादी युग (१९९२-२०१९) नवयुग (२०२० हालसम्म) ले आधुनिक नेपाली कथाको विकासक्रमलाई स्पष्ट रूपमा रेखा कोरेर इतिहास लेखनका लागि मार्गदर्शन गरेको पाइन्छ । आधुनिक नेपाली कथाको मूल्य मान्यताको आधारमा अध्ययन गर्दा शीर्षक सार्थकता भए पनि आधुनिक नेपाली कथाको जुन विस्तृत क्षेत्रलाई ओगट्नुपर्ने थियो, प्रतिनिधिमूलक हुनलाई अलि संकोचित भएको देखिन्छ भौगोलिक सीमा निर्धारणका कारणबाट हेर्दाखेरीमा । यसमा जो कथा र कथाकारलाई समेटिएको छ, त्यसको आधारमा नेपालभित्रकाहरूको मात्र प्रतिनिधिमूलकमा राम्रो चयन भएको देखिन्छ ।

;d;fdlos ;femf syf २०४१ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएको प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रहमा यो आठौँ सङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथा यात्रामा देखिएका विभिन्न चरणमध्येको तत्कालीय समययमा देखिएका समसामयिकतामा आधारित कथाहरूको मौलिक कथाको सम्पादित कथासङ्ग्ह हो । वि.सं. २०२० देखि वि.सं. २०४० सम्ममा नेपाली कथाले कथ्य पक्ष र शिल्प पक्षमा जे जसरी विकास गरेको छ त्यसबाट यसको आफ्नै र बेग्लै स्वरूपको निर्माण भएको छ भन्ने तथ्य देखाउनु रहेको छ ।

यस सँगालाका आफ्नै सीमाहरू छन् । ती यस प्रकार छन् : १. संवत् २०२५ मा प्रकाशित ;femf syfको विस्तार १९९२ मा देखा परेका परिपाटीवद्ध नेपाली कथादेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरण (२००८-२०१७) र पछिल्लो चरण २०२० देखि हालसम्मको मध्यवर्ती सङ्क्रमणकाल (२०१७-२०१९) का कथाकारसम्म रहेको छ । उक्त ;femf syfकै पूरक वा अर्को भागका रूपमा प्रस्तुत ;d;fdlos ;femf syf सँगालोको रूपमा उठान गरिएको छ । ;femf syfमा पर्ने कथाकारहरूलाई यसमा राखिएको छैन । आधुनिक नेपाली कथामा समसामयिकता २०२० को दशकबाट भनिएको भए तापनि यस सँगालाका सम्पादकद्वयले वि.सं. २०१० को दशकका कथाकारका केही कथाहरूलाई सङ्ग्रह गरिएको छ । यस सङ्ग्रहको भौगोलिक सीमाको आधार नेपाल अधिराज्यलाई बनाइएको पाइन्छ । त्यसैले प्रतिनिधिमूलक भएर पनि नेपालबाहिरका कथा र कथाकार नसमेटिएबाट प्रतिनिधिमूलक पनि सङ्कुचित रूपमा बन्न गएको पाइन्छ । कथा र कथाकारको छनौटमा धेरैलाई समेट्ने कोशिस गरिएको छ । त्यसबाट पहिलो संस्करणमा भन्दा दोस्रोमा अलि फितलोपन देखिएको छ, ऐतिहासिक क्रम मिलाइएको भए पनि ।

syf ;fu/ सन् १९८९ (वि.सं.२०४५) यस कथासङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथामा देखिएका सबै चरणका कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । आधुनिक नेपाली कथाका प्रवर्तकमध्ये जो syf–s';'d, ‰ofnaf6 र ;femf syfमा परेका पुष्करशशेरलाई यहाँ छुटाएको देखिन्छ भने यस सङ्ग्रहमा चौथाई नेपालतर्फका तीन चौथाई कथा र कथाकार नेपालबाहिर भारततर्फका त्यसमा पनि सिक्किम, दार्जिलिङतर्फका परेका छन् । आधुनिक नेपाली कथाको भौगोलिक सीमाको साथै कथाको ऐतिहासिक आधारमा हेर्दा प्रतिनिधिमूलक मात्र बनाउन खोजिएको पाइन्छ । राम्रोभन्दा पनि यसमा कथाको चरणगत रूपमा पनि कथाकारको प्रतिनिधित्व गराइएको देखिँदैन । मूलतः नेपालबाहिरका नेपाली कथाकारहरूलाई प्रतिनिधिमूलक बनाउने आग्रहले मात्र नेपालतर्फका यो चौथाईलाई समेटिएको हो भन्ने आधार देखिएको छ । कथाका ऐतिहासिक क्रमलाई सचेत भएर मिलाएको पाइँदैन । क्षेत्रीय प्रतिनिधिमूलक नहोस् भन्ने ध्येय देखिन्छ ।

g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ वि.सं. २०४५ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएको प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रहमा यो दशौँ सङ्ग्रह हो । नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापनाको पच्चीस वर्षको अवसरमा आफ्नो रजत जयन्ती मनाउने क्रममा २०३९ सालमा रजत जयन्ती प्रकाशन माला १४ अन्तर्गत g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿, kRrL; jif{sf g]kfnL syfको दोस्रो खण्डको रूपमा भएकाले यो समकालीन नेपाली कथाको सङ्कलन भए तापनि त्यस सङ्ग्रहमा परेका कथाकारहरूका कथा यसमा पारिएको छैन । दुवै खण्डलाई एकअर्काका पूरक बनाउने लक्ष्य लिइएको छ । पहिलो खण्डलाई सैद्धान्तिक तथा ऐतिहासिक आधारमा प्रस्तुत गरिएको छ भने दोस्रो खण्डचाहिँ समकालीन सन्दर्भ स्पष्ट पार्नका लागि विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा सम्पादन गरिएको छ ।

यस सङ्ग्रहमा नेपाल अधिराज्यभित्रका कथाकारहरूका कथा मात्र चयन गरिएका छन् । आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रमा वि.सं. २०३५ सम्मका कथालेखनमा उत्रिसकेका कथाकारहरूको चयनमा मात्र सं. २०३५ लाई साँध मानिएको छ, तर ती कथाकारहरूका सं. २०३५ पछिका कथाहरू पनि यसमा परेका छन् । यस सङ्ग्रहमा उपर्युक्त साँध निर्माणको औचित्य संवत् २०३६ मा जनमत सङ्ग्रहको घोषणा नेपालको इतिहासमा एक महत्वपूर्ण मानिएको छ । यसैलाई आधार लिएको छ । यस सङ्ग्रहमा कथाकार र कथा चयनमा सजग रही प्रतिनिधिमूलक बनाउन खोजिएको छ सम्पादन उद्देश्य अनुसार । आधुनिक नेपाली कथाको ऐतिहासिक क्रमलाई मिलाएर नै सम्पादन गरिएको छ । कथाकार र कथा चयनमा पनि सन्तोष लिने ठाउँ रहेको छ । प्रस्तुत कथासङ्ग्रह आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रमा प्रकाशित सम्पादित कथासङ्ग्रहमा राम्रो र उत्तम सङ्ग्रह मध्येमा लिन सकिन्छ । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको यो प्राप्ती पनि हो ।

$=@=!   syf–s';'d

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको सर्वप्रथम प्रारम्भ र प्रकाशन गर्ने कार्य समालोचक, साहित्यकार, सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीको अग्रसरतामा सर्वप्रथम सन् १९३८ (वि.सं. १९९५) दार्जिलिङ नेपाली साहित्य सम्मेलनबाट मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह syf–s';'d प्रकाशित भएको छ । यस syf–s';'dमा आधुनिक नेपाली मौलिक कथाहरूमध्ये चार जना कथाकारको बालकृष्ण समशेरका तीन वटा, गुरुप्रसाद मैनालीका दुई वटा, पुष्कर समशेरका दुई वटा र विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाका तीन वटा गरी जम्मा दसु वटा कथाको सङ्ग्रह गरिएको छ ।

syf–s';'d आधुनिक नेपाली मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह सम्पाः सूर्यविक्रम ज्ञवाली, राय साहेव हरिप्रसाद प्रधान एम.ए.वी.एल. प्रकाशन मन्त्री नेपाली साहित्य सम्मेलनद्वारा सम्मेलनका निम्ति प्रकाशित वि.सं. १९९५ (सन् १९३८) नेपाली साहित्य सम्मेलन दार्जिलिङद्वारा प्रकाशित मूल्य १२ आना पेज १२४ रहेको छ ।

आधुनिक नेपाली मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रहमा सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीले syf–s';'dमा मौलिक कथाका कथाकारहरू क्रमशः बालकृष्ण शमशेर, गुरुप्रसाद मैनाली, पुष्करशमशेर, विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला र रूपनारायण सिंहको कथासङ्ग्रह गरिने सम्बन्धमा विज्ञापन छापिएको छ । लेखकहरूबाट मौखिक रूपमा भनिए पनि यो विज्ञापन कुन पत्रिकामा प्रकाशित भयो प्रमाण उपलव्ध भएन ।

syf–s';'d मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रहमा यस प्रकार कथाकारका कथाहरू सङ्ग्रह गरिएका छन्ः–

कथाक्रम	कथाकार
शरण	कप्तान बालकृष्ण शमशेर
कैकेयी	ऐ
फुकेको बन्धन	ऐ
विदा	ले. गुरुप्रसाद मैनाली
परालको आगो	ऐ
परिबन्द	कप्तान पुष्कर शमशेर
लोग्ने	ऐ
विहा	पं. विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला
शत्रु	ऐ
सिपाही	ऐ

यस syf–s';'d मौलिक कथासङ्ग्रहमा यी चार आधुनिक नेपाली कथाकारको कथाका साथै कथाको प्रवृत्ति र कथाकारको संक्षिप्त परिचय पनि दिएको छ। नेपाली साहित्यमा यसरी सैद्धान्तिक आधारबाट सम्पादित पुस्तक यस समयको लागि प्रथम र उच्च स्थान प्राप्त मान्न सकिन्छ। कथाको योगदानलाई आधार बनाएर कथाको क्रममा कथाकारबाट मिलाएको भन्न सकिन्छ। यी सम्पादित सङ्कलित syf–s';'d आधुनिक नेपाली कथाका उत्कृष्ट नमूना हुन् भन्न सकिन्छ। कथाकारका कथा सङ्ख्या भने बराबरी पारिएको छैन। विज्ञापनमा भनिएबमोजिम रूपनारायण सिंह र उनका कथा पनि समावेश गरिएको पाइँदैन।

प्राक्कथनमा सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीले लेख्नुभएको र संसारमा कथा साहित्यको प्रगति विचार गर्दा एउटा अर्को कुरो पनि स्पष्ट रूपले देखिएको। सो के हो भने एउटा कलाकार साँचोको कथा लेख्ने भयो भने् त्यसका ढाँचाको अनुकरण अरू अनेक लेखकहरूद्वारा हुन थाल्छ औ यो रितिले साहित्यको ठूलो वृद्धि हुन्छ। यो कुरा साहित्यका अरू क्षेत्रमा पनि यत्तिकै साँचो छ। वर्तमान समयमा नेपाली कविताले आफ्नु पुरानु ढाँचा छोडी जो नयाँ रूप लिन लागिरहेछ त्यसको कारण के हो ? बालकृष्ण शमशेर र सिद्धिचरणका नयाँ ढाँचाका कविताले गर्दा आज नेपाली कविहरूको कवितासम्बन्धी विचार नै फेरिदिएको बुझिन्छ औ अचेलका नवयुवकहरू यसै ढाँचाका कविता लेख्न लागिरहेछन्।

आधुनिक कथाको थालनी नेपाली भाषामा भर्खर हुन लागेको छ। सन् १९३५ मा zf/bf मासिक पत्रको नेपालमा आविर्भाव भएका समयदेखि सानू कथाको नेपाली भाषामा प्रचार हुन लागेको हो भन्न असङ्गत नहोला किन भने यो समयमा भन्दा पहिलो लेखिएका १०/५ वटा कथाहरूद्वारा कुनै प्रगतिको बोध हुँदैन। ती लेखकहरू फाटफुटे उद्योग थियो तर zf/bfले भने कथाहरूको एउटा चलन नै चलाईरहेछ।

syf–s';'d सम्पादन सङ्कलन गर्ने क्रममा सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीले प्राक्कथनमा लेख्नुभएको छ कथाकार कथा र प्रवृत्तिगत सन्दर्भमा आधुनिक कथाका प्रवर्तक प्रयोगकर्ता यो पुस्तकका कथाका लेखकहरूमध्ये औ कप्तान बालकृष्ण शमशेरलाई हामीले नेपाली साहित्याकाशका झलमल गर्ने ताराका रूपमा चिनेका छौँ। उहाँका मौलिक सामाजिक नाटकहरूद्वारा संस्कृतका प्राचीन नाटकहरूमा उल्था मात्र बढी चित्त बुझेन। हाम्रो मनलाई स्वतन्त्र नाटक पढ्न प्रवृत्त गराउन लागिरहेछ। यो पुस्तकमा भएका उहाँका कथाहरू कस्ता कलापूर्ण छन् तथा यो क्षेत्रमा पनि उहाँको कस्तो उज्ज्वल प्रतिभा रहेछ सो ती कथा पढ्ने सबैलाई जाहेर हुनेछ। पण्डित विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाले नेपाली भाषामा विशेष केही लेखेको छैन तर उहाँका कथाहरूद्वारा उहाँको प्रतिभा कस्तो उच्च कोटिको रहेछ तथा उहाँका कथाहरूको कला रुसका प्रसिद्ध लेखकहरूका ढाँचाको रहेछ सो हामी बुझ्नेछौँ। ले. गुरुप्रसाद मैनालीले नेपाली जीवनको जो चित्र उपस्थित गरेको छ सो पढ्दा स्वर्गवासी प्रेमचन्दको स्मरण हुन्छ। कप्तान पुष्करशमशेरका दुई कथामा पनि सोही मधुर र चित्ताकर्षक चित्र छ।

syf–s';'d कथासङ्ग्रहमा सङ्ग्रहीत चार कथाकारका दसवटा कथाहरूलाई नेपाली कथाका क्षेत्रमा कथा लेख्ने कथाकारहरूमध्ये प्रतिनिधि कथा र प्रतिनिधि कथाकारको रूपमा लिएर यस सङ्ग्रहको सम्पादन गरिएको देखिन्छ। विश्वसाहित्यमा तत्कालीन समयमा समसामयिक रूपमा प्रचलित मौलिक र रचना ढाँचाका कथा र कथाकारबाट प्रभावित रहेर नेपाली समाजपरक कथाको रचना गर्ने कथाकारको कथा रहेका छन् यस syf–s';'dमा।

आधुनिक नेपाली कथाका प्रवर्त्तक, प्रयोगकर्ता गुरुप्रसाद मैनाली, बालकृष्ण शमशेर, पुष्कर शमशेर र विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाका कथाहरूलाई syf–s';'dका सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीले सम्पादन गर्नुभई आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको आरम्भ गरेर आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भ बिन्दु र प्रवर्तक चिनाए पनि यस समयका समकालीन अन्य कथाकारहरू पनि यहाँसम्म आइपुग्न र आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमि तयार पार्नमा ठूलो योगदान दिइएको पाइन्छ।

यसै syf–s';'d कथासङ्ग्रह सम्पादन गर्नुअघि पनि यस समयका समकालीन कथाकारमध्ये चार कथाकार तिनका कथालाई यथेष्ट मूल्याङ्कन गरी सङ्ग्रह गरिएका भए पनि यस समयका प्रसिद्ध नाम कहलिएका कथाकारको नाउँ यस सन्दर्भमा उल्लेख गर्नुपर्ने सान्दर्भिकता देखिन्छ। प्रसिद्ध कथाकारहरू हृदयचन्द्रसिंह प्रधान, रूपनारायण सिंह, पूर्णदास श्रेष्ठ, कृष्णबम मल्ल, भीमनिधि तिवारी, गंगाविक्रम सिजापतिजस्ता प्रतिभा आधुनिक नेपाली कथा विधाका सम्मानित कथाकार हुन्।

syf–s';'d मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रहका बारेमा नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा यस सङ्ग्रह सम्पादन प्रकाशनपछि कथा सङ्ग्रहका सम्पादकहरूको मत यसप्रकार रहेको पाइन्छ ।

वि.सं. १९९२ मा गुरुप्रसाद मैनाली, बालकृष्ण सम र विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालालाई हामी यसै आधुनिक युगचेतनाको प्रसार गर्ने अग्रपथिकका रूपमा पाउँछौं । गुरुप्रसाद मैनाली थिए हिन्दी पत्रपत्रिका र प्रेमचन्दका खुव प्रेमी, बालकृष्ण सम थिए शेक्सपीयर, इब्सेन तथा बर्नाड शाका मननशील अध्येता एवं नेपालीमा नयाँ शिल्पच्छटा र वाणी बैचि□य देखाउने चेतनाशील प्रयोक्ता, विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला थिए आधुनिक अङ्ग्रेजी हिन्दी तथा बंगाली साहित्यका मनोयोगी रसग्राही पाठक औ राजनैतिक चेतनाले उद्वुद् व्यक्ति । नभन्दै यी त्रिमूर्ति आधुनिक नेपाली कथाका पथिकृत भए । नवीनताका लहरले लेखक हुन खोज्ने सबैजसोलाई पनि छुन थालेथ्यो । यो कुरो १९९३ मा पूर्णदास श्रेष्ठ, गंगाविक्रम सिजापति, हरिकृष्ण श्रेष्ठ आदिका कथामा प्रशस्त सामाजिक चेत देखिएकाबाट पुष्टिन्छ । (झ्यालबाट २०५३, पे. ९५)

आधुनिक कथाको दोस्रो उत्थान वि.सं. १९९५ देखि हुन थालेपछि विकासकालको प्रारम्भ भएको हो भन्न सकिन्छ । यसो भन्नाका निम्ति केही प्रमुख कारण छन् । यस साल दार्जिलिङबाट नेपाली कथाको पहिलो सँगालो syf–s';'dका नाउँले छापियो । यसका सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीले सैद्धान्तिक विवेचना गर्दा आधुनिक कथा के हो भन्ने कुरो बताउँदै नेपाली कथाको प्रारम्भ प्रयोग तथा सङ्गृहीत कथा र कथाकारको समीक्षात्मक मूल्याङ्कन गर्ने बाटो देखाए । त्यसो हुनाले यो सँगालो कथाको मार्गोपदेशक भयो । यतिन्जेल कथाका प्रयोग भइरहेकै थिए तापनि यस नयाँ विधाका प्रवृत्ति, प्रकृति र शिल्पका विषयमा परिचय गराउने काम सर्वप्रथम गरेकाले नेपाली कथा साहित्यका निम्ति यो सँगालो विशिष्ट चरणचिन्ह भयो । यसमा बालकृष्ण सम, पुष्करशमशेर जङ्गबहादुर राणा, गुरुप्रसाद मैनाली र विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाका केही कथा सँगालिएका छन् ।

आधुनिक कथाको परिभाषा दिने क्रममा सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवाली लेख्नु हुन्छ– छोटो हुनुबाहेक कथामा अरू पनि केही गुण हुन आवश्यक छ । यसको भाषा भावोत्पादक र शैली चित्ताकर्षक हुनुपर्छ । किनभने लेखक भाषा र शैलीको अधिकारी भए कसरी सानु कथामा पाइने छोटो ठाउँमा उसले आफ्नो चरित्रको चित्रण गरे यसबाट पढ्नेका हृदयमा गम्भीर भाव उत्पन्न गराउन सक्छ ? यही भाव मेरो दृष्टिमा सानु कथाको प्राण हो ।

निर्माणकालका कथाभन्दा निकै फस्टाएका कथा परेकाले syf–s';'d मह□वपूर्ण प्रकाशनका रूपमा प्रख्यात भयो । (झ्यालबाट २०५३, पे. २९)

आधुनिक कथाको उत्थान सं. १९९१ मा काठमाडौंबाट zf/bf पत्रिका प्रकाशित भएपछि भएको देखिन्छ । zf/bf प्रकाशनसम्म पनि गद्य रीतिकालीन छाँटको नै रहेको थियो ।

१९९१-९५ संवतमा नेपालीमा मौलिक र अनुवादित कथाहरू लेखिन सुरु भयो । zf/bfमा प्रकाशित कथाहरू (१९९१-९५) सामाजिक समस्यामूलक, सरल शैली र नारी समस्यातिर आकृष्ट भएको देखिन्छ। १९९५ वि.सं. देखि दार्जिलिङबाट syf–s';'dको प्रकाशनले कथा साहित्यलाई प्रगतितिर डोऱ्यायो । तर कथाका नौलो विषयको समावेश भएन । (नेपाली साहित्यको भूमिका २०१७)

वि.सं. १९९५ दार्जिलिङ नेपाली साहित्य सम्मेलनबाट सर्वप्रथम नेपाली कथासङ्ग्रह syf–s';'d निस्क्यो ।

आधुनिक कथाको लहर चार भञ्ज्याङ्गभित्र मात्र सीमित नरही पहाड र भित्री मधेस हुँदै प्रवासतिर पनि पुग्यो । अझ भनूँ भने यसरी नेपाली साहित्योद्यानमा मगमगाएर फुल्न थालेका आधुनिक कथाहरूको सुवासले अधिराज्यलाई भन्दा पहिले दार्जिलिङवासी साहित्यिकहरूको ध्यान आकर्षित गऱ्यो र केही राम्रा कुसुमहरू उनेर नेपाली साहित्य सम्मेलनले सर्वप्रथम प्रकाशित गऱ्यो– syf–s';'d । यद्यपि syf–s';'dमा पुष्कर शमशेर, बालकृष्ण, विश्वेश्वर र मैनाली ४ जनाकै मात्र कथाहरू सङ्ग्रहीत छन् तापनि त्यतिन्जेल फुलेका syf–s';'dहरूमा तिनलाई सवभन्दा बढी बास्नाकार अनुभव गरिएको हुनुपर्छ । (साझा कथा २०२५ पेज १०)

वि.सं. २०३४ सन् १९७७ मा नेपाली साहित्य सम्मेलन दार्जिलिङका निम्ति तुलसी अपतन, लक्खीदेवी सुन्दास र जगत छेत्रीद्वारा सम्पादित, श्याम ब्रदर्स दार्जिलिङबाट प्रकाशित सम्मेलन कथासङ्ग्रह नेपाली भाषाका ३६ कथाकारका ३६ वटा कथासङ्ग्रह गरिएको छ। यस सङ्ग्रहमा सम्पादक

मण्डल/सूर्यविक्रम ज्ञवालीद्वारा सङ्कलित सम्पादित syf–s';'dमा सङ्कलित कथा र कथाकारको सन्दर्भमा चर्चा गर्दा रूपनारायण सिंह तत्कालीन दार्जिलिङका प्रथम पङ्क्तिका लेखक थिए। syf–s';'dको प्रकाशनभन्दा दुई वर्षअघि नै e|d/ प्रकाशित भइसकेको र नेपाली उपन्यास साहित्यमा रोमान्टिक कालको आवर्तन भएको थियो e|d/मा। तर e|d/ प्रकाशित हुनुभन्दा करीब नौ वर्षअघि नै रूपनारायण सिंहका कथा cGgk"0ff{, kl/jt{g ई. १९२७ को uf]vf{ ;+;f/मा प्रकाशित भइसकेका थिए। भाषाशैली र भावको दृष्टिकोणले उनका कथा उच्च छन्। (सम्मेलन कथासङ्ग्रह १९७७)

syf–s';'d तर कथाकारहरू जम्मै दार्जिलिङबाहिरका हुनाले कुनै कथाले पनि तत्कालीन दार्जिलिङ्को परिवेशको उद्घाटन गर्दैन। त्यसभन्दा पनि एउटा सोच्नुपर्ने विषय यहाँ यो कुरा आउँदछ कि सङ्कलित syf–s';'dमा दार्जिलिङका कथाकारहरू रूपनारायण सिंहलगायत समावेश गरिएका छैनन्। अतः syf–s';'dका कथाहरू उत्कृष्ट हुँदाहुँदै पनि स्थानीय प्रतिनिधित्वरहित पाइन्छ। यसरी कथाकारहरूको स्थानीय प्रतिनिधित्व नभएकोले समाविष्ट गरिएका कथाहरूले "दार्जिलिङीय जीवनमाथि छाया पारेका छैनन्" भन्ने कुरालाई बेवास्ता गर्न सकिन्न। (ऐजन)

syf–s';'d यस सँगालोको उद्देश्य माध्यमिक नेपाली साहित्य र त्यसपछि विश्व साहित्यको प्रभाव नेपाली कथाकार र नेपाली कथा लेखनमा पारिएको उपज नै आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठ भूमिकाल हो। यसै ९० को दशकमा लेखिएका उत्कृष्ट कथाहरूको सङ्कलन syf–s';'d हो भन्दा फरक परेन। यस सँगालामा ९० को दशकमा छापिएका कथाहरूमध्ये १० वटा कथा राखिएका छन् चार कथाकारको मात्र। यसरी syf–s';'dले सैद्धान्तिक विवेचना गर्दा आधुनिक कथा के हो भन्ने कुरा बताउँदै नेपाली कथाको प्रारम्भ, प्रयोग तथा सङ्गृहीत कथा र कथाकारको समीक्षात्मक मूल्याङ्कन गर्ने बाटो देखाए। त्यसो हुनाले यो सँगालो कथाको मार्गोपदेशक भयो।

आधुनिक नेपाली कथाको जन्म वर्षको रूपमा १९९२ सालको जति मह□व छ त्यत्तिकै मह□वपूर्ण छ १९९५ साल। यही वर्ष दार्जिलिङबाट सूर्यविक्रम ज्ञवालीको सम्पादनमा पहिलो कथासङ्कलन– syf–s';'d जन्म्यो। १९९२ देखि ९४ सम्म zf/bf मै थुप्रै कथाकारहरू देखापरेका छन् तापनि syf–s';'d केवल चारजना कथाकारलाई मात्रै प्रस्तुत गर्नुको कारण हो अन्य कथाकारहरूभन्दा ती चारजना (गुरुप्रसाद मैनाली, बालकृष्ण शमशेर, विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला र पुष्कर शमशेर)लाई श्रेष्ठ र प्रभावशाली पाउनु। यस्तो लाग्छ– syf–s';'dले कथाको भन्दा बढी कथाकारको चुनाव गर्‍यो। त्यसैले syf–s';'dमा परिवन्द, लोग्ने, परालको आगो, विदा, शत्रु, सिपाही, शरणजस्ता सफल र सुन्दर कथा मात्र छापिएनन् फुकेको बन्धन, कैकेयी, विहाजस्ता प्रभावहीन कथा पनि छापिए। एउटा कथाकारको एउटै उत्कृष्ट कथा चुनेर चारभन्दा बढी कथाकारहरू प्रस्तुत गरिएको भए सुनमा सुगन्ध हुने थियो। (अट्ठाईस कथा २०३९ पेज त/थ)

आधुनिक नेपाली कथा सम्पादनको परम्परामा वि.सं. १९९५ मा सर्वप्रथम syf–s';'d नेपाली भाषाको मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह गरेर सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीले ठूलो बिर्सिनसक्नु गुण लगाएका छन्। नेपाली कथाजगत्मा चलेका, लेखिएका पूर्वीय र पाश्चात्य प्रभावबाट प्राचीन र आधुनिक कथामा भेद पहिल्याएर नेपाली भाषामा नेपाली कथाकारमध्येले आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा मौलिक कथाहरूको पहिचान गरेर नेपाली भाषाका आधुनिक कथा र कथाकारको संक्षिप्त परिचय दिएर नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा आधुनिक नेपाली कथालाई परिचय गराउनु पनि र सैद्धान्तिक आधार स्थापित गरिएको छ।

यस सङ्ग्रहमा कथाको पृष्ठभूमि सामान्य रूपमै दिए पनि सम्पादन कौशल र विद्धत्ता यसमा पाइन्छ। आधुनिक नेपाली कथाको सिद्धान्त र मूल्यका आधारमा सङ्ग्रह गरिएको कथासङ्ग्रह सर्वप्रथम र उत्कृष्ट मान्नुमा दुई मत हुने छैन। यस सङ्ग्रहले आधुनिक नेपाली कथाको स्थापना र स्थापित सैद्धान्तिक आधार पनि प्रष्ट्याएको पाइन्छ।

कथाकार र कथाको चयनमा तत्कालीन देश, काल, परिस्थितिलाई र व्यक्तित्वको आधारमा पनि केही मात्रामा प्रभावित रहेको देखिन्छ। जस्तो आफैले प्रकाशित गरेको सङ्ग्रह प्रकाशन सम्बन्धित विज्ञापनमा कथाकार रूपनारायण सिंहको नाम हुनु र पछि सङ्ग्रहमा नराखिनु हो। यस syf–s';'d

मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रहलाई प्रतिनिधिमूलक मानन सकिने आधार पनि छन् र प्रतिनिधिमूलक नै रहेको छ। यस सङ्ग्रहको सम्पादनपछि नै आधुनिक नेपाली कथाको सैद्धान्तिक रूपले सम्पादन मूल्य मान्यतालाई अगाडि सारेर गरिएको प्रथम सम्पादित कथासङ्ग्रह हो। यस सङ्ग्रहले नै आधुनिक नेपाली कथामा सम्पादन र लेखनको स्पष्ट सैद्धान्तिक रेखा दिएको छ भने कथा सिद्धान्तको गोरेटो कोरिएको पाइन्छ।

सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीमा सम्पादन कला र सैद्धान्तिक मूल्य मान्यतामा वि.सं. १९९५ मा syf–s';'dको प्रकाशन भएको ५० वर्षसम्म पनि कुनै किसिमको सैद्धान्तिक विचलन नआउनु साथै यस सङ्ग्रहको परिमार्जन १६ औँ संस्करण अर्थात आफ्नो जीवनकालसम्मै गर्न आवश्यक नठान्नु, नगर्नु सो मूल्य मान्यता कायम राख्नु उनको विद्वत्ता र सम्पादनकलालाई सम्मान गर्नै पर्दछ। यस सङ्ग्रहको सम्पादन, प्रकाशन पछि आधुनिक नेपाली कथाको काल विभाजन वि.सं. १९९२ सालमा प्रकाशित आधुनिक नेपाली कथाहरूको आधारमा माध्यमिक र आधुनिक काल वि.सं. १९९२ यताको समयलाई आधुनिक काल मान्न सकिने मान्यता स्पष्ट रूपमा पाइन्छ। यस आधारमा नै आधुनिक नेपाली कथाका सम्पादक इतिहासकारहरूले आधार मान्दै आएको पाइन्छ। यसरी यही सीमा नै उपयुक्त पनि देखिन्छ। यसरी केही कुरालाई छोडेर समष्टि रूपमा भन्ने हो भने यो उत्कृष्ट सम्पादन सङ्ग्रह हो र प्रथम पनि हो।

दार्जिलिङका कथाकार रूपनारायण सिंह सं. १९८४ मा cGgk"0ff{ कथा लिएर देखा परे तापनि त्यसपछि करिब बाह्र वर्षसम्म कुनै कथा छापिएको जानकारी पाइएको छैन। सं. १९९७ देखि मात्र पुनः उनी सामाजिक जीवनका समस्यालाई कथाक्षेत्रमा लिएर देखा परे। उनले सुन्दर गद्यशैली नेपाली साहित्यलाई दिएका छन्. । त्यसैले सं. १९९० को दशकको उत्तरार्धकालीन कथाकार पुष्करशमशेरझैँ उनी पनि सफल शिल्पीका रूपमा प्रतिष्ठित छन्। (नेपाली साहित्यको संक्षिप्त इतिहास, दयाराम श्रेष्ठ, पेज ८३)

syf–s';'dको प्राक्कथनमा उल्लिखित 'भाषा प्रभावोत्पादक र शैली चित्ताकर्षक हुनुपर्छ' भन्ने उनको भनाइ निकै घतिलो लाग्थ्यो। (सूर्यविक्रम ज्ञवाली स्मृति ग्रन्थ २०४४, पेज २४)

नेपाली कथापरम्परामा वि.सं. १९९२ लाई नै आधुनिककालको प्रस्थान विन्दु किन मानिएको हो ? भारतको देहरादूनबाट प्रकाशित भएको uf]vf{–;+;f/ पत्रिकामा प्रकाशित भएका रूपनारायण सिंहका दुई कथाहरू kl/jt{g र cGgk"0ff{लाई आधार मानी यस प्रस्थान विन्दुलाई ९ वर्षपछाडि धकेलेर सं. १९८३ लाई मान्न सकिँदैन ? रूपनारायण सिंह आधुनिक कथाकारहरूकै पङ्क्तिमा पर्दछन् भने गुरुप्रसाद मैनाली र विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाका क्रमशः gf;f] (१९९२) र rGb|jbg (१९९२) भन्दा ९ वर्षअघि नै कथाहरू प्रकाशित गराएको हिसाबले उनी जेठो ठहरिँदैनन् ? यस प्रश्नको सही उत्तर नेपाली कथाको ऐतिहासिक साक्ष्यहरूका आधारमा नै दिन सकिन्छ। १९९२ ले इतिहासमा एउटा नितान्त नवीन मूल्यलाई आत्मसात् गरी त्यसलाई बलियो परम्पराका रूपमा स्थापित गर्न सक्यो जुन सं. १९८३ ले गर्न सकेको देखिँदैन; त्यो नवीन मूल्य थियो यथार्थवाद। यसले सामाजिक, मनोवैज्ञानिक र प्रगतिवादी यी तीनै धारालाई एकै साथ समेटेर नेपाली कथालाई समाजशास्त्र, मनोविज्ञान र मार्क्सवादका मान्यताहरूद्वारा उचाई प्रदान गरिदियो। यसले कथाशैलीमा पनि नवीनता प्रदान गरिदियो जुन मध्यकालीन भावनाप्रधान शैलीका विद्धको नयाँ परम्पराको थालनी थियो। सं. १९८३ ले नेपालीमा कथाकार त जन्मायो, तर ती कथाकार यथार्थवादी नभएर स्वच्छन्दतावादी भइदिनाले मध्यकालीन भावनाप्रधान शैलीको अनुयायी बन्न पुग्यो। नेपाली कथाको सिङ्गो माध्यमिक काललाई हेर्ने हो भने कथाको विधागत सचेतता नेपाली कथाकारहरूमा आउन सकेको भए तापनि त्यो सचेतता भावुक आदर्शवाद, नीतिउपदेश परम्परावादी धार्मिक आध्यात्मिक सन्देश, कोरा कल्पना, दैवी शक्तिमा अटल आस्था र विश्वास तथा सुधारवादी चेतना आदिमा मात्र सीमित हुन पुग्यो। रूपनारायण सिंहले आफ्ना कथाहरूद्वारा चालू परम्पराभन्दा भिन्न किसिमले प्रस्तुत हुने आकाङ्क्षा राखे र पाश्चात्य स्वच्छन्दतावादलाई स्वायत्त गर्ने प्रयास पनि गरे, तर यति हुँदा हुँदै पनि भारतीय नेपाली समाजको तत्कालीन सांस्कृतिक मूल्यहरूबाट उनी मुक्त हुन नसक्दा मध्यकालीन स्वरूपहरूले नै उनलाई प्रभावित पाऱ्यो। त्यस समयमा प्रकाशित उनका दुवै कथाहरू प्रारम्भिक आभ्यासिक प्रकृतिका भए। फेरि उनले स्वायत्त गर्न खोजेको स्वच्छन्दतावाद उनीपछि एउटा सबल र स्वीकृत परम्पराका रूपमा स्थापित हुन पनि सकेन। सं. १९९२ पछि भने उनी परिमार्जित र प्रौढ

स्वच्छन्दतावादी आख्यानकार (उपन्यास र कथा दुवैका स्रष्टा)का रूपमा देखापरे पनि उनीपछि त्यसले परम्पराको रूप लिएर स्थापित हुन सकेन । यसरी हेर्दा एक मात्र यथार्थवाद नै आधुनिक मूल्यका रूपमा समयक्रमले देखापर्नाले सं. १९९२ लाई नै नेपाली कथामा आधुनिककालको प्रस्थान विन्दु मान्नुपरेको हो । (उदय पत्रिका, साउन २०६३)

नेपालीको पहिलो कथासङ्ग्रह syf–s';'d (सन् १९३८) का सम्पादक तथा प्रकाशक ज्ञवाली आधुनिक कथाका कस्ता चिन्तक हुन्, सो कुरो यसै ग्रन्थका प्राक्कथनमा उनले व्यक्त गरेका विचारबाट थाहा पाइन्छ । उनले यहाँ एड्गर एलेना पोको 'कथा आधादेखि लिएर एक वा दुई घण्टासम्ममा पढिसकिने गद्य रचना हो' भन्ने कथन उद्धृत गर्दै आधुनिक कथाको स्वरूप छोटो छरितो हुनुपर्ने कुरामा सहमति जनाएका छन् । उनले लघुताबाहेक कथाका अन्य दुई आवश्यक गुणहरूमाथि पनि जोड दिएका छन् र ती हुन्– प्रभावोत्पादक भाषा र चित्ताकर्षक शैली ।

यही भाव मेरा दृष्टिमा सानू कथाको प्राण हो तर सो भाव कथामा दूधमा नौनी मिसिएभैँ नदेखिने गरी बसेको हुन्छ, त्यो देखियो भने वा त्यसलाई देखाउने प्रयासको गन्ध पाइयो भने कथाको सुन्दरता र रोचकता नष्ट हुन्छ (पूर्ववत् पृ. ४) ज्ञवाली कथामा विचारत□वको पनि स्वागत गर्दछन् तर यस सन्दर्भमा पनि कथाकारले विचार सोभै प्रकट नगरी कथाकै माध्यमबाट अभिव्यक्त गर्नुपर्छ भन्ने मान्दछन् । (सूर्यविक्रम ज्ञवाली स्मृति ग्रन्थ २०४४, पेज ३३/३४)

syf–s';'dको सम्पादन गरेर ज्ञवालीले चार कथाकाव्यलाई एकै साथ नेपाली कथाजगतमा प्रतिष्ठित मात्रै गराएनन्, कथाको आधुनिक रूपसँग नेपाली पाठकलाई परिचित पनि गराए । नेपाली कथा साहित्यको यो पहिलो कथासङ्कलन थियो । यसका सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीले सैद्धान्तिक विवेचना गरी आधुनिक कथा के हो भन्ने कुरा बताई नेपाली कथा साहित्यका प्रारम्भ प्रयोग तथा सङ्गृहीत कथा र कथाकारको मूल्याङ्कन गर्ने समीक्षाको पनि बाटो देखाउनुभयो । यस प्रकार यस सँगालोले कथाको गोरेटोमा मार्गोपदेशको काम गर्‍यो । (भ्यालबाट पृष्ठ ११४)

नेपाली कथा साहित्यका तीन प्रसङ्गबाट सूर्यविक्रम ज्ञवाली (१९५५-२०४२) अविस्मरणीय भएका छन् । थोरैमात्र भए पनि उनलाई कथा सिर्जनाको व्यथा र ...... थाहा थियो । सम्पादन गर्दाको मह□व थाहा थियो र प्रेरणा-पुरुष बन्दाको महत्ता पनि थाहा थियो, साँच्चै भन्ने हो भने यदि syf–s';'dलाई विर्सिइन्न भने सूर्यविक्रम ज्ञवालीलाई भन् कदापि विर्सिइन्न । (सूर्यविक्रम ज्ञवाली स्मृति ग्रन्थ २०४४, पेज १६१)

आमा शीर्षक कथा उनको सर्वश्रेष्ठ कृति हो जसले राजनीतिक भावुकताले बिग्रने युवक यौवनले उत्ताउलिने धनी युवती र वेदना पचाउने बूढीका मानसिकतालाई छर्लङ्ग पारेको छ । त्यति मात्र होइन, नेपालीमा आधुनिक कथाका जन्मदाता पनि रूपनारायण सिंहलाई नै मान्नुपर्छ, किनभने उनको अन्नपूर्णा शीर्षक कथा १९८४ मै गोर्खा संसारमा छापिएको हो । (नेपाली साहित्यको इतिहास २०२७) । यौनमनोविज्ञान, वालमनोविज्ञान र अपराध मनोविज्ञानमूलक यथार्थतिर उन्मुख कथाकारहरूमा यसै समयमा विश्वेश्वरप्रसाद कोरालाको syf–s';'d (१९९५) मा सङ्कलित छ (स्नातकोत्तर नेपाली कथा २०५१ पे. ४३) वि.सं. १९९५ सालमा सर्वप्रथम प्रकाशित आधुनिक नेपाली साहित्यकै मौलिक र सम्पादित कथा सङ्ग्रह त हुँदै हो त्यसमा पनि आधुनिक कथाको मानक कथाहरूको सैद्धान्तिक पहिचान दिएर चार कथाकारहरूको दस वटा कथालाई सम्पादन सङ्कलनमा आधुनिक कथाको पहिचान र विश्वसाहित्यमा आएको आधुनिक चेतना र प्रभाव प्रस्टचाएर यो syf–s';'dको सम्पादन गरेर आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा मात्रै नभएर आधुनिक नेपाली साहित्यमा नै ठूलो गुन लगाएका छन् सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीले । यो पनि भन्न सकिन्छ उनमा भएको सम्पादन क्षमता र विद्वत्ताको परिचय पनि हो syf–s';'d, १९९५ मा प्रकाशित भएको कथासङ्ग्रहमा उनको जीवनकालभरिनै कुनै किसिमको परिमार्जन गर्न नपर्नु उहाँको सम्पादन र सङ्कलन क्षमता र विद्वत्ताको परिचायक भन्न सकिन्छ । हुन पनि उहाँको अडान आजसम्म पनि सार्थक रूपमा सिद्ध रहनुको साथै ख्याती हुन गएको syf–s';'dको आधुनिक नेपाली साहित्यकै उदाहरणीय सम्पादित कथासङ्ग्रह हो भन्दा दुई मत हुने छैन ।

$=@=@ ‰ofnaf6

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको दोस्रो सम्पादित कथासङ्ग्रह र कथाको सैद्धान्तिक विश्लेषण र आधुनिक नेपाली कथा साहित्यको कथाको उत्थानलाई दुई चरणमा विभाजन गरी कथा साहित्यको गोरेटोमा नेपाली कथा साहित्यतिर, आधुनिक कथा प्रवाह गरिएको छ । यसै चरणका आधारमा आधुनिक कथाकारका कथा र कथाकारलाई लेखन र प्रयोगलाई प्रथम उत्थान वि.सं. १९९१-९५ र दोस्रो उत्थान (१९९५-२०००) को रूपमा आधुनिक नेपाली कथाका कथाकारका पच्चीस कथालाई यस %ofnaf6 सङ्कलित सम्पादित पुस्तकमा सम्पादक ईश्वर बरालले कथा र कथाकारको लेखनशिल्प पक्षलाई पनि संक्षिप्त सर्वेक्षण गरिएको छ । %ofnaf6 वि.सं. २००६ सालमा प्रथमतः संस्करण/प्रकाशक नरेन्द्रप्रसाद रेग्मी, नरेन्द्र यन्त्रालय दूधविनायक बनारसबाट भएको हो ।

%ofnaf6 सङ्ग्रहको दोस्रो संस्करण अद्यावत् संशोधित संस्करणको रूपमा वि.सं. २०१४ (सन् १९५७) मा रानू प्रकाशन सप्तरी, नेपाल मुद्रक-आर्य भूषण प्रेस ब्रह्माघाट, वाराणसीबाट प्रकाशन भएको देखिन्छ । यसमा कथा साहित्यको गोरेटोमा कथाको सनातनता, उहिलेका औ अचेलका कथाको क्रमविकास, परिभाषा, कथा र अरू विधा कथाको कथा लेख्ने प्रणाली, कथाका थरी, कथाका अरू उपकरण, उपसंहार, नेपाली कथा साहित्यतिर शीर्षक दिएको छ । यसमा कथाका प्राथमिक प्रयोग वि.सं. १९६५-८६ दिएको छ भने वि.सं. १९९१-९४ प्रथम उत्थान, १९९५-२००३ दोस्रो उत्थान दिए पनि आधुनिक कथा प्रवाह २००४ देखि दिएको छ । यस %ofnaf6 पहिलो संस्करणमा भएका कथा र कथाकारको परिचय कथाकारको रूपमा तथा कथा दिएको छ तापनि कथा र कथाकारमा थपघट भने गरिएको छैन ।

%ofnaf6का सङ्कलक, सम्पादक तेस्रो संस्करणको बारेमा साझा प्रकाशनबाट छैटौँ पटक वि.सं. २०५३ नवीन परिमार्जित संस्करणमा लेख्नुभएको छ, इतिकथामा दार्जिलिङ जिल्लाका वणिग्वृत्तिका जनैक लेखक भनाउँदा छट्टूले २०२८ तिर हो क्यारे मलाई थाहै नदिई सो सुटुक्क छपाएछन् । यो चौर कार्य थियो तथापि त्यो प्रकाशन %ofnaf6को तेस्रो संस्करण भयो । यो पुस्तक कुनै किसिमको फेरबदल भएको बुझिँदैन । यसमा सङ्कलित कथा र कथाकार पनि परिवर्तन भएको होला भन्न सकिँदैन । यस प्रमाण सङ्कलित सम्पादित पुस्तक %ofnaf6को चौथो संस्करण तथा साझा प्रकाशनको पहिलो संस्करणका क्रममा सम्पादक ईश्वर बरालले तेस्रो संस्करणका बारेमा लेखिएका कथनबाट नै पुष्टि हुन सक्दछ । सो सङ्ग्रह प्राप्त हुन पनि सकेन ।

%ofnaf6 प्रकाशनको दृष्टिले चौथो संस्करण साझा प्रकाशनबाट पहिलो पटक वि.सं. २०२९ सालमा प्रकाशन भयो । यस सङ्ग्रहको सम्पादनको क्रममा लेख्नुहुन्छ सम्पादक प्रथम संस्करणको सम्पादन अत्यन्त सीमित साधन तथा अध्ययनका भरमा २००४ ताक गरिएको थियो पनि केही अत्यन्त उपयोगी सामग्री पाइएका हुनाले आवश्यक संशोधन गर्नै पऱ्यो । प्रथमतः नेपाली कथाको निकै प्रगति भइसकेकोले औ द्वितीयतः केही कथाकारको लेखनकाल वर्तमान रहेको औ उहाँहरूका धेरै धेरै कथा प्रकाशित भएकाले उहाँहरूका विषयमा अद्यतन समीक्षा गर्दा मेरा पहिलेका धेरैजसो मान्यता खण्डित भए । आफैले यस प्रकार आफ्ना मान्यताको खण्डन गर्ने सुयोग पाउनु मेरो निम्ति सानोतिनो सौभाग्य होइन । यस संस्करण निम्ति उसैले अद्यतन समीक्षा गर्दा प्रशस्त परिमार्जन गर्नु अवश्यकभावी भयो । यसो गर्दा पुस्तकको अनुहारअघिका संस्करणमा भन्दा अलिक बेग्लै हुने नै भयो । तर आकार सीमित रहोस्, अनुहार नचिनिने नहोस् तथा सङ्कलन पनि परिचयात्मक औ सकेसम्म प्रतिनिधि स्वरूप होस् भन्ने कुरालाई सर्वोपरि मह□व दिइएको हुनाले केही कथाकारलाई स्थान दिनुपर्ने भयो । केही कथाकारका नयाँ कथा राख्नुपऱ्यो । औ केही कथाकारहरूलाई स्थन दिन सकिएन । तसर्थ विवशताका निम्ति सम्बन्धित कथाकारहरूसित क्षमायाचना गर्दछु । सङ्कलनको तर्जुमा वैयक्तिक रुचि किंवा दुराग्रहमा आघृत भएको कदापि छैन । बरु यसको मूल ध्येय हो सीमित आकारको एउटा प्रतिनिधि स्वरूप सङ्कलन उपस्थित गर्नु । जानीजानी प्रमाद कतै भएको छैन ।

यस संस्करणमा कथाको सनातनता, कथाको परिभाषा, संस्कृतका प्राचार्यअनुसार आधुनिक कथाको उद्भव र विकास, आधुनिक कथाको परिभाषा र स्वरूप, कथा र साहित्यका अरू विधा कथाका उपकरण, नेपाली कथा साहित्य, परिवेश औ परिस्फुरण कथाको पर्याय निर्धारण, प्रयोगकाल १९५९-८६ आधुनिक

कथाको पहिलो उत्थान वि.सं. १९९१-९४ निर्माणकाल, दोस्रो उत्थानकाल वि.सं. १९९५-२००३ विकासकाल, वि.सं. २००४-२००७ नवजागरणकाल गरिएको छ ।

वि.सं. २००६ सालमा सङ्कलन सम्पादन गरिएको प्रथम संस्करणबाट वि.सं. २०२९ सालमा साझा प्रकाशनबाट पहिलो पटक र प्रकाशनको हिसावबाट चौथो संस्करणलाई निकै नै संशोधन र परिमार्जन गरिएको छ । जो चर्चा गरिने छ । यस संस्करणमा अरू संस्करणको तुलनामा धेरै नै संशोधन गरिएको छ । कथा र कथाकारमा पनि निकै नै संशोधन गरिएको छ, हेरौँ क्रमशः प्रथम र चौथो संस्करण अर्थात् साझाप्रकाशनको पहिलो पटक वि.सं. २०२९ को ‰ofnaf6का कथा र कथाकारमा गरिएको संशोधनलाई हेरौँ– वि.सं. २००६ सालको ‰ofnaf6 ।

‰ofnaf6 @))^ b]lv t];|f] ;+:s/0fdf k/]sf syfsf/ / syfqmd o; k|sf/ 5 M

पुष्करशमशेर जबरा	स्वार्थ त्याग
बालकृष्णशमशेर जबरा	टाँगन घोडा
रूपनारायण सिंह	आमा
लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा	तीज
पूर्णदास श्रेष्ठ	परिवर्तन
भिक्षु	गुनकेशरी
मातृकाप्रसाद कोइराला	पीपाको हवल्दार
भीमनिधि तिवारी	दुई लाश
कृष्णप्रसाद चापागाईं	खदाल बाजे
केशवराज पिंडाली	दौरा सुरुवाल
विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला	पवित्रा
हृदयचन्द्रसिंह प्रधान	उज्यालीको आँसु
शिवकुमार राई	माछाको मोल
कृष्णबम मल्ल	गुँलाब
सुरेन्द्रबहादुर शाहा	द्ध
पूर्णप्रसाद द्विवेदी	तिले
तारिणीप्रसाद कोइराला	झूल
गोठाले	भाँडो
केशवलाल कर्माचार्य	डबल जोई
कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान	उद्घाटन
विजयबहादुर मल्ल	खेल
माधवलाल कर्माचार्य	एक उचाट लाग्ने दिन
जनार्दनशमशेर जबरा	यस्तो किन
शङ्करप्रसाद कोइराला	गाईजात्रा

‰ofnaf6 @))^ af6 syf dfq kl/jt{g ePsf syfsf] qmd o; k|sf/ 5 M

भिक्षु	मैयाँ साहेब
गोठाले	लक्ष्मी पूजा
विजयबहादुर मल्ल	पाटन

‰ofnaf6 @)@(;fnsf] rf}yf] / ;femf k|sfzgaf6 k|yd ;+:s/0fdf ;+f]lwt syfsf/ / syfqmd o; k|sf/ 5 M—

गुरुप्रसाद मैनाली	शहीद

पुष्करशमशेर जबरा	स्वार्थत्याग
बालकृष्ण सम	टाँगन घोडा
रूपनारायणसिंह	आमा
लक्ष्मीप्रसाद देवको्टा	तीज
वदरीनाथ भट्टराई	वेदना
पूर्णदास श्रेष्ठ	परिवर्तन
मातृकाप्रसाद कोइराला	पीपाको हवल्दार
भीमनिधि तिवारी	दुई लाश
भिक्षु	मैयाँ साहेब
कृष्णप्रसाद चापागाईं	खँदाल बाजे
केशवराज पिंडाली	दौरा सुरुवाल
विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला	पवित्रा
हृदयचन्द्रसिंह प्रधान	उज्यालीको आँसु
शिवकुमार राई	माछाको मोल
गंगाविक्रम सिजापति	प्लाष्टिक सर्जरी
इन्द्र सुन्दास	उद्भुत रोग
पूर्णप्रसाद ब्राह्मण	तिले
तारिणप्रसाद कोइराला	भूल
गोविन्दबहादुर मल्ल गोठाले	लक्ष्मीपूजा
विजयबहादुर मल्ल	पाटन

o; ‰ofnaf6 @)@(df ylkPsf syfsf/ / syfsf] qmd M

गुरुप्रसाद मैनाली	शहीद
वदरीनाथ भट्टराई	वेदना
गंगाविक्रम सिजापति	प्लाष्टिक सर्जरी
इन्द्र सुन्दास	उद्भुत रोग

‰ofnaf6 @))^ af6 lemmlsPsf syfsf/ / syfqmd M

कृष्णबम मल्ल	गुँलाव
बालचन्द्र शर्मा	सवनम्
सुरेन्द्रबहादुर शाह	द्वा
केशवलाल कर्माचार्य	डबल जोई
कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान	उद्घाटन
माधवलाल कर्माचार्य	एक उचाट लाग्ने दिन
जनार्दनशमशेर जबरा	यस्तो किन
शङ्करप्रसाद कोइराला	गाईजात्रा

‰ofnaf6 साभा प्रकाशनबाट क्रमशः वि.सं. २०३३ मा दोस्रो, २०३९ मा तेस्रो, २०४३ मा चौथो, २०४८ मा पाचौं, २०५३ मा नवीन परिमार्जित संस्करणको रूपमा छैठौं पटक प्रकाशन भएको छ । २०४८ मा पाचौं संस्करण संशोधन तथा परिवर्तित संस्करणकै शीर्षकमा छैटौं पटक २०५३ सालमा नवीन परिमार्जित संस्करणको रूपमा प्रकाशन भएको यस ‰ofnaf6मा खास परिवर्तन भएको कथा र कथाकारको क्रम तलमाथि पारिएको छ यसको आधार कथाकारको जन्म मितिलाई लिइएको छ ।

‰ofnaf6का सङ्कलक तथा सम्पादक ईश्वर बरालले आधुनिक नेपाली कथाको सैद्धान्तिक चर्चा र आधुनिक कथाका विशेषता बारेमा फलतः आधुनिक कथामा हामी यो विशेषता देख्छौं :–

१. यो आकस्मिक रूपले थालिन्छ अनि आकस्मिक रूपले टुङ्गिन्छ ।
२. यो बडो सरस हुन्छ, अचारजस्तो मनलाई रमाउने– केही पीरो, केही अमिलो, तिख्खर औ खटमिट्ठी भएझैँ गुलियो पनि । प्रेमचन्द कथालाई चटनी भन्छन् । जस्तो कि कसैको भनाइ छ, यो उर्दूको शेरजस्तो सरस हुन्छ औ थोरेमा धेरै साङ्केतिक हुने ।
३. यसमा कथाकारको साँचोपना देखिन्छ– जीवनप्रति, जनताप्रति, जागृतिप्रति, भावनाप्रति औ कलाप्रति ।
४. यसमा सामाजिकता बढेको देखिन्छ । यो यथार्थनिष्ठ भएको छ । साहित्य हाम्रो निम्ति, 'दाल-भात-डुकू-रामढिंडो'को पनि प्रबन्ध गरोस् भन्ने एकोहोरो भनाइलाई थामथुम पार्ने चेष्टा गर्दछ । यो जीवन र सत्यलाई गाँस्दछ, आदर्श औ यथार्थलाई अँगालो हाल्छ ।
५. अभ्र मनोवैज्ञानिकता आधुनिक कथामा धेरै समाविष्ट भएको छ । मनोभावको चित्रण, अनुभूतिको व्यञ्जना, मानसिक सङ्घर्षको घूर्णि औ प्रतिक्रिया, रतिरागको हार्दिक औ मस्तिष्कीय विश्लेषण, अन्तर्प्रवृत्तिको सूक्ष्मातिसूक्ष्म अध्ययन जिज्ञासा अचेलका आधुनिक कथाका मुख्य आधार हुन् ।
६. तर अचेलका कथामा परिपाटीको जडमा अघोर देखिन्छ । हाम्रा लेखकहरू लेख्ने मसला नै किन हो भेट्टाउँदैनन् । उही प्रथम दृष्टिमा प्रेम, अनि वियोग, अनि विलौना, अनि अन्त (आधुनिक हिन्दी चलचित्र परिपाटीको प्रेमसूत्र) बस् यसै आधारका कथा हुन्छन् अथवा गरिबीका यातनाका सम्पूर्ण जीवन यतिमा नै परिदर्शित हुन्न । अरू अनेकौं समस्या पनि छन् । यस तर्फ हाम्रा लेखकको ध्यान अझै उति गएको छैन ।
७. अचेलका युवकमा उच्छृङ्खल प्रवृत्ति धेरैजसो पाइन्छ । त्यसो हुनाले कथामा पनि एक किसिमको आचारको भाँडभैलो, मानिसिक पतन देख्छौं । कथाकार विरुद्ध कामवासनाले जर्जर भएका छन् वा ती औधि भावुक भई पलायनवादी हुन खोज्नेछन्– आफ्नै इन्द्रधनुषि द्वीपमा, गुलाफी रोमान्सको क्षितिजपारिको देशमा अथवा मात्र कुनै आफ्नै सिद्धान्तका प्रचारवादी भएका छन् । त्यसैले अचेल प्रकाशित हुने धेरैजसो कथा खोक्रे अन्तस्सारसून्य एवं बोक्रे हुन्छन् ।

प्रस्तुत ‰ofnaf6 २००६ मा तत्कालीन लगभग डेढ दशकको आधुनिक नेपाली कथासिर्जना र सन्दर्भलाई समेटेर स्थापित मूल्य मान्यताको आधारमा प्रमुख त नब्बेको दशकलाई आधार मानिएको पाइन्छ । प्रस्तुत ‰ofnaf6 कथा सङ्कलनमा आधुनिक कथाको सैद्धान्तिक चर्चा आधारभूत त□वको सम्बन्धमा कथाको परिभाषा दिनु आधुनिक नेपाली कथामा प्रारम्भिक तथा स्थापित कथाका विविध प्रस्तुत गर्नु यस ‰ofnaf6को उद्देश्य देखिन्छ ।

यसमा समकालीन कथाकारका सर्वोत्कृष्ट कथाको चयन गर्ने लक्ष्य राखिएको पाइन्छ भने कथाकारको व्यक्तित्व प्रभाव बढी नै रहेको देखिन्छ । कथा र कथाकारको चयन गर्दाखेरि आधुनिक नेपाली कथा विधाका पृष्ठभूमिकालदेखि नै उच्च दर्जाका कथा र कथाकारलाई पहिलो संस्करणमा समावेश नगरिएबाट पनि भन्न सकिन्छ । पक्कै पनि आधुनिक र नेपाली कथा क्षेत्रका सर्वश्रेष्ठ प्रतिभा गुरुप्रसाद मैनालीजस्तालाई छुटाएबाट पनि प्रतिभा वा कथा चयनमा सङ्कलक तथा सम्पादकमा व्यक्ति-व्यक्तित्वको पनि प्रभाव रहेको पाइन्छ साथै तत्कालीन राजनैतिक प्रभाव पनि आधुनिक कथा र कथाकारको चयनमा परेको पाइन्छ ।

कथाहरूको चयन गर्दाखेरि पनि कथाका खासै आधारमा छनौट र आधुनिक नेपाली कथामा चलेका सैद्धान्तिक आधारहरूलाई प्रस्तुत गरिएको पाइँदैन । यो कुराको पुष्टि उनैद्वारा सङ्कलन सम्पादन गरिएको वि.सं. २०२९ सालमा साझा प्रकाशनबाट पहिलो पटक प्रकाशनमा आएको संशोधनसहितको सङ्कलनमा वि.सं. २००६ मा सङ्कलन सम्पादन गर्दाका कमिकमजोरीलाई यस संस्करणमा पहिले परेका केही कथा र कथाकार, हटाएर थपिएबाट उनमा परेका व्यक्ति प्रभावलाई पुष्टि गर्न सकिन्छ । तै पनि २०५३ सालमा नवीन परिमार्जित संस्करणमा भन्ने आधुनिक नेपाली कथालाई कथाका आधारमा सैद्धान्तिक आधारभन्दा पनि विश्व साहित्यमा प्रचलित कथा विधाको परिभाषा र नेपाली कथाका बारेमा भन्दा पनि कथाकारको चर्चा परिचर्चा बढी प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत ‰ofnaf6 सङ्कलित तथा सम्पादित कथा र कथाकारको पृष्ठभूमिकाल भनेको वि.सं. १९९०) देखि वि.सं. २००७ सम्म प्रतिनिधिस्वानीय देखिएका कथाकारको मूल्याङ्कन तिनका व्यक्तित्व, कालचेतना, कथाका भेदोपभेद तथा शिल्पका आधारमा गर्न खोजिएको छ । त्यसो गर्दा तीमध्ये केहीका

पूर्वसङ्कलित कथाका सट्टा २००७ पछिका राखिनु आवश्यक बुझियो । अन्य केही पूर्वसङ्कलित कथा कथाकारका प्रथम तथा अन्तिम कृति देखिएकाले धुलौटमा योग-वियोगको हिसाव गर्दा ती कथाले वियोगको नै भाग पाए र त्यसो हुनाले ती यस सँगालाका परिकल्पनाका परिसरबाहिर पर्ने देखिएकाले अपनेय भए । अन्ततः मनोनीत कथाका निम्ति यही मापो निर्धारक भयो । आफ्ना प्रत्यय तथा बुद्धिसामर्थ्यले योग वियोगको हिसाब गर्दा सँगालाका निम्ति तथाविध मनोनीत कथाका भागमा मैले योगको अङ्क नै ठूलो पाएँ भनेर सम्पादकले पुनरपिमा भनेका छन् ।

सम्पादकले आधुनिक नेपाली कथाको विकास प्रक्रियालाई यसरी काल विभाजन गरेका छन् हेरौं संस्करणका आधारमा %ofnaf6 प्रथम संस्करण २००६ आधुनिक कथाको पहिलो उत्थान निर्माणकाल (१९९१-९५) दोस्रो उत्थान (१९९५-२०००), अद्यावत संशोधित संस्करण, दोस्रो संस्करण रानू प्रकाशनमा यसरी कथाका प्राथमिक प्रयोग १९६५-८६, प्रथम उत्थान १९९१-९४, दोस्रो उत्थान १९९५-२००३, चौथो संस्करण साझा प्रकाशनबाट पहिलो पटकमा २०२९ लेखिएको छ । आधुनिक कथाको प्रयोग काल १९५९-८६ निर्माणकाल १९९१-९४ प्रथम उत्थानकाल, दोस्रो उत्थानकाल १९९५-२००३ विकासकाल, २००४-२००७ नवजागरणकाल । त्यसैगरी वि.सं. २०४८ सालमा साझा प्रकाशनबाट पाचौँ पटकमा आधुनिक कथाको पहिलो उत्थान निर्माणकाल १९९१-९४, विकासकाल १९९५-२००३, तेस्रो उत्थान नवजागरण २००४-२००७, साझा प्रकाशनबाट छैटौँ पटक २०५३ (नवीन परिमार्जित संस्करण) आधुनिक कथाको पहिलो उत्थान, १९९१-९४, दोस्रो उत्थान विकास काल १९९५-२००३, तेस्रो उत्थान नजवजागरणकाल २००४-२००७ उल्लेख गरिएको छ ।

आधुनिक नेपाली कथा सम्पादनको परम्परामा देखापरेको %ofnaf6 २००६ नेपाली भाषाका मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह, सम्पादन र कथाविधाको सिद्धान्तलाई प्रस्तुत गरेर सम्पादक ईश्वर बरालले नेपाली साहित्यमा बिर्सिनसक्नु ठूलो गुन लगाएका छन् । कथाको बारेमा सैद्धान्तिक आधार र मान्यतालाई आधुनिक नेपाली साहित्यक्षेत्रमा यसरी सम्पादन, सङ्कलन गर्दा नेपाली कथाको विस्तृत रूपमा सम्पादन गरिएको र सैद्धान्तिक पुस्तकको रूपमा आधुनिक नेपाली कथा विधाको आधार पुस्तक भन्न सकिन्छ । यसले कथाविधाको परिचय, मूल्य मान्यता, विधागत पहिचान दिनमा राम्रो योगदान भएको छ ।

यस सङ्ग्रहमा कथा र कथाकारको चयनमा भन्दा पनि कथा विधाको राम्रो परिभाषा र पृष्ठभूमि दिन खोजिएको छ । यसमा सम्पादन कौशल र विद्वता यसमा पाइन्छ । यसरी आधुनिक नेपाली कथाबारेमा विस्तृत रूपमा पृष्ठभूमि देखाएर कथा विधाको परिभाषित गरिएको प्रथम पुस्तक हो भन्दा फरक पर्दैन । यस सङ्ग्रहले आधुनिक नेपाली कथाको परिभाषा र कथाको स्वरूप, उद्भव र विकास दिएकोले आधुनिक नेपाली कथाको पहिचान र इतिहास लेखनका लागि गोरेटो कोरिएको पाइन्छ ।

सम्पादक महोदयमा कथा र कथाकार चयन गर्दाखेरि चाहिँ तत्कालीन राजनीतिक पृष्ठभूमि र व्यक्तित्व प्रभावमा रहेको पाइन्छ । यसमा विचलन आउनु र थपघट गर्नु आफ्ना अडान परिवर्तन गर्नु उनका कमजोरी हुन् । तै पनि प्रस्तुत %ofnaf6 सम्पादित कथासङ्ग्रहमा नेपाली कथाको इतिहासका साथै काल विभाजन पनि गरिएको छ । यसरी प्राथमिक काल, माध्यमिक कालमाभन्दा पनि सम्पादकबाट आधुनिक नेपाली कथाको चरण विभाजन गर्ने क्रममा हरेक संस्करणमा मिति अदल वदल गरिएको देखिन्छ ।

तुलनात्मक रूपमा यसअघि र पछि सम्पादित अरू कथासङ्ग्रहहरूको तुलनामा यस सङ्ग्रहको प्रकाशन पछि आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन र लेखनको क्षेत्रमा तुलनात्मक रूपमा वृद्धि र गुणात्मक रूपमा लेखन सम्पादन कार्य भएको पाइन्छ । यस सङ्ग्रहले नेपाली कथाको सम्पादनमा मात्रै नभएर अन्य विधाको सम्पादन गर्ने सिलसिलामा मार्गदर्शन दिएको पाइन्छ ।

यस सङ्ग्रहमा गरिएको काल विभाजनलाई अन्य सम्पादक र इतिहासकारहरूले गरेको काल विभाजनसँग लगभग सहमत रहे पनि केही मात्रामा असहमत रहेको र आफ्नै किसिमको मत र धारणा रहेको पाइन्छ । यस सङ्ग्रहको सम्पादनक्रममा नेपाली कथाको उद्भव विकास अन्य विधासँगको सम्बन्ध, विधागत त□व, विधागत उपकरणको पनि चर्चा गरिएको छ ।

यस सङ्ग्रहको सम्पादनको उद्देश्य नेपाली साहित्यका पाठक, विद्वान नेपालीभाषीहरूको क्षेत्रमा नेपाली कथा र आधुनिक नेपाली कथाको तत्कालीन अवस्थाको परिचय दिनु र नेपाली कथाको उत्थानका लागि ढोका खोल्नु नै प्रथमत उद्देश्य देखिन्छ ।

%ofnaf6 कथासङ्ग्रहको कथाकारको र कथाको छनौट सीमा हरेक संस्करणमा अदल-बदल गरिएको देखिन्छ ।

उनको यो %ofnaf6 सम्पादित सङ्ग्रहलाई वि.सं. २००६ सालको पृष्ठभूमिमा यसले विशिष्ट कार्य गरेर आज आएर स्थापित गराउनु उनको मूल्य मान्यतालाई आधुनिक नेपाली कथासम्पादन कौशल र विद्वतालाई हामीले सम्मान गर्न करै लाग्छ ।

यस सङ्ग्रहलाई प्रतिनिधिमूलक बनाउनका लागि वि.सं. २००६ सालको प्रथम संस्करणदेखि साझा प्रकाशनको छैठौं संस्करणसम्ममा आइपुग्दा नवीन परिमार्जित अवस्थामा आधुनिक नेपाली साहित्यमा नमुना र विशिष्ट सम्पादन कला र कौशलको विद्वत्ता देखाई प्रतिनिधिमूलक आधुनिक नेपाली कथासङ्ग्रह बनाएका छन् । यही २००६ सालमै सम्पादक ईश्वर बरालले %ofnaf6 सङ्ग्रह प्रकाशमा ल्याए । यस सङ्ग्रहले नेपाली कथा परम्परामा आएका सामाजिक आदर्शोन्मुख यथार्थ र मनोवैज्ञानिक यथार्थवादी प्रवृत्तिलाई समेत प्रस्तुत गर्ने खालका कथाहरू पनि %ofnaf6मा समावेश भएका छन् । (स्नातकोत्तर नेपाली कथा सम्पा : राजेन्द्र सुवेदी २०५१ पेज ४४)

$=@=# g]kfnsf s]xL pTs[i6 syfx¿

प्रस्तुत g]kfnsf s]xL pTs[i6 syfx¿ किशु सिलवालद्वारा सम्पादन रत्न पुस्तक भण्डार काठमाडौँ, नेपालद्वारा प्रकाशित, मुद्रण व्यवस्था कार्यालय ए २।२७ गायघाट, वाराणसी भारत, प्रथम संस्करण :१०००, संवत् २०२२ मूल्य २।७५ आवरण : मोहन चित्रकार मुद्रक काशीप्रसाद भार्गव, सुलेमानी प्रेस, वाराणसी ।

g]kfnsf s]xL pTs[i6 syfx¿ कथासङ्ग्रहमा यस प्रकार कथाकारका कथाहरू रहेका छन् :–

१.	कर्नेलको घोडा	विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला
२.	मेरो छोरो	डी.पी. अधिकारी
३.	चुनाव	गोविन्दबहादुर गोठाले
४.	भिनाजुको स्वेटर	पोषण पाण्डे
५.	मधुमालतीको कथा	रमेश विकल
६.	फूल	तारिणप्रसाद कोइराला
७.	नलेखिएको कथा	केशवराज पिंडाली
८.	कहानीको प्लट	धनुषचन्द्र गौतम

g]kfnsf s]xL pTs[i6 syfx¿ सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाका स्थापित कथाकारका साथै नवोदित कथाकारका कथासङ्ग्रह गरिएको छ । यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाका प्रमुख प्रवर्तकमध्येका विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला दोस्रो चरणका गोविन्दबहादुर मल्ल गोठाले, पोषण पाण्डे, डी.पी. अधिकारी गर्दै धनुषचन्द्र गौतम नवोदित कथाकारका कथा पनि समावेश गरिएको छ ।

सम्पादिकाका भनाईमा नेपाली कथा साहित्यको इतिहास छोटो छ । १९९१ देखि नै कथा लेखिन थालिएको हो भने पनि हुन्छ । यस सङ्ग्रहमा सम्पादिकाले आधुनिक नेपाली कथाका क्षेत्रमा वि.सं. १९९१ सालदेखि लगभग नव चेतना समसामयिकता युगसम्मका कथाकारका कथालाई यस सङ्ग्रहमा सम्पादन गर्न खोजिएको देखिन्छ तापनि सो कुरा उल्लेख गरिएको पाइँदैन । यहाँ कथाका चरण तथा काल विभाजन गरिएको छैन । यहाँ सङ्ग्रह गरिएका कथाहरूलाई लोकप्रियताका आधारमा समावेश गरेको देखिन्छ । सम्पादिकाको भनाईमा हर दृष्टिमा ज्यादा सुगठित देखिएका छन् । विषयको छनोटलाई मात्र हेरेर कुनै कहानीको पारख गर्न सकिन्न । यसको भावना सुगठनता यसमा रहनुपर्ने दोस्रो शर्त छ । कथामा सुगठनता प्रस्तुत विषयसँगको गहिरो परिचयको लक्षण पनि छ । यस्ता कथा सर्वदा मानव भावना र उसको प्रेरणाका जिउँदा उदाहरण बनेर आएका हुन्छन् । अब यहाँ यो सङ्ग्रहमा परेका आठै कथाहरू वस्तुतः सबै दृष्टिले धेरै कुरामा नवीन र सफल पाइएकाले नै यी कथाहरू आजका नेपाली कथामा उत्कृष्ट मानिन्छन् भन्ने मेरो मत छ । यो भनाई सम्पादिकाको हो ।

यस सङ्ग्रहमा कथाको सामान्य परिचय इतिहास सुरुवातको कुरा तिथि मिति दिएको छ भन्ने राणा शासनको पतनपछि पनि आधुनिक नेपाली कथामा आएको नयाँ मोड र प्रभाव पनि सामान्य रूपमा उठाइएको छ। यसमा काल विभाजन गरिएको छैन, तुलनात्मक रूपमा पनि गरिएको पाइँदैन। सरसर्ती यस सङ्ग्रहलाई हेर्दा यसमा सङ्ग्रह गरिएका कथा र कथाकारको हिसाबले हेर्दा यसमा सङ्ग्रहीत कथाहरू यथार्थवादी मनोवैज्ञानिक र प्रगतिवादी कथाहरूलाई सङ्ग्रह गरिएको देखिन्छ। यसमा आधुनिक नेपाली कथामा देखिएका मनोवैज्ञानिक यथार्थवाद, प्रगतिवाद र नव चेतनावादको प्रारम्भसम्मका सबै पुस्ताका कथाहरू जो प्रकाशित भई प्रसिद्धि भएका र केही नवोदित कथाकारका कथा पनि सङ्ग्रह गरिएको छ।

आधुनिक नेपाली कथामा देखिएका विभिन्न चरणका कथा र कथाकारको प्रसिद्ध कथाहरूलाई सङ्ग्रह गरी नेपाली कथाको इतिहासमा नयाँ पहिचान देखाउनुका साथै पाठकसमक्ष प्रस्तुत गर्नु नै यसको मूल उद्देश्य रहेको पाइन्छ।

यथार्थवादी मनोविज्ञान र प्रगतिवादी धाराका सबै चरणका कथा र कथाकारलाई समेटेर प्रतिनिधित्व देखाउन खोजिएको छ। यसमा कथाकार र कथा चयनको आधार उल्लेख गरिएको छैन तापनि भन्न सकिन्छ लोकप्रियता नै हुन सक्दछ।

यसलाई प्रतिनिधिमूलक बनाउन खोजेको छ। यसलाई आधुनिक नेपाली कथामा देखिएका विभिन्न चरण र मोडमा ख्याति कमाएका कथाकारका कथा नै सङ्ग्रह गरिएको देखिन्छ। सबै पुस्ताका कथा र कथाकार छन्। यस सङ्ग्रहले कथाको सैद्धान्तिक मूल्य मान्यतालाई स्पष्टसाथ यहाँ प्रस्तुत गरिएको देखिँदैन तापनि यस सङ्ग्रहले यथार्थ मनोविज्ञानका कथाहरूको सङ्ग्रह हो भन्न सकिन्छ। यस अर्थलाई हेर्दा यसले कथाको सैद्धान्तिक मान्यतालाई अगाडि बढाउनका लागि केही भूमिका खेलेको छ भन्न सकिन्छ।

$=@=$;femf syf

;femf syf– सम्पादक : भैरव अर्याल/प्रकाशक : साझा प्रकाशन पहिलो संस्करण २०२५, २१०० प्रति, मुद्रक श्री माहेश्वरी प्रेस भाटकीगली (गोलघर) वाराणसी १, मोल रु. ५/– आधुनिक नेपाली कथाको सङ्ग्रह संस्थागत रूपमा साझा प्रकाशनबाट प्रकाशन भएको यो पहिलो सम्पादित पहिलो कथा सङ्ग्रह हो।। यस ;femf syf सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथा साहित्यका सशक्त हस्ताक्षर कथाकार छब्बीस जनाको छब्बीस वटा आधुनिक कथा सङ्कलन सम्पादन गरिएको छ। ;femf syfको विस्तार वि.सं. १९९२ मा देखा परेका परिपाटीवद्ध नेपाली कथाकारदेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरण (२००८-२०१७) पछिल्लो चरणको मध्यवर्ती सङ्क्रमण काल (२०१७-२०१९) का कथाकारसम्मका कथा रहेको छ।

प्रस्तुत ;femf syf पहिलो पटक २०२५ मा प्रकाशित भएपछि क्रमशः २०३१, २०३६, २०४०, २०४३, २०४८, २०४८ सातौँ, २०५१, २०५५, दसौँ २०५९ (३१०० प्रति) प्रकाशत भएको छ। ;femf syf सम्पादन क्रममा सम्पादकले कथाको कथा केही विवरण : केही विचरण शीर्षकमा कथाको परिभाषा, कथाको विकास प्रक्रिया आधुनिक नेपाली कथाको बारेमा सङ्क्षेपमा आफ्नो सम्पादकीय कला देखाउनु भएको छ। पूर्वीय साहित्यमा चलेको कथाको नीति कथा पञ्चतन्त्रका कथा पश्चिमा साहित्यमा चलेका कथाको बारेमा सामान्य चर्चा गरिएको छ।

आधुनिक कथाको परिभाषा दिने र आधुनिक कथामा पाइने विशेषताहरूलाई पनि केलाउने काम गरिएको छ हेरौँ– त्यसैले मान्छे- मान्छेकै कथा चाहन्छ जसको मेरुदण्ड कल्पना होइन, यथार्थ होस्, जसको मुण्टा तिलस्मी होइन स्वाभाविक होस्। जसको चपाइ पन्ध्रौ दिन लाग्ने होइन। १५।२० मिनेटमै सकिने होस् जसको स्वाद अरूथोक होइन जीवन नै होस् जसको प्रभाव मनोरञ्जन मात्र होइन जीवनको अग्रगामी क्षमता र सार्थकता हुन सकोस्। अर्को शव्दमा यथार्थ जीवनको कथात्मक अभिव्यक्ति वा जीवनको स्वाभाविकता व्यक्त भएको कथा नै आधुनिक कथा हो भन्नु परिभाषाको नगीच पुग्नु हुन जाला। यस दृष्टिले आधुनिक कथामा पाइने विशेषताहरूलाई केलाउने हो भने मुख्यतया निम्न लिखित ५ कुरालाई हामीले टिप्न सकिन्छ भनेर सम्पादकले प्रस्तुत गर्नुभएको छ :–

१. जीवनका जुनसुकै अंशको एउटा छोटो वृत्तान्त,
२. मनोवैज्ञानिक दृष्टिले मिल्दा चित्रहरू,

३. स्वाभाविक घटनाक्रम,
४. प्रेम, भोक, यौन, अहं जस्ता मानवीय मूलभूत प्रवृत्ति र मान्छेका देशकाल सापेक्ष समस्याहरूप्रति विवेचनात्मक दृष्टि,
५. एक्कासी उठान भई उत्सुकतासाथ अघि बढ्ने कथाप्रवाह,
६. संवेदनाको तीव्रतासाथ कुनै सन्देश छोडेर हुने समाप्ति,
७. अप्रासाङ्गिक वर्णनरहित र रोचक गद्यशैली ।

यिनैमध्ये कति कथामा कुनै विशेषता बढी देखिएलान् कतिमा कुनै हुँदै नहोलान् तापनि आधुनिक कथा यिनै कतिपय विशेषताहरूको सेरोफेरोमा घुम्दै साहित्यमा आफ्नो बेग्लै अस्तिŒव राख्न समर्थ भएको मान्न सकिन्छ ।

सम्पादक भैरव अर्याल लेख्नुहुन्छ– आधुनिक साहित्यको सीमाचिन्ह हुँदैन, प्रत्येक नयाँ आधुनिक हुन्छ । यता हाम्रो आधुनिकताले अन्तर्राष्ट्रिय जगत्ले छोडेको कुरालाई पनि आधुनिक भनी समातेको छ । यस कारण कुनै देशको आधुनिकतासँग हाम्रो आधुनिकताको तुलना गर्न सकिँदैन । जस्तै फ्रान्सको आधुनिकता हाम्रा आधुनिकताको मापक हुन सक्तैन । वास्तवमा, आफ्नो देशको स्थिति र जीवनको भिन्न स्तरलाई मोडेर विकासको बाटोमा कलात्मक रूपमा लैजानु नै आधुनिकता हो ।

;femf syfको २०३१ मा दोस्रो संस्करणमा केही संशोधित भनिए पनि कथा-कथाकार र सम्पादित कुराहरूमा खासै संशोधित भएको पाइँदैन । यस सङ्ग्रहमा रहेका कथा र कथाकार यस प्रकार रहेको छ :–

syf	syfsf/
स्वार्थत्याग	पुष्करशमशेर
हली	कृष्णबम मल्ल
अभागी	गुरुप्रसाद मैनाली
वितेको कुरा	रूपनारायण सिंह
हारजीत	भवानी भिक्षु
क्षय	भीमनिधि तिवारी
मधेशतिर	विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला
नलेखेको कथा	केशवराज पिंडाली
ज्यानमारा (?)	शिवकुमार राई
चिन्हा	गोविन्दबहादुर मल्ल (गोठाले)
ग्यास च्याम्वरको मृत्यु	मदनमणि दीक्षित
प्रश्न	भाइचन्द प्रंधान
अर्धमुदित नयन	शङ्कर लामिछाने
पाटन	विजय मल्ल
जयमाया आफू मात्र ...	इन्द्रबहादुर राई
पूर्णिमा दिदी	शङ्कर कोइराला
आँधी खोला	दौलतविक्रम बिष्ट
लाहुरी भैंसी	रमेश विकल
उफान	सोमध्वज बिष्ट
सान्नानी	विष्णुप्रसाद धिताल
भुयूचाको डायरी	कुमार ज्ञवाली
भिनाजुकोस्वीटर	पोषण पाण्डे
मैले नजन्माएको छोरो	पारिजात
आरुको फूल	ईश्वर बल्लभ
लोग्ने	प्रेमा शाह

आधुनिक नेपाली कथा विधामा कथा सम्पादन-सङ्कलनपरम्परामा देखिएको ;femf syf चौथो प्रतिनिधिमूलक शृङ्खला हो। कथाको सम्पादनक्रममा syf–s';'d १९९५, ‰ofnaf6 २००६ g]kfnsf s]xL pTs[i6 syfx¿ २०२२ पछि वि.सं. २०२५ सालमा साझा प्रकाशनको कथाको पहिलो सम्पादित सङ्कलित कथासङ्ग्रह हो ;femf syf।

यस ;femf syfमा सम्पादक भैरव अर्यालले नेपाली आधुनिक कथाको क्षेत्रमा वि.सं. १९९२ मा देखा परेका परिपाटीबद्ध नेपाली कथाकारदेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरण २००८-२०१७ पछिल्लो चरणको मध्यवर्ती सङ्क्रमण काल (२०१७-२०१९) सम्मका चर्चामा आएकामध्ये आफूलाई मन परेका कथाहरूको् सङ्कलन सम्पादन गरिएको पाइन्छ।

आधुनिक नेपाली कथाको प्रवर्तकमध्येका थुप्रै कथाकार पुष्करशमशेर, गुरुप्रसाद मैनाली, विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला, रूपनारायण सिंह, भवानी भिक्षुजस्ता कथाकारको कथा परे पनि आधुनिक नेपाली कथाका पृष्ठभूमिकालदेखिकै स्थापित र उत्कृष्ट छुटाउनै नमिल्ने कथाकार बालकृष्ण समलाई राखिएको छैन। नराखिनुको पनि कुनै कारण देखिँदैन। यस ;femf syfलाई आधुनिक नेपाली कथाको प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रंह बनाउन खोजिए पनि बालकृष्ण समका कथालाई छुटाउन हुनेथिएन।

बालकृष्ण सम (१९५९-२०३८) थोरै भए पनि समका कथाहरू उच्च कोटिका छन्। धेरैजसो कथाहरूलाई उनले zf/bfमा छपाएका छन्। शरण, कैकेयी, फुकेको बन्धन, syf–s';'dमा देखापरेका छन् भने ‰ofnaf6 २००६ सालमा टाँगन घोडा राखिएबाटै आधुनिक नेपाली कथाका पृष्ठभूमिकालदेखिकै आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रका प्रमुख प्रवर्तकमध्येका बालकृष्ण समलाई यस ;femf syfमा नराखिएबाट यस ;femf syfलाई प्रतिनिधिमूलक भन्नमा दुई मत हुने देखिन्छ।

कथा र कथाकारको चयनका खासै आधार त दिएको छैन तापनि तत्कालीन समयमा आधुनिक कथाकारमध्येका बहुचर्चित कथाकार र समसामयिक कथालेखनका कथाकारका कथालाई पनि समेटेर सम्पादन गरिएको पाइन्छ। कथाका खासै सैद्धान्तिक आधार पनि दिएको पाइँदैन। यस समय वा तत्कालीन देशकाल परिस्थितिलाई लिएर यस सम्पादित कथासङ्ग्रहको मूल्याङ्कन गर्दा यो कथासङ्ग्रह प्रतिनिधिमूलक कथा सङ्ग्रह नै हो।

यस कथासङ्ग्रहको सम्पादनको उद्देश्य आधुनिक नेपाली कथाको विविध बान्कीका उत्कृष्ट कथाहरूको पहिचान गराउनु हो। यस ;femf syfको सम्पादनको क्रममा खासै सैद्धान्तिक आधार त प्रस्तुत गरिएको छैन।

;femf syfमा पूर्वीय र पश्चिमी कथाको पृष्ठभूमि देखाएर नेपाली कथाको पृष्ठभूमि पनि संक्षिप्त रूपमा देखाउँदै आधुनिक नेपाली कथाको परिभाषा पनि आफ्नै किसिमले सम्पादक भैरव अर्यालले प्रस्तुत गर्नुभएको छ। यस सङ्ग्रहभन्दा अघिका syf–s';'d १९९५ र वि.सं. २००६ ‰ofnaf6 कथासङ्ग्रहले देखाएको गोरेटो अर्थात् आधुनिक नेपाली कथाको प्रकाशन र zf/bf पत्रिकाको प्रकाशन वि.सं. १९९१ यतालाई आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भ मानिएको छ।

;femf syf आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रका वि.सं. १९९२ यता आधुनिक कथा लेख्ने विशिष्ट कथाकारहरूको प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह हो। त्यसैले यस सङ्ग्रहलाई आधुनिक नेपाली कथाको प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह भन्न सकिने आधार प्रशस्त छन्। त्यसै कारण पनि ;femf syfको साझा कथा शीर्षक राखिएकोमा औचित्यपूर्ण छ।

यस अघि प्रकाशित दुई सम्पादित कथासङ्ग्रहको तुलनामा यस सङ्ग्रहमा सम्पादित सङ्ग्रहित कथाहरूको परिवेश देश काल भिन्न रहेको भए पनि प्रायः कथाकारहरू उनै पुराना स्थापित कथाकारका समकालीन कथाहरूको सङ्कलन हो। यस सङ्ग्रहका कथाहरूले नयाँ परिवेशमा नयाँ सन्देश दिए पनि सम्पादकले आफ्नो सम्पादनकौशल र विद्वता भन्ने यस अघिका दुई सङ्ग्रंहमाजस्तै आधुनिक नेपाली कथाको सैद्धान्तिक आधारहरू प्रस्तुत गरेका छैनन्।

नेपाली कथाको विकासक्रमलाई स्पष्ट रूपमा कालविभाजन यस सङ्ग्रहमा गरिएको छैन । केवल कथा सम्पादन र पूर्वप्रकाशित कथासङ्ग्रहको आधार लिएको पाइन्छ ।

यस ;femf syfसङ्ग्रह सम्पादनको नेपाली साहित्यका पाठक विद्वान् विदुषीमाझ समकालीन आधुनिक नेपाली कथाको स्थापित मूल्य मान्यतालाई प्रकाशमा ल्याउनु हो । आधुनिक नेपाली कथाको उत्थानको लागि ढोका खोल्नु नै यस सङ्ग्रहको प्रथमतः उद्देश्य देखिन्छ ।

;femf syfसङ्ग्रह सम्पादकले सामान्य रूपले पूर्वीय र पश्चिमी आधुनिक कथाको चर्चा गरे पनि स्पष्ट रूपमा आधुनिक रूपमा चलिआएका आधुनिक नेपाली कथा र माध्यमिककालीन कथाको सीमारेखा उल्लेख गरेर आधुनिक नेपाली कथाको चरण विभाजनसहितको कथाको इतिहास लेखिएको पाइँदैन । तुलनात्मक रूपमा यसअघि प्रकाशित आधुनिक नेपाली कथाका दुई सम्पादित कथासङ्ग्रह syf–s';'d १९९५ र ‰ofnaf6 २००६ सालको तुलनामा यस कथासङ्ग्रहमा कथाकारका कथा पनि बढी संख्यामा रहनुका साथै वि.सं. १९९१ देखि आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक चरणसम्मको कथाकारका कथालाई समावेश गरिएको देखिन्छ ।

यसअघिका सम्पादित कथासङ्ग्रहमा जस्तो सैद्धान्तिक आधार कथाको चरण विभाजन इतिहास पक्षमा आफ्नो राय दिएको छैन । पूर्ववत सङ्ग्रहहरूकै आधार लिएर आधुनिक नेपाली कथाको पहिचान र मूल्याङ्कन गरेर कथाहरूको चयन र कथाकारको चयन गरिएको. पाइन्छ । यस ;femf syfसङ्ग्रहको सम्पादनको मूल उद्देश्य भनेको नेपाली साहित्यका पाठक विद्वान् विदुषीमाझ आधुनिक नेपाली कथामा स्थापित मूल्य मान्यता समसामयिक समयको चित्रित पटलाई नेपाली कथाका पाठकसमक्ष प्रस्तुत गर्नु र नेपाली कथाको उत्थानका लागि ढोका खोल्नु नेपाली कथामा आएको परिवर्तनलाई स्पष्ट रूपमा प्रकाश पार्नु नै उद्देश्य देखिन्छ ।

पूर्ववत् कथासङ्ग्रहहरूकै आधारमा पनि यसमा जति समावेश गरिएका कथाहरूको विषयगत, संरचनागत, रुचिक्षेत्रलाई चरणवद्ध रूपमा वर्गीकरण गरेर आधुनिक नेपाली कथाको इतिहास पक्षमा पनि ध्यान दिएर चरणवद्ध रूपमा आधुनिक नेपाली कथामा स्पष्ट रूपमा विकास भएका सामाजिक यथार्थवाद, सामाजिक मनोविज्ञानवाद, प्रगतिवाद, प्रयोगवाद, समसामयिक यी आधारलाई लिएर यस ;femf syfभन्दा अघिका सङ्ग्रहले कोरेका गोरेटोलाई पछ्याएर पनि आफ्नो सैद्धान्तिक आधार र चरण विभाजन गर्न सकिने थियो । त्यो गरिएको पाइँदैन । यसमा समष्टि रूपमा आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भदेखि आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक युगसम्मका नाम चलेका कथाकारको कथाको चयन गरिएको पाइन्छ । यसमा आफ्नो धारणा पनि राखिएको देखिएन कथा चयनका लागि स्पष्ट मापदण्डको पक्षमा । जेजस्तो भए पनि आधुनिक नेपाली कथा सम्पादनको परम्परामा यस कथासङ्ग्रंहले पूर्ववत् सम्पादकहरूको भन्दा फरक किसिमको र कथाकार चयनमा खासै पूर्वाग्रह राखिएको जस्तो देखिँदैन जस्तो तत्कालीन राजनैतिक प्रभाव व्यक्ति व्यक्तित्वको प्रभाव, समग्र रूपमा आधुनिक नेपाली कथा सम्पादनको शृङ्खलामा ;femf syf सम्पादनपक्षलाई उत्तम नै मान्न सकिने आधारहरू पनि रहेका छन् ।

आधुनिक नेपाली कथामा सबै किसिमको प्रयोगशैली र सबै चरणहरूका साझा मञ्चको रूपमा समेटिएको सबै चरणका प्रतिनिधिमूलक कथाहरूको सङ्ग्रह बनाउन ;femf syfसङ्ग्रहका सम्पादकले प्रयत्न गरेको देखिन्छ । आधुनिक नेपाली कथाको साझा मञ्चको रूपमा यस कथासङ्ग्रहको शीर्षक ;femf syf सुहाउँदो र उपयुक्त देखिन्छ ।

यसअघिका कथासङ्ग्रहहरूमा नारी हस्ताक्षर परेको पाइँदैन भने यस सङ्ग्रहका सम्पादकले आधुनिक नेपाली कथाका समसामयिक युगमा देखा परेका सशक्त प्रयोगवादी नारी कथाकार दुई पारिजात र प्रेमा शाहको पहिचान गरी यस सङ्ग्रहमा प्रवेश गराउनु सम्पादकको राम्रो पक्ष हो ।

;femf syfका सम्पादक भैरव अर्यालको सम्पादनकला र विद्वतालाई यस अर्थमा पनि मान्न कर लाग्दछ कि यो नेपाली कथाको क्षेत्रमा यस अवस्थामा यो यस किसिमको सम्पादित कथासङ्ग्रह निस्कन सक्नु ठूलो उपलब्धी हो आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रका लागि ।

$=@=% ;Dd]ng syf ;ª\u|x

;d]ng syf–;ª\u|x नेपाली साहित्य सम्मेलन दार्जिलिङका निम्ति तुलसी आपतन, लक्खीदेवी सुन्दास र जगत छेत्रीद्वारा सम्पादित, श्याम ब्रदर्स दार्जिलिङबाट प्रकाशित ;d]ng syf–;ª\u|x सं. २०३४ सन् १९७७, छत्तीस जना नेपाली कथाकारका छत्तीस वटा कथा प्रकाशित भएको छ । यस कथासङ्ग्रहमा नेपाल र भारतका नेपाली कथाकारहरूको नेपाली कथा समावेश गरिएको छ ।

नेपाली साहित्य सम्मेलनले केही वर्षअघि नै नेपाली साहित्यका उत्कृष्ट कथा, कविता र निवन्ध तथा एकाङ्की नाटकहरू समावेश गरी कथासङ्ग्रह, कविता, निबन्धसङ्ग्रह र एकाङ्की नाटकसङ्ग्रह प्रकाशित गर्ने योजना तयार गरेको थियो । त्यसै योजनावद्ध परिणामको पहिलो फल हो– यो कथासङ्ग्रह । देश, काल र पात्र मात्र होइन, तर हाम्रो कथा साहित्यको प्रगतिको इतिहासलाई नै प्रतिनिधित्व गर्ने कथाहरूलाई यस सङ्ग्रहमा समावेश गर्ने प्रयास गरेका छन् ।

;Dd]ng syf–;ª\u|xमा नेपाल र भारतका नेपाली कथाकारहरूको पुराना र नयाँ दुवै थरीका कथा यहाँ समाहित छन् । साह्रै मिनी, अस्पष्ट, दुर्वोध र अहिलेका चलन चल्तीमा आएका कथा यहाँ परेका छैनन् । पाठकीय दृष्टिकोणले अत्याधुनिक नहोलान् । यो भन्न सकिन्छ, कथाहरूले निःसन्देह समयसापेक्ष प्रतिनिधित्व गरेको छैन, तर यस सङ्कलन योजना धेरैअघिको हो र आगामी सङ्कलनमा यी पूर्ण होलान् भन्नु मात्र हालमा हाम्रो पक्षमा सम्भव हुन आउँछ ।

यस कथा सङ्ग्रहमा भएका कथाकारहरूका संक्षिप्त परिचय र प्रवृत्तिगत परिचय दिएको छ । यस सङ्ग्रहमा सङ्गृहित कथाकार र कथाहरू यस प्रकार छन् :–

१.	रूपनारायण सिंह	अन्नपूर्ण
२.	विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला	श्वेत भैरवी
३.	इन्द्र सुन्दास	अनुताप
४.	शिवकुमार राई	एब्स्ट्राचाकर्ट आर्ट
५.	हरिप्रसाद 'गोर्खा' राई	नेपाली साहित्य चक्रमा सुनेका तीन कथा
६.	अच्छा राई 'रसिक'	कान्छी
७.	देवकुमारी थापा	कुकुरको छाउरो
८.	भाइचन्द प्रधान	अभिशाप
९.	एम.एम. गुरुङ्ग	यो लाश अनि यहाँ मेरा इच्छाहरू
१०.	इन्द्रंबहादुर राई	एउटा दिनको सामान्यता
११.	वीरविक्रम गुरुङ्ग	कुखुराको भाले
१२.	लक्खीदेवी सुन्दास	तेस्रोघर
१३.	राधिका राय	उनी गएको गोरेटो
१४.	प्रेम थापा	ठीक निर्णय दिएछु
१५.	कृष्णसिंह मोक्तान	अज्ञात वीर
१६.	रमेश विकल	एउटा पग्लिँदै गएको इस्पातको ढिका
१७.	पोषण पाण्डे	सङ्गतिको खोज
१८.	हरिश बम्जन	अनि एउटा मान्छे घरभित्र पस्छ
१९.	गाब्रियल राना	तेह्र, चौध, पन्ध्र
२०.	शंकर कोइराला	सवारीको दिन
२१.	बालकृष्ण पोखरेल	एक दिन एक रात
२२.	रामकृष्ण शर्मा	अधूरो कहानी
२३.	अम्वर गहतराज	बोक्सी बूढी
२४.	रवीन्द्रकुमार मोक्तान	गोर्खे जीप
२५.	प्रकाश कोविद	पगली बोजू
२६	सानु लामा	स्वास्नी मान्छे
२७.	महानन्द पौड्याल	हवलदार

२८.	विक्रम 'रूपासा'	परित्यक्ता केशु
२९.	सुरेश राई	जितबहादुर .... वीरबहादुर
३०.	असीत राई	एक्ली साहिली आँधी र बेहरीसँग
३१.	नारद क्षेत्री	नदी लोहित र प्रतिज्ञा
३२.	जगत छेत्री	माया भर्खरै निदाएकी हुन्छिन
३३.	नन्द हाँगखिम	एउटा पुरानो कोट
३४.	मनबहादुर मुखिया	अनि आँखाका दुई कचौरा पानी घोप्टिन्छ
३५.	उदय प्रधान	तीन रातको घेराभित्र
३६.	मटिल्डा राई	टोटोलाको फूल

;Dd]ng syf;ª\u|xका सम्पादक मण्डलीत्रयले सम्पादनको क्रममा पूर्वीया र पश्चिमी कथाको पृष्ठभूमि देखाइएको छ। त्यसैगरी नेपाली कथाको आरम्भ र विकास देखाइएको छ। आधुनिक नेपाली कथाको सन्दर्भमा दार्जिलिङीय कथाको गोरेटो बारेमा संक्षिप्त चर्चा गरिएको छ।

;Dd]ng syf;ª\u|xका सम्पादक मण्डलीले नेपाली कथा र आधुनिक नेपाली कथाको इतिहासकाल विभाजन गरेर प्रस्तुत गरेका छैनन्। त्यसैले नेपाली कथाको इतिहास पनि इतिहासको आधारगत रूपमा प्रस्तुत गरिएको भन्न सकिँदैन।

नेपालीभाषी नेपाल तथा भारतका नेपाली भाषामा लेखिएका कथाहरूको सम्पादित कथाहरूको सङ्ग्रह हो। यस कथासङ्ग्रहमा छत्तीस जना कथाकारका छत्तीस वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको कथासङ्ग्रह ;Dd]ng syf–;ª\u|x शीर्षक राखिएको छ। यस सङ्ग्रहमा सङ्ग्रहित कथाहरूलाई हेर्दा नेपालका विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला, रमेश विकल, पोषण पाण्डे, शंकर कोइराला र बालकृष्ण पोखरेलका कथा हटाएर अर्थात् नराखेर यस सङ्ग्रहको शीर्षक ;Dd]ng syf–;ª\u|x भनेको भए शीर्षक रखाइमा सार्थकता देखिने थियो, राखिएको हुँदा यस कथासङ्ग्रहको शीर्षक सार्थक देखिँदैन। यो भन्न सकिन्छ यसमा भारतका नेपालीभाषी कथाकारका कथासङ्ग्रह हुन सक्थ्यो। नेपालका पाँच कथाकारका पाँच वटालाई सङ्ग्रहमा राख्नुको कुनै तथ्य आधार दिएको पाइँदैन।

यस कथासङ्ग्रहसँग तुलनात्मक रूपमा हेर्न यस सङ्ग्रहका सैद्धान्तिक पक्षलाई हेर्दा अन्य सङ्ग्रहका सैद्धान्तिक आधारसँग तुलना हुन सक्दैन र तुलनायोग्य आधार पनि यस सङ्ग्रहले प्रस्तुत गरिएको पाइँदैन। केवल यो भारतका नेपाली कथाकारका नेपाली कथासङ्ग्रह बनाउन कोशिस गरेर यसमा सैद्धान्तिक आधार र भारतमा आधुनिक नेपाली कथाको विकास प्रक्रिया काल विभाजन गरेर सम्पादन गरिएको भए सुनमा सुगन्ध हुने थियो। साथै एउटा ठोस कार्य सावित हुने थियो।

;Dd]ng syf–;ª\u|xमा कथाको इतिहास विकासक्रमलाई काल विभाजन गरेर सैद्धान्तिक आधारमा जस्तो सामाजिक यथार्थमा सामाजिक मनोविश्लेषण, यथार्थवाद आदि सैद्धान्तिक आधार कथाका आयाम पक्षहरूका साथै कथाका संरचना पक्षमा पनि सैद्धान्तिक आधार प्रस्तुत गरिएको छैन। कथाका सिद्धान्तलाई पच्छ्याएर कथाको वर्गीकरण गरिएको पनि छैन।

यस कथासङ्ग्रहमा गरिएका कथाहरूको प्रकाशन समयसीमालाई पनि ध्यान दिएको पाइँदैन। वि.सं. १९८३ प्रकाशित रूपनारायण सिंहको cGgk"0ff{{देखि यस सङ्ग्रह प्रकाशित हुने दशकमा लेखिएको कथालाई पनि समेटिएको हुँदा युग, सैद्धान्तिक मूल्य मान्यता समयसीमा पनि तोकिएको पाइँदैन।

यस कथासङ्ग्रहको सम्पादनको उद्देश्य भारतीय नेपाली कथाकारका कथा भनेर गरिएको भए उत्तम हुने थियो। यसमा नेपालका पाँच कथाकारका मात्र पाँच कथाले सिङ्गो आधुनिक नेपाली कथाको प्रतिनिधित्व नहुने भएकोले यस कथासङ्ग्रहको उद्देश्य आधुनिक नेपाली कथा सङ्ग्रह प्रकाशित गरी नेपालीभाषी कथाका पाठक तथा चिन्तकमाझमा नेपाली कथाको प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह भन्न सकिने ठोस आधार छैन। भित्री मनसाय भने नेपाली कथाका पाठकसमक्ष भारतका नेपाली कथाकारका कथा प्रकाशन गर्नु नै उद्देश्य देखिन्छ।

;Dd]ng syf–;ª\u|xलाई सम्पादक मण्डलीले प्रतिनिधिमूलक बनाउन खोजे पनि प्रतिनिधिमूलक बन्नका लागि आवश्यक सैद्धान्तिक आधार र कथा रचनाको समयसीमा दिन सकिएको

पाइँदैन । यसमा कथा र कथाकारको चयनका आधार पनि दिएको छैन । नेपालका परिचित ५ कथाकार र ३१ जना दार्जिलिङ अर्थात् भारतका नेपाली कथाकारका राखिएको छ । यसमा कथा छनौटका खासै आधार नदेखिएको हुँदा यस सङ्ग्रहलाई प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह भन्न सकिँदैन ।

;Dd]ng syf–;ª\u|xले आधुनिक नेपाली कथाको सैद्धान्तिक मूल्य मान्यतालाई इतिहासको आधार त वहरूको अनुसरण गरेर सम्पादन गरिएको नहुँदा आधुनिक नेपाली कथाको सैद्धान्तिक मान्यतालाई अगाडि बढाउनका लागि कथा सङ्ग्रहले खेलेको भूमिका खासै पाइँदैन ।

यस ;Dd]ng syf–;ª\u|xका दुरुह पक्ष प्रशस्त नै रहेको पाइन्छ । जस्तै कथाको इतिहास, काल विभाजन, कथा-कथाकार चयन, कथाको समयसीमा, कथाको सैद्धान्तिक आधार प्रस्तुत गरिएको छैन । कथा र कथाकार चयनमा खासै ध्यान दिएको देखिएन, केवल भारती नेपाली कथाकारहरूको कथा सङ्ग्रह हो भन्दा फरक पर्दैन कि ।

यसअघि जति पनि सम्पादित कथासङ्ग्रह छन् वि.सं. १९९५ मा syf–s';'d, २००६ मा ‰ofnaf6ले स्थापना गरेका आधुनिक नेपाली कथाका सैद्धान्तिक मूल्य मान्यतालाई खासै पच्छ्याएको देखिएन, मात्र पृष्ठभूमि मात्र देखियो । परिचय देखियो र पनि आधुनिक नेपाली कथाको इतिहास लेखन र सैद्धान्तिक मान्यता खोज्नका लागि आधार सामग्रीको रूपमा यस ;Dd]ng syf–;ª\u|xलाई राम्रो सामग्री उपलब्धी मान्न सकिन्छ ।

कथाका विशेषताहरू हुन्– त्यहाँ घटना कम हुनु, पात्र थोरै हुनु, विचार विमर्शको प्रधानता हुनु तथा त्यो यथार्थ र मनोविश्लेषणात्मक हुनु ।

वि.सं. १९९५ syf–s';'d उत्कृष्ट कथाहरूको सङ्कलन भएर आएको थियो र त्यसभित्र परेको सूर्यविक्रम ज्ञवालीको भूमिका कथाबारे लेखिएको पहिलो लेखन थियो, जमर्को थियो । syf–s';'dभित्र परेका जम्मै कथाहरू जीवनका यथातथ्यतामा सामाजिक परिवेश, रुढीवाद, संशय, कौतुहल, रहस्य, रोमाञ्च र रामायणमाथि आधारित र मिथक प्रयोगको पहिलो खुड्किलो भएर देखा परेका र आधुनिक ढाँचाका थिए । उहिले एकादेश अथवा प्रकृतिको वर्णनबाट हटेर syf विषयमा सोझै ओर्ल्हेर वर्णन गरिएका वर्णनात्मक ढङ्गका । तर कथाकारहरू जम्मै दार्जिलिङबाहिरका हुनाले कुनै कथाले पनि तत्कालीन दार्जिलिङीय परिवेशको उद्घाटन गर्दैन । त्यसभन्दा पनि एउटा सोच्नुपर्ने विषय यहाँ यो हुन आउँदछ कि सङ्कलित syf–s';'dमा दार्जिलिङका कथाकारहरू रूपनारायण सिंहलगायत समावेश गरिएका छैनन् । अतः syf–s';'dका कथाहरू उत्कृष्ट हुँदाहुँदै पनि स्थानीय प्रतिनिधित्वरहित पाइन्छन् । यसरी कथाकारहरूको स्थानीय प्रतिनिधित्व नभएकोले समाविष्ट गरिएका कथाहरूले दार्जिलिङीय जीवनमाथि छाया पारेका छैनन् भन्ने कुरालाई बेवास्ता गर्न सकिन्न ।

$=@=^ kRrL; jif{sf g]kfnL syf

नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापनाको पच्चीस वर्षको शुभ अवसरमा यसले आफ्नो रजतजयन्ती मनाउने क्रममा वि.सं. २०३९ सालमा रजतजयन्ती प्रकाशनमाला : १४ kRrL; jif{sf g]kfnL syf नेपाल अधिराज्यभित्रका कथाकारहरूका मात्र कथाको चयन गरिएको कथासङ्ग्रह हो । यसको सम्पादक : दयाराम श्रेष्ठ हुनुहुन्छ ।

यस kRrL; jif{sf g]kfnL syf सङ्ग्रहको कथाहरू सङ्कलन गर्दा निश्चित सीमालाई स्वीकार गरिएको छ । किनभने सीमा निर्धारणले सङ्कलन कार्यलाई निश्चित रूपाकृति प्रदान गर्दछ । ती सीमाहरू यिनै हुन् :

(क) यस पुस्तकको प्रकाशन योजना मुख्यतः नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठानको रजतजयन्तीसँग सम्बद्ध भएको हुँदा वि.सं. २०१४ (प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापना भएको वर्षदेखि २०३९ साल बीचमा प्रकाशित कथाहरू मात्र यसमा सङ्कलित गरिएका छन् । सङ्कलित कथाहरूको चयन उत्कृष्टताका आधारमा गरिएको छ ।

(ख) यस सङ्ग्रहमा नेपाल अधिराज्यभित्रका कथाकारहरूका मात्र कथाको चयन गरिएको छ ।

(ग) आधुनिक नेपाली कथा परम्परामा नवयुगको प्रारम्भ वि.सं. २०२० को दशकदेखि भएको हुँदा त्यसै दशकसम्ममा कथा लेख्न शुरु गर्ने कथाकारमध्येबाट मात्र यस पुस्तकमा कथाकारको चयन

गरिएको छ । तर ती कथाकारहरूका कथा चयन गर्दा भने वि.सं. २०१४ र २०३९ को पच्चीस वर्षको अवधिलाई ध्यानमा राखिएको छ। समयावधिसम्बन्धी यही सीमा निर्धारणले गर्दा वि.सं.१९९० को दशकदेखि कथा लेख्न शुरु गर्ने कथाकारका कथाहरू पनि यस पुस्तकमा रहन गएका छन् ।

यस सङ्ग्रहका कथाको कला-मूल्यलाई ध्यानमा राखेर सङ्कलित कथाहरूलाई जम्मा नौ वर्गमा विभाजित गरिएको छ। वर्ग विभाजन अधुनातन सैद्धान्तिक मानकमा आधारित छ। कथाको कला-सौन्दर्यभित्र पाइने सूक्ष्म चेतनाको उद्वोधन नै यस सैद्धान्तिक मानककोलक्ष्य हो ।

यस सङ्ग्रहका कथालाई कथानक, सारवस्तु, कार्यपीठिका, गतिप्रतीक र बिम्ब, भाव परिमण्डल, पात्र र रूप-विन्यासको आधारमा वर्ग विभाजन गरिएको छ। यस सङ्ग्रहमा पैँतीस जना कथाकारका पैँतीस वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ ।

कुमार नेपाल	शङ्खको एकोहोरो आवाज
केशवराज पिंडाली	तिम्रो आत्माले शान्ति पाओस्
डी.पी. अधिकारी	लङ्गडो मान्छे
ईश्वर बल्लभ	बलबहादुर विष्ट क्षेत्री
गोविन्द गोठाले	मैले सरिताको हत्या गरेँ
भीमनिधि तिवारी	घलेज्यूको धोती
सोमध्वज बिष्ट	लालमैचाको थुम्मा
देवकुमारी थापा	पिंढीको फाँट
दौलतविक्रम विष्ट	विश्वासहीनताको गोरेटोमा
परशु प्रधान	सम्बन्ध
कुमार ज्ञवाली	दर्शक
केदार अमात्य	सात समुन्द्रपारिको राजा
विजय मल्ल	मान्छेको नाच
विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला	श्वेत भैरवी
ध्रुवचन्द्र गौतम	स्वाद
पुष्कर लोहनी	थेग्रिएको रगत
भवानी भिक्षु	मिस्री
रमेश विकल	फूटपाथ मिनिस्टर्स
केकेम नुक्च्यो पोखरेल	इन्द्रकमल
जगदीश घिमिरे	चील
प्रेमा शाह	पहेँलो गुलाफा
विश्वम्भर चञ्चल	पशुहरूको बस्ती
अनिता तुलाधर	सूर्यग्रहण
पारिजात	तिउरीको फूल पायरियाको गन्ध
पोषण पाण्डे	निषेधका फूलहरू
मुरारि अधिकारी	पानी
किशोर नेपाल	यन्त्रवत
तारिणीप्रसाद कोइराला	दृष्टिकोण
मदनमणि दीक्षित	लट्टू मियाँको घोडी
मनु ब्राजाकी	एकान्त
शङ्कर कोइराला	खर्पन
ध्रुव सापकोटा	भोको पेट, राष्ट्र र मैदान
भाउपन्थी	आद्यन्त
शङ्कर लामिछाने	म भोलि जन्मने छु

शैलेन्द्र साकार   पुल

kRrL; jif{sf g]kfnL syfका सम्पादक दयाराम श्रेष्ठले सङ्ग्रह सम्पादनका क्रममा प्रस्तुत गरिएको सम्पादनकला यस प्रकार देखिन्छ– आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमि र प्रवृत्ति । आधुनिक नेपाली कथा कथानक, दृष्टिकोण, सारवस्तु, कार्यपीठिका, गति, प्रतीक र बिम्ब, भाव-परिमण्डल पात्र र रूप विन्यासको आधारमा यसमा सङ्ग्रहीत कथाहरूलाई वर्गीकरण गरिएको छ ।

यसरी आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको इतिहासमा नेपाली कथाको ऐतिहासिकता देखाएर कथाको संरचना पक्ष र आधार त□वहरूलाई आधार बनाएर कथाको सम्बन्धमा विधागत सिद्धान्तका आधारमा कथाहरूलाई विश्लेषण गरेर वर्गीकरण गरिएको सर्वप्रथम यही सम्पादित सङ्ग्रहबाट भएको हो । आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन कलाको दृष्टिले यो सङ्ग्रहीत कथा सङ्ग्रह सिद्धान्तको प्रस्तुतिले यो कथासङ्ग्रह उदाहरणीय मान्न सकिन्छ । यो कथासङ्ग्रहमा सूक्ष्म रूपमा अध्ययन गरी सिद्धिन्तिकरण गरिएको र यो उत्कृष्ट सङ्ग्रह पनि हो ।

कथाको विधागत सैद्धान्तिक मान्यतालाई प्रस्तुत गर्न यस कथासङ्ग्रहले खेलेको भूमिकालाई औचित्यपूर्ण मान्न सकिन्छ । यस सङ्ग्रहलाई आधुनिक नेपाली कथाका यथार्थवादी युग र नवचेतनावादी युग २०२०-३९ को सम्पूर्ण समयलाई समेटिएको पाइन्छ । यसलाई नेपाली आधुनिक कथाको यथार्थवादी युग र नवचेतनावादी युगको उल्लेखनीय कथासङ्ग्रह अथवा प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह मान्न सकिन्छ ।

यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रमा सशक्त रूपमा कथा लेख्ने कथाकारका उत्कृष्ट कथाहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ भनिएको छ– यसमा उत्कृष्टताको आधार भने प्रस्तुत गरिएको छैन ?

kRrL; jif{sf g]kfnL syfसङ्ग्रहलाई दुई खण्डमा विभाजन गरिएको छ । खण्ड १ : आधुनिक नेपाली कथा पृष्ठभूमि र प्रवृत्ति– त्यही पृष्ठभूमि वा प्रवृत्तिगत क्रमिक परिवर्तनलाई स्पष्ट गर्नका निमित्त यहाँ समग्र नेपाली कथालाई यसरी हेरिएको छ–

नेपाली कथा : zf/bfपूर्व र
नेपाली कथा : zf/bfउत्तर

आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भविन्दु ठीक वि.सं. १९९२ हो । त्यस समयदेखि अहिलेसम्म नेपाली कथाको आधुनिक प्रवाहमा देखापरेको प्रवृत्तिलाई आधार मान्दा युग विभाजन यसरी गरिएको छ–

यथार्थवादी युग– वि.सं. १९९२ देखि २०१९ सम्म
नवयुग– वि.सं.२०२० देखि अहिलेसम्म ।

यथार्थवादी युग (१९९२-२०१९)– आधुनिक नेपाली कथामा यथार्थवादी युगको अवधि सत्ताईस वर्ष जति रह्यो । यस युग प्रभावभित्र मोटामोटी तीन परम्परा सक्रिय रहे; ती थिए (१) सामाजिक यथार्थवादी परम्परा (२) मनोवैज्ञानिक यथार्थवादी परम्परा र (३) समाजवादी यथार्थवादी परम्परा । नेपाली कथाका यी तीनै आमुखिकाले तत्कालीक युगीन स्थिति र चिन्तनको स्पष्ट प्रभाव व्यक्त गर्दछन् ।

नवयुग (२०२०– हालसम्म)– नेपाली कथामा नवयुगको सङ्क्रमण वि.सं. २०१७तिरदेखि भएको भए तापनि यस युगको औपचारिक प्रारम्भ ई. १९६३ तदनुरूप वि.सं. २०२० मा तेस्रो आयामेली आन्दोलनबाट भएको हो । यस आन्दोलनपछिका अरू आन्दोलनहरूले यस युगको स्वरूप निर्माण र प्रवर्द्धनका निम्ति ज्यादै मह□वपूर्ण योगदान दिएका छन्; यी आन्दोलनहरू हुन्– राल्फा, अस्वीकृत जमात, अमलेख र बूट पालिश । यसरी आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा नवयुगमा भएका साहित्यिक आन्दोलनको चर्चा पनि गरिएको छ ।

यसअघि कथाका उपकरणहरू र कथाको परम्परा इतिहास देखाएर सम्पादन गरिएको सर्वप्रथम पुस्तक वि.सं. २००६ ‰ofnaf6 हो भने कथाका संरचनाका त□वहरू पहिल्याएर त्यसका आधारमा सम्पादन गरिएको कथासङ्ग्रह प्रकाशनमा आएको यो पहिलो पुस्तक हो । वि.सं. २०३९ kRrL; jif{sf g]kfnL syf . प्रस्तुत kRrL; jif{sf g]kfnL syf प्रकाशनपूर्व आधुनिक नेपाली कथा (नेपाली कथा)को क्षेत्रमा सैद्धान्तिक रूपमा कथाको संरचना पक्षमा यसरी ध्यान दिएर कथाको सम्पादन परम्पराको

क्षेत्रमा देखिएको थिइएन । त्यसैले यसअघिका सम्पादित सम्पादन परम्परामा कथाको संरचना पक्षमा ध्यान दिएर संरचनाको त□वहरूलाई प्रस्तुत गर्नुको साथै यसकै आधारमा यस सङ्ग्रहमा परेका कथाहरूलाई कथाकार, पाठक, अध्येयता सबैका लागि उपयोगी सैद्धान्तिक कथाको सैद्धान्तिक आधार प्रस्तुत गरिएकोले आधुनिक नेपाली कथाको सिद्धान्त पुस्तकको रूपमा पनि उपलब्धि नै मान्न सकिन्छ । सङ्ग्रहको साथसाथै प्रस्तुत kRrL; jif{sf g]kfnL syfसङ्ग्रहलाई कथा संरचना सङ्ग्रह सिद्धान्तको रूपमा । यसरी सिद्धान्तलाई अगाडि सारिएको यस किसिमको यो नै प्रथम कथासङ्ग्रह हो । त्यसैले यसअघिकासँग तुलनात्मक रूपमा हेर्न सकिँदैन ।

यस kRrL; jif{sf g]kfnL syf नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापना वि.सं. २०१४-२०३९ को रजतजयन्तीको सन्दर्भमा आधुनिक नेपाली कथाको पच्चीस वर्ष अर्थात् आधुनिक नेपाली कथाको यथार्थवादी युग १९९२ देखि २०१९ सम्म र नवयुग वि.सं. २०२० देखि २०३५ सम्मको अवधिलाई लिएर त्यस समयमा रचना गरिएका नेपाली कथाको सैद्धान्तिक आधारमा नेपालभित्रका नेपाली कथाकारका कथाको सैद्धान्तिक रूपमा कथाको संरचना पक्षलाई ध्यान दिएर यस कथासङ्ग्रहको सम्पादन गरी नेपाली कथाका स्रष्टा, पाठक, कथाका अध्येयता सवैमा आधुनिक नेपाली कथाको वास्तविक धरातल प्रस्तुत गर्नु नै देखिन्छ । विश्व साहित्यमा प्रचलनमा आएका कथाका सिद्धान्त र नेपाली कथाकारले लेखेका कथालाई भोलि तुलनात्मक अध्ययन अथवा नेपाली कथाको सैद्धान्तिक मानक तयार गर्नको लागि सिद्धान्त सङ्ग्रहका साथै कथासङ्ग्रह तयार गर्नु नै यस सङ्ग्रको मूल उद्देश्य बुझिन्छ ।

यस kRrL; jif{sf g]kfnL syfले कथाको सिद्धान्तलाई यस किसिमले पच्छ्याएको देखिन्छ हेरौँ । यस कथा सङ्ग्रहभित्र प्रस्तुत भएका कथाहरूलाई सम्पादकले संरचनाको आधारमा प्रस्तुत गरिएका सिद्धान्त र कथाकारका कथा–

syfgs– कथानक शब्दले कथाका संरचनाको सबभन्दा स्थूल र सबल त□वको बोध गराउँछ । कथानक भन्नु नै कथाको त्यो मूर्त रूपाकृति हो जो कलागत मूल्यद्वारा युक्त हुन्छ । कथामा कथानक भन्नाले रचनागत समग्रताको बोध हुन्छ । रचना-सङ्गतिका दृष्टिले कथानकमा यी ४ त□वरु रहेका हुन्छन् ती हुन् (१) तथ्य-पृष्ठांश (२) द्वन्द्वस्थिरता (३) उत्कर्ष विन्दु र (४) ग्रन्थि वियोजन । यस पक्षलाई ध्यान दिएर लेखिएका कथा र कथाकार–

शङ्खको एकोहोरो आवाज	–	कुमार नेपाल
तिम्रो आत्माले शान्ति पाओस्	–	केशवराज पिंडाली
लङ्गडो मान्छे	–	डी.पी. अधिकारी

b[li6sf]0f– आख्यानसाहित्यमा समालोचना शास्त्रले दृष्टिकोण शब्दलाई प्राविधिक अर्थमा ग्रहण गरेको छ । दृष्टिकोण कथाको शिल्प विधानसँग सम्वद्ध एक मह□वपूर्ण पक्ष हो । कथामा दृटिकोण दुई प्रश्नमा आधारित रहन्छ : ती हुन् (१) कुन पात्रलाई मुख्य केन्द्र बनाएर कथा भनिएको छ ? र (२) कथासँग त्यस पात्रको कुन प्रकारको सम्बन्ध कायम छ ? कुनै कथामा ‘म’ पात्रको निर्णायक भूमिका रहेको हुन्छ भने कुनैमा ‘त्यो’ पात्रको । दृष्टिकोण पात्र ‘म’ अर्थात् प्रथम पुरुष रहेको अवस्थामा र त्यो अर्थात् तृतीय पुरुष रहेको अवस्थामा कथाको संरचनात्मक स्वरूप नै फरक फरक हुन्छ । दृष्टिकोणको प्रकार विभाजन यस प्रकार छ–

दृष्टिकोण

आन्तरिक बाह्य

केन्द्रीय परिधीय सर्वदर्शी सीमित वस्तुगत

o; ljwfgcGtu{tsf syf / syfsf/

बलबहादुर विष्ट क्षेत्री – ईश्वर बल्लभ
मैले सरिताको हत्या गरेँ – गोविन्द गोठाले
घलेज्यूको धोती – भीमनिधि तिवारी
लाल मैँचाको थुम्मा – सोमध्वज विष्ट

;f/j:t'– कथामा निहित केन्द्रीय वा आधारभूत विचार नै सारवस्तु हो । कथाकारले कुनै एक मुख्य विचारलाई सामान्यीकरणका साथ सत्य मानी त्यसैलाई कथामा नाटकीकरण गर्दछ । कथामा लेखकले लक्ष्य गरेअनुसार जुन निर्दिष्ट सत्यको बोध पाठकले गर्दछ, त्यही नै कथाको सारवस्तु हो । यस अन्तर्गतका कथा र कथाकार यस प्रकार छन् :

पिंढीको फाँट – देवकुमारी थापा
विश्वासहीनताको गोरेटोमा – दौलतविक्रम विष्ट
सम्बन्ध – परशु प्रधान

sfo{–kLl7sf– कथामापात्रको क्रिया-व्यापारलाई सप्रयोजन प्रस्तुत गरिने पृष्ठभूमि नै कार्यपीठिका हो । त्यो पृष्ठभूमि घटना घटने कुनै पनि स्थानविशेष अथवा घटना घटेको कुनै पनि निश्चित समयविशेषमध्ये कुनै पनि हुन सक्छ । पात्रको क्रिया-व्यापार स्थान तथा समय दुवैसँग सम्वद्ध हुने भएकोले कार्य-पीठिका भन्नाले पनि यिनै दुई त␣व त्यसमा अन्तर्भूत हुन्छन् । कार्य-पीठिकाको प्रमुखता रहेको कथामा स्थानीय रङ्ग विधान वा प्रादेशिकता/आञ्चलिकता पाइन्छ । यस्ता कथामा यी कुराहरू निहित रहन्छन् : भौगोलिक अवस्थिति, स्थलरूपको विवरण, धार्मिक-सामाजिक-संवेगात्मक वातावरण, मानिसका पेशा-व्यवसाय तथा दैनिक व्यवहार, सांस्कृतिक वा परम्परागत चाड, पर्व आदिको आवश्यक चर्चा । जाति, क्षेत्र, समूह, आदि जुनसुकै कुरामा पनि आधारित भएर 'स्थानीय रङ्ग विधायक कथाकार'ले कथामा कार्यपीठिकाको प्रधान भूमिकाअन्तर्गत अन्य त␣व वा अङ्गहरूलाई त्यसैमा अन्तर्भाव गर्दछ ।

यसअन्तर्गतका कथा र कथाकार यस प्रकार छन्–

दर्शन – कुमार ज्ञवाली
सात समुन्द्रपारिको राजा – केदार अमात्य
मान्छेको नाच – विजय मल्ल
श्वेत भैरवी – विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला

ult– कथामा गति भन्नाले खास-खास प्रकारका पद्धतिको प्रयोगस्वरूप एकाइगत रूपमा देखिने कथाको रफतार वा चाल भन्ने बुझिन्छ । आवश्यकताअनुसार यो गति कथामा कतै मन्द हुन्छ भने कतै द्रूत । कथाकारले यही गतिको प्रयोगका लागि दुई पद्धतिको प्रयोग गर्दछ; ती हुन् (१) दृश्यात्मक पद्धति र (२) सङ्क्षेप पद्धति । यस गतिअन्तर्गतका कथा र कथाकार यस प्रकार छन्–

स्वाद – ध्रुवचन्द्र गौतम
थेग्रिएको रगत – पुष्कर लोहनी
मिस्त्री – भवानी भिक्षु
फूटपाथ मिनिष्टर्स – रमेश विकल

k|tLs / laDa– साहित्यमा प्रतीक मूर्त वस्तुमा देखाइन्छ र त्यस वस्तुले कुनै अमूर्त कुरालाई जनाउँदछ । प्रतीक आँखाले देख्न सकिन्छ, तर त्यसका पछाडि जहिले पनि केवल अनुभूत मात्र गरिने वा विचार गरिने वा अनुभव गरिने अमूर्त कुराको सङ्केत निहित रहन्छ । परेवा, रातो रङ्ग तथा कालो झण्डालाई आँखाले देख्न सकिन्छ जो क्रमशः शान्ति, क्रान्ति तथा विरोधका प्रतीक हुन् ।

कथामा प्रतीकका जम्मा दुई रूप भेटिन्छन् ती हुन् (१) वैयक्तिक र (२) सार्वजनिक । यसअन्तर्गतका कथा र कथाकार यस प्रकार छन्–

इन्द्रकमल – केकेम नुक्च्यो पोखरेल

चील – जगदीश घिमिरे
पहेँलो गुलाफ – प्रेमा शाह
पशुहरूको बस्ती – विश्वम्भर चञ्चल

efj–kl/d08n– भौतिक वा संवेगात्मक भावजनित मूर्त वा अमूर्त पृष्ठभूमि नै कथामा भाव परिमण्डल हुन्छ। कथामा कुनै कुनै सन्दर्भमा "कार्यपीठिका" भाव परिमण्डल बन्न सक्तछ, तर "कार्यपीठिका" नै मात्र चाहिँ भाव परिमण्डल होइन, न भाव परिमण्डल भनेको नै "कार्यपीठिका" हो। कथाको सारवस्तु (Theme) सँग यो अभिन्न रूपले सम्वद्ध रहँदै अन्तमा यसले सम्पूर्ण कथामा निहित कथाकारको अभिप्रायलाई प्रकाशित पार्दछ। यसअन्तर्गत यी कथा र कथाकार रहेका छन्–

सूर्य ग्रहण – अनिता तुलाधर
तिउरीको फूल पायरियाको गन्ध – पारिजात
निषेधका फूलहरू – पोषण पाण्डे
पानी – मुरारि अधिकारी

kfq– कथामा पात्र भन्नाले केवल मानिस मात्र बुझिँदैन, मानिसभन्दा इतर वस्तु (जस्तो पशुपक्षी, जड पदार्थ, अमूर्त सत्ता आदि) पनि कथाका पात्र हुन सक्तछन्। पात्रको तदरूपताका निमित्त कथामा पात्रसँग त□व संलग्न हुनु आवश्यक पर्दछ, ती हुन् (१) एकरूपता र (२) अभिप्रेरणा। यसअन्तर्गत यी कथा र कथाकार रहेका छन्–

यन्त्रवत् – किशोर नेपाल
दृष्टिकोण – तारिणीप्रसाद कोइराला
लटटू मियाँको घोडी – मदनमणि दीक्षित
एकान्त – मनु ब्राजाकी
खर्पन – शङ्कर कोइराला

¿k–ljGof;– कथाबाट अर्थ, विचार, सारवस्तु, कथानक आदि पृथक गर्दाजुन त□वहरू शेष रहन्छ ती रूप-विन्यासअन्तर्गत पर्दछन्। संरचना कथाको अस्थिपञ्जर हो, जसलाई एउटा निश्चित आकृति दिने काम 'रूप-विन्यास'ले गर्दछ। रूप-विन्यासअन्तर्गत कथाका शब्द विन्यास, विम्ब, वाक्य विन्यास, प्रतीक ध्वनितात्विक रूप वा ढाँचा, शब्दार्थ, लय, अनुप्रास, अलङ्कार भाषिक रूप, पूर्व प्रसङ्ग आदि जस्ता सूक्ष्म त□वहरू पर्दछन्। सङ्क्षेपमा भन्ने हो भने कथामा निहित भाषा-वैज्ञानिक र शैली-वैज्ञानिक स्वरूपहरू नै रूप-विन्यासका शास्त्रीय धारणा हुन्। यसअन्तर्गत यी कथा र कथाकारा रहेका छन्–

भोको पेट राष्ट्र र मैदान – ध्रुव सापकोटा
आद्यन्त – भाउपन्थी
म भोलि जन्मनेछु – शङ्कर लामिछाने
पुल – शैलेन्द्र साकार

प्रस्तुत kRrL; jif{sf g]kfnL syfमा परेका कथा र कथाकारको चयन गर्ने आधार यस पुस्तकका सम्पादकले यसरी आधार प्रस्तुत गरेको देखिन्छ–

नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको रजतजयन्तीसँग सम्वद्ध भएको हुँदा वि.सं. २०१४ (प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापना भएको वर्ष) देखि २०३९ सालका बीचमा प्रकाशित कथाहरू मात्र यसमा सङ्कलित गरिएका छन्। सङ्कलित कथाहरूको चयन उत्कृष्टताका आधारमा गरिएको छ।

तत्कालीन समयमा समसामयिक नेपाली कथाजगतमा लोकप्रियता र कथाको संरचना पक्षमा रहेका प्रयोग र कथालेखनमा निरन्तरता कथाको क्षेत्रमा आयाम दिने खालको कथाहरूलाई राखिएको बुझिन्छ। यस कथा सङ्कलनमा नेपाली कथा-परम्परामा नवयुगको प्रारम्भ वि.सं. २०२० को दशकदेखि भएको हुँदा त्यसै दशकसम्ममा कथालेखन सुरु गर्ने कथाकारहरूमध्येबाट मात्र यस सङ्ग्रहमा कथाकारको चयन गरिएको छ। तर ती कथाकारहरूका कथा चयन गर्दा वि.सं. २०१४ र २०३९ को पच्चीस वर्षको

अवधिलाई ध्यानमा राखिएको छ । समयावधिसम्बन्धी यही सीमा निर्धारणले गर्दा वि.सं. १९९० को दशकदेखि कथा लेखन शुरु गर्ने कथाकारका कथाहरू पनि यस सङ्ग्रहमा रहन गएका छन् । स्मरणरहोस् यस kRrL; jif{sf g]kfnL syf कथासङ्ग्रहमा नेपाल अधिराज्यभित्रका कथाकारहरूका मात्र कथाको चयन गरिएको छ ।

यसरी कथा र कथाकार चयनको आधार बनाएर चयन गरिँदा पनि समसामयिक समयमा अर्थात् यस कथासङ्ग्रहको प्रकाशनको उद्देश्यअनुसार पच्चीस वर्षभित्रका आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रका लगभग प्रयोग र विशिष्टताका आधारमा हेर्दा पनि कथा र कथाकार चयनको आधार सम्पादकले प्रस्तुत गरेको आधारबाहेक पनि कथा र कथाकारको चयन स्वाभाविक नै देखिन्छ ।

यस kRrL; jif{sf g]kfnL syfले कथाको सैद्धान्तिक मान्यतालाई अगाडि बढाउनको लागि खेलेको भूमिकालाई मह□वपूर्ण मान्न सकिन्छ । यसअघि आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा जति पनि कथाका सम्पादित कथासङ्ग्रह छन् तिनीहरूमा कथाका इतिहासपक्ष र कथाका उपकरण कथाका मौलिकताका आधार कथाको पहिचान गरी जसरी १९९५ मा syf–s';'dले स्थापना गरेका मान्यता र २००६ सालमा ‰ofnaf6ले स्थापना गरेका आधुनिक नेपाली कथाको इतिहासपक्ष र कथाका उपकरण पक्षबाहेक कथाको संरचना पक्ष र संरचनाको त□वका साथै सैद्धान्तिक आधारमा कथाको पहिचान गरी संरचनाका आधारमा यस सङ्ग्रहमा रहेका पैंतीस जनाको पैंतीस वटा कथालाई नौ वर्गमा वर्गीकरण गरिएबाट नेपाली कथाको क्षेत्रमा यस सङ्ग्रहको प्रकाशनबाट आधुनिक नेपाली कथामा नयाँ सैद्धान्तिक मान्यता प्रस्तुत गर्नुभएको छ सम्पादकले kRrL; jif{sf g]kfnL syfसङ्ग्रहको सम्पादन गरेर ।

यस सङ्ग्रहबाट आधुनिक नेपाली कथामा स्थापित ऐतिहासिक आधार वा कथाको विकासक्रमको आधारमा आधुनिक नेपाली कथालाई zf/bfपूर्व र zf/bf उत्तर यथार्थवादी युग (१९९२-२०१९) नवयुग (२०२०– हालसम्म)ले आधुनिक नेपाली कथाको विकासक्रमलाई स्पष्ट रूपमा रेखा कोरेर इतिहास लेखनका लागि मार्गदर्शन गरेको पाइन्छ ।

यस सङ्ग्रहमा सम्पादकले आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमि र प्रवृत्ति, आधुनिक नेपाली कथाको संरचनागत प्रवृत्ति संरचनाविधानलाई वर्गीकरण नौ वर्गमा गरेर कथा रचना र सिद्धान्तको पहिचानको लागि सजिलो गरिएको छ ।

यस सङ्ग्रहमा सम्पादकले कथा र कथाकारको चयनको सीमा वि.सं. १०१४ साल नेपाल राजीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको रजतजयन्तीसँग सम्बद्ध भएको हुँदा वि.सं. २०१४ देखि २०३९ सालका बीचमा प्रकाशित कथाहरू मात्र सङ्कलित गरिएका छन् । अझ यसो गर्दा राम्रो हुन्थ्यो कि वि.सं. १९९० को दशकदेखि कथा लेख्न सुरु गर्ने कथाकारका कथाहरू पनि यस पुस्तकमा रहन गएका छन् । यसरी नगरी वि.सं. २०१४-२०३९ को अवधिलाई नै रचनाअवधि र यसै अवधिका यीमध्येकै मात्रको कथा र कथाकारको चयन गरिएको भए अझ राम्रो र प्रतिनिधित्व हुने र प्रतिनिधि कथासङ्ग्रहको रूपमा युगकै प्रतिनिधित्व हुने थियो ।

सम्पादकले यस सङ्ग्रहका कथाकारहरूको प्रथम कथा प्रकाशन र कथाकारको संक्षिप्त परिचय पनि दिएको भए अझ राम्रो हुने थियो । यसमा सङ्कलित कथाहरूको चयन उत्कृष्टताका आधारमा गरिएको छ । त्यसको आधार पनि प्रष्ट गरिदिएको भए सुनमा सुगन्ध हुने थियो ।

समग्र रूपमा यस kRrL; jif{sf g]kfnL syfसङ्ग्रहलाई आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन परम्पराकै यसअघिका तुलनामा स्रैद्धान्तिक (संरचना) हिसावले विशिष्ट सम्पादित कथासङ्ग्रह भन्न सकिन्छ ।

kRrL; jif{sf g]kfnL syf नेपालभित्रका वि.सं. २०१४ देखि वि.सं. २०३९ सालसम्मका पैंतीस जना कथाकारका पैंतीस वटा कथा सम्पादन गरिएको छ । सम्पादन पक्षलाई आधुनिक नेपाली कथाको मूल्य मान्यताको आधारमा अध्ययन गर्दा शीर्षकमा सार्थकता रहेको छ ।

$=@=& c¶fO{; syf

c¶fO{; syf - सम्पादक : बासु रिमाल यात्री । प्रकाशक : साझा प्रकाशन पहिलो संस्करण वि.सं. २०३९, ११०० प्रति, मुद्रक : सृजना प्रिन्टर्स काठमाडौं, मूल्य : २५/– आधुनिक नेपाली कथाको

सङ्ग्रह संस्थागत रूपमा साझा प्रकाशनबाट प्रकाशन भएको पाँचौं सम्पादित कथासङ्ग्रह हो । c¶fO{; syfसङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथा साहित्यका c¶fO{; syfकारका c¶fO{; syf सङ्ग्रह गरिएको छ । कथासङ्ग्रहलाई सम्पादकले प्रतिनिधि नेपाली कथा भनेका छन् । c¶fO{; syfसङ्ग्रहको विस्तार आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमिकालदेखि वि.सं.१९९२ मा देखापरेका परिपाटीबद्ध नेपाली कथाकारदेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरणदेखि आधुनिक नेपाली कथाको प्रयोगवादी कालसम्मका कथाकारका कथा रहेको पाइन्छ c¶fO{; syfमा ।

प्रस्तुत c¶fO{; syf पहिलो पटक २०३९ मा प्रकाशित भएपछि वि.सं.२०४९ सालमा दोस्रो संस्करणको रूपमा प्रकाशन भएको छ। कथा सम्पादनको क्रममा सम्पादकले नेपाली कथा : एक सिंहावलोकन कथा परिचय– परिभाषाको मद्दतविना कथालाई चिन्न खोज्दा कथा यसरी चिनिन्छ :–

(क) कथा गद्य साहित्यको एक विधा हो ।
(ख) कथामा कुनै कथावस्तु या घटना हुन्छ ।
(ग) कथामा पात्रहरू हुन्छन् ।
(घ) कथामा नाटकमा झैँ संवाद, निजात्मक निबन्धमा झैँ मनोवाद हुन सक्छ
(ङ) कथामा कुनै देश, काल, परिस्थिति एवं कथाकारको उद्देश्य झल्केको हुन्छ ।

यी सबै अङ्गहरू मिलेर कथाको स्वरूप खडा हुन्छ । यी थोरै वा धेरै मात्रामा प्रायः सबै कथाहरूमा पाइन्छन् । यसरी यस c¶fO{; syfमा आधुनिक कथाको चर्चा गर्ने क्रममा सम्पादकले आधुनिक कथा : जन्म र विकास, नेपाली लघु कथा शीर्षक दिएको छ ।

c¶fO{; syf प्रकाशनको क्रममा साझा प्रकाशनको प्रकाशकीयमा यस्तोव्यहोरा लेखिएको छ– ‰ofnaf6 २००६ ले यस पहिलो परिपूर्ति गऱ्यो भने ;femf syfसङ्ग्रह २०२५ ले तेस्रो जमर्को गऱ्यो । दुवैमा आफ्नो समयका कथासीप र प्राप्तिलाई प्रतिनिधित्व गराउने चेष्टा राखिएको स्पष्ट छ ।

प्रस्तुत सङ्ग्रह साझाकै पाँचौं प्रकाशन ठहरिन्छ। यसका सम्पादकको दृष्टिकोण पनि मूलतः उल्लिखित बुँदा बाहिर पर्दैन । फेरि पनि केही भिन्नता तोकिन सक्छ। पहिलो विशेषता शुरुका प्रसिद्ध कथाकारका प्रसिद्धि प्राप्त कथालाई समावेश गर्ने प्रयास हो । यसबाट वैचारिक आग्रह नराखी त्यस बेलाका कथाकारको ऐतिहासिक र विशिष्ट मानिएका कथाको पुनः परिचय र सम्मान हुन गएको छ। अर्को हो, हालको दशकसम्ममा स्थापित कथाकारहरूमध्येबाट भिन्न प्रवृत्तिको प्रतिनिधित्व हुने गरी तिनीहरूलाई भि याएर सावधिक रूप दिनु । यसरी कथाको क्षेत्रमा विशेष योगदान गर्ने विभिन्न चरणका कथाकारदेखि हालको दशकसम्मका नूतन दिशा दिने कथाकारहरू समाविष्ट भएर आधुनिक कथाको क्रमिक विकास नापिन गएको लाग्छ। प्रस्तुत सङ्ग्रह यस दृष्टिले उपयोगी ठहरिनेछ। यसबाट अध्ययन अध्यापन गर्नेहरूका निम्ति समेत लाभ हुने आशा लिएका छौँ ।

यस c¶fO{; syfसङ्ग्रहमा यस प्रकार कथाकारका कथाहरू राखिएको छ :–

syf	syfsf/
नासो	गुरुप्रसाद मैनाली
चन्द्रवदन	विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला
परिवन्द	पुष्करशमशेर
त्यो फेरि फर्कला ?	भवानी भिक्षु
मिस्टर एच.बी. ब्यास्नेट	रूपनारायण सिंह
निद्रा आएन	गोविन्दबहादुर मल्ल गोठाले
माछाको मोल	शिवकुमार राई
दुई लाश	भीमनिधि तिवारी
रातोस्वेटर	तारिणीप्रसाद कोइराला
पाटन	विजय मल्ल
अनि मेरो मुखबाट एउटा	केशवराज पिंडाली
सिमल चउर	शङ्कर कोइराला

क्याक्टस एउटा अन्तर कथा	दौलतविक्रम विष्ट
अर्धमुदित नयन र डुब्न	शङ्कर लामिछाने
जारकी स्वास्नी	सोमध्वज बिष्ट
परदेशी	देवकुमारी थापा
कृष्णदासको भित्ता घडी	पोषणपाण्डे
लाहुरी भैंसी	रमेश विकल
त्यो जन्तु	बालकृष्णपोखरेल
त्यसरी बाँचेको छत्यसरी नै	इन्द्रबहादुर राई
जँघार तर्न खोज्दा	कुमार नेपाल
स्थिति बोध	प्रेमा शाह
भाग्नेहरू	परशु प्रधान
चेतन मन : अचेतन विचार	पुष्कर लोहनी
मानिस जो	ध्रुवचन्द्र गौतम
सट्टा	शैलेन्द्र साकार
सडक र प्रतिभा	पारिजात
अवमूल्यन	मनु व्राजाकी

c¶fO{; syfसङ्ग्रहको विस्तार आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमिकालदेखि वि.सं. १९९२ मा देखा परेका परिपाटीवद्ध नेपाली कथाकारदेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरणदेखि आधुनिक नेपाली कथाको प्रयोगवादी कालसम्मका कथा रहेको पाइए पनि बालकृष्ण सम् (१९५९-२०३८) थोरै भए पनि समका कथाहरू उच्च कोटिका छन् । धेरै जसो कथाहरूलाई उनले zf/bfमा छपाएका छन् । शरण, कैकेयी, फुकेको बन्धन, syf–s';'dमा देखा परेकोछ न् भने ‰ofnaf6 २००६ सालमा टाँगन घोडा राखिएबाटै आधुनिक नेपाली कथाका पृष्ठभूमिकालदेखिकै आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रका प्रमुख प्रवर्तकमध्येका बालकृष्ण समलाई यस c¶fO{; syfमा नराखिएबाट यस कथा सँगालोलाई प्रतिनिधिमूलक भन्नमा दुई मत हुने देखिन्छ ।

प्रस्तुत कथासङ्ग्रह c¶fO{; syfका सम्पादक बासु रिमाल यात्रीले कथा सम्पादनको क्रममा नेपाली कथा : एक सिंहावलोकन कथा परिचय, आधुनिक कथा : जन्म र विकास, नेपाली लघुकथा, नेपाली आधुनिक कथा शीर्षकमा संक्षिप्त रूपमा कथाको चर्चा-परिचर्चा गरिएको छ ।

आधुनिक नेपाली कथालेखनको इतिहासलाई कथाको चरणवद्ध इतिहास भने लेखिएको छैन । यस सङ्ग्रहसँग तुलनात्मक रूपमा यसअघि सम्पादित syf–s';'d १९९५, ‰ofnaf6 २००६, ;femf syf २०२५ र syfdf gf/L x:tfIf/ २०२९ सँग तुलनात्मक रूपमा हेर्दा यसका सम्पादन कला र आधारसँग मेल खान नसक्ने र फरक मूल्य मान्यता रहेको पाइन्छ । syfdf gf/L x:tfIf/सँग बाहेक अरू यसअघिका सङ्ग्रहसँग तुलना गर्दा यसमा खासै सैद्धान्तिक आधारहरू लिएको आधार भेटिँदैन । तुलना गरिरहनु आवश्यक हुँदैन । यस कथासङ्ग्रह सम्पादकले आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन गरिएको भए पनि कथालेखनको काल विभाजन गर्न खोजिएको पाइँदैन ।

c¶fO{; syf कथासङ्ग्रहलाई आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमि देखाउँदै पूर्ववत् प्रकाशित सङ्ग्रहहरूकै आधारमा आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमि १९९२ देखिको आधुनिक नेपाली कथाको आरम्भ १९९५ syf–s';'dको प्रकाशनलाई नै आधार बनाएर सम्पादन गर्न खोजिएको देखिन्छ । खासै रूपमा संक्षेपमा भन्दा आधुनिक नेपाली कथासङ्ग्रह गर्नुभन्दा बढी मूल्य मान्यता सिद्धान्तलाई अघि सारेको देखिँदैन । यो c¶fO{; syf सम्पादन गर्नुको उद्देश्य आधुनिक नेपाली कथाको स्थापित मूल्य मान्यताको आधारमा वि.सं. १९९२ देखि प्रयोगवादी र समसामयिक युगका सशक्त कथाकारका राम्रा गनिएका कथाहरू सङ्ग्रहको रूपमा पाठकसमक्ष प्रस्तुत गर्नु नै देखिन्छ ।

कथाकार र कथाको चयनको आधार सम्पादकको नजरमा प्रसिद्धि कमाएका र कथालेखनको क्षेत्रमा स्थापित नाम र राम्रा कथा छानिएको भनिएको पाइन्छ । कथा चयन र कथाकार चयनको खासै आधार प्रस्तुत गरिएको छैन । तत्कालीन समयमा कथा र कथाकारको चर्चाको आधारलाई लिएको हुन सक्छ ।

यस कथासङ्ग्रहलाई सम्पादकले आधुनिक नेपाली कथाको प्रतिनिधिमूलक बनाउन syf–s';'d, ‰ofnaf6 जस्ता कथासङ्ग्रहमा समेटिएका आधुनिक नेपाली कथाहरूलाई सङ्ग्रह गर्न खोजिएको छ । यस कथासङ्ग्रहका दुरुह पक्ष पनि छन् । यसमा कथा चयन गर्दा आधुनिक नेपाली कथाका प्रवर्तकमध्येका कथाकार बालकृष्ण समलाई छुटाएको पाइन्छ । छुटाउनुको कुनै कारण पनि दिएको पाइँदैन । कथाको सैद्धान्तिक मान्यतालाई अगाडि बढाउनका लागि कथासङ्ग्रहले खेलेको भूमिका खासै पाइँदैन । यसरी यस कथासङ्ग्रहको सम्पादनको कलापक्षलाई मूल्य मान्यताको आधारमा हेरिएको र सैद्धान्तिक आधारमा सम्पादित कथासङ्ग्रह कथाको पहिचान र वर्गीकरण भएको देखिँदैन । जो पूर्ववत् सम्पादकहरूले प्रस्तुत गरेका आधुनिक नेपाली कथाको मानकलाई प्रस्तुत गर्न सकिँदैन ।

प्रस्तुत c¶fO{; syfमा दुरुह पक्ष थुप्रै देखिए पनि यस सङ्ग्रहलाई आधुनिक नेपाली कथाको प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह भन्न सकिने प्रसस्त आधारहरू छन् । त्यसैले हामीले चाहे जति नभए पनि यो आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन परम्पराको शृङ्खलामा देखिएका कथा सङ्ग्रहमा प्रतिनिधित्व गर्न सामर्थ रहेको छ ।

c¶fO{; syfसङ्ग्रहका सम्पादक बासु रिमाल यात्रीले आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमिकालदेखि समसामयिक युगसम्मका सशक्त कथाकारका कथालाई समेटन प्रयत्न गरिएको छ भने यसअघिसम्म syfdf gf/L x:tfIf/मा बाहेक नेपालबाट सम्पादित प्रकाशित कथासङ्ग्रहहरूमा देवकुमारी थापालाई प्रवेश गराइएको थिएन गराइएको छ । आधुनिक नेपाली कथाका सशक्त नारी हस्ताक्षर पारिजात, प्रेमा शाह र देवकुमारी थापालाई यस c¶fO{; syfसङ्ग्रहमा समावेश गरिएको छ । यो उपलब्धीपूर्ण काम हो ।

c¶fO{; syfसङ्ग्रहको प्रकाशनपछि नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा निकै चासोको साथ सम्पादक समालोचकहरू सोधखोज र विश्लेषणमा उत्रिएको देखिन्छ ।

सङ्क्षेपमा भन्नुपर्दा c¶fO{; syfसङ्ग्रह नेपाली कथा विधाका लागि उपलब्धिमूलक र प्रतिनिधिमूलक आधुनिक नेपाली कथाको सङ्ग्रह हो भन्दा दुई मत हुने छैन ।

यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाका प्रसिद्ध कथाकारका प्रसिद्धि प्राप्त कथालाई समावेश गर्ने प्रयास हो । ऐतिहासिक र विशिष्ट मानिएका कथाको पुनः परिचय र सम्मान हुन गएको छ र हालको दशकसम्ममा स्थापित कथाकारहरूमध्येबाट भिन्न प्रवृत्तिको प्रतिनिधित्व हुने गरी प्रतिनिधिमूलक बनाउन प्रयत्न गरिएको छ ।

आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा प्रवृत्तिगत रूपमा देखिएका कथाको पहिचान गरेर सङ्ग्रह गरिए पनि यस सङ्ग्रहको कथाहरूको समष्टिगत रूपमा कथाका प्रवृत्तिगत पहिचान गरेर कथाको सैद्धान्तिक आधारमा कथाको वर्गीकरण भने गरिएको छैन तापनि आधुनिक नेपाली कथासम्पादन क्रमलाई अघि बढाउन यस सङ्ग्रहले सहयोग पुऱ्याउने कुरालाई नकार्न सकिन्न ।

$=@=* ;d;fdlos ;femf syf

;d;fdlos ;femf syf – सम्पादक : मोहनराज शर्मा/राजेन्द्र सुवेदी, प्रकाशक : साझा प्रकाशन, पहिलो २०४१, छापिएको संख्या ११०० प्रति, मूल्य ४९।४५ पैसा, मुद्रक : सेवक प्रिन्टिङ्ग प्रेस ढोकाटोल, काठमाडौँ । यसैगरी दोस्रो २०६० (परिवर्द्धित एवं अद्यावधिकृत छापिएको सङ्ख्या २१०० प्रति, मुद्रक : साझा प्रकाशनको छापाखाना, पुल्चोक,ललितपुर । प्रस्तुत ;d;fdlos ;femf syfलाई यात्राको अर्को घुम्ती ठानौँ । यसअघि ;femf syf २०२५, ‰ofnaf6 २००६ साझाबाट पहिलो पटक २०२९ र २०२७ सालमा b; nx/, २०३३ सालमा syfdf gf/L x:tfIf/, c¶fO{; syf २०३९ साझा प्रकाशनबाट प्रकाशित नेपाली सम्पादित कथाहरूको सङ्ग्रह हुन् ।

;d;fdlos ;femf syf नामक यो सँगालो समकालीन नेपाली कथा (२०२० देखि २०४१ सम्म) को सग्लो र स्पष्ट अनुहार हो। मुख्यत नेपाली कथा विधाले २०२० देखि आजसम्म २०४१ पाइला सार्दा देखा परेको समकालीन नेपाली कथाका सन्दर्भसँग यो सँगालो जोडिएको छ। साहित्यमा समकालीन शब्दलाई रचना र कालसँग सम्बद्ध एउटा धारणा भनिन्छ। यस धारणाका सम्बन्धमा दुई भिन्न मतहरू बढी मान्य र प्रचलित छन्। (१) अग्रवर्ती कालको कुनै रचनाको मह□व परवर्ती काल (विशेषतः वर्तमान)मा पनि कायम छ भने त्यो समकालीन हो र (२) युगीन परिस्थिति अनुसार परिवर्तित वर्तमान र वर्तमानकालीन रचना समकालीन हो। प्रस्तुत सन्दर्भमा दोस्रो मतलाई ग्रहण गरिएको छ। र यसमा समकालीन शब्दले युगीन परिस्थिति अनुसार बदलिएको वर्तमान र वर्तमानकालीन नेपाली कथालाई बुझाउँछ

प्रस्तुत सन्दर्भमा पहिलो संस्करण २०४१ मा वर्तमान लगभग दुई दशक व्यापी मानिएको छ र यसै आधारमा २०२०, २०३० को दशक वा समसामयिक नेपाली कथाको अवधि मानिएको छ। दोस्रो संस्करण २०६० मा चाहिँ लगभग चारदशक व्यापी मानिएको छ प्रस्तुत सन्दर्भमा वर्तमानलाई ॥ प्रस्तुत ;d;fdlos ;femf syf नामक यस सँगालोको उद्देश्य पहिलो संस्करणमा दुई दशक उपर्युक्त समयसीमामा रहेर समकालीन नेपाली कथाका विविध बान्की प्रस्तुत गरी त्यसको पहिचान गर्नु गराउनु हो भने दोस्रो संस्करण २०६० मा थप दुई दशक गरी चार दशकको पहिचान गर्नु गराउनु रहेको छ।

२०२० देखि २०४० र पछि २०२० देखि २०५० का चार दशकहरूमा नेपाली कथाले कथ्यपक्ष र शिल्पपक्षमा जे जसरी विकास गरेको छ, त्यसबाट यसको आफ्नै र बेग्लै स्वरूपको निर्माण भएको छ भन्ने तथ्य प्रकट हुन्छ। यसमा समकालीन कथाकारका सर्वोत्कृष्ट कथाको चयन गर्ने लक्ष्य राखिएको छैन किनभने सङ्कलित सबै जसो कथाकारहरू अझै पनि कथालेखनमा लेखनरत छन्। समकालीन कथाकारहरूको लेखनक्रम अझै चालू रहेको हुँदा अहिले नै तिनका सर्वोत्कृष्ट कथाको निर्धारण र चयन गर्ने लक्ष्य राखिएको छैन। शिल्पको जटिलतामा कथ्य दबिएर अस्पष्ट भएका कथा अथवा कथा विधाको सीमाभित्र नरहेर अन्य विधा (जस्तै– निबन्ध आदि)को सीमातिर बढी लम्केका कथाको छनोट नगर्ने लक्ष्य पनि राखिएको छ। निबन्धशैली वा अन्य कुनै शैलीमा कथा पनि लेख्न सकिन्छ तर रचना चाहिँ निबन्ध वा अरू केही नभएर कथा नै हुनुपर्छ भन्ने हाम्रो मान्यता छ।

;d;fdlos ;femf syf यस सँगालाका आफ्नै सीमाहरू छन्। सीमाहरूको उल्लेख तल केही बुँदाहरूमा गरिएको छ :

१. संवत् २०२५ मा प्रकाशित ;femf syfको विस्तार १९९२ मा देखा परेका परिपाटीवद्ध नेपाली कथाकारदेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरण (२००८-२०१७) र पछिल्लो चरण (२०२० देखि हालसम्म)को मध्यवर्ती सङ्क्रमणकाल (२०१७-२०१९) का कथाकारसम्म रहेको छ। उक्त ;femf syfकै पूरक वा अर्को भागका रूपमा प्रस्तुत सँगालोको उठान गरिएको छ। ;femf syfमा पर्ने कथाकारहरूलाई यसमा राखिएको छैन।
२. यो सँगालो विशेषतः २०२० पछिका लगभग दुई दशक अवधिमा मूख्य रचनाकाल भएका वा स्थापित भएका र कथालेखनमा सक्रिय पनि रहेका कथाकारहरूमा सीमित रहेको छ। दोस्रो संस्करणमा २०२० पछिका लगभग चार दशक अवधिमा मुख्य रचनाकाल भएका वा स्थापित भएका र कथा लेखनमा सक्रिय पनि रहेका कथाकारहरूमा सीमित रहेको छ। यसमा कथाको क्रमिक प्रवाह देखाउने उद्देश्यले २०१० को दशकमा कथा लेख्ने केही कथाकारहरूका कथा पनि यसमा समावेश छन्। के सम्पादकले राखेका सीमा उल्लंघन भएको मानिँदैन। सोही दशकमा नै रचना भएका कथा पो राख्दा यी कुराका लागि प्रष्ट आधार बन्न सक्थ्यो। यसमा २०१० को दशकमा दुई कथाकारका २०४० पछि प्रकाशनमा आएका कथा प्रकाशनमा ल्याइएको हुँदा कथाको क्रमिक प्रवाह देखाउने उद्देश्य कति सार्थक छ त यो मननीय विषय हुनजान्छ। प्रश्न रहिरहने छ। संवत् २०२५ मा प्रकाशित ;femf syfको विस्तार १९९२ मा देखापरेका परिपाटीबाट नेपाली कथाकारदेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरण (२००८-२०१७) र दोस्रो चरण २०२० देखि

रहन सक्ने) को मध्यवर्ती सङ्क्रमणकाल (२०१७-१९) का कथाकारसम्म रहेको छ । उक्त ;femf syfकै पुरक वा अर्को भागका रूपमा प्रस्तुत सँगालोको उठान गरिएको छ । साथै यो सँगालो विशेषतः २०२० पछिका लगभग दुइ दशक अवधिमा मुख्य रचनाकाल. भएका वा स्थापित भएका र कथालेखनमा सक्रिय पनि रहेका कथाकारहरूमा सीमित रहेको छ । भनिएपनि नवयुग अर्थात् समसामयिक युगपूर्व नै सक्रिय रहेका र ;femf syfलाई पुरक वा अर्को भागका रूपमा भन्दा समाजवादी यथार्थवादी परम्पराका परिपाटी आफ्नो कथाको पहिलो चरणका कथाकार चूडामणि रेग्मी र माधव भण्डारीलाई पनि राखिएको छ ।

३. यस सँगालामा विशेषतः दुवै २०४१-६० संस्करणमा २०२०, २०३०, २०४० को दशकमा मुख्य रचनाकाल भएका कथाकारहरूलाई प्रमुखता दिइएको छ । यस सँगालामा २०५० को दशक रचनाकाल भएका कथाकारहरूलाई गौण रूपमा समावेश गरिएको छ । यस सँगालामा पहिलो संस्करणमा २०३५ र दोस्रो संस्करणमा २०५५ पूर्व रचनाकाल भएका कथाकारहरूले मात्र समावेश हुने अवसर पाएका छन् । चूडामणि रेग्मीको वि.सं. २०३६ मा भुमरी, भद्रपुर "चराचुरुङ्गी र बाँदर" माधव भण्डारीको 'प्रवञ्चना' मधुपर्क वर्ष १६, अङ्क ५ मा प्रकाशित भएका छन् ।

४. यस सङ्ग्रहमा नेपालभित्रका नेपाली कथाकारहरूका कथा मात्र समाविष्ट छन् ।

उपर्युक्त सीमाङ्कनभित्र रहेर यस सँगालाले समकालीन नेपाली कथाका विभिन्न बान्की प्रस्तुत गरेको छ । निर्धारित अवधिभित्रका प्रतिनिधि अथवा निश्चित योगदान दिइसकेको कथाकारहरूको चयन गर्दा यो सँगालो सुहाउँदो आकारको बन्ने भएकाले सोही अनुसार गर्ने प्रयत्न भएको छ ।

प्रस्तुत ;d;fdlos ;femf syf सँगालामा नेपालभित्रका नेपाली कथाकारका कथाहरू मात्र सङ्ग्रह गरिएको छ । प्रथम संस्करणमा सैँतीस जना कथाकारका सैँतीस कथा र दोस्रो संस्करण २०६० मा पचपन्न जना कथाकारका पचपन्न वटा कथाहरू सङ्ग्रह गरिएको छ ।

यस सँगालामा रहेका कथा र कथाकारको चयन गर्दा केही मात्रामा व्यक्तिविशेष र राजनैतिक विचारधाराबाट पनि प्रभावित भएको त्यसैको आधारमा छनोट गरिएको देखिन्छ । जस्तो आधुनिक नेपाली कथामा समसामयिकता २०२० को दशकबाट भनिएको भए तापनि यस सँगालाका सम्पादकद्वयले २०१० को दशकका कथाकारका कथाहरूलाई पनि राखिएको छ, नेपाली कथाको क्रमिक प्रवाह देखाउने उद्देश्यले भनेर राखिएको छ ।

यस सँगालोलाई पहिलो संस्करणमा प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह बनाउन खोजिएको भए तापनि दोस्रो संस्करण २०६० ले खासै ;d;fdlos ;femf syfको रूपमा प्रस्तुत भए पनि प्रतिनिधिमूलक बनाउन खोजिए पनि पछिल्ला पुस्ताका कथा र कथाकारको चयन र पछि कथा लेखेका कथाका आधारमा प्रतिनिधित्व गर्न खोजिएको र समकालीन कथालेखनका प्रायः सबैजसो कथाकारलाई यसमा समेट्न खोजिएको । यी दुवै संस्करणलाई हामी तालिकामा हेरौँ–

klxnf] ;+:s/0f @)$! df ;a\u|x ul/Psf syfsf/ / syfqmd

चूडामणि रेग्मी	चराचुङ्गी र बाँदर
माधव भण्डारी	प्रवञ्चना
पुष्कर लोहनी	ठिङ्गो हेराई
कुमार नेपाल	परिचयको अन्तिम संस्कारपछि
मोहनराज शर्मा	पल्लो खाटकी केटी
मनु ब्राजाकी	सानो माछा धोवी खोलाको बगरमा
विश्वम्भर चञ्चल	मुद्दा
ध्रुवचन्द्र गौतम	आगलागी
मुरारि अधिकारी	गलबन्दी
ओममणि शर्मा	छाप
केदार अमात्य	सून्यमा कोरिएको कथा
कविताराम	आगो

माया ठकुरी	उसको कथा
भाउपन्थी	रामायण
जगदीश घिमिरे	मान्छेको छाउरो
शैलेन्द्र साकार	कालपत्र
खगेन्द्र सङ्ग्रौला	चमत्कारी उपदेशक
सनत रेग्मी	स्वीकारोक्ति
वनमाली निराकार	जिन्दगीको खोजीमा
प्रकाश प्रेमी	परिचय
किशोर नेपाल	बगरको आवाज
हरि अधिकारी	शरणार्थी
जैनेन्द्र जीवन	एउटा आधुनिक राजा मिदास
नगेन्द्रराज शर्मा	आरोहण : अवरोहण
अनिता तुलाधर	अनिश्चित
ध्रुव सापकोटा	फाटो
अविरल स्थापित	चुपचाप टेलर
राजव	सहनको एक रूप
किशोर पहाडी	मृतजीवी
मोहन घिमिरे	अङ्ग/सर्वाङ्ग
अशेष मल्ल	विविध
सन्तोष भट्टराई	परावृत
गोपाल पराजुली	७० किलोमिटर
विजय चालिसे	एउटा आत्मस्वीकृति
नारायण ढकाल	जुत्ता
नन्दराम लम्साल	टेकुका टुहुरा
गोविन्द गिरी प्रेरणा	प्रवेश

bf];|f] ;+:s/0f @)^) df ;ª\u|x ul/Psf syfsf/ / syfqmd

चूडामणि रेग्मी	चराचुरुङ्गी र बाँदर
माधव भण्डारी	प्रवञ्चना
पुष्कर लोहनी	ठिङ्गो हेराई
कुमार नेपाल	परिचयको अन्तिम संस्कारपछि
मोहनराज शर्मा	पल्लो खाटकी केटी
मनु ब्राजाकी	सानो माछा धोवी खोलाको बगरमा
विश्वम्भर चञ्चल	मुद्दा
ध्रुवचन्द्र गौतम	आगलागी
मुरारि अधिकारी	गलबन्दी
ओममणि शर्मा	छाप
केदार अमात्य	सून्यमा कोरिएको कथा
कविताराम	आगो
माया ठकुरी	उसको कथा
भाउपन्थी	रामायण
जगदीश घिमिरे	मान्छेको छाउरो
खगेन्द्र सङ्ग्रौला	चमत्कारी उपदेशक
शैलेन्द्र साकार	कालपत्र

हरिहर खनाल	सहरको रङ्ग
सनत रेग्मी	स्वीकारोक्ति
वनमाली निराकार	जिन्दगीको खोजीमा
प्रकाश प्रेमी	परिचय
किशोर नेपाल	बगरको आवाज
हरि अधिकारी	शरणार्थी
जैनेन्द्र जीवन	एउटा आधुनिक राजा मिदास
नगेन्द्रराज शर्मा	आरोहण : अवरोहण
अनिता तुलाधर	अनिश्चित
ध्रुव सापकोटा	फाटो
अविरल स्थापित	चुपचाप टेलर
राजव	सहनको एक रूप
किशोर पहाडी	मृतजीवी
मोहन घिमिरे	अङ्ग/सर्वाङ्ग
सन्तोष भट्टराई	परावृत
अशेष मल्ल	विविध
गोपाल पराजुली	७० किलोमिटर
मञ्जु काँचुली	मूल्यको निर्णय
विजय चालिसे	एउटा आत्मस्वीकृति
नारायण ढकाल	जुत्ता
बेञ्जु शर्मा	लोहारपट्टीवाली
पुण्यप्रसाद खरेल	चिठी
इस्माली	माछो, माछो, भ्यागुतो
नन्दराम लम्साल	टेकुका टुहुरा
मधुवन पौडेल	ज्यानमारा
ऋषिराज बराल	अब लडाईं सुरु भयो
घनश्याम ढकाल	आजको महाभारत
इन्दिरा प्रसाईं	विहेको बाजा
गोविन्द गिरी प्रेरणा	प्रवेश
ध्रुव नेपाल	निरूपाय
सुधा त्रिपाठी	भोगवन्धकी
सीता पाण्डे	चिस्सिदै गएका आस्थाहरू
महेशविक्रम शाह	सिपाहीकी स्वास्नी
राजेन्द्र पराजुली	सम्मान
इन्द्रकुमार श्रेष्ठ सरित	दृष्टिभ्रम/मतिभ्रम
रोशन थापा नीरव	अन्तहीन युद्ध
पुण्य कार्की	विसङ्गतिको एउटा पाटो
नवीन विभास	एउटा बूढो रुख

;d;fdlos ;femf syf साझा प्रकाशनबाट प्रकाशित २०२५ मा ;femf syf, %‰ofnaf6, २०३३ सालमा syfdf gf/L x:tfIf/, २०३९ मा c¶fO{; syfपछि प्रथम संस्करणको रूपमा २०४१ सालमा प्रकाशनमा ल्याएको सम्पादित कथासङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहमा नेपाली कथाको कथ्य र तथ्य, सम्पादनको उद्देश्य, कथाका सीमाङ्कन सँगालाका, आधुनिक नेपाली कथा : पृष्ठभूमि, नेपाली कथा र समकालीन नेपाली कथा, कथास्थिति र कथाप्रवृत्ति यस किसिमले नेपाली कथामा सामयिक युगको ऐतिहासिक पक्षलाई इतिहासको आधारमा सम्पादन गरिएको छ ।

यस सम्पादित कथा सँगालोलाई २०२० पछि नेपाली कथाको क्षेत्रमा देखिएको संरचना र प्रस्तुतिगत कथाका प्रवृत्तिगत पक्षमा आएका अगिल्ला चरणका कथामा भन्दा अलग प्रवृत्तिका कारण यस समयानुकूल परिवर्तित कथ्य र शिल्पका साथ उपर्युक्त अवधिमा देखा परेका नयाँ बान्कीका कथालाई नेपाली समकालीन कथा मानी यसमा समेट्ने प्रयास गरिएको हुँदा यस कथा सँगालोको शीर्षक ;d;fdlos ;femf syf भन्न सकिन्छ । केही कमी-कमजोरीबाहेक त्यस अर्थले शीर्षक सार्थकता पाइन्छ ।

;d;fdlos ;femf syf वि.सं. २०२० पछिका रचना भएका कथाहरूको सँगालो भएकोले समसामयिक युगकै छुट्टै प्रतिनिधि कथा सङ्ग्रहको रूपमा प्रथम संस्करणमा प्रकाशित भए पनि दोस्रो संस्करणमा राखिएका कथाकार र कथाको छनोट प्रक्रियाले गर्दा यस कथा सँगालोलाई सैद्धान्तिक रूपमा आधार लिएर प्रतिनिधि कथा सङ्ग्रह बनाउनुभन्दा पनि सस्तो लोकप्रियता र धेरैलाई समेट्ने कोसिसले यस सँगालोलाई प्रतिनिधि सङ्ग्रह त भन्नैपर्छ तापनि फितलो रूप लिन गएको छ ।

यस सँगालोका सम्पादकद्वयले कथाको काल विभाजन पद्धतिको हकमा विगतमा प्रकाशित भैसकेको नेपाली साहित्यको संक्षिप्त इतिहास सम्पा. डा. दयाराम श्रेष्ठ र प्रा. मोहनराज शर्माले उल्लेख गरेका आधारमा नै प्रस्तुत गरिएको छ ।

$=@=(syf ;fu/

syf ;fu/ मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह हो । सम्पा : घनश्याम नेपाल, प्रवन्ध सं. राधाकृष्ण शर्मा, प्रकाशक, जनपक्ष प्रकाशनको तेह्रौं पुष्प, पुण्यप्रसाद शर्मा, बस्नेत भवन, विशाल गाउँ, गान्तोक, सिक्किम, प्रथम संस्करण १९८९ सर्वाधिकार प्रकाशकमा मूल्य ३०/– मुद्रक : शिवङ्कर प्रसाद दीपक प्रेस, वाराणसी, भारत पेज २२३ ।

प्रस्तुत syf;fu/ कथासङ्ग्रहमा यस प्रकारका कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएका छन् :–

गुरुप्रसाद मैनाली	परालको आगो
बालकृष्ण सम	टाँगन घोडा
रूपनारायण सिंह	धनमतीको सिनेमास्वान
मातृकाप्रसाद कोइराला	पीपाको हवल्दार
केशवराज पिंडाली	दौरासुरुवाल
हृदयचन्द्रसिंह प्रधान	उज्यालीको आँसु
विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला	सिपाही
शिवकुमार राई	माछाको मोल
इन्द्र सुन्दास	अनुताप
तारिणीप्रसाद कोइराला	झूल
समीरण क्षेत्री 'प्रियदर्शी'	धनबहादुरको लौरो
सानु लामा	संयोग
नरबहादुर भण्डारी	मुनाप्रति
परशुराम रोका	मृत्युकै मुखेन्जी
एम.एम. गुरुङ्ग	यी लाश अनि यहाँ मेरा इच्छाहरू
रामकृष्ण शर्मा	अधूरो कहानी
अच्छा राई रसिक	औँठी
वीरविक्रम गुरुङ्ग	जोइटिङ्ग्रे
इन्द्रबहादुर राई	जार ! भएकै एउटा कथा
शिवकुमार राई	एब्स्ट्राक्ट आर्ट
महानन्द पौड्याल	हवल्दार
कृष्णसिंह मोक्तान	अज्ञात वीर

राधाकृष्ण शर्मा	हृदयको तरेलीमा सम्भनाको भेटी
देवकुमारी थापा	चर्केको छाना
तुलसीराम शर्मा 'कश्यप'	तस्वीर
शंकर कोइराला	सवारीको दिन
पूर्ण राई	सङ्गो सपना : धमिलो संसार
प्रकाश कोविद	पगली बोजू
वी.एस.राई	फेरी यसरी छ्याङ्ग उज्यालो हुन्छ
वी.बी. सुब्बा	स्वर्ग जाने सिँढीको अर्को कथा

प्रस्तुत syf ;fu/मा कथाको परिचय सङ्क्षेपमा गरिएको छ । कथाका प्रमुख त□व हुन् : (१) कथानक (२) पात्र-पात्रा (३) विचार वा सन्देश (४) दृष्टिकोण (५) काल, स्थान र परिवेश (६) भाषा । यो त□वहरूको सङ्क्षेपमा व्याख्या गरिएको छ परिचय अनि कथाको उत्पत्ति र विकास पूर्व तथा पश्चिममा चलेका कथाको सन्दर्भ अनि नेपाली साहित्यमा प्राथमिक काल र माध्यमिक कालको झलक दिएर आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भ वि.सं. १९९१ (ई. १९३४) देखि zf/bf पत्रिकाको प्रकाशन र गुरुप्रसाद मैनालीको नासो र विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको चन्द्रवदनबाट नेपाली कथाको आधुनिक युग थालिन्छ भनेर उल्लेख गरिएको छ ।

नेपाली कथा र विश्व कथाको बारेमा सामान्य परिचय दिएको छ । यसमा कथाको सैद्धान्तिक रूपमा काल विभाजन गरिएका छन्, चरण विभाजन पनि गरिएको छैन । कथाको यस पूर्वप्रकाशित ‰ofnaf6 २००६ र kRrL; jif{sf g]kfnL syfबाट स्थापित कथाका त□वहरूलाई आधार लिएको पाइन्छ । यसमा कथाका खासै सैद्धान्तिक आधारहरू नौलो रूपमा स्थापित हुन सकेको छैन । कथा र कथाकारको चयन पनि पूर्वप्रकाशित कथासङ्ग्रहहरू ‰ofnaf6, ;Dd]ng syf सङ्ग्रहलगायतका सङ्ग्रहका कथा र कथाकारको छनौट गरिएको छ भने यस सङ्ग्रमा नेपालभित्र र बाहिर आधुनिक नेपाली कथाको सम्पूर्ण भेगलाई ओगटेको भए पनि यस सङ्ग्रहमा सिक्किम, दार्जिलिङका कथाकारको जमघट बनाउन खोजिएको देखिन्छ ।

यसलाई प्रतिनिधिमूलक बनाउन खोजिएको छ । तर यसमा आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भ प्रंवर्तक मैनाली, कोइरालादेखि तीसका दशकमा देखा परेका कथाकारका कथा पनि छन् । यस सङ्ग्रहमा सामाजिक यथार्थवाद, मनोवैज्ञानिक यथार्थवाद हुँदै प्रगतिवाद, प्रयोगवाद, नव चेतनावाद, समसामयिक धाराका कथासम्म समावेश गरिएको पाइन्छ । यसमा चरण विभाजन गरिएको छैन ।

नेपाली साहित्यमा एउटा कथा सङ्ग्रहको प्रकाशन भए पनि यसमा यस अघि स्थापित मूल्य मान्यतालाई आधार लिएर थप आधार सिर्जना गर्न सकेको भए राम्रो हुने थियो । यहाँ कथाकारको संक्षिप्त परिचय र कथाकारका प्रवृत्तिको पनि चर्चा गरिएको छ । गुरुप्रसाद मैनालीदेखि समीरण क्षेत्री प्रियदर्शीसम्मका कथाकारको मात्र । यी माथिका जेजस्ता सैद्धान्तिक आधारहरू रहे पनि यस सङ्ग्रहको प्रकाशन सम्पादन हुनुलाई उपलब्धिपूर्ण भन्न सकिन्छ । यसअघि नेपालबाहिरबाट निस्केका कथासङ्ग्रहको हकमा राम्रो भन्दा हुन्छ ।

$=@=!) g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿

नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापनाको पच्चीस वर्षको शुभ अवसरमा यसले आफ्नो रजतजयन्ती मनाउने क्रममा वि.सं. २०३९ सालमा रजतजयन्ती प्रकाशन माला : १४ अन्तर्गत kRrL; jif{sf g]kfnL syfको दोस्रो खण्डको रूपमा g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ भएकाले यो समकालीन नेपाली कथाको सङ्कलन भए तापनि त्यस सङ्ग्रहमा परेका कथाकारहरूका कथा यसमा पारिएको छैन । दुवै खण्डलाई एकअर्काका पूरक बनाउने लक्ष्य लिइएको छ । तर त्यस सङ्ग्रहलाई सैद्धान्तिक तथा ऐतिहासिक आधारमा प्रस्तुत गरिएको थियो भने यसमा चाहिँ समकालीन सन्दर्भ स्पष्ट पार्नका लागि विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा सम्पूर्ण कथाहरूलाई जम्मा ६ वर्गमा विभाजित गरिएको छ जुन यसप्रकार छ

१. दृष्टि – घनत्व
२. यथार्थ – परिप्रेक्ष्य
३. संवेदना र संदृष्टि
४. शैली – परिवर्तन
५. अर्थ – क्षेपण
६. रङ्ग र परिवेश

अहिलेको g]kfnL syf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ यिनै हुन्। यिनै विषयअन्तर्गत कथालाई स्वतन्त्र रूपमा हेर्ने प्रयास यस सङ्ग्रहमा गरिएको छ। यस सङ्ग्रमा नेपालभित्रका नेपाली कथाकारहरूका मात्र कथाहरू यसमा राख्नुपर्ने सीमा भएकाले समयको सीमा निर्धारण गर्दा सं. २०३५ लाई साँध मान्नु औचित्यपूर्ण ठहऱ्याइयो। यस साँधको तात्पर्य के हो भने सं. २०३५ सम्ममा कथालेखनका क्षेत्रमा उत्रिसकेका कथाकारहरूमध्येबाट मात्र उत्कृष्ट कथाहरू यसमा परेका छन्, अर्थात कथाकारहरूको चयनमा मात्र सं. २०३५ लाई साँध मानिएको छ, तर ती कथाकारहरूका सं. २०३५ पछिका कथाहरू पनि यसमा परेका छन्। उपर्युक्त साँधनिर्माणको औचित्य के हो भने सं. २०३६ मा जनमत सङ्ग्रहको घोषणा नेपालको इतिहासमा एक मह□वपूर्ण घटना हो। यस घटनाउपरान्त साहित्यका क्षेत्रमा चिन्तनको नयाँ मोड आएकाले ऐतिहासिक चरणविभाजनका आधारमा सं. २०३५ लाई अडान मान्नु उचित देखियो।

g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ : सं.डा. दयाराम श्रेष्ठ वि.सं. २०४५ सालमा नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको प्रकाशन कार्यक्रमअन्तर्गत प्रकाशित भएको हो। यसभन्दा अघि ने.रा.प्र.प्र.को रजत जयन्तीको अवसरमा प्रकाशित भएको प्रकाशन माला १४ kRrL; jif{sf g]kfnL syfको दोस्रो खण्ड अर्थात g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿मा वि.सं. २०२६ सालदेखि २०३५ सालसम्मका कथा तेत्तीस जना नेपाली कथाकारका कथालाई सङ्कलित गर्नुभएको छ सम्पादकले।

यस सङ्ग्रहमा यस प्रकारका कथाकारका कथाहरू रहेका छन्।

अविरल स्थापित	माकुराको जालो	दृष्टि घनत्वमा आधारित
कविताराम	मुक्ति प्रसङ्ग	ऐजन
कुमुद देवकोटा	घाम डुब्न बेर छैन	ऐजन
गोपाल पराजुली	मोड फाटेको छ	ऐजन
जैनेन्द्र जीवन	प्रोक्सी	ऐजन
देवेन्द्रप्रताप शाह	अन्तरिम	ऐजन
नारायण ढकाल	शहर यन्त्र	ऐजन
सन्तोष भट्टराई	क्षणांश/कोट	ऐजन
इस्माली	माछो माछो भ्यागुतो	यथार्थ परिप्रेक्ष्य
खगेन्द्र सङ्ग्रौला	संस्कार	ऐजन
राजव	क्रूर गद्य	ऐजन
हरिहर खनाल	बस्तीभित्र	ऐजन
अशेष मल्ल	पोखरीमा अनि कुनै तरङ्ग उठ्दैन	संवेदना र संदृष्टि
ओममणि शर्मा	गौँथलीको गुँड	ऐजन
किशोर पहाडी	घर-खण्डहर	ऐजन
नगेन्द्र शर्मा	सीता स्वयम्वर	ऐजन
भागीरथी श्रेष्ठ	भूइँचालो	ऐजन
माया ठकुरी	रेशमफूल	ऐजन
वनमाली निराकार	खलासी नं. २८६	ऐजन
इन्दिरा प्रसाई	आ=आत्महत्या, आत्महत्या=दुष्यन्त	शैली परिवर्तन
ऋषिराज बराल	औपन्यासिक पात्र जीवनको खोजी २०४२	ऐजन
गोविन्द गिरी प्रेरणा	अज्ञात	ऐजन
दिनेश सत्याल	थाट	ऐजन

पूर्ण विराम	भ्यालसँगको भ्यार्लिचा	ऐजन
विजय चालिसे	प्रयोग/प्रत्यारोपण	ऐजन
पद्मावती सिंह	आरुको बोट	अर्थ-क्षेपण
मञ्जु काँचुली	अध्यारो रुख	ऐजन
मोहनराज शर्मा	पङ्खावती	ऐजन
रामहरि पौड्याल	सल्ला सुसाइदिन्छ	ऐजन
विजय कसजू	टोपी लाउने बाँदर	ऐजन
रमेश गोर्खाली	मछली खाएम् बापू	रङ्ग र परिवेश
सनत रेग्मी	फूलमतिया	ऐजन
हरि अधिकारी	विकुलाल कुसाथा	ऐजन

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको इतिहासमा नेपाली कथाको संरचनामा विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा आधुनिक कथाहरूलाई विश्लेषण गरेर कथाको सम्पादन परम्परामा दृष्टि विन्दुलाई आधार बनाइएको र वर्गीकरण गरिएको सर्वप्रथम यही सम्पादित सङ्ग्रहबाट भएको हो । आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन कलाको दृष्टिले यो सङ्ग्रहीत कथासङ्ग्रह सिद्धान्तको प्रस्तुतिले यो कथासङ्ग्रह उदाहरणीय मान्न सकिन्छ । यो कथासङ्ग्रहमा कथा विधाको विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा सूक्ष्म रूपमा अध्ययन गरि सैद्धान्तिककरण गरिएको र उत्कृष्ट सङ्ग्रह पनि हो ।

आधुनिक नेपाली कथाको विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा कथालाई विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा वर्गीकरण गरेर सैद्धान्तिक मान्यतालाई प्रस्तुत गर्न यस कथासङ्ग्रहले खेलेको भूमिकालाई औचित्यपूर्ण मान्न सकिन्छ। यस सङ्ग्रहलाई आधुनिक g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ स्पष्ट पार्नका लागि नेपालभित्रका नेपाली कथाकार वि.सं. २०३५ सालभित्र कथालेखनका क्षेत्रमा उत्रिसकेका कथाकारहरूमध्येबाट मात्र उत्कृष्ट कथाहरू यसमा परेका छन् । यस सङ्ग्रहमा समकालीन, समसामयिक कथाहरूको सङ्ग्रह पनि हो। यसलाई यस परम्पराको उल्लेखनीय कथासङ्ग्रह अथवा प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह मान्न सकिन्छ ।

यस g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ सम्पादित कथासङ्ग्रह आधुनिक नेपाली कथाको zf/bfउत्तर युगपछि प्रचलनमा आएका यथार्थवादी कथाहरू र सङ्क्रमणकाल गर्दै विकसित भएको युग समसामयिक युगको पनि दोस्रो चरण अर्थात् नेपाली राजनीतिमा बदलिएको परिस्थिति र स्थापित मूल्य मान्यताको सन्दर्भमा लेखिएका नेपाली कथाका समकालीन सन्दर्भहरूलाई यस कथासङ्ग्रहले समेट्न खोजेको देखिन्छ। यो g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको रजतजयन्तीको सन्दर्भमा प्रकाशित प्रकाशन माला १४ अर्थात kRrL; jif{sf g]kfnL syfको पूरक कथासङ्ग्रहको रूपमा लिएको देखिन्छ ।

आधुनिक नेपाली कथाको ऐतिहासिक पक्षलाई यस अघिका जुन सम्पादित कथासङ्ग्रहहरू र सम्पादकद्वय डा. दयाराम श्रेष्ठ र प्रा. मोहनराज शर्माद्वारा लिखित नेपाली साहित्यको संक्षिप्त इतिहासले पहिलाएका आधुनिक नेपाली कथाका ऐतिहासिक आधार र मूल्य मान्यतालाई नै अनुसरण गरिएको छ। kRrL; jif{sf g]kfnL syfकै पूरक कथासङ्ग्रह भएकोले यो दोस्रो खण्ड नै मान्न सकिन्छ ।

यस सङ्ग्रहले आधुनिक नेपाली कथाको नवयुग सुरु भै स्थापित मूल्य मान्यताको स्थापनापछि नेपाली राजनीतिमा बदलिएको परिवर्तन र आग्रहलाई यस सङ्ग्रहले समेट्न खोजेको देखिन्छ कथाका संरचनामा विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा ।

$=@=!! lgrf]8

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा यस विधाको समृद्ध र परिपक्कव पृष्ठभूमि नेपाली साहित्यमा पनि स्पष्ट रूपमा देखिएको छ । नेपाली साहित्यमा वि.सं. १९९१ मा zf/bf मासिक पत्रिकाको प्रकाशनदेखि नै आधुनिक नेपाली कथाको प्रकाशन हुन थालेको देखिन्छ । नेपाली साहित्यको इतिहासमा विधागत सङ्कलन सम्पादन गर्ने क्रम माध्यमिक कालको वि.सं. १९५७ सालमा नरदेव मोतीकृष्ण पशुपत

प्रेस uf]vf{ efiff प्रथम भागबाट प्रारम्भ भएको पाइन्छ । त्यसैगरी आधुनिक कालमा आएर परिपक्व र विधागत संरचना र पृष्ठभूमि देखाएर सम्पादनको परम्परा वि.सं. १९९५ मा सूर्यविक्रम ज्ञवालीद्वारा सम्पादित syf–s';'dबाट प्रारम्भ भइ क्रमशः आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रहको प्रकाशनक्रम यसरी भएको देखिन्छ– syf–s';'d १९९५, ‰ofnaf6 २००६, g]kfnL syfsf s]xL pTs[i6 syfx¿ २०२२, ;femf syf २०२५, ;Dd]ng syf;ª\u|x २०३४, c¶fO{; syf २०३९, kRrL; jif{sf g]kfnL syf २०३९, ;d;fdlos ;femf syf २०४१, syf ;fu/ २०४५ र g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ २०४५ रहेका छन् ।

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परा वि.सं. १९९५ मा syf–s';'dबाट प्रारम्भ भई अगाडि बढेको यो क्रम वि.सं. २०४५ सालसम्ममा आउँदा प्रतिनिधिमूलक रूपमा सम्पादित कथासङ्ग्रह पचास वर्षभित्रमा दस वटा प्रकाशित भइसकेको पाइन्छ । यसबाट पाइने सार आधुनिक नेपाली कथाको परिचय, पृष्ठभूमि, ऐतिहासिक काल विभाजन, चरण विभाजन कथाको विधागत प्रवृत्तिगत, पहिचान, कथाका संरचना पक्ष, सैद्धान्तिक निरूपण कथा र कथाकारको चयनमा मतभिन्नता प्रशस्त रहे पनि सम्पादन परम्परामा एउटा ठोस आधारको रेखाङ्कन कोरिएको पाइन्छ। आधुनिक नेपाली कथा साहित्यको सैद्धान्तिक, ऐतिहासिक मूल्यमान्यताको स्थापना, कथाका धारागत पहिचान, चरण विभाजन, संरचना पक्ष र आधार त□व, समकालीन सन्दर्भ स्पष्ट पार्नका लागि विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा कथासङ्ग्रह सम्पादन गरिएको पाइन्छ ।

यी दश वटा कथासङ्ग्रहको सम्पादन प्रकाशनपछि आधुनिक नेपाली कथाको प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह सम्पादन गर्ने सैद्धान्तिक आधार मूल्यमान्यता संरचनाका त□व प्रवृत्तिगत पहिचान कथाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि काल विभाजन, चरण विभाजन र कथाकार र कथाको चयनको आधार स्पष्ट देखिएको छ । आगामी दिनमा सम्पादन गर्नेहरूलाई यस परम्पराबाट धेरै मार्गदर्शन गर्दै आधुनिक नेपाली कथाको पचास/साठी वर्षको इतिहास प्रष्ट्याएको छ । यी यात्राक्रममा देखिएका कमीकमजोरी हुँदाहुँदै पनि आधुनिक नेपाली कथाको विशिष्ट चिनारी यी सङ्ग्रहहरूले दिन सक्षम भएका छन् ।

$=# cfw'lgs g]kfnL syfsf] ;Dkfbg k/Dk/fdf If]qLo tyf :yfg, sfnk|j[lQ p2]Zod"ns syf;ª\u|x

आधुनिक नेपाली कथा साहित्यको सम्पादन परम्पराको प्रारम्भ वि.सं. १९९१ मा zf/bf मासिक पत्रिकाको प्रकाशन समयपछि वि.सं. १९९५ मा syf–s';'d सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीबाट भएको हो । यो क्रम वि.सं. २००६ सालमा ‰ofnaf6 हुँदै यात्रा लम्किएकोमा वि.सं. २०१० सालमा सम्पादक भवानीप्रसाद शर्माद्वारा सम्पादित ufpFsf] ;Gb]z सामाजिक कहानी सङ्ग्रह मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रहबाट प्रारम्भ भएको आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक कथासङ्ग्रहको क्रम सुरु भएको देखिन्छ ।

यहाँ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा वि.सं. १९९५ syf–s';'dको सम्पादनबाट सुरु भएको यात्रा वि.सं. २०४५ सालबीचमा सम्पादित क्षेत्रीय तथा स्थान, काल प्रवृत्ति उद्देश्यमूलक मौलिक कथासङ्ग्रहको ऐतिहासिक क्रमअनुसार विश्लेषण गरिन्छ कथा र कथाकार भौगोलिकता ऐतिहासिक क्रमलाई आधार बनाएर ।

४.३.१ ufpFsf] ;Gb]z २०१० (९-३-१९४५) मा प्रगतिशील सामाजिक यथार्थवादलाई आधार बनाएर समाजको रूपान्तरणमा सहयोग गर्ने उद्देश्यले सम्पादन गरिएको देखिन्छ । त्यसैले यस सङ्ग्रहमा कथा र कथाकार चयन भन्दा पनि उद्देश्य मुताविक कथा सङ्ग्रह गर्ने देखिन्छ । यसै गरी आधुनिक नेपाली कथा साहित्यमा प्रगतिशील सामाजिक यथार्थवादलाई स्थापित गर्न खोज्नु विशेष उद्देश्य देखिन्छ । यस सङ्ग्रहले जुन आग्रह लिएर सम्पादन प्रकाशन गरेको छ यो सार्थक नै देखिन्छ ।

४.३.२ e]6 सामाजिक कहानी सङ्ग्रह वि.सं. २०११ यो कोशी अञ्चलका नवोदित कथाकारहरूको कथा सङ्ग्रह हो । प्रगतिशील यथार्थवादी सामाजिक यथार्थलाई नै अँगालिएका कथाहरू सङ्ग्रह गरिएको छ । यसरी एकै उद्देश्य लिएर यसरी क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक रूपमा यो सङ्ग्रहको सम्पादन गरिएको देखिन्छ । भौगोलिक रूपमा हेर्दा पूर्वाञ्चलमा नवोदित कथाकारहरूको कथा सङ्ग्रह गरिएको देखिन्छ । तत्कालीन समयमा हेर्दा यसलाई प्रगतिशील सामाजिक यथार्थवादी कथाहरूको राम्रो सङ्ग्रह हो । यो क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक कथा क्रममा देखिएको दोस्रो कथा सङ्ग्रह हो ।

४.३.३ aNnbf] lbof] २०१३ मङ्सीर यसमा पूर्वाञ्चलका कथाकारका कथा रहेका छन् । प्रस्तुत कथासङ्ग्रह तत्कालीन समयमा भित्रिएको यथार्थवादी प्रगतिशील चिन्तन बोकेका नवोदित कथाकारहरूको मौलिक कथाहरूको कथासङ्ग्रह हो । यसमा आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमि र पूर्वी नेपालबाट प्रकाशित कथा सङ्ग्रहको नामावली पनि दिएको छ । यस सङ्ग्रहका कथाकारहरू आधुनिक नेपाली कथाको इतिहासमा प्रतिनिधि कथाकारको रूपमा स्थापित भएको पाइन्छ । तत्कालीन समयबाट हेर्दा यस सङ्ग्रहलाई उपलब्धिमूलक क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक सङ्ग्रहको रूपमा लिन सकिन्छ ।

४.३.४ sxfgL ;ª\u|x २०१६ (१५-११-१९६०) आसामका तरुण नेपाली छात्रहरूद्वारा संस्थापित तीन तारा प्रकाशन समितिको प्रस्तुति हो । ज्ञान र मनोरञ्जन दिने उद्देश्यले नवोदित प्रतिभाहरूको कथासङ्ग्रह हो । यसमा कथाको मूल्यमान्यता अँगालिएको पाइँदैन । तत्कालीन समयमा यसरी त्यस भेगबाट यस्तो कथासङ्ग्रह प्रकाशित हुनुलाई उपलब्धिपूर्ण मान्न सकिन्छ ।

४.३.५ s'd'lbgL syf–s'~h अङ्क १/१९६४ (२०२१) । यो सङ्ग्रह कुमुदिनी होम्स स्कुलका विद्यार्थी परिवारको साहित्यिक प्रकाशन गतिविधिअन्तर्गतको प्रकाशन हो । यसमा रहेका कथाकारहरूमध्ये पछि प्रतिनिधि कथाकारको रूपमा स्थापित भएका छन् । यो एउटा राम्रो कथासङ्ग्रह हो । यो क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक सङ्ग्रहमा लिन सकिन्छ ।

४.३.६ piff कथासङ्ग्रह १९६४ (वि.सं. २०२१) सिङ्गापुरमा बसोबास गरेका नेपालीको कथा-व्यथालाई लिपिवद्ध गरिएको कथासङ्ग्रह हो । त्यही बसोबास गरेका कथाकारहरूको कथा सङ्ग्रह हो । यो क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक कथासङ्ग्रह हो । यो उषा परिवार सिङ्गापुरको सम्पादन प्रकाशन हो ।

४.३.७ Ps af]6 afx| y'Fuf सन् १९६५ (२०२२) । दार्जिलिङ भेगका कथाकारमा जनदूत पत्रिकामा वर्ष दिनभरिमा छापिएका मध्येका राम्रा कथाहरूको सङ्ग्रह हो । तत्कालीन समयका नवोदित कथाकारहरूमध्ये केही कथाकारहरू नेपाली कथाका प्रतिनिधि कथाकारका रूपमा स्थापित भएका छन् । यसमा नेपालबाहिर दार्जिलिङका कथाकारका कथा राखिएको छ । यसलाई तत्कालीन समयबाट हेर्दा उपलब्धिपूर्ण मान्न सकिन्छ ।

४.३.८ cfqmf]z कथासङ्ग्रह २०२४ यथार्थवादी प्रगतिशील धारका कथाहरूको सङ्ग्रह हो । यसमा नयाँ पुराना दुवैलाई प्रतिनिधित्व गरेको छ सङ्ग्रहले । यस सङ्ग्रंहमा कोशी अञ्चलका मात्र अझ बढी सुनसरी जिल्लामा केन्द्रित प्रतिभाहरूको कथासङ्ग्रह भन्दा फरक पर्दैन । यस सङ्ग्रहले यस क्षेत्रबाट पूर्व प्रकाशित कथासङ्ग्रहकै अनुसरण गर्दा यथार्थवादी प्रगति धारालाई पच्छ्याएको देखिन्छ । यसरी जिल्ला-जिल्ला तहबाट क्षेत्रीय विशेष उद्देश्यमूलक कथासङ्ग्रह प्रकाशन हुनु तत्कालीक अवस्थाबाट हेर्दा उपलब्धी नै मान्न सकिन्छ ।

४.३.९ lj/f]w २०२६ यथार्थवादी प्रगतिशील धाराका कथाहरूको सङ्ग्रह हो । यसमा नयाँ पुराना दुवै प्रतिभालाई यहाँ समेटिएको छ । प्रस्तुत सङ्ग्रहमा कोशी अञ्चलका त्यसमा पनि मोरङ्ग जिल्लाका कथाकारका कथा मात्र सङ्ग्रह गरिएको छ । यसमा रहेका कथाहरू यथार्थवादी धाराकै सङ्ग्र गरिएको छ । स्थानीय तहबाट यस प्रकारको धारागत सोच लिनु तत्कालीन अवस्थाबाट हेर्दा उपलब्धि नै मान्न

सकिन्छ । यस सङ्ग्रहलाई आधुनिक नेपाली कथाको शृङ्खलामा क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक सङ्ग्रहको रूपमा लिन सकिन्छ ।

४.३.१० b; nx/ कथासङ्ग्रह २०२७ मा आधुनिक नेपाली कथाका प्रवर्तकदेखि स्थापित दस कथाकारका दस कथा रहेका छन् । यस सङ्ग्रहका कथाहरू विशेष बालकहरूको मनोदशा, स्थिति र नेपाली जनजीवनलाई छुने विद्यार्थीहरूको नैतिकता उठाई राष्ट्रिय भावना बढाउने उद्देश्य रहेको छ । प्रस्तुत सङ्ग्रहका कथाका कथाबाट नेपाल भित्रका बढी र नेपालबाहिरका नेपाली कथाकार केहीका कथा यस सङ्ग्रहमा सङ्ग्रह गरिएको छ । यो विशेष उद्देश्यमूलक सङ्ग्रह हो । यसले प्रवृत्तिगत सोच बनाएर छुट्टै कथाका सङ्ग्रह सम्पादन गर्न सकिन्छ भन्ने सोच ल्याएको देखिन्छ ।

४.३.११ cf?av8f २०२७ मा आधुनिक नेपाली कथाका स्थापित र नवोदित दार्जिलिङ क्षेत्रका कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । यस सङ्ग्रहमा समसामयिक कथाको सङ्ग्रह गरी त्यस क्षेत्रको कथाको पहिचान दिनु नै हो । यो सङ्ग्रह क्षेत्रीय उद्देश्यमूलक कथासङ्ग्रह मान्न सकिन्छ । यसमा रहेका कथा र कथाकारको पृष्ठभूमि नेपालबाहिर दार्जिलिङ क्षेत्रको रहेको छ ।

४.३.१२ ldld{/] कथासङ्ग्रह २०३१ (१९७४) मा आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन परम्परामा महिला सम्पादिकाद्वारा सम्पादित दोस्रो कथा सङ्ग्रह हो । यसमा प्रायः नेपालको लुम्बिनी अञ्चलका कथाकारका कथा रहेको छ । यसले लुम्बिनी अञ्चलको प्रतिनिधित्व गर्न सकेको पाइँदैन । यो क्षेत्रीयमूलक कथासङ्ग्रह भए पनि यसरी सम्पादन प्रकाशन हुन सक्नु उपलब्धी नै मान्न सकिन्छ ।

४.३.१३ vf]6fËsf s]xL syf २०... आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा जिल्ला स्तरबाट पनि प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह निकालेर कथाको इतिहासमा टेवा दिने क्रम देखिन्छ । यस सङ्ग्रहलाई क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक कथासङ्ग्रह मान्न सकिन्छ ।

४.३.१४ Ps 6k/L eft २० ... यस सङ्ग्रहमा मेची र कोशी दुवै अञ्चलका स्थापित र नवोदित कथाकारका कथा यहाँ सङ्ग्रह गरिएको छ भने दुई वटा कथा अनुवादित छन् । अन्य भाषा (विदेशी) का कथा यस सङ्ग्रहको कथा कथाकारको चयनलगायत सैद्धान्तिक आधार प्रस्तुत गरिएको छैन । यस सङ्ग्रहलाई क्षेत्रीय रूपमा पनि कथाकारको प्रतिनिधित्व भन्न सकिँदैन । यसमा केही राष्ट्रिय स्तरका नेपाली कथाको प्रतिनिधि कथाकार पनि रहेका छन् । त्यसैले यस सङ्ग्रहलाई भौगोलिक रूपमा मेची-कोशी ओगटेको हुँदा यसलाई क्षेत्रीय विशेष कथासङ्ग्रह भन्न सकिन्छ ।

४.३.१५ syfdf gf/L x:tfIf/ २०३३ संयुक्त राष्ट्र संघको आह्वानमा मनाइने नारी वर्ष १९९५ को सन्दर्भमा यस सङ्ग्रहको सम्पादन प्रकाशनको उद्देश्य देखिन्छ । प्रस्तुत सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथा लेखनमा स्थापित भएका र नवोदित नारी कथाकारका कथासङ्ग्रह गरिएको छ । यस सङ्ग्रका कथाकारहरू नेपाल अधिराज्यभित्र र नेपाल बाहिरका नारी हस्ताक्षरको कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । यसले भौगोलिक रूपमा प्रतिनिधिमूलक हुन खोजे नि कथा र कथाकारको चयनको आधारमा प्रतिनिधिमूलक भन्न सकिँदैन । त्यसैले यो सङ्ग्रह आधुनिक नेपाली कथाको इतिहासमा विशेष उद्देश्यमूलक कथासङ्ग्रहको रूपमा प्रतिनिधित्व लिएको पाइन्छ ।

४.३.१६ s]xL syf कथासङ्ग्रह २०३३ चैत, यस कथासङ्ग्रहमा मेची अञ्चलका स्थापित केही र नवोदित केही कथाकार मिलाएर कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । विभिन्न किसिमका कथाहरू पनि छन् । त्यसमा यथार्थवादी चिन्तन बोकेका कथाहरूको सङ्ख्या बढी छ । यसमा मेची अञ्चलको पूरा प्रतिनिधित्व गरेको पाइँदैन भौगोलिक आधारमा तर पनि यसलाई यहाँ क्षेत्रीय प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रहको रूपमा लिन सकिन्छ ।

४.३.१७ e]/Lsf syfx¿ २०३५ यस सङ्ग्रहमा भेरी अञ्चलका प्रतिनिधि कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ। यस सङ्ग्रहमा विभिन्न प्रवृत्तिका कथाहरू समेटिएको छ। भौगोलिक आधारमा भेरी अञ्चलका कथाकारको प्रतिनिधित्व रहेको छ। त्यसैले यसलाई क्षेत्रीयमूलक कथासङ्ग्रह भन्न सकिन्छ।

४.३.१८ gofF 3'DtL २०३९ (१९८२)। यस कथासङ्ग्रहमा नेपालबाहिर भारतका आसाम, मेघालय, नागाल्याण्ड, मणिपुर, त्रिपुरा, मिजोराम र अरूणाचल क्षेत्रका नेपाली कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ। यस सङ्ग्रहका कथाकारमा तत्कालीन अवस्थाका स्थापित र नवोदित दुवै थरीका कथाकारका कथा परेका छन्। यस सङ्ग्रहलाई क्षेत्रीय रूपमा प्रतिनिधित्व गरेको देखिन्छ।

४.३.१९ ef/tLo g]kfnL syf २०३९। नेपालबाहिर (दार्जिलिङ, आसाम, मेघालय, नागाल्याण्ड, वनारस र सिक्किम)का भारतीय नेपाली कथाकारको कथाहरूको सङ्ग्रह हो। आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा ef/tLo g]kfnL syfको स्थिति कथाको विकास र सैद्धान्तिक आधार सिर्जना गरी भारतीय नेपाली कथालाई आधुनिक नेपाली कथाको अवस्थामा स्पष्ट रूपमा प्रस्तुत गर्नु नै यस सङ्ग्रहको मूल उद्देश्य हो। यस सङ्ग्रहमा सङ्कलित कथाहरूमा कथ्यको आधारभूत विभिन्नता रहेको छ। प्रस्तुत ef/tLo g]kfnL syf कथासङ्ग्रह जसले भारतको नेपाली कथा परम्परामा मूलभूत प्रवृत्तिको एउटा सिङ्गो झलक दिन्छ। यस सङ्ग्रहलाई भारतीय नेपाली कथाको प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह मान्न सकिन्छ। यस सङ्ग्रहमा नेपाली कथामा स्थापित प्रायः कथाकारहरू नै परेका छन्। भौगोलिक आधारमा भन्दा यसलाई भारतीय नेपाली कथाको राम्रो प्रतिनिधित्व भएको देखिन्छ। यसअघिका कथाहरूको सङ्ग्रह हेर्दा, तत्कालीन अवस्थाबाट हेर्दा पनि राम्रो कथाकार र कथा छानेको पाइन्छ। कथाको विषयगतालाई आधार बनाएर सम्पादन प्रस्तुत गरिएकामध्ये यो दोस्रो कथासङ्ग्रह हो। यस सङ्ग्रहको समयसीमा यथार्थवादी युग र नवचेतनावादी युग २०२०-३९ को सम्पूर्ण समयलाई समेटिएको छ। यसमा प्रायः कथाहरू नवचेतनावादी युगका रहेका छन्.। यस सङ्ग्रहले क्षेत्रीय रूपमा प्रतिनिधित्व गरेको देखिन्छ। कथाकार र कथा चयन साथै क्षेत्रगत सीमाका कारण क्षेत्रगत रूपमा यस सङ्ग्रहले राम्रो प्रतिनिधित्व गरेको देखिन्छ।

४.३.२० syfog @)$)। वि.सं. २०४१ आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक कथा सङ्ग्रह हो। यस सङ्ग्रहमा २०२० को दशकपछि देखिएको प्रयोगवादी कथा लेखन र समसामयिकअन्तर्गत वि.सं. २०३६ सालपछि देखिएको यथार्थवादी प्रगतिशील चिन्तन परम्परा र युगीन प्रभावलाई सूक्ष्म रूपमा केलाएर नेपाली साहित्यमा प्रगतिशील कथाको निकै लामो र मह□वपूर्ण परम्परा भएको हुँदा यसै परम्पराको वर्तमान प्रवृत्तिको परिचय दिन खोजिएको छ। भौगोलिक सीमाको आधार नेपाल अधिराज्य हो, यसै सीमाभित्रका समसामयिक कथा लेखनरतमध्येका राम्रा कथाकारहरूको कथा नै यहाँ सङ्ग्रह गरिएको छ। यसमा लिएका आधारलाई राम्रै मान्न सकिन्छ। यस सङ्ग्रहलाई आधुनिक नेपाली कथाका एक वर्षभरिको नेपाली कथाको बान्की र प्रवृत्तिलाई चिनाउने प्रयास गरिएको छ। यो सङ्ग्रह क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक कथा सङ्ग्रह हो।

४.३.२१ l;lSsd]nL syf cjnf]sg २०४३ (सन् १९८७)। यस सङ्ग्रहमा सिक्किम राज्यभित्रका आधुनिक नेपाली कथामा स्थापित र नवोदित कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ। यस सङ्ग्रहमा कथाकार र कथाको चयनको आधार दिएको छैन। भौगोलिक आधारमा सिक्किमेली राज्यलाई सीमा मानिएको छ। तत्कालीन समयमा एक क्षेत्रबाट यसरी कथा सङ्ग्रह सम्पादन गर्नुलाई उपलब्धी मान्न सकिन्छ। यसबाट कथाका स्थापित मूल्यमान्यतालाई अँगालिएको पाइँदैन। यो क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक कथासङ्ग्रहको रूपमा देखा परेको छ।

$=#=@@ lgrf]8

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परा, यस विधाको समृद्ध र परिपक्व पृष्ठभूमि नेपाली साहित्यमा देखिएपछि वि.सं. १९९५ मा syf–s';'dको प्रकाशन हुँदै वि.सं. २००६ मा ‰ofnaf6

सम्पादन प्रकाशनपछि आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रमा प्रतिनिधिमूलक, क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक र अन्य सामान्य कथासङ्ग्रहको सम्पादनक्रम चलेको पाइन्छ । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक कथासङ्ग्रहको सम्पादनक्रम वि.सं. २०१० मा सम्पादक भवानीप्रसाद शर्माद्वारा सम्पादित ufpFsf] ;Gb]z कथासङ्ग्रहबाट प्रारम्भ भएको आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा क्रमशः यसरी देखा पर्छन । e]6 २०११, aNbf] lbof] २०१३ मङ्सिर, sxfgL ;ª\u|x २०१६, s'd'lbgL syf s'~h, अङ्क १/१९६४ (२०२१), piff सन् १९६४ (वि.सं. २०२१), Ps af]6 afx| y'Fuf सन् १९६५ (२०२२), cfqmf]z २०२४, lj/f]w २०२६, b; nx/ २०२७, cf?jv8f २०२७, ldld{/] २०३१ (१९७४), vf]6fËsf s]xL syf २०..., Ps 6k/L eft २०..., syfdf gf/L x:tfIf/ २०३३, s]xL syf २०३३, e]/Lsf syfx¿ २०३५, gofF 3'DtL २०३९ (१९८२), ef/tLo g]kfnL syf २०३९, syfog २०४०, २०४१ र l;lSsd]nL syf cjnf]sg २०४३ (सन् १९८७) प्रकाशनमा आएका छन् ।

$=$= cfw'lgs g]kfnL syfsf] ;Dkfbg k/Dk/fdf ;fdfGo syf;ª\u|x

आधुनिक नेपाली कथा साहित्यको सम्पादन परम्पराको प्रारम्भ वि.सं. १९९२ मा zf/bfमासिक पत्रिकाको प्रकाशन समयपछि वि.सं. १९९५ मा syf–s';'dको प्रकाशनलगत्तै भएको हो । यो क्रम वि.सं. २००६ ‰ofnaf6 हुँदै कथासङ्ग्रह पम्पादान यात्रा चलेको पाइन्छ । यस यात्रा प्रतिनिधिमूलक, क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक र अन्य सामान्य किसिमका कथासङ्ग्रहहरूको सम्पादन प्रकाशन भएको पाइन्छन् । यसै क्रममा सामान्य किसिमका कथा सम्पादन परम्परा पनि देखिन्छ । यस परम्पराको प्रारम्भ आदर्श श्री २०११ भदौबाट भएको देखिन्छ ।

यहाँ आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा वि.सं. १९९५ मा syf–s';'dको सम्पादनबाट सुरु भएको यात्रा वि.सं. २०४५ सालबीचमा सम्पादित अन्य (सामान्य) उद्देश्यमूलक मौलिक कथासङ्ग्रहको ऐतिहासिकक्रम अनुसार विश्लेषण गरिन्छ कथाकार र कथा भौगोलिकता, ऐतिहासिक क्रमलाई आधार बनाएर ।

cfbz{ >L २०११ भदौ, सम्पादक जगदीश नेपाली, यस कथासङ्ग्रहमा चार जना कथाकारका ६ वटा कथाको सङ्ग्रह गरिएका छन् । यी कथाकारहरू पछि आधुनिक नेपाली कथामा स्थापित छन् ।

jfuLZj/L sxfgL ;ª\u|x २०१६, जयवागेश्वरी पुस्तकालय, देवपतन, काठमाडौंद्वारा २०११ सालमा सर्वप्रथम आयोजित कथा सम्मेलनमा प्राप्त भएका कथा हुन् ।

lqj]0fL २०१६, सम्पादक जीवनाथ अधिकारी, तत्कालीन समयका नवोदित प्रतिभाहरू तीन जनाका तीन-तीन वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ ।

tLg ltof tLg २०२६ (सन् १९६९), सम्पादक : वीरविक्रम गुरुङ, तत्कालीन समयका कथा साहित्यका जल्दावल्दा तीन कथाकारका तीन-तीन वटा गरी नौ कथाको सङ्ग्रह गरिएको छ। यस सङ्ग्रहका कथाकारहरू नेपालबाहिर दार्जिलिङका हुन् ।

gf}nf] k|eft २०३४, सम्पादक/सङ्कलक : देविकानन्द चिन्तित ८ जना कथाकारका आठ कथाको सङ्ग्रह हो। यसमा प्रगतिवादी धारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ। यो सङ्ग्रह काठमाडौंबाट प्रकाशित हो ।

c¿l0fdf २०३४, सङ्कलक : तीर्थ नेउपाने । यस सङ्ग्रहमा दस जना नवोदित कथाकारका दस कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । यसमा यथार्थवादी धाराका कथाहरू छन् ।

jfuLZj/L sxfgL;ª\u|x

प्रकाशक : भक्तबहादुर पब्लिशर एण्ड बुक सेलर, कमलाछी, काठमाडौँ, नेपालद्वारा जयबागीश्वरी पुस्तकालय देवपत्तनका निम्ति मुद्रक जोरगणेश प्रेस, काठमाडौँ, नेपाल, मूल्य रु. २/- । वि.सं. २०१६ सालमा afuLZj/L sxfgL;ª\u|x प्रथम भाग प्रकाशित भएको हो । यस सङ्ग्रहका कहानीहरू जयबागीश्वरी पुस्तकालयद्वारा वि.सं. २०११ सालमा सर्वप्रथम आयोजित कहानी सम्मेलनमा प्राप्त भएका हुन् । ६ वर्षको लामो अवधिपछि बल्ल प्रस्तुत कहानीसङ्ग्रको प्रथम भाग प्रकाशनमा ल्याएको हो ।

afuLZj/L sxfgL;ª\u|x को तयारीमा खासै त्यस्ता आधारहरूलाई अँगालिएको पाइँदैन । यसमा आधुनिक कथाहरूको सङ्ग्रह भए तापनि यस सङ्ग्रहमा कथाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि काल विभाजन, कथाको सिद्धान्त पक्षलाई अँगालिएको देखिँदैन । यस सङ्ग्रहमा कथाका मुख्यतया सिद्धान्त पक्षमा भन्दा पनि पुस्तकालयको क्रियाकलापअन्तर्गत कविता, कथा प्रतियोगिताका क्रममा प्राप्त कथाहरूमध्ये छानेर प्रकाशित गरिएका कथाहरूको सङ्ग्रह हो– afuLZj/L sxfgL;ª\u|x ।

प्रस्तुत कहानीसङ्ग्रह afuLZj/L sxfgL;ª\u|xलाई प्रतिनिधिमूलक बनाउन खोजे पनि त्यस्ता आधारको खोजी गरिएको पाइँदैन । यसमा कमीकमजोरी दुरुह पक्ष छन् तर पनि तत्कालीन अवस्थामा एक पुस्तकालयले यतिसम्मको कार्य गर्नु आधुनिक नेपाली साहित्यका लागि मह□वपूर्ण कार्य मान्न सकिन्छ ।

यस कहानीसङ्ग्रहमा कथाको सैद्धान्तिक मूल्यमान्यता र सम्पादकीय कलाका मूलभूत आधारसम्म पनि अपनाएको पाइँदैन र पनि यस कहानीसङ्ग्रहमा छापिएका कहानीकार र कहानीलाई हेर्दा तत्कालीन अवस्थाका स्थापित प्रभावशाली कहानीकारहरू केशवराज पिंडाली, पोषण पाण्डे, शङ्कर कोइरालाजस्ता पुराना र मोहनहिमांशु थापा, दमन ढुङ्गानाजस्ता नवप्रतिभाको कथा पनि सँगालिएका छन् । सैद्धान्तिक आधारभन्दा पनि एउटा राम्रो कहानीसङ्ग्रह आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा ल्याउने साथै पुस्तकालयको गतिविधिलाई प्रभावशाली बनाउने उद्देश्यबाट यो सङ्ग्रह प्रकाशित गरिएको देखिन्छ । यस सङ्ग्रहलाई तत्कालीन अवस्थाबाट मूल्याङ्कन गर्दा विशेष उद्देश्यमूलक र राम्रो सङ्ग्रहको रूपमा लिन सकिन्छ ।

afuLZj/L sxfgL;ª\u|xमा सङ्गृहीत कथा र कथाकार यस प्रकार रहेका छन्–

१. लोकेन्द्रराज शर्मा – स्मृतिको प्रतिक्रिया
२. केशवराज पिंडाली – बाघबजारको बाटो
३. मोहनहिमांशु थापा – देवता हाँस्यो
४. पोषण पाण्डे – एक रूपैया पाँच आना
५. कृष्णप्रसाद पराजुली – हृदय
६. शशिकला शर्मा – जागीर
७. पूर्ण लामा – नैना
८. खालिङ – रोगको दिन
९. शङ्कर कोइराला – एकजना
१०. दमन ढुङ्गाना – ज्योतिषी बाजे
११. खनेमि ‘सम’ – ओवरकोट
१२. भुवनेश्वर – हार कि जीत

प्रस्तुत afuLZj/L sxfgL;ª\u|xमा बाह्र जना कथाकारका बाह्र वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । यस सङ्ग्रह प्रकाशित हुँदा श्री जयबागीश्वरी पुस्तकालयका अध्यक्ष गोविन्द वियोगी थिए ।

cfbz{ >L

प्रस्तुत कथासङ्ग्रहको सम्पादक : जगदीश नेपाली प्रकाशक श्री तारानाथ शर्मा, मन्त्री, शान्ति प्रकाशन करफोक इलाम, नेपाल मुद्रक श्री नरेन्द्रमणिप्रधान, मणि प्रिन्टिङ्ग प्रेस, दार्जिलिङ । भदौ २०११, सेप्टेम्बर १९५४ पहिलो संस्करण, मोल दश आना रहेको छ ।

१. चुम्ना – जगदीश नेपाली
२. राँको – तारानाथ शर्मा

३.	अर्मल	–	पासाङ गोपर्मा
४.	विलाउनेको सन्तान	–	वीरेन्द्र खुँजेली
५.	पतिया	–	जगदीश नेपाली
६.	आदर्श श्री	–	पासाङ गोपर्मा

यस सङ्ग्रहका सम्पादकले सम्पादकीय र भूमिका केही पनि दिएको छैन । केवल कथाको सँगालो मात्र दिएको पाइन्छ ।

s]xL syf

कथा सँगालो

प्रस्तुत कथासङ्ग्रहको सम्पादक : गोविनचन्द्र छेत्री, संयोजक : चूडामणि रेग्मी, प्रकाशक श्रीमती वेदकुमारी रेग्मी, युगज्ञान प्रकाशन भद्रपुर (झापा), मेची अञ्चल । पहिलो पल्ट २०३३, चैत ५०० थान । मूल्य ५/– । यसमा घनेन्द्रप्रसाद शर्माको भूमिका रहेको छ ।

१.	चूडामणि रेग्मी	–	एउटा दुर्घटना
२.	गोविन्द्र थपलिया	–	मूल्याही
३.	श्याम अधिकारी	–	अभिशापको वरदान
४.	श्री शि.	–	रात परेपछि
५.	पुष्पनाथ शर्मा	–	"…. र त आमाको मन रुन्छ
६.	मोहनराज शर्मा	–	म विउँतिएँ
७.	हरेकृष्ण घोष	–	एउटा कथाको अन्त
८.	माधव भण्डारी	–	भूल
९.	zf/bf कोइराला	–	रुमल्लिएका क्षणहरू
१०.	घनेन्द्रप्रसाद शर्मा	–	भूमिका

यस सङ्ग्रहका सम्पादक र संयोजकको सम्पादकीय दिएको छैन ।

gofF 3'DtL

प्रस्तुत कथासङ्ग्रहको सम्पादक : जयप्रसाद दाहाल, प्रकाशक नयाँ घुम्ती, ६४१ वी.न्यू कलोनी बगाई गाउँ, आसाम, प्रथम संस्करण मई १९८२ मुद्रक : हिमालोण्डिया प्रिन्टर्स (प्रा.)लि. नाम नाङ पथ गान्तोक (सिक्किम) मूल्य रु. ७/–

१.	मेरो एउटा नागा छुकि	–	हरिप्रसाद 'गोर्खा' राई
२.	तह नमिलेको	–	प्रा. लीलबहादुर छेत्री
३.	जीवन एउटा खहरे	–	बी.एम. प्रधान
४.	उत्सर्ग	–	विष्णुलाल उपाध्याय
५.	प्रतिफल	–	अग्निबहादुर छेत्री
६.	राजा को …	–	पदम ढकाल
७.	बाबु	–	हरिभक्त कटुवाल

lgrf]8

आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा यस विधाको समृद्ध र परिपक्व पृष्ठभूमि नेपाली साहित्यमा देखिएपछि वि.सं. १९९५ मा syf–s';'dको प्रकाशन हुँदै वि.सं. २००६ मा ‰ofnaf6 प्रकाशित भएपछि आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रमा प्रतिनिधिमूलक, क्षेत्रीय तथा विशेष उद्देश्यमूलक र अन्य (सामान्य) कथासङ्ग्रहको सम्पादनक्रम चलेको पाइन्छ । आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन परम्परामा अन्य सामान्य दुईभन्दा बढी कथाकारका कथा सङ्ग्रह सम्पादन गरिएका क्रमशः cfbz{ >L २०११ भदौ, jfuLZj/L sxfgL;ª\u|x २०१६, lqj]0fL २०१६, tLg ltof tLg २०२६, gf}nf] k|eft २०३४, c¿l0fdf २०३४ प्रकाशनमा आएका छन् ।

cfbz{ >L २०११ भदौ, सम्पादक : जगदीश नेपाली । यस कथासङ्ग्रहमा चार जना आधुनिक नेपाली कथाकारका ६ वटा कथा सङ्ग्रह गरिएका छन् । यसमा सम्पादकले सम्पादकीय भूमिका केही पनि

दिएको छैन । तत्कालीन समयका नवोदित प्रतिभाहरूद्वारा उत्साहपूर्वक निकालिएको सङ्ग्रह हो । जो चारै जना आधुनिक नेपाली कथामा स्थापित भएर आफ्नो-आफ्नो किसिमले नेपाली साहित्यमा विशिष्ट योगदान दिएका छन् । यस समयका युवा जोश जाँगरलाई एकत्रित गर्ने उद्देश्य नै देखिन्छ ।

प्रस्तुत सङ्ग्रहका कथाहरू पूर्वी नेपालका नवोदित प्रतिभाहरूको तत्कालीन अवस्थाबाट हेर्ने हो भने उत्कृष्ट प्रशंसायोग्य कथासङ्ग्रह हो, जसबाट अन्य प्रतिभामा पनि उत्साह जगाउने काम गरेको देखिन्छ ।

afuLZj/L sxfgL;ª\u|x वि.सं. २०१६, जयवागीश्वरी पुस्तकालय देवपत्तन, काठमाडौँद्वारा प्रकाशित भएको हो । यस सङ्ग्रहका कथाहरू जयवागीश्वरी पुस्तकालयद्वारा वि.सं. २०११ सालमा सर्वप्रथम आयोजित कथा सम्मेलनमा प्राप्त भएका हुन् ।

जयवागीश्वरी पुस्तकालयको साहित्यिक गतिविधिलाई प्रभावशाली बनाउने उद्देश्यबाट यो कथासङ्ग्रह प्रकाशित गरेको देखिन्छ । कथा प्रतियोगिताका क्रममा प्राप्त कथाहरूमध्ये छानेर प्रकाशित गरिएको छ । यसमा १२ जना कथाकारका १२ वटा कथा रहेको छ । सम्पादनको क्रममा कथाको सैद्धान्तिक आधार लिएको छैन र पनि एउटा पुस्तकालयको गतिविधिअन्तर्गत तत्कालीन समयमा कथासङ्ग्रह प्रकाशनमा आउनु उपलब्धीपूर्ण मान्न सकिन्छ ।

lqj]0fL (मौलिक कथासङ्ग्रह) २०१६, सम्पादक : श्री जीवनाथ अधिकारी, साहित्याचार्य, यस कथासङ्ग्रहमा तत्कालीन समयका नवोदित प्रतिभाहरू तीन जनाका तीन-तीन वटा कथाको सङ्ग्रह गरिएको छ ।

प्रस्तुत कथासङ्ग्रह lqj]0fL फरक तीन कथाकारका फरक शैलीको कथासङ्ग्रह हो । यसको शीर्षक सार्थक छ । फरक शैलीका तीन कथाकारको त्रिवेणी नै छ । यसमा सङ्ग्रह गरिएका कथाहरू विभिन्न पत्रपत्रिकामा छापिएका छन् । नेपाली समाजको यथार्थ चित्रण गरिएका प्रगतिवादी धाराका कथाहरू नै रहेका छन् । प्रतिनिधिमूलक भन्दा पनि नवोदित कथाकारहरूको राम्रो कथासङ्ग्रह हो ।

tLg ltof tLg १९६९ (२०२६), सम्पादक : वीरविक्रम गुरुङ्ग । यस कथासङ्ग्रहमा तत्कालीन समयका कथा साहित्यका जल्दाबल्दा तीन कथाकारका तीन-तीन वटा गरी ९ कथाको सङ्ग्रह गरिएको छ । यसमा सङ्ग्रह गरिएका प्रायः कथाहरू विशेषतः मनोविज्ञानमा आधारित रहेका छन् । दार्जिलिङ जिल्लाका यी जल्दाबल्दा तीन कथाकारहरूले पनि नेपाली कथा साहित्यमा राम्रो योगदान दिएका छन् । मनोविज्ञानमा आधारित तीन कथाकारको राम्रो पहिचान दिने उद्देश्यले यस सङ्ग्रहको सम्पादन गरिएको देखिन्छ ।

gf}nf] k|eft २०३४, कथा सङ्ग्रह, सम्पादक /सङ्कलक : देविकानन्द चिन्तित । आधुनिक नेपाली कथाका नवोदित कथाकार ८ जनाका आठ वटा कथाको सङ्ग्रह हो । यसमा प्रगतिवादी धाराका कथा र कथाकार रहेको पाइन्छ । यो सामयिक कथासङ्ग्रह हो । कथाको सैद्धान्तिक आधार अपनाएको पाइँदैन । इतिहासलाई पच्छ्याएको पाइँदैन र पनि यो एउटा राम्रो कथासङ्ग्रह भन्न सकिन्छ ।

c¿l0fdf २०३४, कथासङ्ग्रह, सङ्कलक : तीर्थ नेउपाने । यस सङ्ग्रहमा दस जना नवोदित कथाकारका दस कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । यसमा यथार्थवादी धारालाई अँगालेका कथाको सङ्ग्रहजस्तो देखिन्छ । यसलाई प्रतिनिधिमूलक भन्दा पनि सामयिक सङ्कलन भन्नुपर्छ । यसमा कथाका सैद्धान्तिक पक्ष अँगालिएको छैन । सम्पादनकला पनि प्रस्तुत गरिएको छैन । तैपनि एउटा राम्रो सामयिक सङ्कलन हो ।

$=% cfw'lgs g]kfnL syfsf] ;Dkfbg k/Dk/fdf b]lvPsf p2]Zo / k|flKt

syf–s';'d १९३८ (वि.सं. १९९५) सम्पादक सूर्यविक्रम ज्ञवालीद्वारा सम्पादित प्रस्तुत मौलिक कथासङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाका विशिष्ट चार कथाकारका दश वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । कप्तान बालकृष्ण शमशेर, गुरुप्रसाद मैनाली, कप्तान पुष्करशमशेर र पं. विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाका कथा सङ्ग्रह गरिएका छन् ।

आधुनिक विश्व कथामा आएका नयाँ आयाम र स्थापित मूल्य मान्यताका आधारमा आधुनिक नेपाली कथामा सुरु भई स्थापित हुन सफल देखिएका कथाका मौलिकताका आधार र कथाको पहिचान गरिएको सम्पादित कथासङ्ग्रह syf–s';'d हो । यसको सम्पादनको उद्देश्य आधुनिक नेपाली कथामा

देखिएका मौलिक कथाको रूप र संरचना कथाका स्थापित धाराको पहिचान गरी नेपाली कथाकारका कथाको चयन गरी आधुनिक नेपाली कथाको पहिचान दिई कथाका पाठक, अध्ययता र विश्वसमुदायमा आधुनिक नेपाली कथाको ¿k/]vf प्रस्तुत गर्नु साथै नेपाली कथाजगतमा चलेका लेखिएका पूर्वीय र पाश्चात्य प्रभावबाट प्राचीन र आधुनिक कथामा भेद पहिल्याएर नेपाली भाषामा नेपाली कथाकारमध्येले आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा मौलिक कथाहरूको पहिचान गरेर नेपाली भाषाका आधुनिक कथा र कथाकारको संक्षिप्त परिचय दिएर नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा आधुनिक नेपाली कथालाई परिचय गराउनु नै उद्देश्य रहेको देखिन्छ ।

प्रस्तुत सङ्ग्रहमा कथाको पृष्ठभूमि सामान्य रूपमै दिए पनि सम्पादन कौशल र विद्वता यसमा पाइन्छ । आधुनिक कथा सिद्धान्त र मूल्य मान्यताका आधारमा नेपालीमा लेखिएका आधुनिक नेपाली कथाको पहिचान गरी सर्वप्रथम र उत्कृष्ट सङ्ग्रह मान्न सकिने आधार रहेको छ । कथाकार र कथाको चयनमा देश, काल, परिस्थितिले केही हदसम्म प्रभाव पारेको देखिन्छ । आधुनिक नेपाली कथाको सैद्धान्तिक रूपले सम्पादन मूल्य मान्यतालाई अगाडि सारेर गरिएको प्रथम सम्पादित कथासङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहले नै आधुनिक नेपाली कथामा सम्पादन र लेखनको स्पष्ट सैद्धान्तिक रेखा दिएको छ भने कथा सिद्धान्तको गोरेटो कोरिएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भ विन्दु एकिन गरेर मूल्य मान्यता स्थापित गर्दै प्रकाशनमा आएका प्रथम कथाको साथै कथा र कथाकारको पहिचान गरी syf–s';'d सम्पादन हुनु नै यसका विशेषता हुन् ।

‰ofnaf6 २००६ सम्पादक ईश्वर बरालद्वारा सम्पादित प्रस्तुत मौलिक आधुनिक नेपाली कथाको सङ्ग्रह हो । यसमा तत्कालीन लगभग डेढ दशकको आधुनिक नेपाली कथाका विशिष्ट कथाकारका कथाहरूलाई सङ्ग्रह गरिएको छ । कथा सिर्जना र सन्दर्भलाई समेटेर स्थापित मूल्य मान्यताको आधारमा प्रमुख त ९० को दशकलाई आधार मानिएको पाइन्छ । प्रस्तुत ‰ofnaf6 कथासङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाको सैद्धान्तिक चर्चा गर्दै आधारभूत त□वको सम्बन्धमा कथाको परिभाषा चरण विभाजन साथै आधुनिक नेपाली कथाका प्रारम्भिक तथा स्थापित कथाका विविध प्रस्तुत गर्दै कथाको पहिचान दिँदै मौलिक कथाका पाठक, अध्येता र विश्व समुदायमा नेपाली कथाको पहिचान गर्ने नै प्रस्तुत कथासङ्ग्रहको उद्देश्य रहेको छ ।

‰ofnaf6 कथासङ्ग्रहमा कथाको विधागत सिद्धान्तलाई प्रस्तुत गर्दै आधार र मान्यतालाई आधुनिक नेपाली साहित्यक्षेत्रमा यसरी सङ्कलन सम्पादन गरी नेपाली कथाको विस्तृत रूपमा सम्पादन गरिएको यो पहिलो कथासङ्ग्रह हो । यसलाई सैद्धान्तिक रूपमा आधुनिक नेपाली कथा विधाको आधार सङ्ग्रह मान्न सकिन्छ । यसबाट कथाको सिद्धान्त परिचय, चरण विभाजन, मूल्यमान्यता विधागत पहिचान दिन सक्नु यसको मूल विशेषता हो । यस सङ्ग्रहमा कथा र कथाकारको राम्रो चयन भन्दा पनि कथा विधाको राम्रो परिभाषा र पृष्ठभूमि दिएको छ । यस सङ्ग्रहमा सम्पादकको सम्पादन कौशल र विद्वता विशिष्ट पाइन्छ । यस सङ्ग्रहले आधुनिक नेपाली कथाको परिभाषा, स्वरूप, उद्भव र विकास दिएकोले आधुनिक नेपाली कथाको पहिचान र इतिहास लेखनका लागि गोरेटो कोरिएको पाइन्छ । यस सङ्ग्रहको प्रथम संस्करण २००६ मा आधुनिक कथाको पहिलो उत्थान निर्माणकाल (१९९१-९५), दोस्रो उत्थान (१९९५–२०००), छैठौं पटक २०५३ (नवीन परिमार्जित संस्करण) आधुनिक कथाको पहिलो उत्थान वि.सं. १९९१-९४ दोस्रो उत्थान विकास काल १९९५-२००३, तेस्रो उत्थान नव जागरणकाल २००४-२००७ उल्लेख गरिएको छ ।

यस सङ्ग्रहका सम्पादकमा कथा र कथाकार चयन गर्दाखेरि चाहिँ तत्कालीन राजनीतिक पृष्ठभूमि र व्यक्ति-व्यक्तित्वको प्रभाव अधिक रूपमा परेको देखिन्छ । हरेक संस्करणमा कथा र कथाकार थपघट गर्नु उनका दुरुह पक्ष हुन् । यस सङ्ग्रहको प्रकाशनपछि आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन र लेखनको क्षेत्रमा तुलनात्मक रूपमा वृद्धि र गुणात्मक रूपमा लेखन सम्पादन कार्य भएको पाइन्छ । यस ‰ofnaf6 कथासङ्ग्रहको सम्पादनबाट नेपाली कथाको सम्पादनमा मात्रै नभएर अन्य साहित्यको विधागत सम्पादन गर्ने सिलसिलामा मार्गदर्शन दिएको पाइन्छ । नेपाली साहित्यका पाठक, अध्येता विद्वान्माझ नेपाली कथा आधुनिक नेपाली कथाको तत्कालीन अवस्थाको परिचय दिनुका साथै आधुनिक नेपाली कथाको उत्थानका लागि ढोका खोल्नु नै प्रथमतः यसको प्राप्ति रहेको छ ।

g]kfnsf s]xL pTs[i6 syfx¿ २०२२ सम्पादिका : किशु सिल्वालद्वारा सम्पादित मौलिक नेपाली कथाहरूको सङ्ग्रह हो । यसमा आधुनिक नेपाली कथा विधाका विशिष्ट कथाकारदेखि नवोदित कथाकारका कथा पनि सङ्ग्रह गरिएको छ । यसमा आठ कथाकारका आठ कथा छन् ।

आधुनिक नेपाली कथामा देखिएका विभिन्न चरणका कथाकारका प्रसिद्ध कथाहरूलाई सङ्ग्रह गरिएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको इतिहासमा नेपाली कथाको पहिचान पाठक, अध्येता विद्वानसमक्ष यथार्थ प्रस्तुत गर्नु नै यस सङ्ग्रहको मूल उद्देश्य रहेको छ ।

प्रस्तुत सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भ देखाइएको छ । यहाँ सङ्ग्रह गरिएका कथाहरू आधुनिक नेपाली कथाका विशिष्ट कथाकार विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालादेखि नवोदित कथाकार धनुषचन्द्र गौतमसम्मका कथा राखिएको छ । कथाको सामान्य परिचय इतिहास सुरुवातको कुरा तिथिमिति दिएको छ भने राणा शासनको पतनपछि आधुनिक नेपाली कथामा आएको नयाँ मोड र प्रभाव पनि सामान्य रूपमा उठाएको छ । यस सङ्ग्रहमा सङ्ग्रहीत कथाहरू यथार्थवादी मनोविज्ञान र प्रगतिवादी कथाहरूलाई सङ्ग्रह गरिएको देखिन्छ ।

आधुनिक नेपाली कथा विधामा महिला स्रष्टाद्वारा सम्पादन गरिएको सर्वप्रथम सङ्ग्रह g]kfnsf s]xL pTs[i6 syfx¿ नै हो । तत्कालीन समयलाई हेर्दा सम्पादिका किशु सिल्वाल राम्रो सम्पादिका हुन्, सम्पादन कौशल र विद्वता रहेको छ । आधुनिक नेपाली कथा विधाकै प्रथम महिला सम्पादिका हुन् किशु सिल्वाल । यो कथासङ्ग्रह आधुनिक नेपाली कथाको इतिहासकै तेस्रो प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह हो ।

;femf syf २०२५ सम्पादक : भैरव अर्यालद्वारा सम्पादित प्रस्तुत ;femf syf मौलिक कथासङ्ग्रह हो । यस ;femf syfको विस्तार वि.सं. १९९२ मा देखापरेका परिपाटीवद्ध नेपाली कथाकारदेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरण (२००८-२०१७) पछिल्लो चरणको मध्यवर्ती सङ्क्रमणकाल (२०१७-२०१९) का कथाकारसम्मका कथा रहेको छ ।

;femf syfसङ्ग्रह सम्पादन नेपाली साहित्यका पाठक, अध्येता विद्वान् विदुषीमाझ आधुनिक नेपाली कथाको स्थापित मूल्य मान्यतालाई प्रकाशमा ल्याउनु हो । आधुनिक नेपाली कथाको उत्थानको लागि ढोका खोल्ने नै यस सङ्ग्रहको प्रथमतः उद्देश्य देखिन्छ । साथै आधुनिक नेपाली कथामा आएको परिवर्तनलाई स्पष्ट रूपमा प्रकाश पार्नु नै हो । मौलिक कथाको विस्तारदेखि कथाको पहिलो चरण, पछिल्लो चरणको मध्यवर्ती सङ्क्रमण कालसम्मका कथाकारसम्मका कथा रहेको छ ।

प्रस्तुत सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाको सामान्य रूपले पूर्वीय र पश्चिमी आधुनिक कथाको चर्चा गरे पनि स्पष्ट रूपमा आधुनिक रूपमा चलिआएका आधुनिक नेपाली कथा र माध्यमिककालीन कथाको सीमारेखा उल्लेख गरेर आधुनिक नेपाली कथाको चरण विभाजनसहितको कथाको इतिहास लेखिएको छैन । वि.सं. १९९१ देखि आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक चरणसम्मको कथाकारका कथालाई समावेश गरिएको देखिन्छ । पूर्ववत् सङ्ग्रहहरूकै आधार लिएर आधुनिक नेपाली कथाको पहिचान र मूल्याङ्कन गरेर कथाहरूको चयन गरिएको पाइन्छ । पूर्ववत् सम्पादकहरूको भन्दा फरक किसिमको र कथाकार चयनमा खासै पूर्वाग्रंह राखिएको नदेखिए पनि समग्र रूपमा आधुनिक नेपाली कथा सम्पादनको □ृङ्खलामा ;femf syf सम्पादनपक्षलाई उत्तम नै मान्न सकिने आधारहरू पनि रहेका छन् । यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथामा सबै किसिमको प्रयोगशैली र चरणहरूका साझा मञ्चको रूपमा समेटिएको प्रतिनिधिमूलक कथाहरूको सङ्ग्रह बनाउन ;femf syfसङ्ग्रहका सम्पादकले प्रयत्न गरेको देखिन्छ । आधुनिक नेपाली कथाको साझा मञ्चको रूपमा यस कथा सङ्ग्रहको शीर्षक ;femf syf सुहाउँदो र उपयुक्त देखिन्छ ।

यसअघिका कथासङ्ग्रहहरूमा नारी हस्ताक्षरको कथा परेको पाइँदैन भने यस ;femf syf सङ्ग्रहमा सम्पादकले आधुनिक नेपाली कथाका समसामयिक युगमा देखा परेका सशक्त प्रयोगवादी नारी कथाकार दुई पारिजात र प्रेमा शाहको पहिचान गरी यस सङ्ग्रमा प्रवेश गराउनु यस सङ्ग्रहको अर्को विशेषता हो । आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन परम्परामा ;femf syfका सम्पादक भैरव अर्यालको सम्पादनकला र विद्वतालाई यस अर्थमा पनि भन्न सकिन्छ यो आधुनिक नेपाली कथाको साझा मञ्च हो ।

;Dd]ng syf;ª\u|x सन् १९७७ (वि.सं. २०३४) सम्पादक : तुलसी अपतन, श्रीमती लक्ष्मीदेवी सुन्दास र जगत छेत्री त्रयद्वारा सम्पादित प्रस्तुत ;Dd]ng syf;ª\u|x आधुनिक नेपाली कथाका छत्तीस जना कथाकारको छत्तीस वटा कथासङ्ग्रह गरिएको छ ।

नेपाली साहित्य सम्मेलन दार्जिलिङले नेपाली साहित्यका उत्कृष्ट कविता, निबन्ध, एकाङ्की, नाटक र कथासङ्ग्रह निकाल्ने योजनाअन्तर्गत ;Dd]ng syf;ª\u|x प्रकाशनमा ल्याएको हो । प्रस्तुत ;Dd]ng syf;ª\u|xको सम्पादनको उद्देश्य भारतीय नेपाली कथाकारका कथा भनेर गरिएको भए उत्तम हुने थियो । यसमा नेपालभित्रका पाँच कथाकारका पाँच कथा र भारतीय नेपाली कथाकारका अरू कथाहरू सङ्ग्रह गरिएको छ । पाँच वटा कथाले सिङ्गो आधुनिक नेपाली कथाको प्रतिनिधित्व नहुने देखिन्छ । यस कथासङ्ग्रहको उद्देश्य आधुनिक नेपाली कथासङ्ग्रह प्रकाशित गरी नेपालीभाषी कथाका पाठक अध्येता र विद्वान् विदुषीमाझमा नेपाली कथाको ठोस प्रतिनिधि सङ्ग्रह भन्न सकिने आधार छैन । सम्पादक तथा प्रकाशकको भित्री मनसाय भने नेपाली कथाका पाठक, अध्येता, विद्वान् विदुषीसमक्ष भारतीय नेपाली कथाकारका प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह प्रकाशन गर्ने मूल उद्देश्य देखिन्छ ।

प्रस्तुत ;Dd]ng syf;ª\u|xमा नेपालभित्र तथा नेपालबाहिर भारतीय नेपाली कथाकारका नयाँ पुराना दुवैथरि पुस्ताका कथाहरूलाई सङ्ग्रह गरिएको छ । नेपालभित्रकाको केही र नेपालबाहिरकाको बढी सङ्ख्यामा कथा रहेका छन् । सम्पादनको क्रममा पूर्वीया र पश्चिमी कथाको पृष्ठभूमि देखाएको छ । नेपाली कथाको आरम्भ र विकास देखाइएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको सन्दर्भमा दार्जिलिङीय नेपाली कथाको गोरेटो बारेमा संक्षिप्त चर्चा गरिएको छ । यसमा सङ्ग्रह गरिएका कथा वि.सं. १९८३ मा प्रकाशित रूपनारायण सिंहको cGgk"0ff{देखि सङ्ग्रह सम्पादन वर्षसम्ममा लेखिएका कथाहरू सङ्ग्रह गरिएका छन् । जबकि आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भ वि.सं. १९९१ मा zf/bf मासिकको प्रकाशनबाट भयो भन्ने इतिहासकारको मत आइसकेपछि पनि यसरी आधुनिक नेपाली कथाको सामान्य चरण विभाजनसम्म पनि गरिएको पाइँदैन । कथाको सीमा पनि तोकिएको पाइँदैन । यस सङ्ग्रहको मूल विशेषता भारतीय नेपाली कथाको एउटा राम्रो सङ्ग्रह प्रकाशन नै हो भन्दा हुन्छ । जसमा सबैलाई समेटिसकेपछि सम्पादनको सामान्य मूल्य र मान्यता ख्याल गरिनुपर्थ्यो । यो दुरुह पक्ष हो ।

c¶fO{; syf वि.सं. २०३९ सम्पादक : वासु रिमाल यात्री आधुनिक नेपाली कथाको सङ्ग्रह संस्थागत रूपमा साझा प्रकाशनबाट प्रकाशन भएको यो चौथो सम्पादित कथासङ्ग्रह हो । आधुनिक नेपाली कथाका अट्ठाईस कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ ।

प्रस्तुत c¶fO{; syf सम्पादन गर्नुको मुख्य उद्देश्य आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमि देखाउँदै पूर्ववत् प्रकाशित सङ्ग्रहहरूकै आधारमा आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमि १९९२ देखिको आधुनिक नेपाली कथाको आरम्भ १९९५ syf–s';'dको प्रकाशनलाई नै आधार बनाएर सम्पादन गर्न खोजिएको देखिन्छ । यस कथासङ्ग्रहले आधुनिक नेपाली कथाको स्थापित मूल्य मान्यताको आधारमा वि.सं. १९९२ देखि प्रयोगवादी र समसामयिक युगका सशक्त कथाकारका राम्रा कथाहरू कथाका पाठक, अध्येयता, विद्वान् विदुषीसमक्ष प्रस्तुत गर्नु नै उद्देश्य देखिन्छ ।

c¶fO{; syf कथासङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमिकालदेखि वि.सं. १९९२ मा देखा परेका परिपाटीबद्ध नेपाली कथाकार कथा, पहिलो चरणदेखि आधुनिक नेपाली कथाको प्रयोगवादी कालसम्मका कथाकारका कथा रहेको छ । नेपाली कथा : एक सिंहावलोकन कथा परिचय, कथाको परिभाषा, आधुनिक कथा : जन्म र विकास, नेपाली लघु कथा शीर्षक दिइएको छ । सुरुका प्रसिद्धि प्राप्त कथाकारका प्रसिद्ध कथालाई सङ्ग्रह गर्ने प्रयास हो । सुरुदेखिका कथाकारको पुनः परिचय र सम्मान हुन गएको छ । अर्को हो हालको दशकसम्ममा स्थापित कथाकारहरूमध्येबाट भिन्न प्रवृत्तिको प्रतिनिधित्व हुने गरी तिनीहरूलाई भि□याएर सावधिक रूप दिनु, यसरी कथाको क्षेत्रमा विशेष योगदान गर्ने विभिन्न चरणका कथाकारदेखि हालको दशकसम्मका नूतन दिशा दिने कथाकारहरू समाविष्ट भएर आधुनिक कथाको क्रमिक विकास नापिनगएको लाग्छ । आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा प्रवृत्तिगत रूपमा देखिएका कथाको पहिचान गरेर सङ्ग्रह गरेर कथाको सैद्धान्तिक आधारमा कथाको वर्गीकरण भने गरिएको छैन । तापनि आधुनिक नेपाली कथा सम्पादनक्रमलाई अघि बढाउन यस सङ्ग्रहले सहयोग पुऱ्याउने कुरालाई नकार्न सकिँदैन ।

kRrL; jif{sf g]kfnL syf सम्पादक : दयाराम श्रेष्ठद्वारा सम्पादित, प्रस्तुत मौलिक नेपाली कथासङ्ग्रह हो । नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापनाको पच्चीसको अवसरमा आफ्नो रजत जयन्ती मनाउने क्रममा २०३९ सालमा रजत जयन्ती प्रकाशन माला १४ अन्तर्गत kRrL; jif{sf g]kfnL syfसङ्ग्रह नेपाल अधिराज्यभित्रका कथाकारका कथामध्ये चयन गरिएको कथासङ्ग्रह हो । यसमा वि.सं. २०१४ सालदेखि २०३९ सालसम्मका प्रकाशित कथाहरू मात्र यसमा सङ्कलित छन् । यहाँ आधुनिक नेपाली कथाको यथार्थवादी युग १९९२ देखि २०१९ सम्म र नवयुग वि.सं. २०२० देखि २०३५ सम्मको अवधिलाई लिएर त्यस समयमा रचना गरिएका नेपाली कथाका सैद्धान्तिक आधारमा नेपालभित्रका नेपाली कथाकारका कथाको सैद्धान्तिक रूपमा कथाको संरचना पक्षलाई ध्यान दिएर यस कथासङ्ग्रहको सम्पादन गरिएको हो । नेपाली कथाका स्रष्टा, पाठक, कथाका अध्येता विद्वान, विदुषी सबैमा आधुनिक नेपाली कथाको वास्तविक धरातल प्रस्तुत गर्नु नै देखिन्छ । विश्वसाहित्यमा प्रचलनमा आएका कथाका सिद्धान्त र नेपाली कथाको सैद्धान्तिक मानक तयार गर्नका लागि सिद्धान्त पुस्तकका साथै कथासङ्ग्रह तयार गर्नु नै यस kRrL; jif{sf g]kfnL syfको सङ्ग्रहको मूल उद्देश्य हो ।

प्रस्तुत kRrL; jif{sf g]kfnL syf सम्पादित सङ्ग्रहमा वि.सं. २०१४ (नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापना भएको वर्ष) देखि २०३९ सालका बीचमा प्रकाशित कथाहरू मात्र यसमा सङ्कलित गरिएका छन् । सङ्कलित कथाहरूको चयन उत्कृष्टताका आधारमा गरिएको छ । यस सङ्ग्रहका कथाको कलामूल्यलाई ध्यानमा राखेर सङ्कलित कथाहरूलाई जम्मा ९ वर्गमा विभाजन गरिएको छ । वर्ग विभाजन आधुनातन सैद्धान्तिक मानकमा आधारित छ । कथाको कला सौन्दर्यभित्र पाइने सूक्ष्म चेतनाको उद्‌बोधन नै यस सैद्धान्तिक मानकको लक्ष्य हो । यस सङ्ग्रहको कथालाई कथानक सारवस्तु, कार्यपीठिका, गति प्रतीक र बिम्ब, भाव परिमण्डल, पात्र र रूप विन्यासको आधारमा वर्ग विभाजन गरिएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको इतिहासमा नेपाली कथाको ऐतिहासिकता देखाएर कथाको संरचना पक्ष र आधारत□वहरूलाई आधार बनाएर कथाको सम्बन्धमा विधागत सिद्धान्तका आधारमा कथाहरूलाई विश्लेषण गरेर वर्गीकरण गरिएको सर्वप्रथम यही सम्पादित पुस्तकबाट भएको हो । सिद्धान्तको प्रस्तुतिले यो कथा सङ्ग्रह उदाहरणीय मान्न सकिन्छ । यो सङ्ग्रह सूक्ष्म रूपमा अध्ययन गरी सिद्धान्तीकरण गरिएको र उत्कृष्ट सङ्ग्रह पनि हो ।

यस kRrL; jif{sf g]kfnL syfसङ्ग्रहलाई दुई खण्डमा विभाजन गरिएको छ । खण्ड (क) आधुनिक नेपाली कथा पृष्ठभूमि र प्रवृत्ति– त्यही पृष्ठभूमि वा प्रवृत्तिगत क्रमिक परिवर्तनलाई स्पष्ट गर्नका निमित्त यहाँ समग्र नेपाली कथालाई यसरी हेरिएको छ–

नेपाली कथा : zf/bfपूर्व र

नेपाली कथा : zf/bfउत्तर

आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भविन्दु ठीक वि.सं. १९९२ हो । त्यससमयदेखि अहिलेसम्म नेपाली कथाको आधुनिक प्रवाहमा देखा परेको प्रवृत्तिलाई आधार मान्दा युग विभाजन यसरी गरिएको छ :

यथार्थवादी युग – वि.सं. १९९२ देखि २०१९ सम्म

नव युग – वि.सं. २०२० देखि अहिलेसम्म

यसअघि कथाका उपकरणहरू र कथाको परम्परा इतिहास देखाएर सम्पादन गरिएको सर्वप्रथम सम्पादित कथासङ्ग्रह वि.सं. २००६ ‰ofnaf6 हो, भने कथाका संरचना त□वहरू पहिलाएर त्यसका आधारमा सम्पादन गरिएको कथासङ्ग्रह प्रकाशनमा आएको यो सङ्ग्रह पहिलो हो । kRrL; jif{sf g]kfnL syf २०३९ । तत्कालीन समयमा समसामयिक नेपाली कथाजगतमा लोकप्रियता र कथाको संरचना पक्षमा रहेका प्रयोग र कथालेखनमा निरन्तरता कथाको क्षेत्रमा आयाम दिने खालका कथाहरूलाई राखिएको छ । यस सङ्ग्रहमा नेपाल अधिराज्यभित्रका कथाकारहरूका कथा मात्र चयन गरिएको छ ।

यस सङ्ग्रहबाट आधुनिक नेपाली कथामा स्थापित ऐतिहासिक आधार वा कथाको विकास क्रमको आधारमा आधुनिक नेपाली कथालाई zf/bfपूर्व र zf/bfउत्तर/यथार्थवादी युग (१९९२-२०१९) नव युग (

२०२० देखि हालसम्म) ले आधुनिक नेपाली कथाको विकासक्रमलाई स्पष्ट ¿k/]vf कोरेर इतिहास लेखनका लागि मार्गदर्शन गरेको पाइन्छ । आधुनिक नेपाली कथाको पृष्ठभूमि र प्रवृत्ति, आधुनिक नेपाली कथाको संरचनागत प्रवृत्ति, संरचना विधानलाई वर्गीकरण नौ वर्गमा गरेर कथा रचना र सिद्धान्तको पहिचानका लागि सजिलो पार्नु यस सङ्ग्रहको मूल विशेषता हो ।

;d;fdlos ;femf syf २०४१, सम्पादकद्वय मोहनराज शर्मा/राजेन्द्र सुवेदी, प्रकाशक : साझा प्रकाशनका यसअघि ;femf syf २०२५, ‰ofnaf6 २००६, साझाबाट पहिलो पटक २०२९, syfdf gf/L x:tfIf/ २०३३, c¶fO{; syf, २०३९ पछि २०४१ सालमा ;d;fdlos ;femf syf २०४१ मा पहिलो संस्करण र २०६० सालमा दोस्रो (परिवर्तित एवं अद्यावधिकृत) छापिएको छ ।

आधुनिक नेपाली कथाको यात्रामा देखिएका विभिन्न चरणमध्येको तत्कालीन समयमा देखिएका समसामयिकतामा आधारित कथाहरूको मौलिक कथाको सम्पादित कथासङ्ग्रह हो ;d;fdlos ;femf syf . विश्व कथाजगत्मा प्रचलनमा आएका कथाका संरचना, शैली, आयाममा लेखिएका यी कथाहरूलाई नेपाली कथाका पाठक, अध्येयता विद्वान् विदुषीसमक्ष आधुनिक नेपाली कथाको कथ्य र तथ्यलाई प्रस्तुत गर्नु नै मूल उद्देश्य रहेको छ । २०२० देखि २०४० र पछि २०२० देखि २०५० का चार दशकहरूमा नेपाली कथाले कथ्यपक्ष र शिल्पपक्षमा जे जसरी विकास गरेको छ । त्यसबाट यसको आफ्नै र बेग्लै स्वरूपको निर्माण भएको छ भन्ने तथ्य देखाउनु रहेको छ ।

प्रस्तुत ;d;fdlos ;femf syfनामक यो सँगालो समकालीन नेपाली कथा (२०२० देखि २०४१ सम्म) को सग्लो र स्पष्ट अनुहार हो । मुख्यतः नेपाली कथा विधाले २०२० देखि आजसम्म २०४१ पाइला सार्दा देखापरेको समकालीन नेपाली कथाका सन्दर्भसँग यो सँगालो जोडिएको छ । साहित्यमा समकालीन शब्दलाई रचना र कालसँग सम्बद्ध एउटा धारणा मानिन्छ । यस धारणाका सम्बन्धमा दुई भिन्न मतहरू बढी मान्य र प्रचलित छन् :

१. अग्रवर्ती कालको कुनै रचनाको महत्व परवर्ती काल (विशेषतः वर्तमान) मा पनि कायम छ भने त्यो समकालीन हो ।
२. युगीन परिस्थिति अनुसार परिवर्तित वर्तमान र वर्तमानकालीन रचना समकालीन हो ।

प्रस्तुत सन्दर्भमा दोस्रो मतलाई ग्रहण गरिएको छ र यसमा समकालीन शब्दले युगीन, परिस्थिति अनुसार बदलिएको वर्तमान र वर्तमानकालीन नेपाली कथालाई बुझाउँछ ।

यस सँगालाका आफ्नै सीमाहरू छन् । ती यस प्रकार छन्– १. संवत् २०२५ मा प्रकाशित ;femf syfको विस्तार १९९२ मा देखा परेका परिपाटीवद्ध नेपाली कथादेखि आधुनिक कथाको पहिलो चरण (२००८-२०१७) र पछिल्लो चरण २०२० देखि हालसम्मको मध्यवर्ती सङ्क्रमणकाल (२०१७-१९) का कथाकारसम्म रहेको छ । उक्त ;femf syfकै पूरक वा अर्को भागका रूपमा प्रस्तुत सँगालोको उठान गरिएको छ । ;femf syfमा पर्ने कथाकारहरूलाई यसमा राखिएको छैन । आधुनिक नेपाली कथामा समसामयिकता २०२० को दशकबाट भनिएको भए तापनि यस सँगालाका सम्पादकद्वायले २०१० को दशकका कथाकारका कथाहरूलाई पनि राखिएको छ, नेपाली कथाको क्रमिक प्रवाह देखाउने उद्देश्यले भनेर ।

;d;fdlos ;femf syfसङ्ग्रहमा नेपाली कथाको कथ्य र तथ्य, सम्पादनको उद्देश्य कथाका सीमाङ्कन, सँगालाका आधुनिक नेपाली कथा : पृष्ठभूमि, नेपाली कथा र समकालीन नेपाली कथा, कथास्थिति र कथा प्रवृत्ति यस किसिमले नेपाली कथामा समसामयिक युगको ऐतिहासिक पक्षलाई इतिहासको आधारमा सम्पादन गरिएको छ ।

प्रस्तुत कथासङ्ग्रह वि.सं. २०२० पछिका रचना भएका कथाहरूको सँगालो भएकोले समसामयिक युगकै छुट्टै प्रतिनिधि कथासङ्ग्रहको रूपमा प्रथम संस्करणमा प्रकाशित भए पनि दोस्रो संस्करणमा राखिएका कथाकार र कथाको छनौट प्रक्रियाले गर्दा यस कथा सागालोलाई सैद्धान्तिक रूपमा आधार लिएर प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह बनाउन भन्दा पनि सस्तो लोकप्रियता र धेरैलाई समेट्ने कोसिसले भएपनि यस सँगालोलाई प्रतिनिधि सङ्ग्रह त भन्नै पर्छ ।

syf–;fu/ सन् १९८९ (वि.सं. २०४५) सम्पादक : घनश्याम नेपालद्वारा सम्पादित प्रस्तुत मौलिक कथासङ्ग्रह हो । यसमा आधुनिक नेपाली कथाकारका कथाहरू सङ्ग्र गरिएका छन् ।

प्रस्तुत कथासङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथामा देखिएका विभिन्न चरणका कथाकारका प्रसिद्ध कथाहरूलाई सङ्ग्रह गरिएको छ। आधुनिक नेपाली कथाका प्रवर्तकदेखी नेपालबाहिर सिक्किम, दार्जिलिङका स्थापित कथाकारका साथै नेपालबाहिरमा पनि विशेषतः सिक्किमका कथाकारका कथाहरूको सहभागिता बढी देखिन्छ । नेपाली साहित्यमा आधुनिक नेपाली कथाको समग्र प्रतिनिधित्वबीच सिक्किमेली कथाकारका कथालाई एकसाथ राखेर कथाका पाठक, अध्येता, विद्वान-विदुषीसमक्ष सिक्किमेली कथाकारहरूको प्रतिनिधित्व देखाउने उद्देश्यले यस सङ्ग्रहको सम्पादन गरिएको देखिन्छ ।

यस सङ्ग्रहमा कथाको सामान्य परिचय गरिएको छ । कथाका प्रमुख त□वको रूपमा १. कथानक २. पात्र-पात्री ३. विचार वा सन्देश ४. दृष्टिकोण ५. काल, स्थान परिवेश ६. भाषा । यी त□वको सङ्क्षेपमा व्याख्या गरिएको छ । यसअघिका कथा सङ्ग्रहले गरेका चरण विभाजनको मतलाई नै पच्छ्याएको पाइन्छ । औपचारिक रूपमा आफैले काल विभाजन र चरण विभाजन गरी देखाएको छैन । यसपूर्वका कथासङ्ग्रहहरू ‰ofnaf6, kRrL; jif{sf g]kfnL syfबाट स्थापित कथाका त□वहरूलाई आधार लिएको पाइन्छ। यसमा ‰ofnaf6 र ;Dd]ng syf;ª\u|xलगायतका सङ्ग्रहमा परेका कथाहरू नै राखिएका छन् । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पूर्ण भेगलाई ओगटेको भए पनि यस syf ;fu/मा विशेषत सिक्किम, दार्जिलिङका कथाकारको जमघट बनाउन खोजिएको देखिन्छ । यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भका प्रवर्तक मैनाली, कोइरालादेखि तीसका दशकमा देखा परेका कथाकारका कथा पनि छन् । यहाँ सामाजिक, यथार्थवाद, मनोवैज्ञानिक यथार्थवाद हुँदै प्रगतिवाद, प्रयोगवाद, नवचेतनावाद समसामयिक धाराका कथासम्म समावेश गरिएका छन् । यस सङ्ग्रहमा रहेका गुरुप्रसाद मैनालीदेखि क्रमशः समीरण क्षेत्री प्रियदर्शीसम्म एघार जनाको संक्षिप्त परिचय र कथाकारका प्रवृत्ति पनि दिएको छ भने अरू उन्नाइस जनाको परिचय र प्रवृत्ति पनि दिएको छैन । नेपालबाहिरबाट सम्पादित कथासङ्ग्रहहरू राम्रोमा गन्न सकिन्छ ।

g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ वि.सं. २०४५, सम्पादक डा. दयाराम श्रेष्ठद्वारा सम्पादित प्रस्तुत मौलिक नेपाली कथासङ्ग्रह हो । नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठानको स्थापनाको पच्चीस वर्षको अवसरमा आफ्नो रजत जयन्ती मनाउने क्रममा २०३९ सालमा रजत जयन्ती प्रकाशन माला १४ अन्तर्गत g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿, kRrL; jif{sf g]kfnL syfको दोस्रो खण्डको रूपमा भएकाले यो समकालीन नेपाली कथाको सङ्कलन भए तापनि त्यस सङ्ग्रहमा परेका कथाकारहरूका कथा यसमा पारिएको छैन । दुवै खण्डलाई एक अर्काका पूरक बनाउने लक्ष्य लिइएको छ । तर त्यस सङ्ग्रहलाई सैद्धान्तिक तथा ऐतिहासिक आधारमा प्रस्तुत गरिएको थियो भने यसमा चाहिँ समकालीन समकालीन सन्दर्भ स्पष्ट पार्नका लागि विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा अध्ययन गरिएको छ ।

यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाक्षेत्रमा वि.सं. २०३५ सम्ममा कथा लेखनक्षेत्रमा उत्रिसकेका कथाकारहरूमध्येबाट उत्कृष्ट कथाहरू यसमा परेका छन् । अर्थात् कथाकारहरूको चयनमा मात्र सं २०३५ लाई साँध मानिएको छ, तर ती कथाकारहरूका सं. २०३५ पछिका कथाहरू पनि यसमा परेका छन् । यसमा उपर्युक्त साँध निर्माणको औचित्य सं. २०३६ मा जनमत सङ्ग्रहको घोषणा नेपालको इतिहासमा एक मह□वपूर्ण मानिएको छ । यसैलाई आधार मानिएको छ ।

g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿ यस सङ्ग्रहमा वि.सं. २०२६ सालदेखि २०३५ सालसम्मका तेत्तीस जना कथाकारका तेत्तीस कथा सङ्ग्रह गरिएको छ। विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा सङ्गृहीत कथाहरूलाई दृष्टि घनत्व, यथार्थ परिप्रेक्ष्य, संवेदना र संदृष्टि, शैली परिवर्तन, अर्थ क्षेपण, रङ्ग र परिवेश यिनै विषयअन्तर्गत कथालाई स्वतन्त्र रूपमा हेर्ने प्रयास यस सङ्ग्रहमा गरिएको छ । संरचनामा विषयगत प्रवृत्तिका आधारमा आधुनिक कथाहरूलाई विश्लेषण गरेर कथाको सम्पादन परम्परामा दृष्टि विन्दुलाई आधार बनाइएको र वर्गीकरण गरिएको सर्वप्रथम यही सङ्ग्रहबाट प्रारम्भ भएको हो ।

ufpFsf] ;Gb]z सामाजिक कहानीसङ्ग्रह सं. २०१० (९-३-१९४५) मा सम्पादक : भवानीप्रसाद शर्मा । प्रस्तुत सङ्ग्रहमा तीन जना कथाकारका पाँच वटा कथा छन् । दुई जनाको एक-एक वटा र एक जनाको तीन वटा कथा छन् ।

ufpFsf] ;Gb]z कथासङ्ग्रह प्रगतिशील सामाजिक यथार्थवादलाई जनमानसमा ल्याएर समाजको रूपान्तरणमा सहयोग गर्ने उद्देश्यले यस सङ्ग्रहको सम्पादन गरेको देखिन्छ । यस सङ्ग्रहको प्रकाशकको भनाईमा यो सङ्ग्रहले नेपाली प्रगतिशील साहित्यमा एउटा नयाँ अध्याय जोडिदिन्छ किनभने यसमा सङ्कलित प्रत्येक कहानीमा हामी निम्नवर्गीय अथवा निम्नमध्यमवर्गीय पात्र अथवा पात्राले नै काम गरेको पाउँछौं ।

आधुनिक नेपाली कथाको सैद्धान्तिक मूल्य मान्यता र ऐतिहासिक चरणहरूको विभाजन आधार मानिएको छैन । यस कथासङ्ग्रहलाई प्रतिनिधि कथासङ्ग्रह भन्दा पनि प्रगतिशील कथाहरूको राम्रो सङ्ग्रह बनाउन खोजिएको देखिन्छ ।

e]6 (सामाजिक कहानीसङ्ग्रह) वि.सं. २०११ सम्पादक :वीरेन्द्र खुँजेली, देवमणि ढकाल, प्रस्तुत कथासङ्ग्रह कोशी अञ्चलका नवोदित कथाकारहरूको आञ्चालिक कथासङ्ग्रह हो । यसमा नौ जना कथाकारका नौ वटा मौलिक कथा रहेको छ ।

यस कथासङ्ग्रहका सम्पादकद्वयमध्ये वीरेन्द्र खुँजेलीको सम्पादकीय वा e]6को उद्देश्य यस्तो लेखिएको छ– e]6को उद्देश्य e]6मा रहेका कहानीहरूले विशेषत: यथार्थतालाई नै लिएको आफ्नो कलमद्वारा पोखेका छन् । हुनसक्छ आज यो विद्रोह सानै रूपमा होला । तर विद्रोहहरूले यो नसम्झिऊन् कि यसको रूप सानो छ । नवोदित कथाकारहरूको यस सङ्ग्रहमा सम्पादकीयबाटै यसको उद्देश्य यो बुझिन्छ– यसमा सबै प्रगतिवादी यथार्थवादी धाराका कथाहरूको सङ्ग्रह गरी नेपाली कथाका पाठकहरूलाई सजग गराई सामाजिक विद्रोहको बिउ रोप्ने उद्देश्य रहेको देखिन्छ ।

यो नवोदित कथाकारहरूको सङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहमा प्रगतिवादी, सामाजिक यथार्थवादी, विद्रोहात्मक विचारका कथाहरूको सङ्ग्रह गरिएको छ । सामाजिक सुधार र उन्नतिको अपेक्षा राखेको देखिन्छ । यस सङ्ग्रहका सैद्धान्तिक आधारहरू उल्लेख गरिएको नपाइए पनि एकै धाराका कथाहरूको सङ्ग्रह गर्ने सोच तत्कालीन समय मै बनाउनु नवोदित कथाकारहरूले यसलाई उपलब्धी नै मान्न सकिन्छ । यसमा कथाका मूल्य मान्यता र इतिहासको बारेमा कुनै उल्लेख गरिएको छैन ।

aNbf] lbof] दस मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह हो । सम्पादक : तारानाथ शर्मा र वीरेन्द्र खुँजेली, वि.सं. २०१३ मङ्सीरमा प्रकाशित भएको हो । यस कथासङ्ग्रहमा पूर्वाञ्चलका कथाकारका कथा रहेका छन् ।

प्रस्तुत कथासङ्ग्रह तत्कालीन समयका नवोदित कथाकारहरूको मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह हो । यसमा आधुनिक नेपाली कथामा भित्रिएको यथार्थवादी चिन्तनबाट लेखिएका नवोदित कथाकारहरू त्यसमा पनि पूर्वीय नेपालका मात्र समेटिएको छ । यसको उद्देश्य यस्तो देखिन्छ प्रगतिवादी चिन्तनबाट प्रभावित नवोदित कथाकारहरूकै मात्र यसरी सम्पादन गरिन खोजिएको बुझिन्छ । आधुनिक नेपाली कथाका पाठक अध्येतासमक्ष नयाँ चिन्तनबाट प्रस्तुत गर्नु नै यसको उद्देश्य बुझिन्छ ।

यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाका क्षेत्रमा स्थापित र योगदान दिन सफल कथाकारहरूकै बाहुल्यता रहेको देखिन्छ वर्तमान अवस्थामा हेर्दा । वि.सं. २००७ पछिका पृष्ठभूमिमा लेखिएका कथाहरू रहेका छन् । यस सङ्ग्रहका सम्पादकमध्येका तानाराथ शर्माले आधुनिक नेपाली कथाको सामान्य पृष्ठभूमि देखाउँदै आधुनिक कथाको प्रारम्भ र पूर्वी नेपालबाट प्रकाशित कथासङ्ग्रहको नामावली पनि दिएको छ ।

sxfgL–;a\u|x १५-११-१९६० (२०१६) सम्पादक : त्रिशूल, यस सङ्ग्रहमा आसामका तरुण नेपाली छात्रहरूद्वारा संस्थापित तीन तारा प्रकाशन समितिको दोस्रो ज्योति प्रस्तुतिको रूपमा प्रकाशित दोस्रो सङ्ग्रह कहानीसङ्ग्रह हो । यसमा त्यस भेगका नवोदित ८ जना प्रतिभाका आठ वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । यस सङ्ग्रहको सम्पादन क्रममा कथाको सैद्धान्तिक मूल्य मान्यता अँगालिएको छैन । राम्रो एउटा कथासङ्ग्रह गरी पाठकसमक्ष वौद्धिक ज्ञान र मनोरञ्जन दिने उद्देश्य रहेको देखिन्छ । यस सङ्ग्रहले आञ्चालिक कथासङ्ग्रहको रूपमा प्रतिनिधित्व गरेको पाइन्छ । यस सङ्ग्रहलाई उपलब्धीमूलक नै मान्न सकिन्छ ।

s'd'lbgL syf–s'~h अङ्क १/१९६४ (२०२१), सम्पादक : बालकृष्ण पराजुली । यो सङ्ग्रह कुमुदिनी होम्सस्कुलका विद्यार्थी परिवारको त□वावधानमा विभिन्न साहित्यिक प्रकाशन गतिविधिअन्तर्गत s'd'lbgL syf–s'~h अङ्क १ प्रकाशनमा आएको हो । यस सङ्ग्रहको सम्पादनक्रममा सैद्धान्तिक

मूल्य मान्यताको आधार लिएको छैन । मात्र सामयिक सङ्ग्रह निकाल्ने उद्देश्य रहेको देखिन्छ । यसमा सङ्कलित कथा र कथाकारहरू पछि नेपाली कथाका विशिष्ट हस्ताक्षरको रूपमा स्थापित हुन पुगेका छन् । एउटा स्कुलका विद्यार्थी समूहको अठोटमा निस्केको भए पनि एउटा राम्रो कथासङ्ग्रह आञ्चालिक कथासङ्ग्रह प्रकाशित हुँदा उपलब्धी नै रहेको पाइन्छ ।

piff कथासङ्ग्रह १९६४ (२०२१), सम्पादक : piff परिवार सिङ्गापुर । यो सङ्ग्रह सिङ्गापुरमा बसोबास गरेका नेपालीको कथा-व्यथालाई लिपिवद्ध गरिएको कथा हो । हराएर जाने हो कि भनेर सङ्ग्रह मात्र गरिएको भनेर सम्पादकीयमा भनिएको छ । यसमा ९ जना कथाकारका नौ कथा रहेका छन् । भावी पुस्तालाई अवगत होस् अग्रजहरूको भोगाईको कथा-व्यथा भनेर कथा वस्तुमा प्रकट गरिएको कथाहरूको यो सामाजिक सङ्कलन हो । यो आञ्चालिक रूपमा यस सङ्ग्रहले स्थान पाएको छ ।

Ps af]6 afx| y'Fuf सन्. १९६५ (२०२२), सम्पादक : जगत् छेत्री । यस सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत कथाहरू जनदूत पत्रिकामा वर्ष दिनभरि छापिएकामध्येबाट छानिएका राम्रा कथाहरू हुन् । यसमा बाह्र जना कथाकारका बाह्र कथाहरू सङ्ग्रह गरिएको छ ।

प्रस्तुत सङ्ग्रहका सम्पादकको भनाई अनुसार पत्र-पत्रिकामा साहित्यिक कृतिहरू अमर रहन सक्तैनन् । तसर्थ ती पुस्तकाकारमा प्रकाशित गर्न सके आयु लम्बिने थियो । साहित्य भण्डारमा एक दाना अन्न थपिने थियो र साहित्यकारहरूले प्रेरणा पाउने थिए । यही उद्देश्य लिएर जनदूतको पुनः प्रकाशन एक वर्षसम्म नियमित रूपले हुन सकेपछि त्यस वर्षभरिका असल असल बाह्र कथाहरू लिएर यो सङ्ग्रह विज्ञ पाठकहरूअघि टक्र्याउने यो एउटा धृष्टता हो भनिएको छ ।

सम्पादकले यस सङ्ग्रहका कथालाई यहाँ दुःखान्त, सुखान्त, वीररसपूर्ण, हास्यात्मक, करुणरसपूर्ण र मनोवैज्ञानिक भएका कथाहरू सङ्गृहीत छन् भनेका छन् तर वर्गीकरण गरेर छुट्याएको छैन । कथाको सामान्य सिद्धान्तको आधार लिएर आधुनिक कथाको सन्दर्भ कोट्याएको छ । सम्पादनको उद्देश्य केवल कथाहरू सङ्ग्रह गरी प्रकाशनमा ल्याउने र साहित्य भण्डारमा एक दाना अन्न थपिने र साहित्यकारले प्रेरणा पाउने रहेको देखिन्छ । तत्कालीन समयका नवोदित कथाकारहरूको कथाको सङ्ग्रह हो Ps af]6 afx| y'Fuf कथासङ्ग्रह । यसलाई अहिले आएर हेर्दा उपलब्धीपूर्ण नै मान्न सकिन्छ ।

cfqmf]z कथासङ्ग्रह सम्पादक नरेश शाक्य, २०२४, यस सङ्ग्रहमा बाह्र जना नयाँ पुराना कथाकारका बाह्र वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । प्रस्तुत सङ्ग्रह सम्पादनको उद्देश्य प्रतिनिधि कथाकार र नवोदित कथाकारको कथासङ्ग्रह गरि राम्रा कथाहरू मार्फत यथार्थवादी प्रगतिवादी धारको कथाहरूको सङ्ग्रह प्रकाशनमा ल्याउनु नै देखिन्छ ।

प्रस्तुत कथासङ्ग्रहमा जगदीश नेपालीजस्ता स्थापित कथाकार सम्पादक नरेश शाक्यसम्मका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । यसरी यस सङ्ग्रहको विशेषता हो यथार्थवादी, प्रगतिवादी कथा सङ्ग्रह गर्नु । त्यसमा पनि कोशी अञ्चलका मात्र अझ वढी सुनसरी जिल्लामा केन्द्रित प्रतिभाहरूको सङ्ग्रह जस्तो देखिन्छ । तत्कालीन समयबाट हेर्दा यस सङ्ग्रहलाई उपलब्धीपूर्ण नै मान्नुपर्छ ।

lj/f]w २०२६ सम्पादक : शंकर चौलागाई, कृष्ण पोखरेल, यस सङ्ग्रहमा कोशी अञ्चलका त्यसमा पनि एघार जना मोरङ्ग जिल्लाका कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ ।

प्रस्तुत सङ्ग्रह आधुनिक नेपाली कथाको यथार्थवादी धाराकै सङ्ग्रह निकाल्न खोजिएको र विज्ञ पाठक अधयेतासमक्ष प्रस्तुत गर्नु नै उद्देश्य देखिन्छ । राजधानीबाहिरबाट तत्कालीन समयमा यसरी कथाका धारागत रूपमा सोच लिएर कथासङ्ग्रहको सम्पादन गर्न खोज्नु यसका विशेषता हुन् । ऐतिहासिकता र चरण विभाजन भने गरिएको छैन । यस सङ्ग्रहलाई राम्रो सङ्ग्रह भन्न सकिन्छ । स्थानीय तहबाट यो सोचले यतिसम्मको सङ्ग्रह सम्पादन गर्नुमा ।

b; nx/ दस कथाहरूको सङ्कलन २०२७ । सम्पादक⁄सङ्कलक : परशु प्रधान । प्रस्तुत दस लहर मौलिक कथाहरूको सङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाका प्रवर्तक र स्थापित कथाकारका दस जनाका दस कथा छन् ।

प्रस्तुत सङ्ग्रह सम्पादकको भनाई अनुसार यस्तो बुझिन्छ आधुनिक नेपालीमा पनि विशेष बालकहरूको मनोदशा, स्थिति र नेपाली जनजीवनलाई छुने, विद्यार्थीहरूको नैतिकता उठाई राष्ट्रिय

भावना बढाउने उद्देश्यले सम्पादन गरिएको बुझिन्छ । कथा र कथाकारको चयन गर्दा उद्देश्य मुताविक छनौट गर्दा नै यी दस कथाहरू पर्न आएका हुन् ।

यस सङ्ग्रहको प्रकाशनपछि नेपाली साहित्यमा विभिन्न प्रवृत्ति र चरणगत रूपमा कथाहरूको अध्ययन र सम्पादन गर्न सकिने कुरा प्रकाशमा आएको छ। आधुनिक नेपाली कथाका कथाकार र कथाहरू सबै चरणका परेका छन् । यसमा भएका कथाकारको परिचयसाथ कथाको प्रवृत्ति सङ्क्षेपमा दिएको छ ।

cf?av8f २०२७। सम्पादक (सङ्कलनकर्ताहरू) भरत सुब्बा, रामकुमार सुब्बाद्वारा सङ्कलन गरिएको प्रस्तुत कथासङ्ग्रहमा दार्जिलिङक्षेत्रका राम्रा र स्थापित नयाँ प्रतिभा नौ जनाको नौ वटा कथा छन् । यस कथासङ्ग्रहको उद्देश्य दार्जिलिङ क्षेत्रमा राम्रा स्थापित र नवोदित दुवैको मिलाएर राम्रो छुट्टै कथासङ्ग्रह गरि आधुनिक नेपाली कथामा दार्जिलिङको समसामयिक कथाको सङ्ग्रह गरी नेपाली कथाको पहिचान गर्नु नै रहेको छ ।

यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाको प्रारम्भ देखाएर कथाको सामान्य परिचय दिन खोजिएको छ । आञ्चालिक रूपमा यस सङ्ग्रहले प्रतिनिधित्व गरेको छ । सैद्धान्तिक रूपमा मूल्य मान्यतालाई अगाडि बढाउन सकेको छैन । समष्टिगत रूपमा हेर्दा यो सङ्ग्रहको सम्पादनलाई उपलब्धी नै मान्न सकिन्छ ।

ldld{/] कथासङ्ग्रह २०३१ (१९७४) । सङ्ग्रहकर्ता र प्रकाशिका भागीरथी श्रेष्ठ । यस सङ्ग्रहभित्र लुम्विनी अञ्चलका सात जना कथाकारका सात कथाहरू सङ्ग्रह गरिएको छ । कथाको सैद्धान्तिक पक्षलाई अँगालिएको देखिँदैन । केवल कथासङ्ग्रह गरी पाठकसमक्ष ल्याउनु उद्देश्य देखिन्छ । यसमा कथाको परम्परा, सिद्धान्तलाई आधार लिएको छैन । कथासङ्ग्रको रूपमा प्रकाशित र आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखाएको दोस्रो सम्पादिकाको रूपमा भागिरथी श्रेष्ठ देखिएकी छिन् । यसरी जेजस्तो रूपमा निस्किएको सङ्ग्रह भए पनि तत्कालीन अवस्थामा यसको प्रकाशन हुनुलाई उपलब्धी मान्नै पर्छ ।

vf]6fËsf s]xL syf २० ... सम्पादक/सङ्कलक : चेतनाथ अधिकारी । यस सङ्ग्रहमा खोटाङ्ग जिल्लाभित्रका एघार कथाकारका एघार वटा कथासङ्ग्रह गरिएको छ। नेपाली कथाका पाठक, अध्येतासमक्ष खोटाङ्गका कथाकारहरूको कथा प्रस्तुत गर्नु नै सम्पादन सङ्कलनको मूल उद्देश्य देखिन्छ । यहाँ कथाको सैद्धान्तिक आधार लिएको पाइँदैन । यसरी आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएको यो आञ्चालिक कथासङ्ग्रहको रूपमा उपलब्धीमूलक नै देखिन्छ ।

Ps 6k/L eft कथा सँगालो थुम्को कथा तरेली १, २० ... सम्पादक : बालकृष्ण पोखरेल । यस सङ्ग्रहमा बाह्र वटा कथामध्ये दुई वटा अनुवाद कथा र दस वटा मौलिक कथा रहेका छन् । यसमा कथाको सैद्धान्तिक आधार इतिहास केही पनि दिएको छैन । केवल कथाहरूको सङ्ग्रह मात्र हो । यस सङ्ग्रहका कथाकार स्थापित र नवोदित दुवै किसिमका छन् । यस सङ्ग्रहको सम्पादनको उद्देश्य पूर्वाञ्चलका नयाँ पुराना कथाकारका कथा पाठकअध्येतासमक्ष पुऱ्याउनु नै देखिन्छ । आञ्चालिक कथासङ्ग्रहको रूपमा राम्रै हो ।

syfdf gf/L x:tfIf/ २०३३ सम्पादक : शैलेन्द्र साकारद्वारा सम्पादित नारी कथाकारहरूका मात्र यहाँ कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । यो मौलिक नेपाली कथाहरूको सङ्ग्रह हो ।

आधुनिक नेपाली कथा विधामा विभिन्न चरणमा देखापरेका प्रसिद्ध कथाकार तथा नवोदित नारी हस्ताक्षरका कथाहरू सङ्ग्रह गरिएको छ । संयुक्त राष्ट्रसंघको आह्वानमा मनाइने नारी वर्ष १९७५ को सन्दर्भमा सम्पादकले पनि नारी कथाकारको कथासङ्ग्रह निकाल्ने उद्देश्य लिएको देखिन्छ । आधुनिक नेपाली कथा विधामा नारी हस्ताक्षरको कथा सङ्कलन सम्पादन गर्नु र विश्व नारी वर्षसँग प्रसङ्ग जोड्नु नै मूल उद्देश्य रहेको देखिन्छ ।

syfdf gf/L x:tfIf/मा आधुनिक नेपाली कथालेखनका प्रतिष्ठित नारी हस्ताक्षर र नवोदित गरी तेह्र जना नेपाली भाषाका कथाकारका तेह्र वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ । कथा र कथाकारको चयनमा खासै आधार बनाएको छैन । केवल समसामयिक नेपाली नारी कथाकारको कथा निकाल्नु नै यसको विशेषता हो । नारी हस्ताक्षर नै मात्र कथा सङ्ग्रह गरी यस प्रकाशन गर्नु प्रतिनिधिमूलक बनाउन खोजेको देखिन्छ । कथा क्षेत्रका स्थापित र नवोदित दुवै कथाको सङ्ग्रह र संक्षिप्त परिचय फोटो दिनु यस सङ्ग्रहको अर्को विशेषता हो ।

s]xL syf कथा सँगालो २०३३ चैत्र। सम्पादक : गोविन्दचन्द्र छेत्री। यस सङ्ग्रहमा मेची अञ्चलका नौ जना कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ। यसमा कथासङ्ग्रहका सम्पादकको सम्पादकीय राखिएको छैन। यस सङ्ग्रहका कथाकारहरू स्थापित र नवोदित कथाकारहरूको जमघट हो। मेची अञ्चलका कथाकारहरूको कथा सङ्ग्रह गरी नेपाली कथाका पाठकसमक्ष प्रस्तुत गर्नुका साथै आञ्चालिक कथासङ्ग्रह प्रकाशित गर्नु नै उद्देश्य देखिन्छ।

यस सङ्ग्रहमा आधुनिक नेपाली कथाका क्षेत्रमा स्थापित चूडामणि रेग्मी, मोहनराज शर्मा, माधव भण्डारीजस्ताको पनि कथा रहेका छन्। यसरी यस सङ्ग्रहमा भएका कथाहरू विभिन्न किसिमका भए तापनि बढी यथार्थवादी चिन्तन बोकेका कथाहरूको संख्या बढी देखिन्छ। यो आञ्चालिक कथासङ्ग्रहको रूपमा प्रतिनिधित्व गर्दछ यस सङ्ग्रहले।

e]/Lsf syfx¿ २०३५, सम्पादक : वि. विकास, यस सङ्ग्रहमा भेरी अञ्चलभित्रका प्रतिनिधि कथाकारका कथाहरूको सङ्ग्रह हो। यसमा दस जना कथाकारका दस कथा छन्।

यस सङ्ग्रहका कथाकारहरू राष्ट्रिय स्तरमा र आञ्चालिक स्तरमा कथाको क्षेत्रमा प्रतिनिधित्व गर्न सक्ने कथाकारहरूको जमघट हो। यस सङ्ग्रह सम्पादनको उद्देश्य नेपाली कथाका पाठक अध्येतासमक्ष भेरी अञ्चलका कथाकारको कथाको पहिचान दिलाउनु नै देखिन्छ।

यस सङ्ग्रहमा दस जना कथाकारका दस वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ। सम्पादकको भनाईमा यस सङ्ग्रहका कथाहरूले जीवनका यिनै विभिन्न पक्षहरूको सङ्घर्ष, द्वन्द्व र कुन्ठाहरूलाई भेरीका कथाहरूले रेखाङ्कित पारेको छ। अस्तु: भेरीका कथाहरू भेरीका प्रतिनिधि कथा हो भन्ने यस सङ्ग्रहका सम्पादकको धारणा पनि रहेको छ। यसमा कथाका सैद्धान्तिक मूल्य मान्यतालाई पच्छाएको पाइँदैन चर्चा-परिचर्चा पनि गरिएको छैन।

gofF 3'DtL मौलिक कथासङ्ग्रह १९८२ (२०३९), सम्पादक : जयप्रसाद दाहाल। यस सङ्ग्रहमा भारतका आसाम, मेघालय, नागाल्याण्ड, मणिपुर, त्रिपुरा, मिजोराम र अरूणाचलक्षेत्रका नेपाली कथाकारका कथा सङ्ग्रह गरिएको छ। यसमा नौ जनाका नौ वटा कथा छन्। यो आञ्चालिक कथाहरूको सङ्कलन हो। यसमा सम्पादनकला र कथाको सैद्धान्तिक मूल्य मान्यता उल्लेख गरिएको छैन।

ef/tLo g]kfnL syf वि.सं. २०३९, सम्पादक : दयाराम श्रेष्ठद्वारा सम्पादित प्रस्तुत मौलिक भारतीय नेपाली कथासङ्ग्रह हो। नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठानको स्थापनाको पच्चीस वर्षको अवसरमा आफ्नो रजत जयन्ती मनाउने क्रममा रजत जयन्ती प्रकाशन माला १४ अन्तर्गत ef/tLo g]kfnL syf;ª\u|x (दार्जिलिङ, आसाम, मेघालय, नागाल्याण्ड, वनारस र सिक्किम)का भारतीय नेपाली कथाकारका कथाहरूको सङ्ग्रह हो।

ef/tLo g]kfnL syf योजनामा तयार गरिएको कथासङ्ग्रंह हो। आधुनिक नेपाली कथाका स्रष्टा, पाठक, अध्येता, विद्वान्-विदुषी सबैमा आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा ef/tLo g]kfnL syfको स्थिति कथाको विकास र सैद्धान्तिक आधार सिर्जना गरी ef/tLo g]kfnL syfलाई आधुनिक नेपाली कथाको अवस्थामा स्पष्ट रूपमा प्रस्तुत गर्नु नै यस सङ्ग्रहको मूल उद्देश्य रहेको पुष्टि हुन्छ।

प्रस्तुत ef/tLo g]kfnL syf कथासङ्ग्रह जसले भारतको नेपाली कथापरम्पराका मूलभूत प्रवृत्तिको एउटा सिङ्गो झलक दिन्छ। मुख्यत: यस सङ्ग्रहमा भारतका विभिन्न प्रमुख ठाउँहरूबाट नेपाली साहित्यमा ऐतिहासिक देन दिने कथाकारहरूका कथा सङ्गृहीत गर्ने प्रयास गरिएको छ।

यस सङ्ग्रहमा सङ्कलित कथाहरूमा कथ्यको आधारभूत विभिन्नता रहेको छ। यही कुरालाई ध्यानमा राखी कथ्य विभिन्नताका आधारमा यस प्रकारको वर्गीकृत विषयसूची (अथवा कथाक्रम) दिएको छ–

- एउटा जटिल प्रश्नको द्वन्द्व र विचार-विघटन
- हृदयको संसार र त्यसको प्रतिविम्ब
- निराशा र अन्धकारको त्यो लोक
- जीवनको विनाश र अव्यवस्थित क्षण
- अर्कै स्थिति वा वातावरणको अनुभूति

ef/tLo g]kfnL syfसङ्ग्रहमा परेका छब्बीस कथाहरू ठूलो संख्यामा नेपालीहरूको बसोबास भएका छ प्रमुख स्थानहरू (दार्जिलिङ, आसाम, मेघालय, नागाल्याण्ड, वनारस र सिक्किम)बाट चयन गरिएका छन् । दार्जिलिङ र वनारस यी दुई स्थानहरू त नेपालबाहिरका प्रमुख साहित्यिक केन्द्र नै हुन् । त्यसमा पनि विशेष गरेर दार्जिलिङमा नेपाली कथाको सुदीर्घ, सबल तथा स्थायी परम्परा रहेको छ । यी कारणले गर्दा यस सङ्ग्रहमा सबभन्दा बढी कथाहरूको चयन दार्जिलिङबाट गरिएको छ । प्रमुख छ स्थानको छुट्टाछुट्टै शीर्षकमा त्यस क्षेत्रका आधुनिक नेपाली कथाको सङ्क्षेपमा पृष्ठभूमि देखाइएको छ । त्यसैको आधारमा कथा विधामा योगदान दिएका कथा र कथाकारको छनौट गरिएको छ । छुट्टाछुट्टै स्थानको छुट्टाछुट्टै शीर्षकमा कथा र कथाकार वर्गीकरण गरिएको छ ।

यस सङ्ग्रहलाई ef/tLo g]kfnL syfको प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह मान्न सकिन्छ । यस सङ्ग्रहको समयसीमा आधुनिक नेपाली कथाको काल र चरणका आधारमा मेल खाने समयसीमा भएको देखिँदैन । यस सङ्ग्रह सम्पादनका क्रममा खड्किएको विषय यो पनि हो । आधुनिक नेपाली कथा सम्पादन परम्परामा संरचना तथा कथ्य विभिन्नताका आधारहरू तथा कथाको विषयगततालाई आधार बनाएर सम्पादनकला प्रस्तुत गरिएका पुस्तकमध्ये यो दोस्रो कथासङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहको समयसीमा यथार्थवादी युग र नवचेतनावादी युग २०२०-३९ को सम्पूर्ण समयलाई समेटिएको छ । यसमा प्रायः कथाहरू नवचेतनावादी युगका रहेका छन् । यो कथासङ्ग्रहको सम्पादनबाट आधुनिक नेपाली कथाको इतिहास लेखनका लागि आधारसामग्रीको रूपमा उपलब्धीमूलक बन्न गएको छ ।

प्रस्तुत ef/tLo g]kfnL syfसङ्ग्रहले kRrL; jif{sf g]kfnL syfले अपनाएका र पहिल्याएका कथाका इतिहास पक्ष र आधुनिक नेपाली कथामा देखिएका स्थापित मूल्य मान्यतामा कथाको संरचना पक्षमा थप सिद्धान्तका आधारहरू स्थापना गर्नु यस सङ्ग्रहको मूल विशेषता हो ।

syfog @)$) वि.सं. २०४१ साला प्रकाशित सम्पादक : डा. दयाराम श्रेष्ठद्वारा सम्पादित आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक सामयिक कथासङ्ग्रह हो । यस सङ्ग्रहका कथाहरूको चयन सं. २०४० सालमा विभिन्न पत्रपत्रिकाहरूमा प्रकाशित कथाहरूमध्येबाट गरिएको छ । वार्षिक प्रकाशनयोजनाअन्तर्गत यो प्रकाशित भएको हो ।

प्रस्तुत syfog @)$) मा आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक युगका प्रगतिशील कथाको निकै लामो र मह□वपूर्ण परम्परा भएको हुँदा यसै परम्पराको वर्तमान प्रवृत्तिको परिचय दिने नारी कथाकार र लेखनीको परिचय दिने दुई दशकयतादेखि स्थापित हुनका निम्ति प्रयत्नशील नवीन प्रतिभाहरूका लेखनीको परिचय दिने मोफसलमा रही साधनारत प्रतिभाहरूका शक्ति र सामर्थ्यको परिचय दिने उद्देश्य नै syfog @)$) को रहेको छ । आधुनिक नेपाली कथाको विकासक्रममा देखा परेका विभिन्न प्रवृत्ति र चरणको क्रममा वि.सं. २०२० सापछि देखिएको प्रयोगवादी कथालेखन र समसामयिकताअन्तर्गत वि.सं. २०३६ सालपछि देखिएको यथार्थवादी प्रगतिशील चिन्तनपसम्परा र युगीन प्रभावलाई सूक्ष्म रूपमा केलाएर नेपाली साहित्यमा प्रगतिशील कथाको निकै लामो र मह□वपूर्ण परम्परा भएको हुँदा यसै परम्पराको वर्तमन प्रवृत्तिको परिचय दिन खोजिएको छ । यस कथासङ्ग्रहको सम्पादनबाट आधुनिक नेपाली कथाका स्रष्टा पाठक, कथाका अध्येता सबैमा आधुनिक नेपाली कथाको वास्तविक धरातल प्रस्तुत गर्नु नै देखिन्छ ।

syfog @)$) मा नेपालभित्र कथाका क्षेत्रमा लेखनरत खासगरी त्यस्ता कथाकारहरूका कथा यसमा सङ्गृहीत गरिएका छन् जसले वि.सं. २०२० को दशकदेखि मह□वपूर्ण योगदान दिँदै आएका छन् । अथवा यस क्षेत्रमा सं. २०३० को दशकदेखि सक्रिय रूपले संलग्न रहँदै आएका छन् । त्यसैले यसमा (१) नेपालबाहिर लेखनरत कथाकारहरूका कथा परेका छैनन । (२) २०२० को दशकभन्दाअघि स्थापित भइसकेका प्रसिद्ध कथाकारका कथा पनि परेका छैनन् । यसमा कथाकारहरूको क्रम वर्णानुसार छ । कथाकारहरूको नाम, जन्ममिति, कथा र कथा प्रकाशित भएको पत्र-पत्रिकाको नाम र प्रकाशित मिति पनि उल्लेख गरिएको छ । यस सङ्ग्रहलाई आधुनिक नेपाली कथाका एक वर्षभरिको नेपाली कथाको वान्की र प्रवृत्तिलाई चिाउने प्रयास गरिएको छ ।

l;lSsd]nL syf cjnf]sg २०४३ (सन् १९८७)। सम्पादक : मोहनप्रकाश राई, यस मौलिक कथासङ्ग्रहमा सिक्किम राज्यभित्रका आधुनिक नेपाली कथामा स्थापित र नवोदित गरी जम्मा बाइस जना कथाकारका चौबीस वटा कथा सङ्ग्रह गरिएको छ।

प्रस्तुत कथा सङ्ग्रह l;lSsd]nL syf cjnf]sg सम्पादन गर्नुको उद्देश्य यस क्षेत्रको सामाजिक, राजनैतिक, धार्मिक, आर्थिक अवस्थाको कलात्मक प्रस्तुत गरिएको वस्तुहरूको चित्रणलाई कथाका माधयमबाट समग्र रूपमा समेटेर नेपाली कथाका पाठक र अधयेतासमक्ष अध्ययन समग्रीको स्रोत जुटाउनु नै देखिन्छ। यसलाई प्रतिनिधिमूलक भन्दा सङ्ग्रह निकाल्ने उद्देश्य देखिन्छ।

आधुनिक नेपाली कथाको क्षेत्रमा प्रतिनिधिमूलक कथासङ्ग्रह भन्दा पनि सङ्ग्रह प्रकाशन कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने उद्देश्य लिएको देखियो। ऐतिहासिकता तर्फ पनि ध्यान दिएको देखिँदैन। यति ठूलो मेहनत गरी स्रोत सामग्रीको रूपमा सम्पादन गरिएको आञ्चालिक कथासङ्ग्रह हो।

pk;+xf/

नेपाली साहित्यमा विधागत सम्पादन सङ्कलनको परम्परा माध्यमिक कालको प्रथम चरणदेखि सुरु भएको हो । यो परम्परा वि.सं. १९५६ सालमा नरदेव मोतीकृष्ण शर्मा पशुपत प्रेस गोर्खा भाषा प्रथम भाग, जसमा भानुभक्त आचार्यदेखिका कविका श्लोक सङ्ग्रह गरिएको छ । आधुनिक कालको आरम्भ कथा साहित्यमा शारदा मासिकको १९९१ मा प्रकाशनसँगै भएको हो । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परा वि.सं. १९९५ मा समालोचक सूर्यविक्रम ज्ञवालीद्वारा सम्पादित कथाहरूको सङ्ग्रह कथा-कुसुमबाट आरम्भ भएको हो ।

यस शोधपत्रको अध्ययन विश्लेषणको सिमा वि.सं. १९९५ मा कथा-कुसुम प्रकाशनदेखि वि.सं. २०४५ मा प्रकाशित नेपाली कथाका समकालीन सन्दर्भहरू सम्मलाई बनाइएको छ । यस अध्ययन क्रममा कथा-कुसुम (१९९५), झ्यालबाट (२००६), नेपालका केही उत्कृष्ट कथाहरू (२०२२), साझा कथा (२०२५), सम्मेलन कथा (२०९३४), सन् १९७७) पच्चीस वर्षका नेपाली कथा (२०३९), अट्ठाईस कथा (२०३९), समसामयिक साझा कथा (२०४१), कथा सागर (२०४५) १९८८, र नेपाली कथाका समकालीन सन्दर्भहरू जस्ता प्रतिनिधिमूलक कथा सङ्ग्रहहरू प्राप्ति भएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको अध्ययन विश्लेषणबाट कथा विधाको संरचना, त□व, चरण विभाजन, सैद्धान्तिक मूल्यमान्यता नेपाली कथा विधामा स्थापित भएको देखिन्छ । कथाहरूलाई सैद्धान्तिक मूल्यमान्यताको आधारमा मात्रै नभएर विभिन्न उद्देश्यलाई लिएर पनि कथा सङ्ग्रहहरू सम्पादन गरिएका छन् । त्यसै गरी स्थान, प्रवृत्ति, उत्सवका आधारमा पनि क्षेत्रीय तथा सामान्य कथा सङ्ग्रहहरूको सम्पादन परम्पराको अध्ययन क्रममा अध्ययन गरियो । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको अध्ययनबाट आधुनिक नेपाली कथाको विधागत संरचना, कथाका त□व, विकास क्रम, कथाका प्रवृत्तिगत विकास र कथा र कथाकारको मूल्याङ्कनको सूचकको रूपमा यो अध्ययन उपयोगी छ।

यस अध्ययन विश्लेषणबाट नेपाली साहित्यका विधागत सामग्रीहरूको सम्पादन परम्पराको थालनी र विकासक्रम अध्ययन मुल्याङ्कनबाट आरम्भ समय काल पहिचान भएको छ । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको सर्वेक्षण र मूल्याङ्कन गरी उद्देश्य र प्राप्तिलाई प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्यबाट आधुनिक नेपाली कथाकारको योगदान र कथा विधाको विधागत विकासक्रमको सूचक पहिल्याएको छ ।

प्रस्तुत cfw'lgs g]kfnL syfsf] ;Dkfbg k/Dk/fsf] cWoog शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्राध्यापक श्री राजेन्द्र सुवेदीज्यूको निर्देशनमा शोधकर्ता /d]zhË l;hfkltद्वारा तयार पारिएको हो । यो शोधपत्र चार परिच्छेद तथा अनेकौँ शीर्षकमा विभाजन गरिएको छ ।

kl/R5]b Psमा शोध परिचय दिइएको छ जसमा शोध शीर्षक, यसको प्रयोजन, विषय परिचय, समस्याकथन, उद्देश्य आदि उपशीर्षक राखि यसको औचित्य, मह□व एवं सीमाङ्कनसमेत प्रस्ट पारिएको छ ।

kl/R5]b b'O{मा नेपाली साहित्यका कृति तथा आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको पृष्ठभूमिको कुरा दर्शाइएको छ ।

kl/R5]b tLgमा आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको ऐतिहासिक सर्वेक्षण, आधुनिक नेपाली कथाको पुस्तकाकृतिको सम्पादन परम्पराको सर्वेक्षण तथा आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा पत्र-पत्रिकामा कथा अङ्कहरूको सम्पादन पक्षका ऐतिहासिक सर्वेक्षण, सर्वेक्षण तथा आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा पत्र-पत्रिकामा कथा अङ्कहरुको सम्पादनको काल क्रम मिलाएर मूल्याङ्कन चर्चा गरिएको छ ।

kl/R5]b rf/मा आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा प्रतिनिधिमूलक कथा सङ्ग्रह, आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा क्षेत्रीय तथा स्थान, काल, प्रवृत्ति मूलक कथा सङ्ग्रह, आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा सामान्य कथा सङ्ग्रहहरूमा, आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा देखिएका उद्देश्य र प्राप्ति छन् । आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा

प्रतिनिधिमूलक कथा सङ्ग्रह क्षेत्रीय तथा स्थान, काल, प्रवृत्तिमूलक उद्देश्य, कथा सङ्ग्रह तथा सामान्य कथा सङ्ग्रहको सम्पादन परम्पराबाट आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्परामा कथाका संरचना, कथाका त□व प्रवृत्तिगत परम्परा कथा विधाको विकास क्रमको सूचक थाहा पाई कथाको इतिहास लेखनको लागि अध्येतालाई आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको रुप चिनाउन यो परिच्छेद उपयोगी छ । यस आधुनिक नेपाली कथाको सम्पादन परम्पराको अध्ययनबाट नेपाली साहित्यको कुनै पनि विधागत संरचना, तत्व, विकास क्रम, चरण विभाजन सैद्धान्तिक मान्यता, उद्देश्यलगायतका कुराको जानकारी दिई अन्य विधाको पनि सम्पादन परम्परा जान्नको लागि सूचकको रूपमा यो अध्ययन उपयोगी छ ।

अन्त्यमा सन्दर्भग्रन्थ सूची खण्ड राखिएको छ ।

;Gbe{u|Gy ;"rL

अपतन, तुलसी
सुन्दास, लक्खी
क्षेत्री, जगत — ;Dd]ng syf;ª\u|x, दार्जिलिङ : नेपाली साहित्य सम्मेलन, श्याम ब्रदर्श, सं. २०३४/१९७७ सन् ।

अर्याल, भैरव — ;femf syf, काठमाडौँ : साझा प्रकाशन, २०२५ ।

अधिकारी, रामलाल — g]kfnL syf ofqf (सन् १९९२) ।

जोशी, रत्नध्वज — cfw'lgs g]kfnL ;flxTosf] emns, काठमाडौँ : रायल नेपाल एकेडेमी २०२१ ।

ज्ञवाली, सूर्यविक्रम — syf–s';'d, दार्जिलिङ : नेपाली साहित्य सम्मेलन १९९५ ।

तिमसिना, डिल्लीराम
भण्डारी, माधव — xfd|f] ;flxTo / ;flxTosf/x¿ Ps P]ltxfl;s cWoog, फिदिम, प्रेमजनक पुस्तकालय, २०१८ ।

निनु, रामहरि पौड्याल
रुद्र खरेल — k|ltlglw g]kfnL syfx¿, काठमाडौँ : स्रष्टा प्रकाशन २०४६ ।

प्रधान, प्रमोद — ;"o{ljqmd 1jfnL :d[lt u|Gy, विराटनगर विराट साहित्य संस्थान, २०४४ ।

वन्धु, चूडामणि — g]kfnL ;flxTosf] Oltxf; (प्रथम खण्ड) काठमाडौँ : ने.रा.प्र.प्र. २०६० ।

बराल, ईश्वर — ‰ofnaf6 दूधविनायक बनारस : नरेन्द्र यन्त्रालय प्र.स.– २००६ । साझा प्रकाशन छैटौँ–२०५३ ।

यात्री, वासु रिमाल — c¶fO{; syf, काठमाडौँ : साझा प्रकाशन, २०३९ ।

शर्मा, तारानाथ — g]kfnL ;flxTosf] Oltxf;, काठमाडौँ, नवीन प्रकाशन, ते.सं., २०५१ ।

शर्मा, तारानाथ
खुँजेली, वीरेन्द्र — aNbf] lbof] नेपाल, २०१३ ।

सत्याल, यज्ञराज — g]kfnL ;flxTosf] e"ldsf, काठमाडौँ : प्रकाशन विभाग श्री ५ को सरकार, २०१७ ।

सिल्वाल, किशु
श्रेष्ठ, दयाराम — g]kfnsf s]xL pTs[i6 syfx¿ : रत्न पुस्तक भण्डार, २०२२ ।

शर्मा, मोहनराज — g]kfnL ;flxTosf] ;+lIfKt Oltxf;, काठमाडौँ : साझा प्रकाशन, छैटौँ संस्करण, २०५९ ।

श्रेष्ठ, दयाराम — kRrL; jif{sf g]kfnL syf, काठमाडौँ : ने.रा.प्र.प्र. २०३९ ।

.... — ef/tLo g]kfnL syf, काठमाडौँ : ने.रा.प्र.प्र. २०३९ ।

.... — g]kfnL syfsf ;dsfnLg ;Gbe{x¿, काठमाडौँ : ने.रा.प्र.प्र. २०३९ ।

.... — g]kfnL syf efu $, काठमाडौँ : साझा प्रकाशन २०५७ ।

श्रेष्ठ, दुर्गाप्रसाद — pbo साउन, वाराणसी, २०६३, साउन अङ्क, १२५ वर्ष ७० ।

सिलवाल, किशु — g]kfnsf s]xL pTs[i7 syfx¿, काठमाडौँ : (रत्न पुस्तक भण्डार २०२२)

सुवेदी, राजेन्द्र — स्नातकोत्तर नेपाली कथा, काठमाडौँ : (साझा प्रकाशन २०५१) ।